

มรดกโลกล้ำค่า
พระนครศรีอยุธยาธานี

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ

มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยาธานี

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

© ลิขสิทธิ์ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๕๗

พิมพ์จำนวน ๓๖,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-616-372-258-4

ผู้จัดพิมพ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ อาคาร สพฐ.๓ ถนนราชดำเนินนอก

เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

เว็บไซต์ : <http://academic.obec.go.th>

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง

กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๕๓๘ ๓๐๒๒, ๐ ๒๕๓๘ ๐๔๑๐

โทรสาร : ๐ ๒๕๓๙ ๓๒๑๕

เว็บไซต์ : www.suksapan.or.th

อีเมล : suksapanpress@hotmail.com

suksapanpress@yahoo.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยาธานี/สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, - - กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๗.

๒๐๐ หน้า. ภาพประกอบ ; ๓๐ ซม.

๑. พระนครศรีอยุธยา - - ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ๒. ชื่อเรื่อง.

๙๐๗ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ส๖๙๑ม

ISBN 978-616-372-258-4

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรื่อง **มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยาธานี** เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ หนังสือเล่มนี้ ให้ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมืองแห่งประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นศูนย์กลางการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๒๓๑๐ รวม ๔๑๗ ปี พระราโชบายของพระมหากษัตริย์ และภูมิปัญญาของชาวอยุธยา ได้สร้างมรดกอันล้ำค่า ทั้งในด้านการจัดระเบียบการปกครอง สังคม แบบแผนทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และวรรณคดี สะท้อนให้เห็นความสามารถเชิงสร้างสรรค์ที่ดงาม เห็นได้จากวัดวาอาราม วรรณคดี วัฒนธรรมที่ดงามและประณีตศิลป์หลายสาขาที่สืบทอดส่งต่อมายังกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาเรื่องราวของพระนครศรีอยุธยา จึงทำให้เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักชาติ ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ในคราวเสด็จประพาสอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ตรัสว่า “อิฐเก่าๆ แผ่นเดียว ก็มีค่า ควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าขาดสูญหายไปอยุธยา และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย...”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเรื่อง **มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยาธานี** เล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อการเรียนรู้ สร้างเสริมนิสัยรักการอ่าน สร้างสำนึกรักท้องถิ่นให้แก่ผู้อ่าน จึงขอขอบคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลการจัดทำหนังสือ คณะผู้จัดทำ ผู้เรียบเรียง และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มา ณ โอกาสนี้

(นายกมล รอดคล้าย)

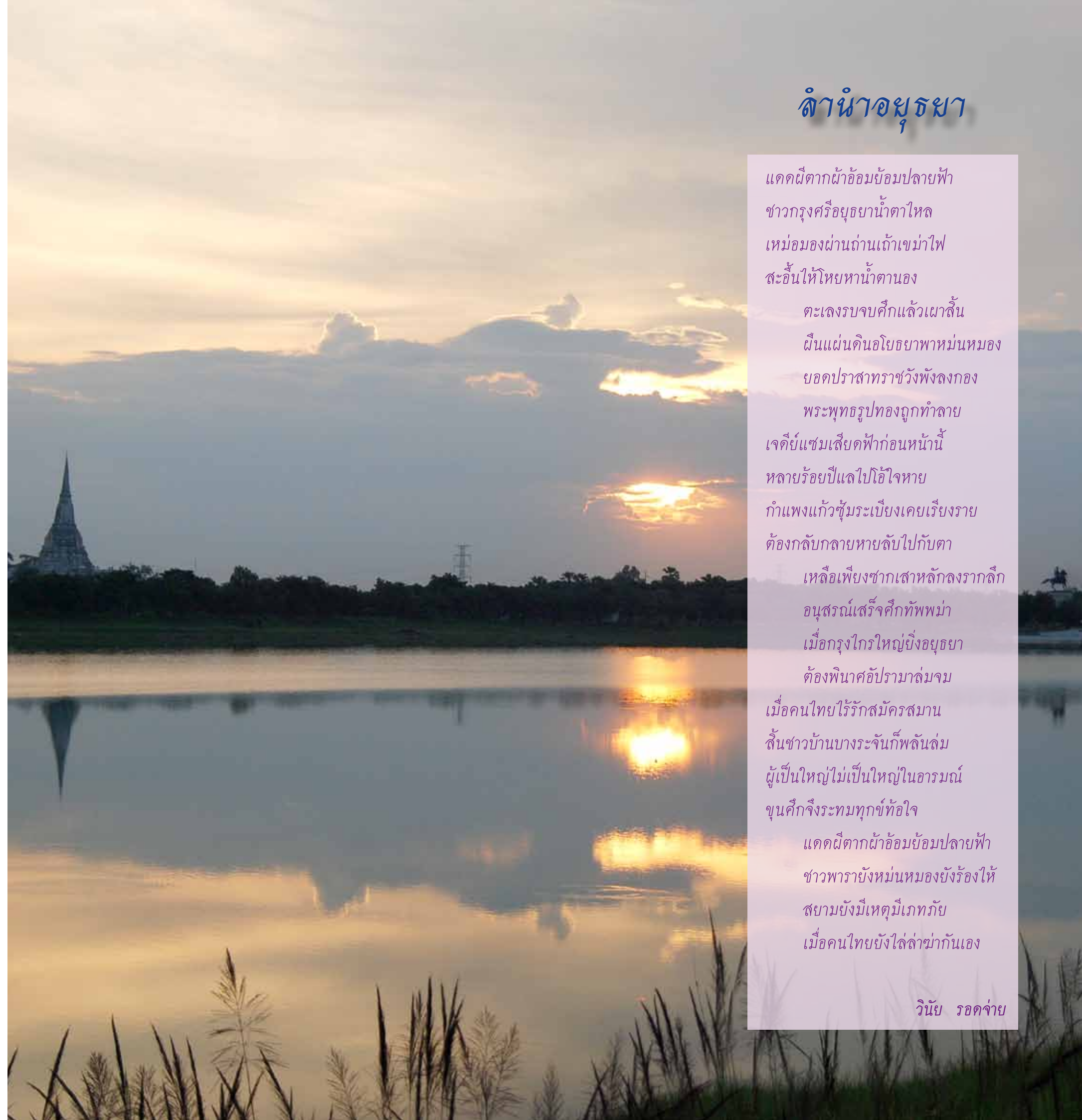
เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

- * ลำนำเมืองอยุธยา
- * อยุธยาราชธานี
- * พระนครศรีอยุธยา
อุทยานประวัติศาสตร์
เมืองมรดกโลก
- * ย้อนอดีตพระนครศรีอยุธยา
ผ่านลีลानीราศสุนทรภู่
- * ท่องเที่ยว
ณ แหล่งมรดกโลก มรดกไทย
- * พระอารามหลวง
- * พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน
- * ศิลปะ วัฒนธรรม
และภูมิปัญญาของชาวอยุธยา
- * บรรณานุกรม

ลำน้ำอยุธยา

แดดผืนตากผ้าอ้อมข้อมปลายฟ้า
ชาวกรุงศรีอยุธยา น้ำตาไหล
เหม่อมองผ่านถ่านเก่าเข้ามาไฟ
สะท้อนให้โหยหาน้ำตานอง

ตะเลงรบจบศึกแล้วเผาลัน
ผืนแผ่นดินอยุธยาพามั่นหมอง
ยอดปราสาทราชวังพังลงกอง
พระพุทธรูปทองถูกทำลาย
เจดีย์แหล่เสียดฟ้าก่อนหน้า
หลายร้อยปีเลไปโอ้ใจหาย
กำแพงแก้วชุ่มระเบียงเคยเรียงราย
ต้องกลบกลายหายดับไปกับตา

เหลือเพียงซากเส้าหลักลงรากลึก
อนุสรณ์เสรีจศีกทัพพม่า
เมื่อกรุงไกรใหญ่ยังอยุธยา
ต้องพินาศอปรามาล่มจม
เมื่อคนไทยไว้รักสมัครสมาน
สิ้นชาวบ้านบางระจันก็พลันล่ม
ผู้เป็นใหญ่ไม่เป็นใหญ่ในอารมณ
ขุนศึกจึงระทมทุกข์ท้อใจ

แดดผืนตากผ้าอ้อมข้อมปลายฟ้า
ชาวพารายังหม่นหมองยังร้องไห้
สยามยังมีเหตุมีเภทภัย
เมื่อคนไทยยังได้ล่าฆ่ากันเอง

วินัย รอดจ่าย

อยุธยาราชธานี

จังหวัดอะไรเอ่ยที่ไม่มีอำเภอเมือง เป็นคำถามที่ทำให้คนฟังหยุดคิด และนึกถึงจังหวัดของตนเอง เกือบทั้งหมดก็มีอำเภอเมืองทั้งนั้น เมื่อได้ฟังคำตอบทุกคนที่ได้ฟังก็ได้แต่พยักหน้า แต่ก็ยังมีแววฉงนสนเท่ห์ไม่หายเป็นไปได้อย่างไร และแล้วก็ต้องยอมรับเพราะไม่มีอำเภอเมืองจริงๆ แต่มีคำว่า อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือชาวบ้านเรียกกันจนติดปากสั้นๆ ว่า อยุธยา

อยุธยาเป็น “ราชธานีเก่า” ที่เจริญรุ่งเรืองมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง ๔๑๗ ปี แม้กรุงศรีอยุธยาจะล่มสลายผ่านกาลเวลามากกว่า ๒๐๐ ปีแล้ว แต่ร่องรอยความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมอันงดงามและทรงคุณค่าแสดงถึงความยิ่งใหญ่ที่บรรพชนไทยได้สร้างสรรค์ในอดีต ทำให้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ยกย่องให้อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ทำให้พระนครศรีอยุธยามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด

แสงแดดยามเช้าจับท้องฟ้าในช่วงฤดูฝน แม่น้ำเจ้าพระยาเหมือนฤดูร้อนหรือฤดูหนาว แต่ยังอบอุ่นไปด้วยความชุ่มชื้นของหยาดน้ำฝน ต้นไม้รอบเกาะเมืองอยุธยายังเขียวขจีไปทั่ว เมื่อมองไปยังแม่น้ำเจ้าพระยา เรือเมล์ยังคงทำหน้าที่ลากจูงเรือบรรทุกสินค้าผ่านสะพานข้ามแม่น้ำไปอย่างช้าๆ อรุณรุ่งของชีวิตชาวอยุธยาเริ่มต้นแล้ว คนชาวอยุธยาเป็นคนเรียบง่าย วิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ จึงไม่แปลกใจสำหรับคนที่มาจากอยุธยาจะพายเรือได้เกือบทุกคน ด้วยถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในเขตที่ราบลุ่มของภาคกลาง ซึ่งอุดมไปด้วยแม่น้ำและแหล่งน้ำจำนวนมาก

แม่น้ำสำคัญๆ ที่ไหลผ่านอยุธยา ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาเส้นเลือดใหญ่ของจังหวัดที่ไหลมาจากจังหวัดนครสวรรค์ ผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง และไหลมาทางอำเภอบางบาล ล้อมตัวเมืองอยุธยาทางด้านทิศตะวันตก ผ่านอำเภอบางปะอิน และอำเภอบางไทร เข้าจังหวัดปทุมธานี แม่น้ำป่าสักต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ ผ่านอำเภอบางบาล อำเภอนครหลวงล้อมตัวเมืองทางด้านตะวันออกมาบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดพนัญเชิง แม่น้ำลพบุรีไหลมาจากจังหวัดลพบุรี ไหลสู่อุทยานที่อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช และอำเภอบางปะหัน เข้าสู่ตัวเมืองอยุธยาทางด้านเหนือ แม่น้ำลพบุรีมาบรรจบกับแม่น้ำป่าสักที่บริเวณหัวรอ ส่วนแม่น้ำน้อยแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาท ผ่านจังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง แยกลงมาบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ชาวบ้านเรียกว่า ลานเท ในอดีตมีชื่อเพลงลานเทสะเทือนที่โด่งดังมากร้องกันได้ทั่วประเทศ

อยุธยาเป็น “อู่ข้าว อู่น้ำ” เป็นผลมาจากที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์พื้นที่ทั้งหมดเป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ ไม่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล และเป็นพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรกรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากมีแม่น้ำสำคัญดังกล่าวแล้ว ยังมีลำคลองใหญ่น้อยเชื่อมต่อกับแม่น้ำเกือบทั่วทุกพื้นที่ ในฤดูน้ำหลากแม่น้ำจะพัดตะกอนโคลนตมมาทับถมกันท่วมพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นเวลานาน ตะกอนในท้องทุ่งทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ การทำนาได้ผลดี รวมทั้งยังสมบูรณ์ด้วยปลาน้ำจืดและพืชน้ำหลากหลายชนิดนับเป็นอาหารหลักของชาวอยุธยาตลอดมา เหมือนดังสำนวนของชาวไทยว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” หนึ่งในพื้นที่นั้นในดินแดนไทยก็คือพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนับเป็น “อู่ข้าว อู่น้ำ” ของประเทศมาตั้งแต่โบราณนั่นเอง

การมีพื้นที่น้ำท่วมยาวนานก่อให้เกิดวัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นหลายประเภท และได้กลายเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวอยุธยา เช่น การประดิษฐ์และการใช้เรือในการสัญจรภายในจังหวัด การสร้างเรือนไทยที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำท่วมยาวนานทุกปี การปรุงอาหารที่ใช้ปลาน้ำจืดและการถนอมอาหาร (จากปลา) การละเล่นในฤดูน้ำหลาก เช่น เพลงสักรา เพลงเรือ เป็นต้น

“เลิศล้ำกานท์กวี” สะท้อนถึงภูมิปัญญาทางด้านภาษาและวรรณกรรมของชาวอยุธยาที่สืบทอดมาแต่อดีต เมื่อครั้งยังเป็นราชธานีอันเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมในสมัยอยุธยา และในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศซึ่งมีกวีที่ได้สร้างสรรค์ผลงานจำนวนมาก กวีเอกที่ได้รับการยกย่องในความสามารถ

ราชธานีเก่า

อู่ข้าว

อู่น้ำ

เลิศล้ำกานท์กวี

คนตีศรีอยุธยา

ด้านเลิศล้ำกานท์กวี เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหาราชครูศรีปราชญ์ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (เจ้าฟ้ากุ้ง) วรรณกรรมที่สำคัญได้แก่ ลิลิตยวนพ่าย (เป็นเรื่องศึกสงครามระหว่างอยุธยากับล้านนา และการสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) มหาชาติคำหลวง (เป็นหนังสือคำหลวงฉบับแรกของไทยแต่งขึ้นเพื่อให้ใช้สวดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) สมุทโฆษคำฉันท์ (สะท้อนความเชื่อในเรื่องบาปกรรมทางพระพุทธศาสนาของคนไทย และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย) กาพย์มหาชาติ (เพื่อใช้สำหรับเทศน์ให้อุบาสกอุบาสิกา) โคลงพาลีสอนน้อง (กล่าวถึงขนบธรรมเนียมที่ข้าราชการพึงปฏิบัติ) กาพย์เห่เรือ (เพื่อใช้เห่เรือพระที่นั่ง)

แม้ในสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวอยุธยายังขึ้นชื่อในเรื่องเจ้าบทเจ้ากลอน จะเห็นได้จากการละเล่นเพลงพื้นบ้าน ซึ่งมีการโต้ตอบระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงด้วยภาษาท้องถิ่นเรียบง่าย โดยพ่อเพลงและแม่เพลงจะใช้ปฏิภาณคิดค้นกลอนเป็นเพลงแก้กันไปมา มีลูกคู่คอยทำจังหวะกระทั่งเสียงร้องรับเพลงทำให้เกิดความสนุกสนานทั้งสองฝ่าย เช่น เพลงพวงมาลัย เพลงสักรา เพลงเรือ เพลงฉ่อย เป็นต้น การละเล่นเพลงพื้นบ้านดังกล่าวนี้บางอย่างสูญหายไปแล้ว แต่บางอย่างยังคงมีการเล่นสืบทอดต่อกันมาในปัจจุบันนี้

ส่วน “คนตีศรีอยุธยา” หมายถึงบรรพบุรุษของอยุธยาที่มีคนตีมีความสามารถในทุกยุคสมัย แม้จะเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าถึง ๒ ครั้ง แต่ก็ยังสามารถกอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้ อันเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี”

อยุธยาวันนี้เป็นเมืองที่น่าอยู่ สงบเงียบ ความเจริญของเมืองที่อยู่ไม่ไกลจากเมืองหลวงมากนัก สภาพโรงงานอุตสาหกรรมเริ่มผุดขึ้นตามอำเภอต่างๆ ที่ติดกับถนนสายหลักของจังหวัด ผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมเยือนอยุธยาไม่ขาดสาย เพราะเป็นราชธานีเก่า เป็นความภาคภูมิใจของคนในชาติ และชาวพระนครศรีอยุธยา สมกับคำขวัญของจังหวัดว่า

ราชธานีเก่า

เลิศล้ำกานท์กวี

อู่ข้าวอู่น้ำ

คนตีศรีอยุธยา

...การสร้างอาคารสมัยนี้
คงเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างเพียงคนเดียว
แต่เรื่องโบราณสถานนั้น
เป็นเกียรติของชาติ
อิฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่า
ควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าขาดสูญหายไป ออยุธยา
และกรุงเทพฯ
แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย...

พระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช
ในวโรกาสเสด็จฯ เปิด
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์ : เมืองมรดกโลก

เป็นที่ทราบกันดีว่าอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ร่องรอยความเจริญรุ่งเรือง ครั้งอดีต ปรากฏชัดเจนในโบราณสถานและโบราณวัตถุ สะท้อน ความงดงามทางศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ทำให้องค์การ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) มีมติ ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย ให้ขึ้นทะเบียน นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นมรดกโลก หรือ Ayutthaya : The World Heritage เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

ภาพถ่ายทางอากาศของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา
ในปัจจุบัน มีแม่น้ำใหญ่ไหลโอบล้อมอยู่รอบทิศ

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

มรดกทางวัฒนธรรมในพระนครศรีอยุธยา เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเป็นที่ตั้งของอดีตราชธานีไทย ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๘๓ ปรากฏนามอย่างเป็นทางการว่า **กรุงเทพพระมหานคร ทวาราวดี ศรีอยุธยา มหาพิลภภูมิ** ภาพยนตร์รัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมสาวิตรีสุพรรณ **คฤหิรันด*** กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการปกครองของราชอาณาจักรไทย ในระหว่างพ.ศ. ๑๘๘๓ – ๒๓๑๐ ตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปีนี้ กรุงศรีอยุธยา มีพัฒนาการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สามารถควบคุมทรัพยากรจำนวนมากจากดินแดนตอนในที่อยู่ลึกเข้าไปตามเส้นทางลำน้ำต่างๆ ควบคุมเมืองท่าชายฝั่งทะเลทั้งหมดในอ่าวไทย และทำการค้าเชื่อมโยงกับเครือข่ายการค้าข้ามภูมิภาคอยุธยาจึงได้กลายเป็นมหานครที่ยิ่งใหญ่เป็นที่รู้จักเลื่องลือในนานาประเทศในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

* นามนี้สะกดตามที่พบในพระราชสาสน์ที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๔ – ๒๑๗๑) มีถึงอุปราชโปรตุเกสแห่งเมืองกัว เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๔ (อ้างจากวินัย พงศ์ศรีเพียร, **มรดกความทรงจำแห่งพระนครศรีอยุธยา**, สำนักพิมพ์อุษาคเนย์, กรุงเทพฯ. ๒๕๕๑)

แผนที่แสดงสยามและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขียนขึ้นโดยบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดประดู่ทรงธรรม แสดงขบวนเสด็จทางสถลมารค (ทางบก)

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดประดู่ทรงธรรม แสดงวิถีชีวิตและการละเล่น

แม้จะผ่านระยะเวลาอันยาวนาน แต่พระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ และภูมิปัญญาของชาวอยุธยาที่ได้สร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ไม่ว่าจะเป็นความเป็นเยี่ยมในการเลือกสรรทำเลที่ตั้งเมือง ในตำแหน่งที่เป็นชุมชนของแม่น้ำหลายสาย การออกแบบผังเมืองอย่างซับซ้อนเหมาะสมกับชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เอื้อต่อการรักษาพระนคร การป้องกัน การรุกรานของศัตรู ลักษณะและแบบแผนทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และประณีตศิลป์หลากหลายสาขาแสดงให้เห็นความต่อเนื่องและวิวัฒนาการทางศิลปกรรมที่เป็นแบบไทยแท้ สะท้อนถึงแนวคิด ความเชื่อ และความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษไทย รวมทั้งการจัดระเบียบทางสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าับเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดส่งต่อมา ยังกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ศูนย์กลางการปกครองของประเทศไทยในปัจจุบัน

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดประดู่ทรงธรรม เล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ทศชาติชาดก

สถาปัตยกรรม ภาพปูนปั้นและลวดลายไทย ภายในวัดมหาธาตุ

โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของวัดมหาธาตุ

โบราณสถานวัดใหญ่ชัยมงคล

ภาพลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาในอดีต สะท้อนจากจดหมายเหตุของชาวตะวันตกหลายฉบับ เช่น คริสโตเฟอร์ ไฟร์ก (Christopher Fryke) ชาวฮอลันดาที่มาเยือนกรุงศรีอยุธยา เมื่อราว พ.ศ. ๒๒๒๕ ได้พรรณนาไว้ว่า

“...พระนครศรีอยุธยานั้นกว้างขวางมาก แต่บ้านเรือนส่วนใหญ่มีก่สร้างกันตึกมาก จนทำให้ยอดเจดีย์วิหาร (ซึ่งนับกันแล้วว่ามีมากกว่า ๕,๐๐๐ แห่ง) ดูสูงยิ่งขึ้นไปอีกนัก และก็นมองเห็นกันอย่างง่ายดาย เพราะอาคารอื่นๆต่ำมาก ทั้งหมดดูแล้วเหมือนป่าในฤดูหนาวทีเดียว...”*

* อ้างจากวินัย พงศ์ศรีเพียร, **มรดกความทรงจำแห่งพระนครศรีอยุธยา**, สำนักพิมพ์อูซาคเนย์, กรุงเทพฯ. ๒๕๕๑

แผนที่แสดงเกาะเมืองอยุธยา เขียนโดย Johanes Vingboons เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๘ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จะเห็นยอดเจดีย์ และพระมหาปราสาทเลียดยอดกั้นดาดวงดงามดังสมญาว่า “อยุธยา ยศยิ่งฟ้า ลง ดิน แลฤา” (ที่มา : วินัย พงศ์ศรีเพียร, **มรดกความทรงจำแห่งพระนครศรีอยุธยา**)

ครุฑไขนเรือไม้จำหลักปางกรมมูทรา ใช้เป็นหัวเรือสมัยกรุงศรีอยุธยา

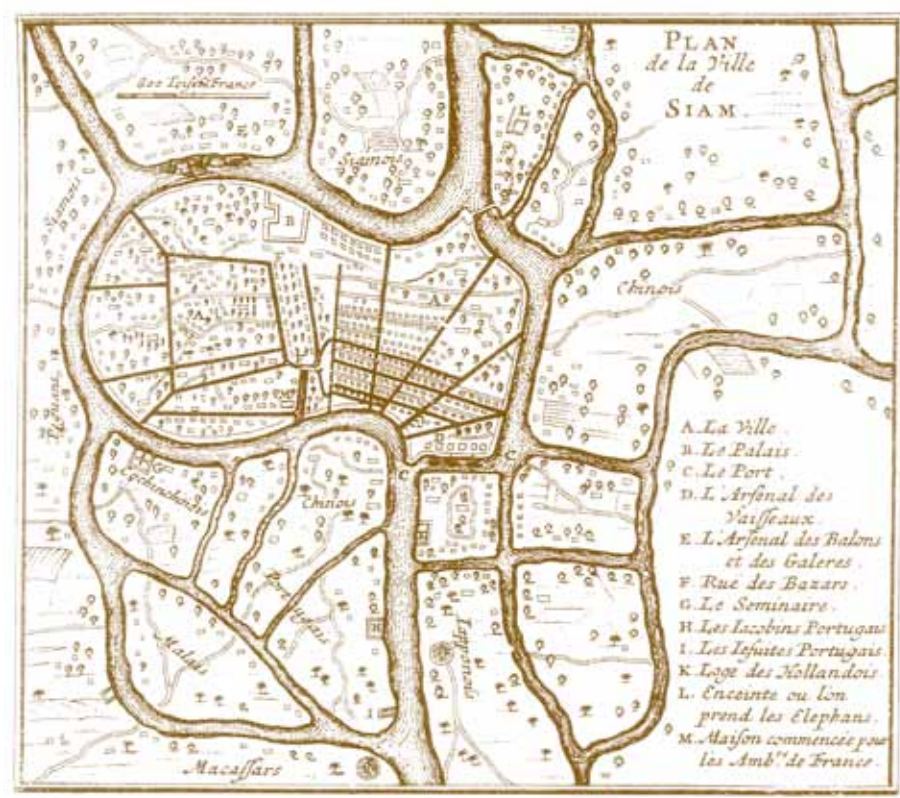

ความยิ่งใหญ่ของกระบวนพยุหยาตราของอยุธยา ซึ่งมีเรือหลายร้อยลำในกระบวน

ในบันทึกของโยส เซาเติน (Joost Schouten) ชาวฮอลันดาที่เดินทางมาค้าขายในกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๔-๒๑๗๑) และสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๒-๒๑๙๙) ได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า

“...กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีและเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์บรรดาขุนนาง ข้าราชการ เจ้านายทั้งหลายทั้งปวงก็อยู่ที่พระนครศรีอยุธยา เมืองๆ นี้ตั้งอยู่บนเกาะเล็กๆ ในแม่น้ำเจ้าพระยา ท้องที่รอบนอกเป็นที่ราบไปทั่วทุกทิศรอบกรุงศรีอยุธยา มีกำแพงหินสร้างอย่างหนาแน่นแข็งแรงรอบกำแพงวัดได้ประมาณ ๒ ไมล์ฮอลันดา จึงเป็นนครหลวงที่กว้างขวางใหญ่มาก ภายในพระนครมีโบสถ์ วิหาร วัดวาอารามสร้างขึ้นอยู่ติดๆ กัน ประชาชนพลเมืองที่อยู่อาศัยก็มีอยู่อย่างหนาแน่นภายในกำแพงเมืองมีถนนกว้างตัดตรงและยาวมาก และมีคลองขุดจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาในพระนคร จึงสะดวกแก่การสัญจรไปมาได้อย่างทั่วถึงกัน...”*

ภาพก่อนการบูรณะ วัดพระศรีสรรเพชญ์
แผ่นดินมรดกโลก

แผนที่กรุงศรีอยุธยาในจดหมายเหตุเดอ ลา ลูแบร์ แสดงโครงข่ายแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคม และแม่น้ำสำหรับอุปโภคบริโภค สะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านการวางผังเมืองเป็นเยี่ยม

(ที่มา : วินัย พงศ์ศรีเพียร,
มรดกความทรงจำแห่งพระนครศรีอยุธยา

เจดีย์ศรีสุริโยทัยในเขตวัดสวนหลวงสราธรรม

โคลงกำสรวลสมุทร (กำสรวลศรีปราชญ์) วรรณกรรมร้อยกรองของไทยในสมัยอยุธยา ได้พรรณนาความรุ่งโรจน์ของกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า

อยุธยาชัยฟ้า	ลงดิน แลฤ
อำนาจบุญพระเพรง	ก่อเกื้อ
เจดีย์ลออินทร์	ปราสาท
ในทาบทองแล้วเนื้อ	นอกโสรมา**

** อ้างจากวินัย พงศ์ศรีเพียร เล่มเดิม

* อ้างจากจุฬารักษ์ ดำริห์กุล, นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มรดก

โลกทางวัฒนธรรม, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.กรุงเทพฯ ๒๕๓๖

ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยานั้น ชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ ได้ตั้งบ้านเมืองเป็นปึกแผ่น กระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ ในระยะแรกแต่ละเมืองต่างมีอิสระในการปกครอง เป็นบ้านพี่เมืองน้อง และมีความสัมพันธ์กันทั้งทางการเมือง การค้า และวัฒนธรรม เช่น

อาณาจักรสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้สถาปนากรุงสุโขทัยขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๙๙๒ ต่อมาจึงได้ขยายอำนาจครอบคลุมเมืองต่างๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม แม่น้ำน่าน และแม่น้ำป่าสัก

อาณาจักรล้านนา พ่อขุนมังรายได้สถาปนาเมืองนพบุรีศรีเวียงพิงค์ (เมืองเชียงใหม่) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ ซึ่งมีอำนาจครอบคลุมเมืองต่างๆ ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง และแม่น้ำกก

ส่วนในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีเมืองสุพรรณบุรี (ตั้งอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) เมืองลพบุรี (ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเมืองหลายเมืองที่มีอิทธิพลของอาณาจักรเขมรมาแต่ก่อน เช่น เมืองพิมาย และกลุ่มเมืองที่ตั้งอยู่ทางใต้ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ บริเวณที่เป็นที่ตั้งเมืองพระนครศรีอยุธยามีชุมชนเมืองตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น* หลักฐานสำคัญคือพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “พระเจ้าพะเนางเซิง” พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติระบุว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๗ ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาถึง ๒๖ ปี และเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ซึ่งเดิมเป็นพระประธานในวิหารหลวงวัดธรรมิกราชเป็นศิลปะอู๋ทอง** ร่วมสมัยเดียวกับพระเจ้าพะเนางเซิง แสดงให้เห็นว่าชุมชนที่ตั้งอยู่ ณ บริเวณนี้มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ มีกำลังคนและกำลังทรัพย์จำนวนมาก มีเทคโนโลยีโลหวิทยาในระดับสูง รวมทั้งทักษะทางช่าง และความเจริญทางศิลปกรรมจึงสามารถสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่เช่นนี้ขึ้นได้ และ ณ พื้นที่นี้เองที่พระเจ้าอู่ทอง ปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรอยุธยาได้ทรงสถาปนา “กรุงเทพพระมหานคร ทวาราวดี ศรีอยุธยา” หรือกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีไทยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓

* นักวิชาการบางคนเชื่อว่า บริเวณพระนครศรีอยุธยาก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยานั้น มีเมืองชื่อว่า “อโยธยา หรือ อโยธยาศรีรามเทพนคร” ตั้งอยู่ก่อน แต่หลักฐานจากศิลาจารึกทุกหลักที่เป็นหลักฐานร่วมสมัยปรากฏนามอโยธยา หมายถึงกรุงศรีอยุธยาก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ ทั้งสิ้นเช่น จารึกเขาสุมนกูฏ ที่นครสวรรค์จารึกขึ้นราว พ.ศ. ๑๘๙๘ มีนาม “อโยธยาศรีรามเทพนคร” จารึกวัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุพรรณบุรีมีนาม “โยชมราช” จารึกลานทองที่พบในเจดีย์วัดสองคืบ จังหวัดชัยนาท มีนาม “สุริโยทยา” จารึกเจดีย์ศรีสองรักที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีนาม “พระนครศรีโยทยา” รวมทั้งในวรรณกรรมเก่าแก่ เช่น ยวนพ่าย ลิลิตพระลอ ก็ใช้อโยธยา เช่นกัน

** ศิลปะอู๋ทอง หมายถึง รูปแบบศิลปะที่ได้รับอิทธิพลมาจากสกุลช่างต่างๆ โดยเฉพาะศิลปะทวารวดี และลพบุรี (ศิลปะเขมร) ผสมผสานกัน ส่วนใหญ่เป็นงานประติมากรรมที่สร้างขึ้นก่อนสมัยอยุธยา และอยุธยาตอนต้น ศิลปะอู๋ทองพบในบริเวณเมืองสุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา สรรคบุรี ชัยนาท

พระเจ้าพะเนางเซิง พระประธานในวิหารวัดพนัญเชิงวรวิหาร

เศียรพระพุทธรูป พระประธานของวัดธรรมิกราช

เชื่อกันว่าสร้างขึ้นก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระมหากษัตริย์อยุธยาหลายพระองค์ได้บูรณะมาโดยตลอด เดิมพระวิหารหลวงขนาดใหญ่มาก เรียกว่า วิหารเก้าห้อง เป็นที่ประดิษฐานพระประธานหล่อด้วยสำริด ปัจจุบันเหลือเพียงพระเศียรอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

วิหารหลวงวัดธรรมิกราช

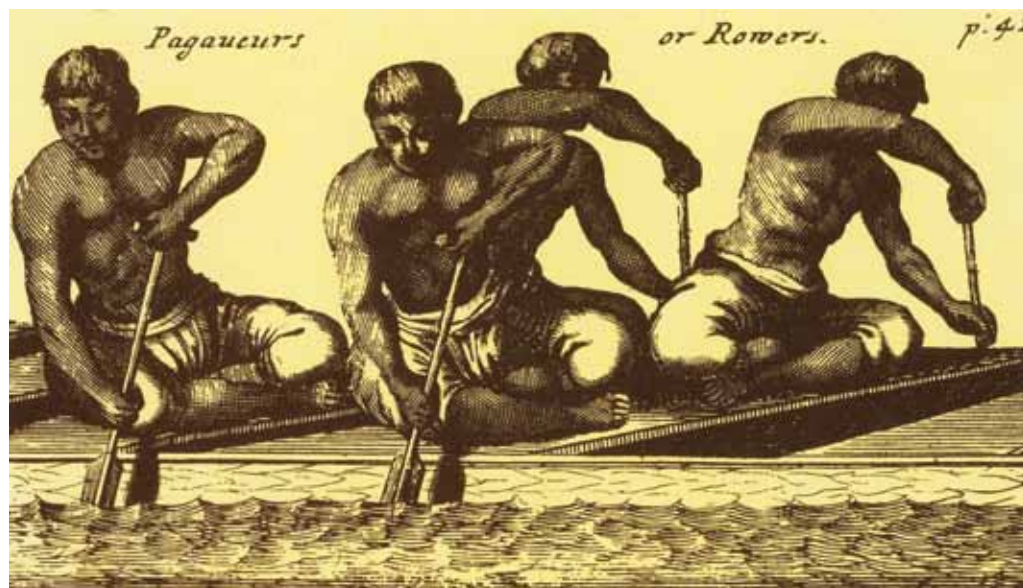
เจดีย์วัดธรรมิกราช

เป็นเจดีย์ทรงลังกาหรือทรงระฆังคว่ำ มีประติมากรรมรูปสิงห์อยู่รอบๆ ฐานเจดีย์

แม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันว่าพระเจ้าอู่ทองทรงเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองใดมาก่อน และเหตุใดจึงมาสร้างเมืองใหม่ เพราะหลักฐานที่หลงเหลือถึงปัจจุบันมีเพียงตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาแล้วบันทึกขึ้นทีหลัง เช่น ตำนานสิงหนวัติ กล่าวว่า พระเจ้าอู่ทองสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าพรหมกุมารจากเมืองเชียงแสน หรือแคว้นโยนกนคร หลักฐานอื่นระบุว่ามาจากเมืองเพชรบุรี เมืองลพบุรี นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีบางคนเชื่อว่าพระเจ้าอู่ทองอาจปกครองอยู่ในบริเวณใกล้เคียง แล้วต้องย้ายเมืองเพราะสาเหตุจากภัยธรรมชาติหรือเกิดอหิวาตกโรคซึ่งเป็นโรคระบาดร้ายแรง ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามกรุงศรีอยุธยาที่พระเจ้าอู่ทองสถาปนาขึ้นใหม่ มีทำเลที่ตั้งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญเพราะตั้งอยู่ในบริเวณชุมทางของแม่น้ำใหญ่ ๓ สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา ลพบุรี และป่าสัก แม่น้ำทั้งสามนี้นอกจากเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติแล้ว ยังเป็นเส้นทางคมนาคม เส้นทางวัฒนธรรม และเส้นทางการค้าซึ่งมาจากทรัพยากรและผลิตของป่าระหว่างเมืองที่อยู่ภายใน เช่น สุโขทัยและล้านนาที่อยู่ทางภาคเหนือ จากล้านช้างและหัวเมืองในกลุ่มแม่น้ำป่าสัก จากที่ราบสูงโคราชและเขมรทางตะวันออกของอยุธยา และจากลุ่มน้ำแม่กลองทางตะวันตกของอยุธยา รวมทั้งเครือข่ายการค้ารอบชายฝั่งทะเลอันดามัน และโดยรอบอ่าวไทย โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่ ที่เรือสินค้าจากต่างประเทศสามารถเดินทางเข้าถึงได้อย่างสะดวก

ภาพวาดลายเส้นรูปฝีพายชาวสยามจากหนังสือจดหมายเหตุของเดอ ลาลูแบร์ ราชทูตในคณะทูตฝรั่งเศส ที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)

เรือสำเภาแบบฝรั่งในภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา ภายในตำหนักพระพุทโธไสยาจารย์

ภาพเขียนบนผนังศาลาการเปรียญวัดเชิงท่า
แสดงภาพตลาดแผงลอยข้างกำแพงเมือง

ปัจจัยทางด้านทำเลที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยาเป็นแหล่งรวมสินค้าที่หลากหลายจากเมืองท่าต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร อันเป็นสิ่งที่ดึงดูดพ่อค้านานาชาติให้เดินทางเข้ามาค้าขาย เมื่อผนวกกับแสนยานุภาพทางทหารและความมั่นคงทางการเมืองการปกครองเนื่องจากรวมเมืองในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความสัมพันธ์ทางด้านเครือข่ายเข้าด้วยกัน เช่นเมืองลพบุรี (หรือเมืองละโว้) เมืองสุพรรณบุรี เมืองสรรค์บุรี เป็นต้น ทำให้อาณาจักรอยุธยาเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง ศูนย์กลางทางการค้าและเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๓

พระนามพระมหากษัตริย์ และเหตุการณ์สำคัญในสมัยอยุธยา *

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๑	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)	๑๘๙๓ – ๑๙๑๒	สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๙๓ จัดระเบียบการปกครองเป็นจตุสดมภ์ ฐานอำนาจสำคัญคือ เมืองลพบุรี และ สุพรรณบุรี มีการประกาศใช้กฎหมายหลาย ฉบับ และเริ่มขยายอำนาจไปยังอาณาจักร สุโขทัย และอาณาจักรเขมรที่เมืองพระนคร
๒	สมเด็จพระราเมศวร (ครั้งที่ ๑)	๑๙๑๒ – ๑๙๑๓	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง เมื่อขึ้นครองราชย์ ขุนหลวงพะงั่วยกทัพมา จากสุพรรณบุรี พระองค์จึงต้องถวายเป็น สมบัตินี้ให้ แล้วเสด็จกลับไปประทับเมือง ลพบุรี
๓	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพ่อกั่ว เรียกโดยทั่วไป ว่าขุนหลวงพะงั่ว)	๑๙๑๓ – ๑๙๓๑	ขยายอาณาเขตไปยังอาณาจักรสุโขทัยหลาย ครั้ง จนสุโขทัยต้องยอมเป็นเมืองขึ้นของ อยุธยาใน พ.ศ. ๑๙๒๑ จากนั้นก็แผ่ขยาย อำนาจไปยังอาณาจักรล้านนา พระองค์ สวรรคตขณะยกทัพไปตีเมืองชากังราว (กำแพงเพชร) ของอาณาจักรสุโขทัย
๔	สมเด็จพระเจ้าทองลั่น (เจ้าทองจันท)	๑๙๓๑ – ๑๙๓๑ (๗ วัน)	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรม ราชาธิราชที่ ๑ ครองราชย์ไม่นาน ถูกสมเด็จพระราเมศวรชิงราชสมบัติ
	สมเด็จพระราเมศวร (ครั้งที่ ๒)	๑๙๓๑ – ๑๙๓๘	มีนโยบายขยายอำนาจไปทางล้านนา และ อาณาจักรเขมร เช่นเดียวกับพระมหา กษัตริย์องค์ก่อนๆ
๕	สมเด็จพระรามาราชาธิราช (พระรามราชา)	๑๙๓๘ – ๑๙๕๒	เป็นพระโอรสในสมเด็จพระราเมศวร พยายามขยายอำนาจไปยังอาณาจักรล้านนา แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งสุโขทัยประกาศ เอกราช ในที่สุดถูกเจ้านครอินทร์ชิงราช สมบัติ ต้องเสด็จไปประทับที่ปากคูลาม
๖	สมเด็จพระอินทราชา (พระนครินทราชาธิราช)	๑๙๕๒ – ๑๙๖๗	เป็นพระนัดดาในสมเด็จพระบรมราชาธิราช ที่ ๑ ทำให้สุโขทัยตกเป็นเมืองขึ้นอยุธยาอีก ครั้งหนึ่ง ทรงมีความสัมพันธ์อันดีกับจีน ใน ระบบบรรณาการ สมัยนี้การค้ากับจีนเจริญ รุ่งเรืองมาก

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๗	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)	๑๙๖๗ – ๑๙๙๑	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระอินทราชา มีพระปรีชาสามารถทางด้านการรบ พ.ศ. ๑๙๗๔ กองทัพอยุธยารบชนะอาณาจักร เขมร ยึดนครธมได้ พ.ศ. ๑๙๘๑ ได้ผนวก สุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร อยุธยา พระองค์ยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ แต่ไม่สำเร็จ
๘	สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	๑๙๙๑ – ๒๐๓๑	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าสามพระยา สมัยนี้อาณาจักรอยุธยาขยายอาณาเขตได้ อย่างกว้างขวาง จึงทรงปฏิรูปการปกครอง เพื่อตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง แบ่งราชการ ออกเป็นฝ่ายทหารกับพลเรือน ประกาศใช้ กฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับศักดินา และมุลนายเพื่อควบคุมกำลังไพร่พล ได้เสด็จไปประทับที่เมืองพิษณุโลก เพื่อ ทำสงครามกับอาณาจักรล้านนาเป็น ระยะเวลานาน แต่ไม่แพ้ชนะกันเด็ดขาด สมัยนี้มีวรรณกรรม ๒ เรื่อง ที่มีชื่อเสียงมาก คือมหาชาติคำหลวง และลิลิตยวนพ่าย
๙	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓	๒๐๓๑ – ๒๐๓๔	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรม- ไตรโลกนาถ ได้ทรงปกครองกรุงศรีอยุธยา ขณะที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถประทับ ที่เมืองพิษณุโลก
๑๐	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐาธิราช)	๒๐๓๔ – ๒๐๗๒	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมไตรโลก นาถ ในสมัยนี้ โปรตุเกสได้เข้ามาเจริญ สัมพันธไมตรีกับไทย (พ.ศ. ๒๐๕๔) จึงมี การเรียนรูวิทยาการของชาติตะวันตก โดยเฉพาะด้านการทหาร ได้ทรงนิพนธ์ตำรา พิชัยสงคราม เริ่มมีการสำรวจทำบัญชีผู้คน และสัตว์เลี้ยงต่างๆ สมัยนี้มีการทำสงคราม กับอาณาจักรล้านนาหลายครั้ง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๐๖๕ จึงทำไมตรีต่อกัน
๑๑	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร หรือ พระอาทิตย์วงศ์)	๒๐๗๒ – ๒๐๗๖	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระรามาธิบดี ที่ ๒ และแต่งตั้งให้พระไชยราชา (พระอนุชา ต่างพระมารดา) ไปปกครองเมืองพิษณุโลก

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๑๒	พระรัชฎาธิราช	๒๐๗๖ – ๒๐๗๗ (๕ เดือน)	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ ได้ถูกพระไชยราชาธิราชชิงราชสมบัติ
๑๓	สมเด็จพระไชยราชาธิราช	๒๐๗๗ – ๒๐๘๙	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระองค์ปรีชาสามารถทางด้านการรบโปรดให้ทหารอาสาโปรตุเกสเป็นองครักษ์ และสอนการใช้ปืน พ.ศ. ๒๐๘๑ อยุธยาทำสงครามกับพม่าในศึกเชียงกราน เป็นครั้งแรก และทำสงครามได้ล้านนาเป็นเมืองขึ้น
๑๔	พระยอดฟ้า (พระแก้วฟ้า)	๒๐๘๙ – ๒๐๙๑	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระไชยราชาธิราชกับท้าวศรีสุดาจันทร เนื่องจากทรงพระเยาว์จึงมีท้าวศรีสุดาจันทร เป็นผู้สำเร็จราชการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ ขุนวรวงศาธิราช ต่อมาได้ถูกขุนวรวงศาธิราชปลงพระชนม์
	ขุนวรวงศาธิราช	๒๐๙๑ – ๒๐๙๑ (๔๒ วัน)	ขึ้นครองราชย์สมบัติท่ามกลางความไม่พอใจของขุนนาง จึงถูกจับประหารชีวิตพร้อมกับท้าวศรีสุดาจันทร
๑๕	สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	๒๐๙๑ – ๒๑๑๑	เดิมมีพระนามว่าพระเทียรราชา ได้รับการอัญเชิญให้ลาผนวช ขึ้นครองราชย์สมบัติ พระองค์จึงตอบแทนความดีให้กลุ่มขุนนาง เช่น ขุนพิเรนทรเทพ ได้รับพระราชทานพระธิดาคือ พระวิสุทธิกษัตริย์ เป็นพระชายา และได้ปกครองเมืองพิษณุโลก ในสมัยนี้กองทัพพม่าเข้ารุกรานไทยหลายครั้ง ครั้งแรก พ.ศ. ๒๐๙๑ เสียสมเด็จพระสุริโยทัยในการรบ พ.ศ. ๒๑๐๖ ไทยเสียช้างเผือก ส่วยช้าง และเงินให้พม่า รวมทั้งต้องส่งพระราเมศวร และขุนนางบางคนเป็นตัวประกันให้พม่า
๑๖	สมเด็จพระมหินทราธิราช	๒๑๑๑ – ๒๑๑๒	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เสด็จขึ้นครองราชย์ขณะที่พระเจ้าบุเรงนองยกกองทัพพมามาล้อมกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากมีไส้ศึก และไทยขาดความสามัคคี ไทยจึงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่๑ แก่พม่าใน พ.ศ. ๒๑๑๒

* ไม่นับเป็นกษัตริย์อยุธยา

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๑๗	สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช	๒๑๑๒ – ๒๑๓๓	พระนามเดิมว่า ขุนพิเรนทรเทพ เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลกก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ในช่วง ๑๕ ปีแรกกรุงศรีอยุธยาอยู่ในฐานะเมืองขึ้น หรือเมืองประเทศราชของพม่า ซึ่งเขมรถือโอกาสโจมตีชายแดนไทยและกวาดต้อนผู้คนหลายครั้ง จนถึง พ.ศ.๒๑๒๗ สมเด็จพระนเรศวรได้ประกาศอิสรภาพ ขับไล่กองทัพพม่า และโจมตีเขมร เพื่อสร้างความมั่นคงให้อาณาจักรไทย
๑๘	สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (สมเด็จพระนเรศ)	๒๑๓๓ – ๒๑๔๘	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหาธรรมราชา เมื่อทรงพระเยาว์ถูกนำไปพม่าในฐานะตัวประกันถึง ๖ ปี ทรงเป็นกษัตริย์นักรบ ทรงเตรียมกองทัพไทยให้เข้มแข็งจนสามารถกอบกู้เอกราชให้อยุธาได้ในปีพ.ศ. ๒๑๒๗ ขณะที่ยังทรงเป็นรัชทายาท ทรงประกอบวีรกรรมด้านการรบหลายครั้ง เช่น พ.ศ. ๒๑๓๕ ทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาของพม่า ในสมัยนั้นอยุธยาขยายอาณาจักรได้กว้างขวาง ได้ล้านนา ล้านช้าง อาณาจักรเขมร เป็นเมืองขึ้น ทรงส่งทูตไปจีนและทำการค้าอย่างกว้างขวางทั้งตะวันออกและตะวันตก ติดต่อกับสเปนซึ่งยึดครองฟิลิปปินส์อยู่ และทำการค้ากับฮอลันดา ในสมัยนี้ถือว่าอาณาจักรอยุธยามีความมั่นคงเจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจมาก
๑๙	สมเด็จพระเอกาทศรถ	๒๑๔๘ – ๒๑๕๓	เป็นพระอนุชาในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ทรงทำนุบำรุงกิจการภายในประเทศ ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เช่น จีน ญีว๊ก (ญี่ปุ่นในปัจจุบัน) โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา โดยใน พ.ศ. ๒๑๕๑ ไทยส่งคณะทูตไทยไปยังกรุงเฮก ประเทศฮอลันดา นับเป็นการส่งคณะทูตไปประเทศในยุโรปเป็นครั้งแรก
๒๐	พระศรีสวภาคย์	๒๑๕๓ – ๒๑๕๔ (๑ ปี ๒ เดือน)	เป็นพระราชโอรสสมเด็จพระเอกาทศรถ ครองราชย์ไม่นานถูกพระอินทราชาชิงราชสมบัติ

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๒๑	สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พระอินทราชา)	๒๑๕๔ – ๒๑๗๑	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงส่งเสริมการค้ากับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ทรงนิพนธ์มหาชาติที่เรียกว่า กาพย์มหาชาติ และทรงสร้างพระไตรปิฎก
๒๒	สมเด็จพระเชษฐาธิราช	๒๑๗๑ – ๒๑๗๒ (๘ เดือน)	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แต่ครองราชย์ไม่นานถูกพระยากลาโหมสุริยวงศ์ สำเร็จโทษ
๒๓	พระอาทิตย์วงศ์	๒๑๗๒ – ๒๑๗๒ (๓๘ วัน)	เป็นอนุชาของสมเด็จพระเชษฐาธิราช ถูกเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ ชิงราชสมบัติและสำเร็จโทษ
๒๔	สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ หรือศรีวรวงศ์)	๒๑๗๒ – ๒๑๙๙	เดิมเป็นขุนนางที่คุมอำนาจทางทหาร เมื่อปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์แล้วได้ก่อกำจัดออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา นางมาซา) หัวหน้ากองทหารอาสาญี่ปุ่น ในสมัยนี้มีการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศโดยเปิดเมืองท่ามะริด ทางอ่าวเบงกอล (เดิมมีเฉพาะเมืองทวายและตะนาวศรี) และสนพระทัยในวิทยาการและความเจริญของชาวตะวันตกมาก
๒๕	สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย	๒๑๙๙ – ๒๑๙๙ (๓ – ๕ วัน)	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ครองราชย์ไม่นานถูกพระศรีสุธรรมราชาและพระนารายณ์สำเร็จโทษ
๒๖	สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา	๒๑๙๙ – ๒๑๙๙ (๒ เดือน)	เป็นพระอนุชาในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ครองราชย์ไม่นานมีเรื่องขัดแย้งกับพระนารายณ์ เกิดเป็นสงครามกลางเมืองซึ่งสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้
๒๗	สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	๒๑๙๙ – ๒๒๓๑	เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมัยนี้การค้าและการทูตเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะกับชาติตะวันตกทั้งอังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศสและอาหรับ ทรงสนพระทัยในวิทยาการ ความเจริญของตะวันตกหลายด้าน มีการส่งทูตไปต่างประเทศ ที่มีชื่อเสียงคือ ออกพระวิสุทสุสุนทร (โกษาปาน) ไปฝรั่งเศส และมีชาวต่างชาติที่เข้ารับราชการในราชสำนักไทยที่สำคัญคือ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตน

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
			ติน พอล คอน) ชาวกรีก สมัยนี้ยังเป็นยุคทองของวรรณคดี มีกวีที่มีชื่อเสียงหลายคน วรรณกรรมที่มีชื่อเสียง เช่น เสือโคคำฉันท สมุทโฆษคำฉันท
๒๘	สมเด็จพระเพทราชา	๒๒๓๑ – ๒๒๔๖	เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ภายหลังได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ พระองค์ได้กำจัดอำนาจฝรั่งเศส และเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ สมัยนี้การค้ากับตะวันตกลดลง ในด้านการเมืองการปกครอง มีการกบฏเกิดขึ้นหลายครั้ง ที่รุนแรงที่สุด คือ กบฏพระยานครศรีธรรมราช ต้องใช้เวลาประมาณ ๓ ปี จึงสามารถปราบปรามจนยุติลงได้
๒๙	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ)	๒๒๔๖ – ๒๒๕๑	เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเพทราชา ในสมัยนี้บ้านเมืองสงบ ทรงโปรดปรานการตกปลา ชกมวย คล้องช้าง ทำให้เกิดวีรกรรมของพันท้ายนรสิงห์ ซึ่งเป็นนายท้ายเรือที่เคารพกฎเกณฑ์ยอมเสียสละชีพเพื่อรักษากฎหมายไว้
๓๐	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙ (พระเจ้าท้ายสระ)	๒๒๕๑ – ๒๒๗๕	เป็นพระราชโอรสในพระเจ้าเสือ สมัยนี้เวียดนามและไทยแผ่ขยายอำนาจเหนือเขมร (กัมพูชา) แต่เขมรยอมเป็นเมืองขึ้นไทยและการค้ากับจีนเจริญรุ่งเรืองมาก
๓๑	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)	๒๒๗๕ – ๒๓๐๑	เป็นพระอนุชาในพระเจ้าท้ายสระ พระนามเดิมว่าเจ้าฟ้าพร ดำรงตำแหน่งพระอุปราช ภายหลังที่พระเจ้าท้ายสระสวรรคต เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างวังหลวง มีเจ้าฟ้าอภัยซึ่งเป็นพระราชโอรสเป็นผู้นำ และวังหน้าซึ่งมีเจ้าฟ้าพรเป็นผู้นำ เจ้าฟ้าพรได้ชัยชนะจึงขึ้นครองราชย์ สงครามครั้งนี้ทำให้สูญเสียขุนนางที่มีความสามารถเป็นจำนวนมาก สมัยนี้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาเถรวาท ทรงส่งสมณะทูตไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่ลังกา วรรณกรรมที่เด่นในสมัยนี้คือบทเห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (เจ้าฟ้ากุ้ง)

ลำดับ	พระนามพระมหากษัตริย์	ช่วงเวลาครองราชย์ (พ.ศ.)	เหตุการณ์สำคัญ
๓๒	สมเด็จพระเจ้าอู่หมุพร (ขุนหลวงหาวัด)	๒๓๐๑ – ๒๓๐๑ (๑ เดือน)	เป็นพระราชโอรสในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แต่ได้ถวายราชสมบัติแก่พระเชษฐา แล้วเสด็จออกผนวช ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๒๓๑๐) พระองค์ถูกนำตัวไปพม่าและสิ้นพระชนม์ที่นั่น
๓๓	สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์ อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ)	๒๓๐๑ – ๒๓๑๐	เป็นพระเชษฐาในสมเด็จพระเจ้าอู่หมุพร ในสมัยนี้กองทัพพม่าได้ยกทัพุกรานไทยอย่างต่อเนื่อง ต้องสีกเจ้าฟ้าอู่หมุพรให้ออกมาช่วยนำทัพ (พ.ศ.๒๓๐๓) แต่เมื่อเสร็จศึกแล้วเสด็จออกผนวชอีก เนื่องจากพระองค์ไม่ได้เตรียมพร้อมป้องกันบ้านเมือง กรุงศรีอยุธยาจึงเสียแก่พม่าครั้งที่ ๒ เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ ถือเป็นการสิ้นสุดสมัยอยุธยา

ที่มา : สรุปลจากสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑ อักษรก. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๙

ในระยะแรกของการสถาปนากรุงศรีอยุธยานั้น พระเจ้าอู่ทองให้สร้างพระตำหนักเป็นที่ประทับชั่วคราว ณ เวียงเหล็ก (ทางใต้ของเมือง) ซึ่งต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นวัดพุทไธสวรรค์ขึ้น แล้วทรงเลือกพื้นที่บริเวณใกล้หนองโสน (ปัจจุบันเรียกว่าบึงพระราม) ซึ่งเป็นที่ดอนสร้างพระนครศรีอยุธยาขึ้น โดยอาศัยแม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นคูเมืองทางด้านเหนือ ตะวันตก และด้านใต้ ต่อมาจึงขุดคูเมืองทางตะวันออก ตรงแยกแม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำป่าสักบริเวณตำบลหัวรอ ไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่บางกะจะที่ป้อมเพชร เรียกว่า คูขื่อหน้า ทำให้พระนครศรีอยุธยามีแม่น้ำล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเชิงท่า แสดงวิถีชีวิตของชาวอยุธยาที่ใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญ

แม่น้ำ ๓ สายนำความอุดมสมบูรณ์มาสู่พระนครศรีอยุธยา แต่เมื่อถึงฤดูฝนปริมาณน้ำจะไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่เมืองหลวง ดังนั้นกรุงศรีอยุธยาจึงออกแบบผังเมืองให้เป็นเมืองน้ำ คือรักษาแม่น้ำลำคลองเดิมไว้ และขุดคูคลองเพิ่มเติมโดยเฉพาะในแนวเหนือ – ใต้ ให้เป็นแนวตรงเชื่อมต่อกับแม่น้ำ และเครือข่ายคูคลองโยงใยกันทั้งในเมืองและนอกเมือง ทำให้กระแสน้ำระบายไปจากตัวเมืองได้สะดวกรวดเร็ว คูคลองต่างๆ จะแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ใช้เป็นเขตวัด เขตวัง เขตที่อยู่อาศัยอย่างเป็นระเบียบ นอกจากนี้ยังมีการสร้างถนนดิน และถนนอิฐขนานไปกับแนวคูคลองรวมทั้งสร้างสะพานจำนวนมากข้ามคูคลองดังกล่าว นอกตัวเมืองเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ที่อยู่อาศัยของชาวอยุธยา และวัดวาอาราม

พระราชวังซึ่งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์นั้น พระเจ้าอู่ทองทรงโปรดให้สร้างขึ้นในบริเวณที่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งวัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระราชพงศาวดารระบุนามพระที่นั่งสำคัญ ๕ หลัง คือ พระที่นั่งไพศุภย์มหาปราสาท พระที่นั่งไพชนมมหาปราสาท พระที่นั่งไอศวรรย์มหาปราสาท พระที่นั่งมังคลาภิเษกและพระที่นั่งตรีมุข สันนิษฐานว่าสร้างด้วยไม้ทั้งหมด ต่อมาใน พ.ศ. ๑๙๘๓ เกิดไฟไหม้เสียหาย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑ – ๒๐๓๑) จึงยกพื้นที่พระราชวังเดิมให้เป็นเขตพุทธาวาส และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังขึ้นใหม่ทางด้านเหนือของพระราชวังเดิม แล้วขยายพระราชวังหลวงออกไปทางเหนือจนจรดแนวคูเมืองแม่น้ำลพบุรี พระราชวังหลวงที่ให้สร้างขึ้นใหม่แบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ เขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งขึ้นหลายหลัง ซึ่งในรัชกาลต่อมาได้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมและใช้สืบต่อมาจนสิ้นสมัยอยุธยา

วัดพระศรีสรรเพชญ์
ภายในเขตพระราชวังหลวงกรุงศรีอยุธยา

วัดพระศรีสรรเพชญ์ ก่อนการบูรณะ

วัดพระศรีสรรเพชญ์ในปัจจุบัน

วัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นวัดในพระราชวังกรุงศรีอยุธยา ไม่มีพระภิกษุจำพรรษา สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งได้ถวายพื้นที่บริเวณพระราชวังหลวงเดิมในสมัยสมเด็จพระเจ้าอู่ทองให้เป็นเขตพุทธาวาส เพื่อให้ใช้ประกอบราชพิธีสำคัญภายในประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ โปรดให้สร้างขึ้นเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ มีความสูง (๑๖ เมตร) หุ้มด้วยทองคำหนัก ๒๘๖ ชั่ง (๑๗๓ กิโลกรัม) พระเจดีย์ใหญ่ทั้ง ๓ องค์เป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ และสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ซึ่งทั้งสองพระองค์เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ในช่วงหนึ่งศตวรรษแรก (๑๐๐ ปี) ของการสถาปนาอาณาจักรอยุธยา ได้สร้างความเป็นเอกภาพทางการเมือง ด้วยการขยายอำนาจไปดินแดนใกล้เคียง ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ คือ **ทางด้านเศรษฐกิจ** อาณาจักรอยุธยาต้องการครอบครองแหล่งทรัพยากร และเมืองท่าสำคัญทางทะเลเพื่อการค้าข้ามภูมิภาค และทางด้านการเมือง คือการแสดงอิทธิพลทางการเมืองเหนืออาณาจักรอื่นๆ ที่เป็นรัฐเพื่อนบ้านทั้งที่เป็นรัฐของคนไทยด้วยกัน และรัฐของชาวต่างชาติต่างภาษา โดยเฉพาะอาณาจักรเขมร ซึ่งเคยมีอำนาจปกครองบริเวณนี้มาก่อน

ทางเหนือ อยุธยาได้ขยายอำนาจครอบครองอาณาจักรสุโขทัยได้สำเร็จ แต่ไม่สามารถยึดครองเมืองเชียงใหม่ ของอาณาจักรล้านนาได้อย่างถาวร

ทางตะวันออก อยุธยาได้ทำสงครามเพื่อให้มีอำนาจเหนือเมืองต่างๆ ในที่ราบสูงโคราช เช่น เมืองพิมาย เมืองพนมรุ้ง และอาณาจักรเขมร เป็นผลให้เขมรอ่อนกำลังลง และย้ายเมืองหลวงหลายครั้ง

พระวิหารวัดกุฎีดาว

ตำหนักกำมะเลียน

วัดกุฎีดาว เป็นวัดขนาดใหญ่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น เนื่องจากบัวหัวเสาคล้ายวิหารวัดพระศรีสรรเพชญ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศครั้งดำรงตำแหน่งวังหน้าได้ปฏิสังขรณ์วัดนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๔ โดยสร้างตำหนักเพื่อใช้เป็นที่พักเมื่อเสด็จฯ มาทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์ ซึ่งแล้วเสร็จใน ๓ ปีตำหนักหลังนี้เรียกว่า “ตำหนักกำมะเลียน”

เจดีย์ประธาน

เศียรพระพุทธรูปหินทราย ในวัดมหาธาตุ เข้าใจว่า เศียรได้หล่นมาอยู่ที่โคนต้นไม้ในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ จนรากไม้ขึ้นปกคลุมพระพุทธรูป

วัดมหาธาตุ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระราชวังกรุงศรีอยุธยา พระราชพงศาวดารระบุว่า สร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าอภัยมณีพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุใต้ฐานพระปรางค์ประธานของวัดเมื่อ พ.ศ. ๑๙๒๗ พระปรางค์วัดมหาธาตุถือเป็นปรางค์ที่สร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น ฐานของพระปรางค์ก่อด้วยศิลาแลงตามรูปแบบการสร้างปราสาทของอาณาจักรเขมรโบราณ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ปฏิสังขรณ์พระปรางค์ใหม่ โดยเสริมให้สูงขึ้นกว่าเดิม แต่พังทลายมาทั้งองค์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อกรมศิลปากรได้ขุดแต่งพระปรางค์วัดมหาธาตุ พบวัตถุโบราณที่สำคัญหลายชิ้น เช่น ผอบศิลา ขึ้นในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา)

ทางใต้ อยู่ชานชาลาอำนาจได้มั่นคงเหนือเมืองนครศรีธรรมราช และพยายามควบคุมรัฐมลายู

ทางตะวันตก ได้หัวเมืองมอญซึ่งเป็นเมืองท่าทางฝั่งตะวันตกได้แก่ เมืองทวาย มะริด และตะนาวศรี

สองศตวรรษต่อมา เป็นช่วงเวลาที่กรุงศรีอยุธยาเป็นปึกแผ่นทางการเมือง และเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.๑๙๙๑ – ๒๐๓๑) พระองค์ได้ปฏิรูปการปกครองเพื่อให้เหมาะสมกับอาณาจักรที่ขยายได้อย่างกว้างขวาง โดยรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง แบ่งอำนาจออกเป็นฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ปรับปรุงการปกครองแบบเดิมที่มีลักษณะเป็นจตุสดมภ์ กำหนดการควบคุมราษฎรทั่วทั้งอาณาจักรในรูปของศักดินา คือการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของชาวไทยทั้งปวง ไพร่ (ราษฎร) ต้องสังกัดมูลนาย (พระราชวงศ์ และขุนนาง) แบ่งเป็น**ไพร่หลวง** ซึ่งต้องมารับราชการหรือมาทำงานให้บ้านเมืองปีละ ๖ เดือน เรียกว่า “เข้าเดือนออกเดือน” และ**ไพร่สม** ซึ่งเป็นคนของมูลนายจะทำงานตามที่มูลนายมอบหมาย ส่วน**ไพร่ส่วย** คือราษฎรที่เสียภาษีเป็นผลผลิตในท้องถิ่นแทนการถูกเกณฑ์แรงงานหรือแทนการเข้าเดือนออกเดือน

ไพร่และขุนนางในภาพเขียนแสดงการแต่งกายของชาวอยุธยาในจดหมายเหตุลาลูแบร์ราชทูตฝรั่งเศสในสมัยพระนารายณ์มหาราช

วัดใหญ่ชัยมงคล เดิมชื่อวัดป่าแก้ว หรือวัดเจ้าพระยาไทย ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก สันนิษฐานว่าพระเจ้าอู่ทองทรงโปรดเกล้าฯ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐ ในบริเวณที่ถวายเป็นพระเพลิงศพเจ้าแก้วเจ้าไท และให้เป็นสำนักสงฆ์ที่บวชเรียนทางลังกาวงศ์ จึงเรียกว่า วัดป่าแก้ว ต่อมาได้นามว่าวัดเจ้าพระยาไทย เพราะเป็นที่พำนักของสมเด็จพระวันรัต พระสังฆราชฝ่ายขาว

ในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หลังจากที่พระองค์ได้ชัยชนะในการทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาของพม่าใน พ.ศ. ๒๑๓๕ สมเด็จพระวันรัตวัดป่าแก้วได้ขอพระราชทานอภัยโทษแก่นายทัพนายกองที่ตามเสด็จไปไม่ทัน พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระเจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ (สูงประมาณ ๖๐ เมตร) ขนานนามว่า พระเจดีย์ชัยมงคล วัดนี้จึงเรียกกันต่อมาว่า วัดใหญ่ชัยมงคล

การเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้า ทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นที่รวมผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งมีทั้งเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อประกอบกิจการค้าขาย การเผยแพร่ศาสนา บางคนได้เข้ามารับราชการในราชสำนักอยุธยา ได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นขุนนางที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์ เช่น ออกญาเสนาภิมุข (นายยามาคะ นางามาซะ ชาวญี่ปุ่น) เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (นายคอนสแตนติน ฟอลคอน ชาวกรีก) ออกพระศักดิสงคราม (นายเฟอร์วาเลียร์ เดอ ฟอร์แปง ชาวฝรั่งเศส) คนต่างชาติบางกลุ่มได้รับราชการในฝ่ายการทหาร เช่น กลุ่มอาสาญี่ปุ่น อาสาจาม กลุ่มทหารรับจ้างชาวโปรตุเกส เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาติเพื่อนบ้านที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร หรือถูกกวาดต้อนในสงคราม ซึ่งอยุธยาได้ควบคุมกลุ่มคนต่างชาติเหล่านี้อย่างเป็นระบบคือหัวหน้าของกลุ่มคนดังกล่าว จะได้รับการแต่งตั้งจากราชสำนักอยุธยาให้มีหน้าที่ควบคุมกลุ่มชน ได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งถิ่นฐานรวมกันในกลุ่มเชื้อชาติ เช่น ชุมชนชาวฮอลันดา ชาวโปรตุเกส หมู่บ้านชาวญี่ปุ่น ย่านแขมมัวร์ แขวงมลายู แขวงจาม ชุมชนชาวมอญ ชาวต่างชาติเหล่านี้ มีเสรีภาพทางด้านการนับถือศาสนา การสร้างศาสนสถาน และการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของตนได้อย่างเสรี

หมู่บ้านญี่ปุ่น

มัสยิดของชาวมุสลิม

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์
ในบริเวณหมู่บ้านฮอลันดา

หมู่บ้านโปรตุเกส

วัดนักบุญยอแซฟ คลองตะเคียน

ศาลเจ้าของชาวจีน

พระราชนุสาวรีย์
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

การขยายอำนาจของอยุธยาทำให้เกิดความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะพม่า ซึ่งแข่งขันกันมีอำนาจเหนือเมืองเชียงใหม่ และหัวเมืองมอญ ทำให้อยุธยาต้องทำสงครามกับพม่าหลายครั้ง เริ่มต้นที่ศึกเชียงกราน เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๑ สงครามครั้งสำคัญเช่น สงครามครั้งเสียสมเด็จพระสุริโยทัย พ.ศ. ๒๐๙๑ สงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๑๑๒ ทำให้อยุธยาต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่านานถึง ๑๕ ปี จนกระทั่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กอบกู้เอกราชได้เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ และทำสงครามยุทธหัตถีกับพม่าครั้งพระมหาอุปราชาของพม่าสิ้นพระชนม์บนคอช้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๕ หลังจากนั้นบ้านเมืองเข้าสู่ความสงบ กรุงศรีอยุธยาได้กลับมามีอำนาจทางการเมืองการปกครอง และเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง

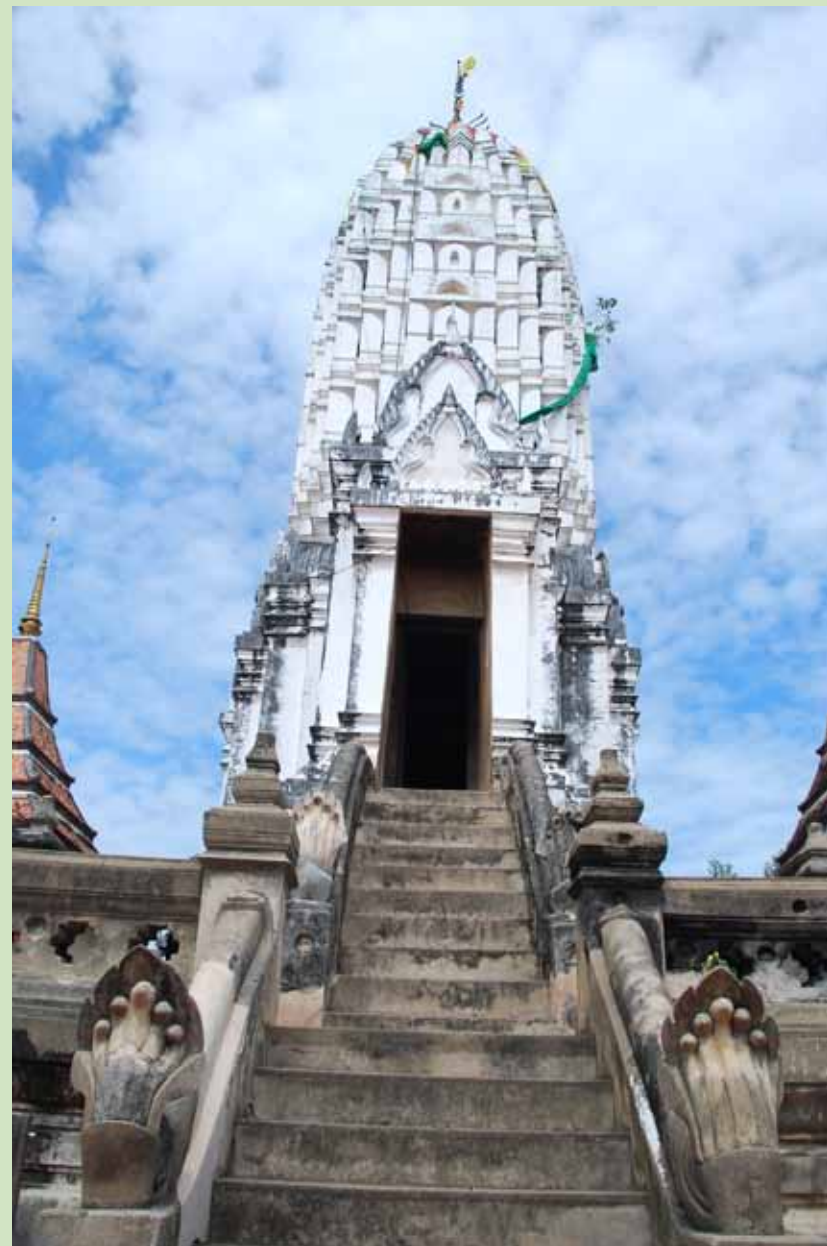
วัดวรเชษฐาราม เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ระบุว่า สมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อขึ้นครองราชย์ได้สร้างวัดวรเชษฐ์ทั้งพระวิหาร พระพุทธรูป พระเจดีย์บรรจุสารีริกธาตุ และหอพระธรรม เพื่ออุทิศพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเชษฐาธิราช (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

วัดหน้าพระเมรุหรือวัดพระเมรุราชิการาม ตั้งอยู่บริเวณริมคลองสระบัว (แม่น้ำลพบุรี) ทางด้านเหนือนอกเกาะเมืองอยุธยา สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น เดิมคงเป็นสถานที่สำหรับสร้างพระเมรุถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งของอยุธยา

วัดนี้มีความสำคัญกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อยุธยา ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เมื่อครั้งทำศึกกับบุเรงนองของพม่า ได้มีการสร้างพลับพลาที่ประทับระหว่างหน้าพระเมรุกับวัดหัตถาวาส เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนสรงบพิศระหว่างไทยกับพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๖

พระคันธารราษฎร์ ประทับนั่งห้อยพระบาท ศิลปสมัยทวารวดี เดิมอยู่ที่วัดมหาธาตุ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้อัญเชิญมาไว้ในวิหารสรรพคุณ (หรือวิหารน้อย) ข้างพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ ซึ่งประดิษฐานจนถึงทุกวันนี้

วัดพุทไธสวรรย์ เป็นวัดที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงโปรดให้สร้างขึ้นในบริเวณเวียงเหล็ก ซึ่งเป็นที่ตั้งพลับพลาที่ประทับก่อนสร้างพระราชวังหลวงที่กรุงศรีอยุธยาจะแล้วเสร็จ ในวัดมีพระตำหนักพระพุทโธษาจารย์ ภายในผนังมีจิตรกรรมฝาผนังเป็นหมู่เทวดา นักพรตและการนมัสการพระพุทธบาท

พระปรารักษ์ประธานวัดพุทไธสวรรย์ เป็นศิลปะแบบเขมรที่มีความงดงามมาก บริเวณพระปรารักษ์ล้อมรอบด้วยพระระเบียงมีพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทองตั้งเรียงรายโดยรอบ

จิตรกรรมฝาผนังวัดพุทไธสวรรย์

ภาพจิตรกรรมภายในตำหนักสมเด็จพระพุทโธษาจารย์ เป็นงานจิตรกรรมในสมัยอยุธยาที่ทรงคุณค่ายิ่ง เพราะเป็นการเขียนภาพที่บอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศาสนา สังคม และวัฒนธรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในตัวอาคาร สามารถลำดับเรื่องราวได้ดังนี้ ผนังด้านทิศตะวันออกเขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติสมเด็จพระพุทโธษาจารย์เสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธบาท ณ ประเทศลังกา

ลักษณะของงานจิตรกรรมที่ตำหนักสมเด็จพระพุทโธษาจารย์นี้ จัดเป็นงานจิตรกรรมในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเพทราชา ราวปี พ.ศ. ๒๒๓๑ ถึง ปี พ.ศ. ๒๒๔๖

วัดราชบูรณะ สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) เมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๗ ตรงบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระศพเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา ซึ่งเป็นพระเชษฐาของพระองค์ วัดราชบูรณะเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งในสมัยอยุธยาตอนต้น ภายในพระปรารักษ์ประธานพบเครื่องราชูปโภคทองคำ พระพุทธรูป และพระพิมพ์ต่างๆ จำนวนมาก ปัจจุบันแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา

เครื่องทองและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่ค้นพบในกรุพระปรารักษ์วัดราชบูรณะ ซึ่งพระมหากษัตริย์อยุธยาสร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่พระบรมธาตุ แสดงถึงความเจริญทางเศรษฐกิจและศิลปวิทยาการของอาณาจักรอยุธยา

วัดไชยวัฒนาราม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกนอกเกาะเมือง เป็นวัดที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๓ เพื่ออุทิศถวายให้เป็นอนุสรณ์สถาน ณ บ้านเดิมของพระราชมารดาและเพื่อเฉลิมพระเกียรติในการเสด็จขึ้นครองราชย์สถาปนาของพระปรางค์ประธานเป็นแบบเขมร ต่อมาได้ใช้เป็นที่พักพระศพของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ พระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งเป็นกวีเอกในสมัยอยุธยาตอนปลาย

ฉนวน เป็นทางเดินที่มีกำแพงตั้งอยู่ทั้งสองข้างทางเดินเชื่อมระหว่างชุมประตูทางเข้าและพระอุโบสถ ลักษณะกำแพงเป็นกำแพงที่มีบัวประดับอยู่ด้านบนคล้ายกำแพงแก้วเป็นทางเดินสำหรับพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูงใช้เสด็จเข้าออก

วัดมเหยงคณ์ สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) เจริญปรารถนาทรงระงับฐานมีช้างล้อมรอบเป็นศิลปะแบบลังกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๒ ในระหว่างนั้นโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตำหนักขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักประทับทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์ด้วย ตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า ในสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ นั้น พระเจ้ากรุงหงสาวดีได้ตั้งทัพหลวงอยู่ ณ วัดมเหยงคณ์แห่งนี้ ตลอดระยะเวลาที่ปิดล้อมกรุงศรีอยุธยาถึง ๙ เดือน

ตำหนักกรมวัดมเหยงคณ์

เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทรงตึก ๒ ชั้น ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ตั้งอยู่บนเกาะที่มีคูน้ำล้อมรอบ มีขนาดกว้าง ๑๐.๕๐ เมตร ยาว ๒๔.๘๐ เมตร ภายในอาคารมีเสาตั้งอยู่ ๒ แถว แถวละ ๖ ต้นสำหรับรองรับพื้นไม้อาคารชั้นบนผนังอาคารชั้นบนเจาะช่องหน้าต่างเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนชั้นล่างเจาะเป็นซุ้มรูปกลีบบัว ตำหนักนี้สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ โปรดฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อพระองค์จะเสด็จมาประทับทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์วัดมเหยงคณ์

ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย อำนาจของกรุงศรีอยุธยาเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากปัจจัยภายใน คือ การเมืองภายในราชสำนักไม่มีความมั่นคงทำให้เกิดการแย่งชิงอำนาจระหว่างขุนนางกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เกิดกบฏขึ้นหลายครั้งในหัวเมืองต่างๆ การแย่งชิงราชสมบัติระหว่างวังหน้าและวังหลังซึ่งทำให้เสียชีวิตขุนนางและไพร่พลจำนวนมาก การควบคุมหัวเมืองและกำลังไพร่พลที่ย่อนประสิทธิภาพลง ส่วนปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากความเข้มแข็งของอาณาจักรพม่าที่สามารถปราบปรามหัวเมืองต่างๆ และมีความมั่นคงทางการเมือง แม้ว่าการค้ากับตะวันตกจะตกต่ำลง แต่การค้ากับจีนยังเจริญรุ่งเรือง ในช่วงที่อยุธยาเสื่อมโทรมทางการเมืองภายในนี้กองทัพพม่าได้ขยายอำนาจจากรานอาณาจักรไทยหลายครั้งและต่อเนื่อง ทำให้ไทยต้องเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐

หลังจากนั้นเพียง ๘ เดือน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสามารถกอบกู้เอกราชได้สำเร็จ และขับไล่กองทัพพม่าออกจากดินแดนไทย เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเสียหายอย่างมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่กรุงธนบุรี ได้มีการกวาดต้อนผู้คนมาสร้างบ้านเรือนแห่งใหม่ แต่พระนครศรีอยุธยาใช้จะเป็นเมืองร้างเสียทีเดียว พอบ้านเมืองสุขสงบก็มีผู้คนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่สืบมา กรุงศรีอยุธยาในสมัยกรุงธนบุรีจึงถูกเรียกขานว่า “เมืองกรุงเก่า”

พระเจ้าพะเนางเซิง เป็นพระประธานในพระวิหารวัดพนัญเชิง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๗ นับเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดและใหญ่ที่สุด (หน้าตักกว้าง ๒๐.๑๗ เมตร สูง ๑๙ เมตร) เป็นที่เคารพสักการะของชาวพระนครศรีอยุธยาและชาวจีน ทั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงและที่ห่างไกล พระพุทธรูปองค์นี้ได้รับการขนานนามว่า “ซำปอกง” ตามตำนานเล่าว่าเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พระพุทธรูปองค์นี้มีน้ำพระเนตรไหลออกมาทั้งสองข้าง

วัดพนัญเชิงวรวิหาร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไปทางด้านใต้ฝั่งตรงข้ามของเกาะเมืองอยุธยา เป็นวัดที่มีอยู่ก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนา กรุงเทพมหานครเป็นราชธานีแห่งใหม่ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วังหน้า และวังหลังให้ดังเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งเจริญรุ่งเรือง จึงได้มีการรื้ออิฐจากกำแพงเมือง เชิงเทิน ป้อมปราการจากกรุงศรีอยุธยาไปใช้ในการก่อสร้างพระราชวังที่กรุงเทพฯ เพราะศึกสงครามกับพม่ายังคงมีอยู่และเพื่อป้องกันมิให้ข้าศึกใช้เป็นประโยชน์ในการสงคราม สถาปนาเมืองของเมืองกรุงเก่าจึงทรุดโทรม พระบรมมหาราชวังวัดวาอาราม และโบราณสถานต่างๆ มีต้นไม้ขึ้นปกคลุม สภาพของพระนครศรีอยุธยาในครั้งนั้นสะท้อนได้จากงานวรรณกรรมนิราศพระบาทของสุนทรภู่กวีเอกในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๐ ว่า

“ถึงวังหลวง วังหลังก็ร้างรก เห็นนกหูกซ้อแซ่นพฤษภา
ดูปราสาทราชวังเป็นรังกา ตั้งป่าช้าพงช้าลงัดคน”

วัดกษัตราธิราชวรวิหาร เดิมชื่อว่า วัดกษัตรา หรือวัดกษัตราารามเป็นวัดโบราณ ตั้งอยู่บริเวณนอกเกาะเมืองริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับเจดีย์พระศรีสุริโยทัย ในวัดมีพระปรางค์ใหญ่เป็นประธานหลักของวัด ภายในพระอุโบสถมีลายดาวเพดาน จำหลักไม้ และจิตรกรรมฝาผนัง สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ภายในพระวิหารวัดสุวรรณาาราม

พระวิหารวัดสุวรรณาาราม

วัดสุวรรณาาราม ตั้งอยู่ริมป้อมเพชร เป็นวัดที่พระอัยกาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ให้ชื่อว่า วัดทอง ต่อมาเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดนี้ใหม่ทั้งหมด และสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดเกล้าฯ ให้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพเทพชุมนุม พุทธชาดก และภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีแม่พระธรณียืนบีบมวยผมอยู่ตรงกลาง วัดสุวรรณาารามได้รับการบูรณะจากพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีอย่างต่อเนื่องเกือบทุกรัชกาล

พลับพลาจตุรมุข

พระราชวังจันทน์เกษม

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ เป็นต้นมา โปรดให้บูรณะพระราชวังจันทน์เกษม หรือวังหน้าซึ่งเรียกว่า วังจันทน์วร ซึ่งเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นมาใหม่ ขุดสระน้ำและสร้างพลับพลาที่ประทับตามร่องรอยของแนวฐานอาคารเดิม ได้แก่ พลับพลาจตุรมุขซึ่งเป็นอาคารเครื่องไม้ หมู่อาคารพระที่นั่งพิมานรัตยา ซึ่งมีลักษณะเป็นหมู่ตึกกลางพระราชวัง หอพิสัยศีลลักษณ์ (หอสองกล้อง) ใช้สำหรับทอดพระเนตรดวงดาว โรงละคร ห้องเครื่อง และตึกโรงม้าพระที่นั่ง พร้อมสร้างกำแพงพระราชวังล้อมรอบ แล้วพระราชทานนามว่าวังจันทน์เกษม และใช้เป็นที่พักประทับเวลาแปรพระราชฐานเสด็จประพาสกรุงเก่า

พระที่นั่งพิมานรัตยา

อาคารโรงม้าพระที่นั่ง

หอพิสัยศีลลักษณ์ (หอสองกล้อง)

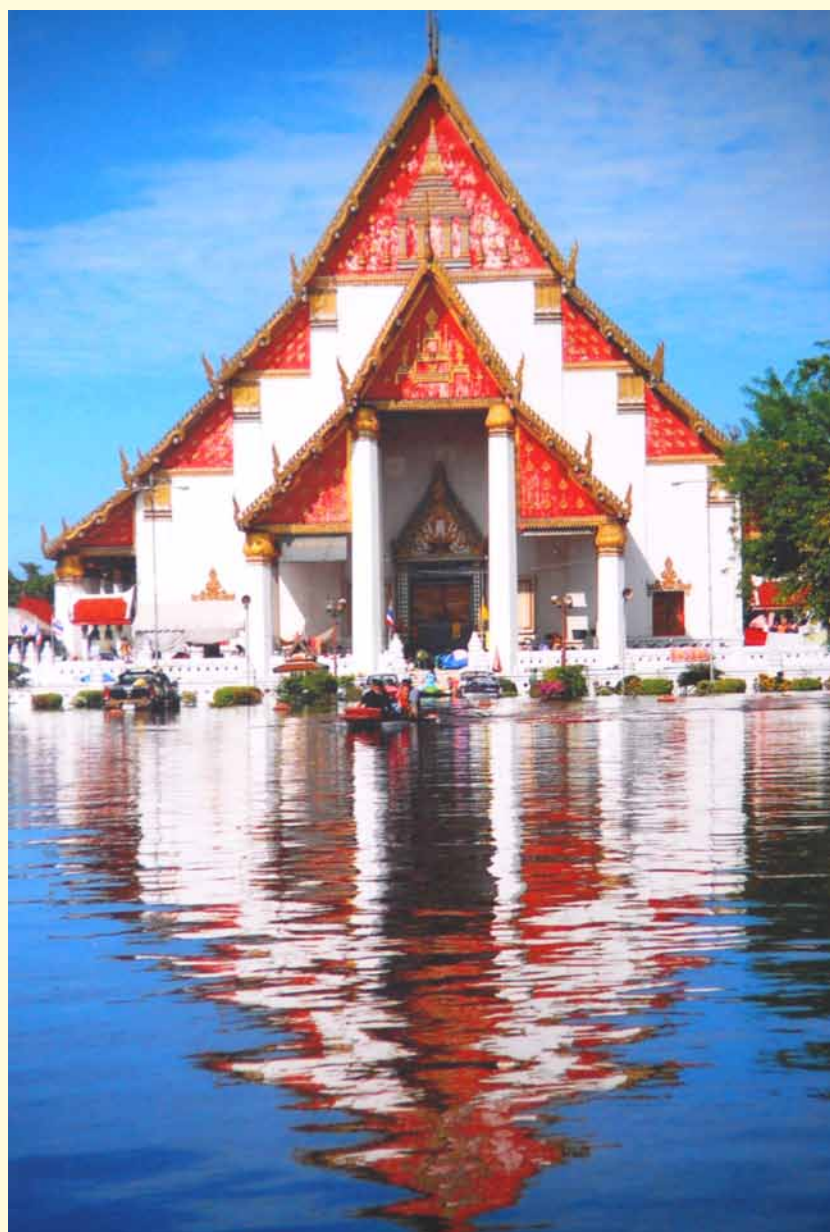

อาคารมหาดไทย

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประกาศให้สงวนพื้นที่ของเกาะเมืองอยุธยาไว้เป็นสมบัติแผ่นดิน และทรงมอบหมายให้พระยาโบราณบุรานุรักษ์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า (มณฑลอยุธยา) ขณะนั้นทำการสำรวจโบราณสถาน และขุดแต่งปรับปรุงบริเวณพระราชวังหลวง ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาเป็นครั้งแรก และภายหลังกรมศิลปากร จึงได้ดำเนินการสำรวจ ขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

วิหารพระมงคลบพิตร เริ่มสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระมงคลบพิตร ในสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ วิหารพระมงคลบพิตรถูกไฟไหม้ทรุดโทรมมากซึ่งได้บูรณะขึ้นใหม่เริ่มในรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้รับการบูรณะอีกหลายครั้งต่อมา ในภาพเป็นช่วงที่น้ำท่วมใหญ่ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

พระมงคลบพิตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่ที่มีความงดงามมาก สร้างด้วยอิฐบุทองสำริด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น เพื่อเป็นพระพุทธรูปประจำวัดชีเขียงประดิษฐานอยู่กลางแจ้งต่อมาสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ ให้ชะลอมาไว้ทางตะวันตกเฉียงใต้ของวัดพระศรีสรรเพชญ์ และสร้างมณฑปครอบไว้ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระยาโบราณราชธานินทร์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล มณฑลอยุธยาได้ซ่อมแซม และบูรณะอีกหลายครั้ง

ย้อนอดีตพระนครศรีอยุธยา ผ่านลีลานิราศสุนทรภู่

แม้การเดินทางไปสถานที่ต่างๆ การจากสถานที่ที่เคยพำนักอาศัย และการพลัดพรากจากสิ่งรัก เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เสมอสำหรับมนุษย์ก็ตาม แต่เมื่อหลายประการประกอบกัน ได้กลายเป็นความทุกข์ของผู้ตกอยู่ในภาวะเช่นนั้น ทำให้ขณะเดินทางเมื่อได้พบเห็นสิ่งต่างๆ จึงมีวายุคิดถึงคนรัก โหยหาอาลัย ปรารถนาให้คนรักได้มาพบเห็นอย่างตนบ้าง “การพลัดพรากจากสิ่งรักเป็นทุกข์” เป็นดัง **พระพุทธวจนะ**

กวีผู้มีจิตวิญญานการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดด้วยโวหารการประพันธ์ ย่อมเข้าใจปกติวิสัยของมนุษย์ เมื่อเดินทางไปสถานที่ต่างๆ ก็มักพรรณนาสิ่งที่ได้พบเห็นผนวกความรู้สึกโยงถึงคนรักที่จากมา กวีบางท่านเติมสีสันให้ตนเองทุกข์เพราะความพลัดพราก ผ่านตัวอักษรหรือภาษาก็มีทั้งที่มีได้จากผู้เป็นที่รักแต่อย่างใด ถือเป็นขนบการแต่งนิราศที่จะสร้างความประทับใจให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะท้อนใจร่วมกับผู้แต่งสอดคล้องกับสัจธรรมข้างต้น

หากกล่าวถึงคำว่า **นิราศ** ในทางวรรณกรรมหรือวรรณคดีแล้ว นิราศคือ การประพันธ์ที่มีเนื้อหาพรรณนาการเดินทาง มักเล่าถึงเส้นทาง สิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทาง และสอดแทรกความคิดเชื่อมโยงความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางนั้น มีความคิดถึงคนรัก เป็นต้น

คุณค่าของนิราศ นอกจากมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์และข้อคิดต่างๆ ที่กวีฝากไว้แล้ว การกล่าวถึงสถานที่ วิถีชีวิต ขนบประเพณี และวัฒนธรรมของผู้คนที่ได้พบในขณะนั้น เมื่อนิราศตกทอดถึงปัจจุบัน สิ่งต่างๆ ที่ได้พรรณนากล่าวถึง ย่อมสะท้อนให้ผู้ที่สนใจศึกษาในปัจจุบัน ได้สัมผัสสภาพในอดีต รากเหง้า ต้นทางแห่งวัฒนธรรม และอื่นๆ ของสมัยนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

อนุสาวรีย์สุนทรภู่วัยเยาว์ ที่วัดศรีสุดาราม
เขตบางกอกน้อย ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร

กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่มีความสำคัญ มีประวัติความเจริญรุ่งเรืองมายาวนาน ทั้งเคยเป็นราชธานี เป็นศูนย์กลางการปกครอง การต่างประเทศ การค้า ศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ เมืองหลวงแห่งนี้สวยงามตระการตา โอ่อ่าเพียบพร้อมเอียงไร พระผู้สร้างกรุงเทพฯ ได้ทรงชะลอสรรค์สร้างไว้ที่กรุงเทพฯ เียงนั้น แม้อ้อมมาพระนครศรีอยุธยามีสถานะเป็นเพียงเมืองหนึ่ง หรือจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยก็ตาม แต่ยังคงเป็นเมืองที่น่าสนใจ น่าศึกษาค้นคว้าอย่างมากของผู้คนรุ่นหลังๆ จนถึงปัจจุบัน

ไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านไปนานเพียงใด ผู้มาเยือนพระนครศรีอยุธยายังคงประทับใจอารยธรรมล้ำค่าของอดีตราชธานีแห่งนี้ บางท่านสะท้อนความรู้สึกนึกคิดในรูปแบบวรรณกรรม มีนิราศ เป็นต้น สุนทรภู่กวีเอกคนสำคัญของไทยและของโลกก็เช่นกัน เมื่อได้เดินทางผ่านกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก **ราว ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว และมาอีก ๒ ครั้ง** ก็ได้บรรยายและพรรณนาถึงสถานที่และสิ่งที่น่าสนใจที่ได้พบเห็นไว้ในนิราศรวม ๓ เรื่อง ด้วยสายตา อารมณ์ และจิตวิญญาณของกวี กลายเป็นวรรณคดีชิ้นเอกของชาติสืบมาและต่อไปอีกตราบนานเท่านาน

สาเหตุสำคัญที่สุนทรภู่เดินทางไป หรือเดินทางผ่านพระนครศรีอยุธยา และแต่งนิราศมีดังนี้

๑. นิราศพระบาท แต่งราวปลาย พ.ศ. ๒๓๕๐ ขณะเดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี และผ่านกรุงศรีอยุธยา ครั้งสุนทรภู่เป็นมหาดเล็กตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข ซึ่งผนวชอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม

๒. นิราศภูเขาทอง แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ ขณะเดินทางไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทอง วัดภูเขาทอง ที่พระนครศรีอยุธยา ครั้งสุนทรภู่บวชอยู่ที่วัดราชบูรณะ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เดินทางพร้อมกับพัดบุตรชายที่เกิดจากนางจันภรรยาคนแรก

๓. นิราศวัดเจ้าฟ้า สันนิษฐานว่าแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ ครั้งสุนทรภู่บวชอยู่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พาเณรพัดกับตาบุตรคนเล็กไปพระนครศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อไปหาอายุอายุวัฒนะซึ่งเชื่อว่าฝังอยู่ที่วัดเจ้าฟ้าอากาศ โดยเณรพัดระบุว่าเณรพัดเป็นผู้แต่ง ปัจจุบันยังไม่มีข้อยุติว่าวัดเจ้าฟ้าอากาศคือ วัดพระพุทธราย จังหวัดสระบุรี หรือวัดเขาติน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เจดีย์ภูเขาทอง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี เมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๐ รูปแบบของเจดีย์องค์ปัจจุบัน น่าจะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

มณฑปวัดพระพุทธรายารามมหาวิหาร

เส้นทางสำคัญที่สุนทรภู่เดินทางจากกรุงเทพฯ ไปพระนครศรีอยุธยาปรากฏในนิราศทั้ง ๓ เรื่องคือ ล่องเรือไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานีแล้วเข้าสู่พระนครศรีอยุธยา ส่วนสถานที่ในพระนครศรีอยุธยาที่ปรากฏในนิราศทั้ง ๓ เรื่อง ได้แก่ เกษราชคาม บางไทร สึกก เกษเกิด บางปะอิน เกษพระ เกษเรียน คลองตะเคียน วัดพนัญเชิง วัดใหญ่ชัยมงคล วัดแม่นางปลื้ม คลองหัวรอ ท่าศาลาเกวียน บ่อโพง ปากจั่น บางระกำ นครหลวง แม่ลา บ้านอรัญญิก ตะเคียนดวน ศาลาลอย วังตะไล บ้านขวางท่าเรือ วัดหน้าพระเมรุ วังเก่า วัดธรรมาราม ตำบลกรุงเก่า เจดีย์ภูเขาทอง

สถานที่กล่าวข้างต้น กวีหลายคนรวมทั้งสุนทรภู่ด้วย ได้เดินทางผ่านหรือไปเยือนมาช้านาน ปัจจุบันมีสภาพและความสำคัญเช่นไร จะได้นำเสนอในหนังสือนี้ เปรียบเทียบเชื่อมโยงกับวรรณคดีนิราศ ๓ เรื่องที่สุนทรภู่กล่าวถึง

เกาะราชคาม เป็นเกาะขนาดใหญ่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา
ปัจจุบันมีบ้านเรือนและชุมชนเรียงรายริมฝั่งรอบๆ เกาะ

๑. เกาะราชคาม

เดิมชุมชนที่อาศัยที่เกาะราชคามหรือตำบลราชคามนี้ อพยพจากเกาะเมืองอยุธยา มาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาว่า ๑๘๐ ปีแล้ว สภาพพื้นที่เดิมเป็นป่าสะแก ผู้อพยพมาได้ถางป่ายึดเป็นพื้นที่ทำนา และประกอบอาชีพประมง ต่อมาย้ายมาอยู่ที่เกาะราชคามซึ่งเป็นเกาะใหญ่อยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เขตติดต่อกับตำบลบ้านกระปือ จังหวัดปทุมธานี

นิราศทั้ง ๓ เรื่องของสุนทรภู่ กล่าวถึงเกาะนี้ว่าอยู่ในเส้นทางสายสำคัญในการเดินทางไปสู่พระนครศรีอยุธยา แต่แตกต่างกันในรายละเอียด กล่าวคือทั้ง **นิราศพระบาท** และ **นิราศภูเขาทอง** กล่าวว่าเกาะราชคามเป็นเกาะใหญ่เต็มไปด้วยต้นไม้ปกคลุม อยู่ห่างไกลจากบ้านเรือนผู้คนซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ส่วน **นิราศวัดเจ้าฟ้า** สุนทรภู่พรรณนาถึงเกาะราชคามว่าเปลี่ยนแปลงจากป่ารกเป็นพื้นที่เกษตรทั้งของชาวไทยและชาวลาว แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนและการประกอบอาชีพในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ชุมชนบนเกาะราชคาม

ราชคาม ใน นิราศพระบาท

ถึงทุ่งขวางกลางย่านบ้านกระปือ
ถึงย่านหนึ่งน้ำเซาะเป็นเกาะกลาง
ปางบุรีคำบุราณขนานนาม
ในแถวทางกลางย่านกันดารคน
ไอ้กระแสน้ำเดียวที่เดียวหนอ
ต้องแยกคลองออกเป็นสองทางคงคา

ที่ลมอื้อนั้นค่อยเหือดด้วยคั้งขวาง
ต้องแยกทางสองแควกระแสน้ำ
ราชคามเกาะใหญ่บ้านไพรสณฑ์
นาวาคลเด็นเบื้องบูรพา
มาเกิดก่อเกาะถนัดสักัดหน้า
นี้หรือคนจะมิน่าเป็นสองใจ

ราชคาม ใน นิราศภูเขาทอง

โอ้คิดมาสารพัดจะตัดขาด
ถวิลหวังนั่งนึกอนาใจ
คูห่าย่านบ้านช่องทั้งสองฝั่ง
เป็นที่อยู่ผู้ร้ายไม่วายเว้น

ตัดสวาทตัดรักมียกไหว
ถึงเกาะใหญ่**ราชคาม**พอยามเย็น
ระวังทั้งสัตว์น้ำจะทำเข็ญ
เที่ยวช้อนรันตีเรือเหลือระอา

ราชคาม ใน นิราศวัดเจ้าฟ้า

ถึง**เกาะหาดราชคาม**ร่ำรามรก
เขาถากถางกว้างยาวทั้งลาวไทย
สุดละเมาะเกาะกว้างสว่างโวง
เห็นควันไฟไหม้ป่าจับฟ้าแดง
ไอ้เช่นนี้มีคู่มาคู่ด้วย
มายามเย็นเห็นแต่ของที่น้องทำ

เห็นนกหกหากินบินไสว
ทำนาไร่ร้างผักปลูกผักแพง
แลตะโล่ลึงบอกรอบเขตแขวง
ฝูงนกแร้งร่อนตัวเท่าถั่วดำ
จะขึ้นช่วยชมชิมให้อิ่มหนา
เหลือจะรำลึกโฉมประโลมลาน

๒. บางไทร - ลีเก็ด

บางไทรตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตรงข้ามบางไทร (ฝั่งตะวันตก) เรียกว่า ลีเก็ด เดิมบางไทรเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอรามราช ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ หลวงประสิทธิ์นิรกรรมได้ย้ายที่ทำการอำเภอรามราชมาที่ตำบลบางไทร จึงได้เปลี่ยนชื่อจากรามราชมาเป็นอำเภอบางไทรนับแต่นั้นมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพขึ้นริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลช้างใหญ่ อำเภอบางไทร เพื่อส่งเสริมงานช่างฝีมือศิลปะไทยโบราณให้แก่เกษตรกรที่สนใจฝึกอาชีพเป็นรายได้ ปัจจุบันมีกว่า ๒๐ แผนก เช่น แผนกตัดเย็บเสื้อผ้า แผนกทอผ้า ลายตีนจก แผนกเครื่องเรือนไม้ เป็นต้น ผลงานที่ผลิตได้นอกจากจะจำหน่ายที่ศูนย์ฯ แล้ว ยังส่งไปจำหน่ายที่ร้านจิตรลดาซึ่งมีสาขาทั่วประเทศ และส่งออกต่างประเทศด้วย

ท่าชัยยุทธเป็นท่าเทียบเรือและใช้ชมวิว
ของศูนย์ศิลปาชีพบางไทร

สภาพบ้านเรือนตรงข้ามด้านลีเก็ดในปัจจุบัน

สุนทรภู่กล่าวถึงบางไทรและลีเก็ดใน**นิราศพระบาท**ว่า แม่น้ำบริเวณนี้
ตื่นขึ้น มีปลาและนกชุกชุม อีกทั้งมีด่านดักเรือที่เรียกว่า ด่านลีเก็ด อยู่ด้วย

บางไทร - ลีเก็ด ใน นิราศพระบาท

ครั้นพลันถิ่นเกาะค้อยเลาะเลียบบ
ไออันถนอญน้อยนาระอาใจ
เขาบอกชื่อ**ลีเก็ด**ตรงด่านข้าม
ปักขาโบกปักบินลงดินเดิน
นกยางเลียบบเหยียบปลานชาหยิก
กระทุงน้อยลอยทวนนาวามา
หน้าวังหรือจะสั่งด้วยนะนก
มีทันสั่งลฤณก็บินไป
ศิริษะเตียนเลียนโล่งหัวล้านเลื่อม
ไอหัวนกนี้ก็ลำนประจันคน

นาวาเพียบน้ำล่งกำลังไหล
ถึง**บางไทร**ด่านดักนาวาเดิน
เป็นสามง่ามน้ำนองในคลองเขิน
มัจฉาเพลินผุดพล่านในคงคา
เอาปากจิกบินฮือขึ้นเวหา
ไอปักขาเอ๋ยจะลอยถึงไหนไป
ให้แนบอกของพี่รู้ว่าไทยให้
ลงจับไกล้นกตะกรุมริมวังวน
เหนียงกระเพื่อมร้องแรงแสงขน
เมื่อยามยลพียงแสนระกำทรง

หมู่บ้านศิลปาชีพ ภายในแบ่งเป็นบ้านทรงไทยของแต่ละภาค
โดยมีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่กึ่งกลางพื้นที่

ศูนย์ศิลปาชีพเกาะเกิด เป็นศูนย์ฝึกอาชีพแห่งใหม่ รับซื้อและจัดแสดงงานฝีมือของเกษตรกร เพื่อส่งเสริมรายได้นอกเหนือจากการเกษตร

๓. เกาะเกิด - บางปะอิน

เกาะเกิดเป็นเกาะอยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้ก่อสร้างศูนย์ศิลปาชีพแห่งใหม่ ในเขตพื้นที่ตำบลเกาะเกิด และได้ทรงวางแนวทางดำเนินโครงการศิลปาชีพเกาะเกิด โดยให้ใช้เงินของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จัดซื้อผลงานของเกษตรกร เพื่อช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

เกาะบางปะอินอยู่ใต้เกาะเกิด ในสมัยอยุธยา เมื่อครั้งสมเด็จพระเอกาทศรถ ดำรงตำแหน่งวังหน้าได้เสด็จประพาสมาถึงเกาะแห่งนี้ เกิดพายุจนเรือพระที่นั่งล่ม พระองค์ทรงว่ายน้ำขึ้นฝั่งไปพักและประทับแรมที่บ้านของสตรีชื่อ อออิน นางได้ถวายตัวเป็นบาทบริจาริกา และให้กำเนิดโอรส ซึ่งต่อมาได้เสด็จขึ้นครองราชย์ มีพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อเสวยราชย์แล้ว พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังที่บางปะอิน เพื่อเป็นที่ประทับพักผ่อน และสร้างพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ ณ นิवासสถานเดิมของพระมารดา รวมทั้งเพื่อฉลองการประสูติของพระราชโอรส (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช)

เมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่ ๒ พระราชวังบางปะอินถูกปล่อยทิ้งรกร้าง จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะขึ้นใหม่และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะสร้างเพิ่มเติมดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ ในพระราชวังบางปะอิน ภายในประดิษฐานพระบรมรูปหล่อสัมฤทธิ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หอวิรุฬหกในพระราชวังบางปะอิน สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อใช้เป็นที่พักของพระเนตรโหลงช้างป่า และภูมิประเทศโดยรอบพระราชวัง

ใน**นิราศพระบาท**สุนทรภู่กล่าวถึงเกาะเกิด และเกาะบางปะอิน ซึ่งในนิราศ เรียกว่า “บางเกาะอิน” และ “เกาะบางอออิน” ว่าอยู่ถัดจากเกาะเกิด เกาะบางปะอินมีกระแสน้ำไหลวน และท่านยังเคยได้ยินมาว่าบริเวณนี้เคยเป็นพระราชวังของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยอยุธยา

ทั้ง**นิราศพระบาท**และ**นิราศวัดเจ้าฟ้า**ได้อธิบายถึงประวัติของบางปะอินพร้อมรายละเอียดที่ใกล้เคียงกัน

เกาะเกิด - บางปะอิน ใน นิราศพระบาท

ถึง เกาะเกิด เกิดเกาะขึ้นกลางน้ำ	เหมือนเกิดกรรมเกิดราชาการหลวง
จึงเกิดโคกขุดขวางขึ้นกลางทรง	จะตักดวงไว้ก็เติบกว่าเกาะดิน
รำพึงพายตามสายกระแสน้ำเชี่ยว	ยิ่งแสนเปลี่ยวเปล่าในฤทัยวิล
สักครู่หนึ่งก็มาถึง บางเกาะอิน	กระแสน้ำล้นสายชลเป็นวนวัง
อันเท็จจริงสิ่งนี้ไม่รู้แน่	ได้ยินแต่ในยุบลแต่หนหลัง
ว่าที่ เกาะบางอออิน เป็นถิ่นวัง	กษัตริย์ครั้งครองศรีอยุธยา
พาสนมออกมาชมคณานก	ก็เรือกรังร่างเป็นทางป่า
อันคำแจ้งกับเราแลล้งสังเกตตา	ก็เห็นน้ำที่จะแน่วกระแสน้ำ
แต่เดี๋ยวนี้มีไม้ก็ตายไกร่น	ทั้งเกิดใจจรจะเซให้คนขาม
ไอ้ฉะนี้แก้วฟ้าเจ้ามาตาม	จะวอนถามย่านน้ำที่รำไป

เกาะเกิด-บางปะอิน ใน นิราศวัดเจ้าฟ้า

ถึง เกาะเกิด เกิดสวัสดิ์พัฒนาผล	อย่าเกิดคนติเตียนเป็นเสี้ยนหนาม
ให้เกิดลาภราบเรียบเจียบเจียบงาม	เหมือนหนึ่งนาม เกาะเกิด ประเสริฐทรง
	ฯลฯ

ถึงเกาะเรียงเคียงคลองเป็นสองแฉก	ป่าละแวกวังราชประพาสสินธุ์
ได้นางห้ามงามพร้อมชื่อหม่อมอิน	จึงตั้งถิ่นที่เพราเสนาะนาม
หวังถวิลอินน้องละอองเอี่ยม	แสนเสียมงามพร้อมเหมือนหม่อมห้าม
จะหายศอดสำหรับพยายาม	คงจะงามพักตร์พร้อมเหมือนหม่อมอิน
อาลัยน้องตรองตริกรำลึกถึง	หวังจะพึงผูกจิตคิดถวิล
เวลาเย็นเห็นนกวิหคบิน	ไปที่ถิ่นทำรังประนังนอน

๔. เกาะพระ – เกาะเรียน

เกาะพระและเกาะเรียนตั้งอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือเกาะบางปะอินขึ้นไป ในอดีตเคยเป็นที่พักของบรรดาพ่อค้าจากเมืองจีนที่นำเรือสำเภาเข้ามาค้าขายกับชาวอยุธยา ปัจจุบันเกาะพระเป็นตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะอิน ส่วนเกาะเรียนเป็นตำบลเกาะเรียน อำเภพระนครศรีอยุธยา ที่เกาะเรียนนี้มีศาลเจ้าพ่อเรียนตั้งอยู่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน

ใน **นิราศพระบาท** และ **นิราศเจ้าฟ้า** สุนทรภู่กล่าวถึงเกาะพระ เกาะเรียนต่อเนื่องกัน และกล่าวถึงเกาะพระว่าเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ในจุดที่มีเรือล่น เนื่องจากกระแสน้ำไหลเชี่ยว

เกาะพระ-เกาะเรียน ใน นิราศพระบาท

ถึงเกาะพระที่ระยะสำเภาล่น	เกตรจามอยู่ในแควกระแสน้ำไหล
ถึงเกาะเรียนโอ้เรียนยิ่งเกรียมใจ	ที่เพื่อนไปเขาก็โงะกันกลางเรือ
ว่าคุ้งหน้าท่าเสือข้ามกระแสน้ำ	พี่แลหาเสือไม่เห็นเสือ
ถ้ามีจริงก็จะวิ่งลงจากเรือ	อุทิศเนื้อให้เป็นภักซ์พยัคฆา

เกาะพระ - เกาะเรียน ใน นิราศวัดเจ้าฟ้า

ถึงเกาะพระไม่เห็นพระปะแต่เกาะ	แต่ชื่อเพราะชื่อพระสละหลง
พระของน้องนี้นั่งมาทั้งองค์	ทั้งพระสงฆ์เกาะพระมาประชุม
ขอคุณพระอนุเคราะห์ทั้งเกาะพระ	ให้เปิดประตูทองสักสองชุม
คงจะมีพี่ป้ามาชุมนุม	ฉะอ้อนอุ้มแอบอุราเป็นอาจิน

ฯลฯ

ถึงเกาะเรียนเรียนรักนี้หนักอก	แสนวิตกเต็มตรงเจียนน้องเอ๋ย
เมื่อเรียนกันจนจบถึงกบเกย	ไม่ยากเลยเรียนได้ตั้งใจจง
แต่เรียนรักรักนักก็มักหน่าย	รักละม้ายมิได้ชมสมประสงค์
ยิ่งรักมากพากเพียรยิ่งเวียนวง	มีแต่หลงลมลงแทบทรงโทรม

บ้านเรือนที่ตั้งอยู่บนเกาะพระ

เกาะพระ

ศาลเจ้าพ่อเรียน

คลองตะเคียน

๕. คลองตะเคียน

คลองตะเคียนอยู่ตำบลตะเคียนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เขตอำเภพระนครศรีอยุธยา เป็นตำบลเก่าแก่และเป็นชุมชนสำคัญแห่งหนึ่ง สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ใช้เป็นที่ล่องซุง เนื่องจากบริเวณที่ตั้งมีคลองและต้นตะเคียนขนาดใหญ่ขึ้นอยู่บริเวณปากคลองด้านทิศตะวันออก จึงเรียกว่า “คลองตะเคียน”

สภาพพื้นที่ของตำบลแห่งนี้เป็นที่ราบลุ่ม แต่เดิมชาวบ้านมีเชื้อสายมุสลิมจากปัตตานีมาตั้งบ้านเรือนอยู่แถววัดตลอดช่อง มีอาชีพทอผ้าไหมผ้าฝ้าย นอกจากนี้ยังมีชาวชวา มลายู ปัตตานี นำสินค้าจากบ้านเมืองของตนมาจอดเรือขาย

ตอนหนึ่งของ **นิราศพระบาท** อธิบายว่า คลองตะเคียนเป็นหมู่บ้านที่มีผู้คนพูดภาษาแขกอยู่เป็นจำนวนมาก

คลองตะเคียน ใน นิราศพระบาท

ไม่เคยตายเขาย่านาวาล่อง	เข้าในคลองตะเคียนให้โหยหา
ระยะย่านบ้านช่องในคลองมา	ล้วนภาษาพวกแขกตะนิอิง
ดูหน้าตาก็น่าจะชมชื่น	พี่แข็งขันอารมณ์ทำกัมซิง
ที่เพื่อนเราร้องหยอกมันออกอึง	จนเรือถึงปากช่องคลองตะเคียน

เกาะเรียน

วัดพนัญเชิงตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสักฝั่งตะวันออก

๖. วัดพนัญเชิง

วัดพนัญเชิงตั้งอยู่ที่ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพระอารามหลวง มีพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก หรือที่ชาวจีนนิยมเรียกว่าหลวงพ่อบ้างปากอง เป็นพระประธานในพระวิหาร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัด

วัดพนัญเชิง ใน **นิราศวัดเจ้าฟ้า** สุนทรภู่เรียกว่า วัดพนังเชิง และพรรณนาว่าเป็นวัดที่มีบริเวณร่มรื่นน่าอยู่อาศัย มีพระอุโบสถและพระประธานขนาดใหญ่ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ มักสร้างปาฏิหาริย์บอกเหตุร้าย-ดีให้แก่บ้านเมือง เป็นที่เคารพสักการะของชาวจีนในพระนครศรีอยุธยาด้วย และขนานนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระเจ้าปูนเถ่ากั๊ง

วัดพนัญเชิง ใน นิราศวัดเจ้าฟ้า

มาถึงวัดพนังเชิงเทิงถนัด

ผ่นังก้อย่อมมเป็นซุ้มโคม

มีศาลาท่าน้ำดูฉ่ำชื่น

บิตา* พร่ำรำเล่าให้เข้าใจ

ถึงบ้านเมืองเคื่องเข็ญจะเป็นเหตุ

แม่นพาราผาสุกสนุกสบาย

แต่เจ็กย่านบ้านนั้นก็นับถือ

ด้วยบนบานการได้ตั้งใจ

อนึ่งว่าถ้ามั่นใครน้าใจบาป

ตรงหน้าท่าสาชลเป็นนวนวัง

ว่าเป็นวัดเจ้าฟ้าพระกลาโหม

ลอยโพนมเยี่ยมฟ้านภลัย

ร่มระรื่นรุกขาน่าอาศัย

ว่า**พระใหญ่**อย่างเยี่ยงที่เสี่ยงทาย

ก็อาเพศพังหลุดทรุดสลาย

พระพักตร์พรายเพราพริ้มดูอ่มองค์

ร้องเรียกชื่อว่าพระเจ้าปูนเถ่ากั๊ง

ฉลององค์พุทศคุณกรุณัง

จะเข้ากราบเกรงจะทับต้องกลับหลัง

ดูพลังพลังพลุ่งเขี้ยวน่าเลียวใจ

พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก
หรือที่ชาวอยุธยาเรียกว่า หลวงพ่อบโต

๗. วัดใหญ่ชัยมงคล

วัดใหญ่ชัยมงคลเดิมชื่อวัดป่าแก้ว สร้างในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) มีความสำคัญในประวัติศาสตร์มากวัดหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อกันว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะพระเจดีย์องค์ใหญ่ เพื่อเฉลิมพระเกียรติที่ทรงมีชัยชนะในการยุทธหัตถีเหนือพระมหาอุปราชาแห่งพม่า และเป็นที่มาของการเปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดใหญ่ชัยมงคล ปัจจุบันเป็นวัดราษฎร์อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะเมือง ในพื้นที่ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมากนิยมมาท่องเที่ยววัดแห่งนี้

ใน **นิราศวัดเจ้าฟ้า** สุนทรภู่กล่าวถึง “วัดใหญ่” ซึ่งก็คือ วัดใหญ่ชัยมงคล และได้พรรณนาต่อว่ามีเจดีย์ที่มีองค์และฐานขนาดใหญ่มีสภาพหักชำรุด ที่ฐานมีต้นโพธิ์และต้นไทรขึ้นปกคลุม

วัดใหญ่ชัยมงคล ใน นิราศวัดเจ้าฟ้า

จึงมาหาอายุวัฒนะ

เข้าลำคลองล่องเรือมาเหลือไกล

พระเจดีย์ที่ยังอยู่คู่ตระหง่าน

ต้นโพธิ์ไทรไผ่พุ่มเป็นซุ้มเชิง

เสียดายนักหักทนต์ชำรุดร้าง

ท่านบิดาว่าถึงให้ใหญ่กว่านี้

ผู้หญิงย่านบ้านเราชาวบางกอก

แต่พระเจ้าเสาชิงช้าที่ทำโพธิ์

ฉั่นกลั้วบาปกราบพระอย่าปะพบ

พอคำคลุ้มพุ่มพฤษ์คูครีกครื้น

พายุฝนอนธการสะท้านทุ่ง

น้ำค้างชะประเปรยเซยชโลม

เที่ยวหลลักรกวางนอนอยู่จนดึก

ดักน้ำผึ้งครึ่งจอกกับดอกไม้

หวังจะปะพระปรอทที่ยอดยั้ง

สำรวมเรียนเทียนอร่ามงามเจริญ

ทั้งเทียนดับคัพที่เสียดสำเนียงเจียบ

เห็นแวบวับลบลงตรงนัยนา

ครั้นคล้าได้ในกลางคืนก็ลั่นหลุด

ประกายพริกกึกเด่นขึ้นเห็นดวง

จักจั่นแจ้วแว่วหวีดจิ้งหรีดหรั่ง

ยังเย็นฉ่ำน้ำค้างลงพร่างพราว

ตามได้ปะลายแทงแกลงไข

ถึง**วัดใหญ่**ชายทุ่งดูสูงเว้ง

เป็นประธานทิวทุ่งดูสูงเทิง

ขึ้นรอบเชิงชั้นล่างข้างเจดีย์

ใครจะสร้างสูงเกินจำเรียวศรี

ก็ไม่มีผู้ใดว่าใหญ่โต

เขามกกลอกกลืนพระเสียดะโย

ก็เต็มโตแต่ชาววังเขายังกลืน

ไม่ขอคบคนโฉมดที่โหดเหี้ยม

เงาทะมึนมีดพยัับอัปโพนม

เป็นฝุ่นฟุ้งฟ้าฮือกระพือโหม

ท่านจุดโคมขึ้นอารามต้องตามไป

เห็นพุ่มพฤษ์โพธิ์ทองที่ผ่องใส

จุดเทียนใหญ่อย่างตำราบูชาเชิญ

ประนมนึ่งนักรำพันสรรเสริญ

จนดึกเกินไก่อ้นหวนวิญญาน์

เย็นเยะเยียบน้ำค้างพร่างพฤษ์

ปรอทมาสุมซึ่งน้ำผึ้งรวง

ต้องจับจุดรูปเทียนเวียนบวงสรวง

ดั่งโคมช่วงโชติดีกว่าบรรดาดาว

ปีแก้วกรังตรับเสียดสำเนียงหนาว

พระพายผ่าพัดไหวทุกใบโพธิ์

* สุนทรภู่ใช้คำว่า บิตา หรือ ท่านบิตา ในนิราศ หมายถึง เณรพัดเอ่ยถึงสุนทรภู่เป็นไปตามที่แต่งระบุว่าเณรพัดเป็นผู้แต่งนิราศ

เจดีย์ประธานทรงระฆัง ของวัดแม่นางปลื้ม

๘. วัดแม่นางปลื้ม

วัดแม่นางปลื้มตั้งอยู่ริมคลองซึ่งเคยเป็นแม่น้ำลพบุรีเดิม ตรงข้ามตลาดหัวรอ ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๙๒๐ ชาวบ้านเรียกว่า “วัดนางปลื้ม” หรือ “วัดส้มปลื้ม” เดิมชื่อ “วัดท่าไทรง” เพราะเป็นเขตที่ไทรงช้างเข้ามาก่อนถูกต้อนเข้าเพนียด เคยเป็นที่ตั้งค่ายพม่า และยังมีเนินค่ายปรากฏอยู่ตรงด้านทิศตะวันออกหน้าอุโบสถ เรียกว่า “โคกพม่า” ปัจจุบันบริเวณวัดถูกถนนตัดผ่านจึงแยกวัดออกเป็น ๒ ส่วน

ใน **นิราศพระบาท** ไม่ได้กล่าวถึงลักษณะของวัดแห่งนี้ เพียงกล่าวถึงชื่อวัด ซึ่งสุนทรภู่ใช้เป็นที่พักแรม

วัดแม่นางปลื้ม ใน นิราศพระบาท

สุริยนเย็นสนธยาค่ำ
เขาเรียกวัด**แม่นางปลื้ม**ลิ้มรำคาญ
ช่างแปลงโคกให้เราปลื้มพลีรัก
พลพายนายไพร่บรรดามา
พื้นนอกตกยากจากสถาน
ค่อยขึ้นเคี้ยวข้าวคำลึกกำมือ
จะเจื่อน้ำจ้ำแสบในทรวงเสียว
กินประทับแต่พอรับกับโรคลม
ก็แรมรอนนอน**วัดแม่นางปลื้ม**
ทั้งไพร่นายนอนกลาดบนหาดทราย
บรรทมเรือพระที่นั่งบังวิสูตร
ครั้นรุ่งเช้าราวโมงหนึ่งนานนาน

ประทับลำเรือเรียงเคียงขนาน
ใครขานซื้อหนอได้ต่อมา
จะรู้จักคุณจริงไม่แก่งว่า
หุงข้าวหาพินใส่ก่อไฟฮือ
เห็นอาหารหวานทอดใจใหญ่หือ
พอกลิ้นครี้ออแค้นดังขวกคม
ที่เค็มเปรี้ยวกล้ำลิ้นก็ชื่นชม
ครั้นค่ำพรมน้ำค้างอยู่พร่างพราย
พื้นไม่ลืมหาลัยให้ใจหาย
พงศ์นารายณ์นรินทร์วงศ์ที่ทรงญาณ
เขารวบุตรรอบดีทั้งสี่ด้าน
จัดแจงม่านให้เคลื่อนนาวาคลา

พระประธานภายในวิหาร

ซุ้มประตูบริเวณทางเข้าเขตพุทธาวาส

แม่น้ำลพบุรี (เดิม) ที่หัวรอเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสัก

แม่น้ำลพบุรีเดิม ปัจจุบันคือคลองเมือง

ชุมชน และตลาดหัวรอในปัจจุบัน

แม่น้ำป่าสัก หรือคูชื่อน้ำ บริเวณหน้าพระราชวังจันทร์เกษม

๙. คลองหัวรอ – ท่าศาลาเกวียน

คลองหัวรอเดิมเป็นแม่น้ำลพบุรี เมื่อแม่น้ำเปลี่ยนเส้นทางได้กลายเป็นคลองคูเมือง เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาด้านหัวแหลม บริเวณวังหลัง และแม่น้ำป่าสัก ออกจากคลองหัวรอสู่น้ำป่าสักขึ้นไปทางเหนือเป็นบ้านท่าศาลาเกวียน

หัวรอ หรือท่านบรอ อยู่บริเวณหัวมุมเกาะเมืองด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ใกล้กับพระราชวังจันทร์เกษม และป้อมมหาไชย (พระราชวังจันทร์เกษมคือ วังหน้าในสมัยอยุธยาตอนกลาง สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

ท่านบรอนี้สร้างขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โดยทหารพม่าเนื่องจากในครั้งนั้นพระเจ้ากรุงหงสาวดียกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ทหารพม่าได้เอาไม้ตาลโตนดมาปักเป็นท่านบรอ ถมดินทำสะพานไม้ชั่วคราวข้ามแม่น้ำมาทำสงครามล้อมกรุง เมื่อเสร็จสิ้นสงครามไม่ได้รื้อถอนออก ชาวพระนครศรีอยุธยาจึงใช้เป็นสะพานข้ามแม่น้ำต่อมา และเรียกว่า “ตะพานใหญ่” ปัจจุบันหัวรอ หรือท่านบรอ ตะพานใหญ่ กระทั่งตลาดป่าปลาบริเวณท่านบรอไม่เหลือให้เห็นแล้ว

นิราศพระบาทกล่าวถึงคลองหัวรอว่าเต็มไปด้วยท่านบรอของพวกพม่าเมื่อคราวสงครามไทยกับพม่าและได้ร้างไปแล้ว

คลองหัวรอ – ท่าศาลาเกวียน ใน นิราศพระบาท

เข้าลำ**คลองหัวรอ**ตอระตะ
เห็นรอกหักเหมือนหนึ่งรักพี่รอร
พอเลี้ยวแหลมถึง**ท่าศาลาเกวียน**
ที่ตั้งตาหาเกวียนสองข้างทาง
แต่ทุกซีกก็เห็นหนกถนัดออก
แต่โคกรักมาจนหนักในลำเรือ

ดูเกะกะรอร้างทางพม่า
แต่รอกทำรังทุกซีกมาตามทาง
ตลิ่งเตียนแลโล่งดังคนถาง
หมายจะจ้างบรรทุกไปท่าเรือ
ถึงลักหกเจ็ดเกวียนก็เจียนเหลือ
เฝ้าเดิมเจือไปทุกคั้งรำคาญครัน

๑๐. บ่อโพง – ปากจั่น – บางระกำ

บ่อโพง และปากจั่นเป็นตำบลอยู่ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ริมแม่น้ำป่าสักฝั่งซ้ายมือ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม และตอนในบางส่วน ตำบลบ่อโพงเดิมตั้งอยู่ในบริเวณบ้านท่าช้าง มีบ่อน้ำขนาดใหญ่สำหรับประชาชนตักน้ำมาใช้ การนำน้ำขึ้นมาใช้ ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “คันโพง” จึงเรียกบ่อน้ำแห่งนี้ว่า “บ่อคันโพง” ต่อมาเรียกสั้นๆ ว่า “บ่อโพง”

ส่วนปากจั่น เดิมเป็นชุมชน ต่อมาชุมชนขยายตัวขึ้นจึงยกฐานะเป็นตำบลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ สาเหตุที่เรียกว่า ปากจั่น มาจากผู้คนในย่านนี้มีอาชีพจับสัตว์น้ำโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “จั่น” จึงเรียกว่า บ้านปากจั่น

ถัดขึ้นไปทางทิศเหนือเป็นตำบลบางระกำ ซึ่งได้ยกฐานะเป็นตำบลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ เช่นเดียวกับตำบลปากจั่น สันนิษฐานว่าแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีต้นระกำขึ้นอยู่มาก จึงเป็นที่มาของชื่อ “บางระกำ”

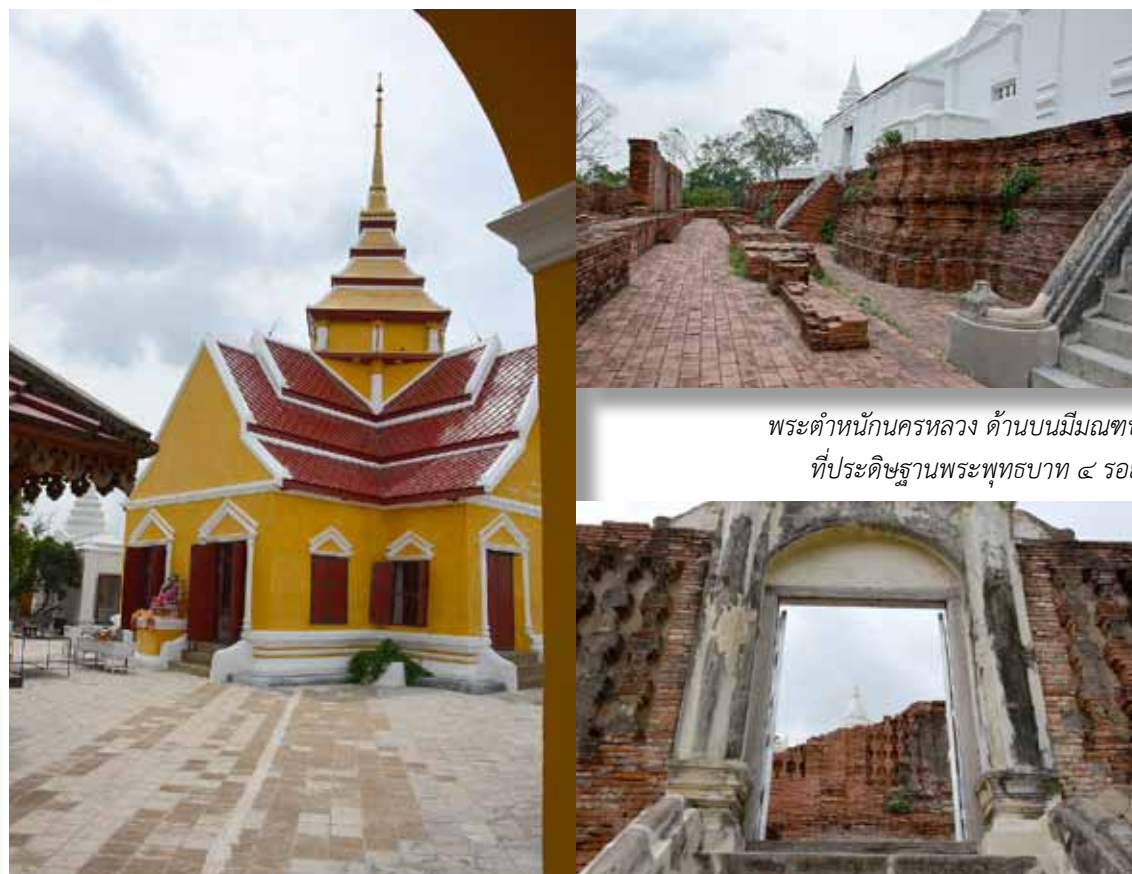

สภาพปากจั่นปัจจุบัน

ใน**นิราศพระบาท** สุนทรภู่กล่าวพรรณนาถึงบ่อโพงและปากจั่นว่าเป็นพื้นที่ที่มีตลิ่งชัน เมื่อถึงบางระกำได้สะท้อนความรู้สึกที่สะท้อนอารมณ์ซึ่งผู้อ่านนิยมจดจำบทกลอนตอนนี้นักมาก

บ่อโพง – ปากจั่น – บางระกำ ใน นิราศพระบาท

ถึง บ่อโพง ถ้ามีโพงจะผาสุก	จะโพงทุกซ่เสียให้สิ้นที่ไศยศิลป์
นี้แลแลก็เห็นแต่ตลิ่งชัน	ถึง ปากจั่น ทะเลเตียนให้ตรอมใจ
ไอนามน้องฤมาพ้องกับซื้อบ้าน	ลิ้มรำคาญแล้วมานึกรำลึกได้
ถึง บางระกำ ไธกรรมระยำใจ	เคราะห์กระไรจึงมาร้ายไม่วายเลย
ระกำกายมาถึงท้ายระกำบ้าน	ระกำย่านนี้ก็ยาวนานอกเอ๋ย
ไอ้คนผู้เขาช่างอยู่อย่างไรรเลย	ฤอยู่เคยความระกำทุกคำคั้น

พระตำหนักนครหลวง ด้านบนมีมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ๔ รอย

สถานที่จัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์มีดอรัญญิก ซึ่งขึ้นชื่อในเรื่องของความคมและทน

๑๑. นครหลวง – แม่น้ำ

พระนครศรีหลวง คือ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำป่าสัก มีโบราณสถานสำคัญ คือ ตำหนักพระนครศรีหลวง เป็นที่สำหรับพระมหากษัตริย์ประทับแปรพระราชฐานระหว่างทางที่เสด็จไปมัสการพระพุทธรูปที่สระบุรี หรือเสด็จไปประพาสเมืองลพบุรี พระตำหนักนี้ได้เปลี่ยนมาสร้างด้วยอิฐถือปูนในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างปราสาทหินแบบขอม เพื่อเฉลิมพระเกียรติที่ทรงชนะศึกเขมร แล้วเรียกชื่อตามต้นแบบว่า “ปราสาทพระนครศรีหลวง” แต่สร้างไม่ทันเสร็จก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน หรือเหตุใดไม่ทราบแน่ชัด ต่อมามีการสร้างมณฑปและพระพุทธรูปขึ้นบนปราสาทนี้

ที่อำเภอนครหลวง มีตำบลหนึ่งชื่อ แม่น้ำ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ทางทิศตะวันออกมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน มีเขตติดต่อกับตำบลอรัญญิก และตำบลบางระกำ

ใน**นิราศพระบาท** สุนทรภู่กล่าวว่า เมื่อมาถึงนครหลวงเศร้าใจมากด้วยต้องรอนแรมอีกหลายคืน และเมื่อมาถึงแม่น้ำก็โยนไปถึงการลาจากนางผู้เป็นที่รักด้วยอารมณ์สะเทือนใจ

นครหลวง – แม่น้ำ ใน นิราศพระบาท

ถึงคั้งแคว้นแดน พระนครศรีหลวง	ยิ่งไศยทรวงเสียใจให้สะอื้น
ไอ้ออกเอยยังจะไปอีกหลายคืน	กว่าจะขึ้นแทบชำระกำกาย
ถึง แม่น้ำ เมื่อเรามาใกล้แม่	แม่จะแลเลหาไม่เห็นหาย
จะถามข่าวเข้าเย็นไม่เว้นวาย	แต่เจ้าสายสุดใจมิได้มา

๑๒. บ้านอรัญญิก – ตะเคียนดวน – ศาลาลอย

บ้านอรัญญิกอยู่ในตำบลปากท่า อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในอดีตมีบ่อนการพนันอยู่ในหมู่บ้าน ถัดจากหมู่บ้านอรัญญิกคือ บ้านต้นโพธิ์ และบ้านไผ่ทอง เป็นแหล่งผลิตมีดที่มีคุณภาพดี คนที่มาเล่นการพนันที่หมู่บ้านอรัญญิก เมื่อเดินทางกลับมักแวะซื้อมีดที่หมู่บ้านใกล้เคียงนั้นกลับไปด้วย จึงเป็นที่มาของคำว่า “มีดอรัญญิก”

ใน**นิราศพระบาท** สุนทรภู่ บอกว่ามาถึงบ้านอรัญญิกในยามแดดจัด ต่อจากนั้นได้เดินทางถึงบ้านตะเคียนดวน และศาลาลอย ปัจจุบันศาลาลอยเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกำแพง

อรัญญิก – ตะเคียนดวน – ศาลาลอย ใน นิราศพระบาท

ถึง อรัญญิก ยามแดดแผดผดยับ	เสโทขับซาบโถมนัสสา
ถึง ตะเคียนดวน ดวนรับนาวามา	ถึง ศาลาลอย แลลึงโลดใจ

๑๓. วังตะไล – บ้านขวาง – ท่าเรือ

วังตะไล บ้านขวางเป็นชุมชนอยู่ในอำเภوتاเรือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือสุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเขตพื้นที่ติดต่อกับอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ท่าเรือหรือท่าเกยตั้งอยู่ฝั่งซ้ายหรือฝั่งตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก ใกล้กับวัดไม้รวก มีการสร้างเกยช้างไว้ และเป็นจุดเริ่มต้นของ “ถนนฝรั่งส่องกล้อง” (การพักแรมตามนิราศพระบาท น่าจะพักฝั่งท่าเกย) ฝั่งตรงข้ามท่าเรือ คือ “ท่าเจ้าสนุก” เป็นจุดเปลี่ยนเส้นทางจากน้ำขึ้นบก เพื่อไปนมัสการพระพุทธบาท สระบุรี ตั้งอยู่บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำป่าสัก ริมตลิ่งมีความลาดเอียงสะดวกแก่การขึ้นฝั่ง จึงใช้เป็นท่าเทียบเรือของขบวนพยุหยาตราชลมารค ในการเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาทจะประทับพักแรมที่ฝั่งนี้ และมีการสร้างตำหนักที่ประทับคือตำหนักเจ้าท่าสนุก

สุนทรภู่กล่าวถึงสถานที่ที่อยู่บริเวณท่าเรือคือ วังตะไลและบ้านขวาง ใน **นิราศพระบาท** ว่าเป็นชุมชนบริเวณท่าเรือที่มีเรือและชุมชนอาศัยอยู่หนาแน่น

วังตะไล – บ้านขวาง – ท่าเรือ ใน นิราศพระบาท

เงื่อมตลิ่งจ้วมตระหง่านยอด	ระกะกอดเกะกะกิ่งไผ่
พยุวบกิ่งเยือกเขื่อนใบ	ถึงวังตะไลเห็นบ้านละลานแล
ถึงบ้านขวางที่ทางนาวาจอด	เรือตลอดแลหลามตามกระแส
ถึงท่าเรือเรือยัดกันอัดแอ	ดูจอแจจอดริมตลิ่งชุม
ที่หน้าท่าารับประทับหยุด	อูตลุดชนของขึ้นกองสม
เสบียงใครใครนั่งระวังคุม	พร้อมชุมนุมแน่นหน้าศาลาริ

พระพุทธรูปทรงเครื่องหล่อสัมฤทธิ์
ศิลปะอยุธยาตอนปลาย ซึ่งประดิษฐาน
เป็นพระประธานของพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ

พระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ สถาปัตยกรรมแบบอยุธยาที่ยังคงสภาพดีมาก

๑๔. วัดหน้าพระเมรุ

วัดหน้าพระเมรุตั้งอยู่ที่ริมคลองสระบัวด้านเหนือของคูเมือง (แม่น้ำลพบุรีเดิม) ตรงข้ามกับพระราชวังโบราณ มีชื่อเดิมว่า “วัดพระเมรุราชิการาม” สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในสมัยอยุธยาตอนต้น เป็นวัดเดียวในกรุงศรีอยุธยาที่ไม่ถูกพม่าทำลาย และยังคงสภาพที่ดีมาก เพราะพม่าได้ไปตั้งกองบัญชาการอยู่ที่วัดนี้

พระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุเป็นสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาซึ่งมีเสารับน้ำหนักอยู่ภายใน แต่น่าจะมาเพิ่มเสารับชายคาภายหลังในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระประธานในพระอุโบสถซึ่งสร้างปลายสมัยอยุธยาเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องหล่อสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่มีความงดงามมาก

ใน **นิราศภูเขาทอง** สุนทรภู่กล่าวว่าวัดหน้าพระเมรุเป็นวัดริมแม่น้ำที่มีทำน้ำและมีเรือจอดเทียบเคียงกันอยู่หลายลำ

วัดหน้าพระเมรุ ใน นิราศภูเขาทอง

มาจอดทำน้ำวัดพระเมรุข้าม	ริมอารามเรือเรียงเคียงขนาน
บ้างขึ้นล่องร้องล่ำเล่นสำราญ	ทั้งเพลงการเกี้ยวแก่งกันแซ่เชิง
บ้างฉลองผ้าป่าเสภาขับ	ระนาดรับร่ำคล้ายกับนายเล้ง
มีโคมร่ายแลร่ำเหมือนสามเพ็ง	เมื่อคราวเคร่งก็มีใครจะได้ดู
อ้ายลำหนึ่งครั้งท่อนกลอนมันมาก	ช่างยาวลากเลื้อยเจื้อยจนเหนื่อยหู
ไม่จบบทลดเลี้ยวเหมือนเงี้ยว	จนลูกคู่ขอทุเลาว่าหาวนอน

๑๕. วัดธรรมาราม – วัดเก่า

จากแม่น้ำลพบุรีเดิมไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาด้านวังหลัง มีวัดสำคัญวัดหนึ่งคือ “วัดธรรมาราม” ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดเก่าแก่ มีอายุไม่น้อยกว่า ๔๑๕ ปี สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในอดีตเมื่อพ่ายทัพพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยา จะตั้งค่ายที่วัดนี้ทุกครั้งเพื่อควบคุมเส้นทางคมนาคมทางน้ำอันเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ และป้องกันการเคลื่อนย้ายกำลังของไทย ครั้นรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ทั่วทั้งพระอาราม โดยอยู่ในความรับผิดชอบของกรมพระราชวังหลังและได้พระราชทานนามให้ใหม่ว่า “วัดราชธรรมวาสรววิหาร” หรือ “วัดธรรมาราม” มีฐานะเป็นพระอารามหลวง

ในอดีตพระอุบาลีจากวัดนี้ ได้เป็นสังฆทูตไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา และประกอบพิธีอุปสมบทให้ชาวลัγκα เนื่องจากลัγκαในขณะนั้นไม่มีพระสงฆ์เหลืออยู่ จึงเกิดนิกลายสยามวงศ์ขึ้นในประเทศศรีลังกา ปัจจุบันเมื่อชาวศรีลังกา มาประเทศไทย มักจะมาวัดธรรมาราม เพื่อระลึกถึงความสำคัญของวัดนี้

ส่วนวังเก่าหรือวังหลวง เดิมเป็นพระราชวังที่ประทับของพระมหากษัตริย์และเป็นทั้งศูนย์กลางด้านการเมืองการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๙๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงยกพื้นที่นี้เป็นพุทธาวาส เรียกว่า วัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วย้ายบรรดาพระราชมนเทียรเลยขึ้นไปทางทิศเหนือ ต่อจากเขตวัดไ้ปจนจรดริมแม่น้ำลพบุรีในปัจจุบัน วัดพระศรีสรรเพชญ์ใช้ประกอบพระราชพิธีสำคัญต่างๆ เช่น พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ตลอดจนใช้เป็นที่เก็บพระบรมอัฐิของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาเกือบทุกพระองค์

สุนทรภู่กล่าวใน*นิราศพระบาท*ว่า สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข เป็นผู้บูรณปฏิสังขรณ์วัดธรรมาราม และพระราชวังเก่าที่อยู่ใกล้ๆ บริเวณคลองสระประทุมมีสภาพร้างกรเหมือนร้างกรังกา ไม่มีผู้คนเจียบสงัดตั้งป่าช้า

วัดธรรมาราม – วัดเก่า ใน นิราศพระบาท

เห็นวัดวาอารามตามดลิ่ง
พระเจดีย์ดูกลาดดาขเดียว
ถึง*วัดธารมา*ใหม่ใจระย้อย
อุตส่าห์ทรงครัทธามาประทั้ง
สังเวชวัดธารมาที่อาศัย
เหมือนทุกข์ที่ถึงจะมีจินดาครอง
อันตัวงามยามนี้ก็ตรอมอก
ถึงคลองสระประทุมมานาวราย
ทั้งวังหลวงวังหลังก็ร้างกร
ดูปราสาทราชวังเป็นร้างกา

ออกแจ้งจริงเหลือจะจำในคำเขียน
การเปรียญโบสถ์กุฎิชำรุดพัง
ของพระหน่อสุริยวงศ์พระวังหลัง
อารามร้างฤมางามอร่ามทอง
ถึงสร้างใหม่ซ้อยยังทารมาหมอง
มงกฎทองสร้อยสะอิ่งมาใส่กาย
แสนวิตกมาตามแควกระแสนสาย
นำใจหายเห็นศรีอยุธยา
เห็นนกหกซ้อแซ่นพฤกษา
ดั่งป่าช้าพงชฎสังัดคน

วัดธรรมาราม

หอไตรวัดธรรมาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังหอไตรวัดธรรมาราม

พระวิหารวัดธรรมาราม

๑๖. ตำบลกรุงเก่า

ตำบลกรุงเก่าในที่นี้หมายถึง “กรุงศรีอยุธยา” และคำว่าตำบลใน*นิราศภูเขาทอง*ของสุนทรภู่หมายถึง “ท้องที่” เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ ๓ ยังไม่มีการจัดระเบียบการปกครองแบบแบ่งเป็นมณฑล เมือง ตำบล และหมู่บ้าน ส่วน “ท่าหน้าจวนจอมผู้รั้ง” นี้ คือ จวนผู้รักษากรุงเก่า ในสมัยนั้นคือ เจ้าพระยาไชยวิชิต (เผือก) ซึ่งเคยสนิทสนมกับสุนทรภู่ครั้งรัชกาลที่ ๒

ตำบลกรุงเก่าใน*นิราศภูเขาทอง* สุนทรภู่กล่าวว่ามีจวนของเจ้าเมือง ซึ่งเคยสนิทสนมกับสุนทรภู่ แต่สุนทรภู่ไม่ได้เข้าไปพบ เนื่องจากเกรงว่าเจ้าพระยาไชยวิชิต (เผือก) จะดูแคลนในความตกยากของตน

ตำบลกรุงเก่า ใน นิราศภูเขาทอง

แสนวิตกกอกเอ๋ยมาอ้างว้าง
จนตึกดาวพราวพราวกลางอัมพร
ทั้งกบเขียดเกรียดกริดจั่งหรีดเรื่อย
วังเวงจิตคิดคะเนิงรำพึงความ
สำรวจกับเพื่อนรักสะพรักพร้อม
ไ้อ້ยามเข็ญเห็นอยู่แต่หนูพัด
จนเดือนเด่นเห็นเหล่ากระจับจอก
เห็นร่อนน้ำลาลองทั้งสองฝ่าย
จนแจ่มแจ้งแสงตะวันเห็นพันธุ์ฝัก
เหล่าบัวเฟื่อนแลสล้างริมทางจร
สายตึงแถมแซมสลับต้นตับเต่า
กระจับจอกดอกบัวบานผกา
ไ้อ้เช่นนี้สีกาได้มาเห็น
ที่มีเรือน้อยน้อยจะลอยพาย
ถึงตัวเราเล่าถ้ามีโยมหญิง
คงจะใช้ให้ศิษย์ที่ติดมา
นี่จวนใจไม่มีเท่าซี้เล็บ
พอรอนรอนอ่อนแสงพระสุริยน

มาทางท่าหน้าจวนจอมผู้รั้ง
จะแวะหาถ้าท่านเหมือนเมื่อเป็นไวย
แต่ยามยากหากว่าถ้าท่านแปลก
เหมือนเข็ญใจใฝ่สูงไม่สมควร

ในทุ่งกว้างเห็นแต่แถมแถมสลอน
กระเรียนร่อนร้องก้องเมื่อสองยาม
พระพายเฉื่อยฉิวฉิวะหวีหวาม
ถึงเมื่อยามยังอุดมโสมนัส
อยู่แควดล้อมหลายคนปรนนิบัติ
ช่วยนั่งปัดยุงให้ไม่ไกลกาย
ระดะดอบบัวเฟื่อนเมื่อเดือนหงาย
ข้างหน้าท้ายถ่อมาในสาคร
ดูน่ารักบรรจงส่งเกสร
ก้ามกุ้งซ้อนเสียดสาหร่ายไต้คงคา
เป็นเหล่าเหล่าแลรายทั้งซ้ายขวา
ดาษดาดูชาวดั่งดาวพราว
จะลงเล่นกลางทุ่งเหมือนนุ่งหมาย
เที่ยวลอนสายบัวผันลั่นตะวา
ไหนจะนั่งดูตายอายุบุผา
อุตส่าห์หาเอาไปฝากตามยากจน
ซี้เกียจเก็บเลยทางมากกลางหน
ถึง*ตำบลกรุงเก่า*ยิ่งเศร้าใจ
คิดถึงครั่งก่อนมาน้ำตาไหล
ก็จะได้รับนิมนต์ขึ้นบนจวน
อกมิแตกเสียหรือเราเขาจะสรวล
จะต้องม้วนหน้ากลับอ้อประมาณ

อ่างเก็บน้ำทุ่งภูเขาทอง

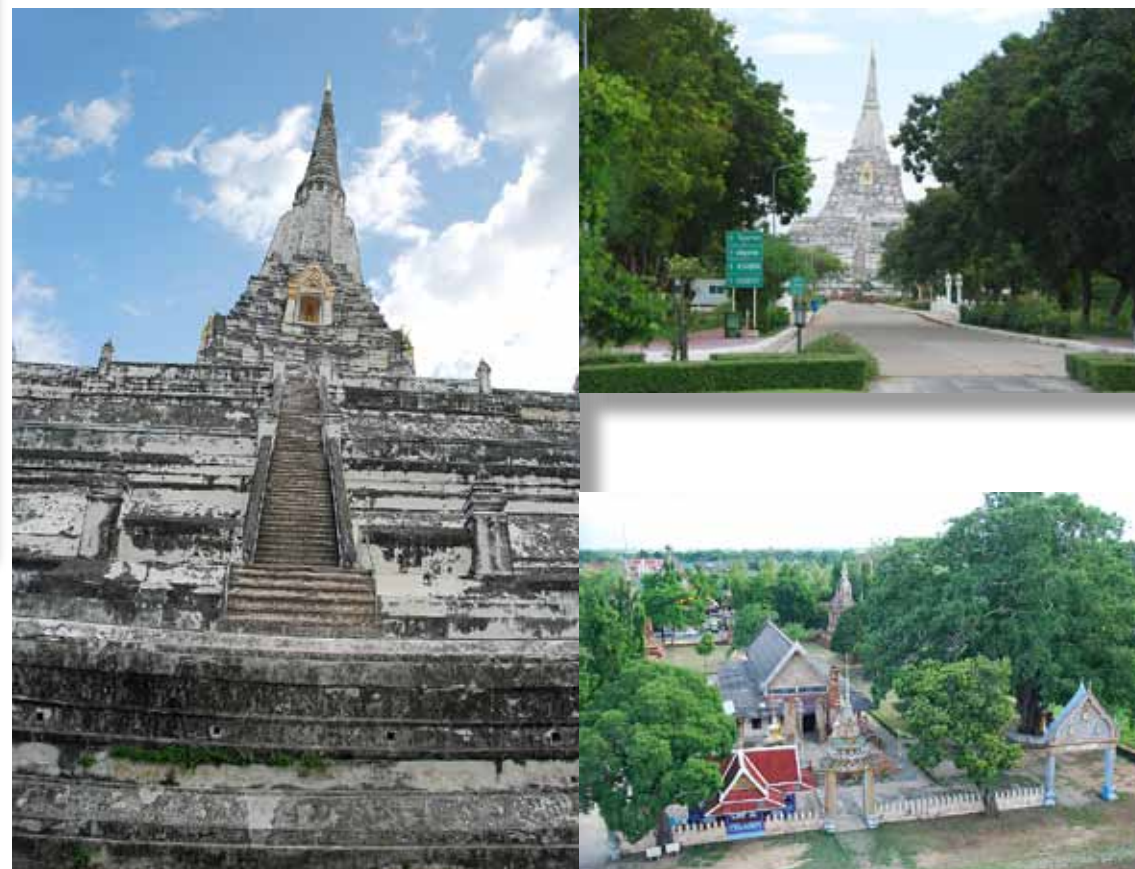
๑๗. เจดีย์ภูเขาทอง

เจดีย์ภูเขาทองเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ตั้งอยู่กลางทุ่งนา สามารถเห็นได้แต่ไกลอยู่ในวัดภูเขาทอง ซึ่งตั้งอยู่ในเกาะเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อกันว่าภายในองค์เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ด้านหน้ามีพระบรมราชานุสาวรีย์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชประดิษฐานไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงเหตุการณ์ครั้งพระองค์ทรงกอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้

เจดีย์องค์ใหญ่ ที่มีองค์ระฆัง

ก่อแบบย่อมุมไม้ ๑๒ บนฐานแบบมอญ

บันไดทางขึ้นด้านหน้าสู่องค์เจดีย์

วัดภูเขาทอง

สุนทรภู่กล่าวถึงเจดีย์ภูเขาทองว่า สูงเสียดฟ้า ดูโดดเด่นอยู่กลางทุ่ง ขณะนั้นมีน้ำสำหรับเล่นเรือได้ บริเวณฐานบัวชั้นแรกมีน้ำล้อมรอบองค์เจดีย์ ถัดมาเป็นชั้นบันไดขึ้นสู่องค์เจดีย์ ซึ่งมีทั้ง ๔ ด้าน องค์เจดีย์ก่อแบบย่อมุมไม้ ๑๒ อย่างสวยงาม คณะของสุนทรภู่ชวนกันขึ้นไปชั้น ๓ เดินวนขวา ๓ รอบ จนครบแล้วกราบองค์เจดีย์ ทุกวันนี้พระเจดีย์เก่า และทรุดโทรมมาก

เจดีย์ภูเขาทอง ใน นิราศภูเขาทอง

ครั้นรุ่งเช้าเข้าเป็นวันอุโบสถ	เจริญรสธรรมาบูชาฉลอง
ไปเจดีย์ที่ชื่อภูเขาทอง	ดูสูงล่องลอยฟ้านภาลัย
อยู่กลางทุ่งรุ่งโรจน์สันโดษเด่น	เป็นที่เล่นนาวาคงคาไล
ที่พื้นลานฐานบัวถมถัดบันได	คงคาไหลล้อมรอบเป็นขอบคัน
มีเจดีย์วิหารเป็นลานวัด	ในจังหวัดวงแขวงกำแพงกัน
ที่องค์ก่อย่อเหลี่ยมสลักกัน	เป็นสามชั้นเชิงขานตระหง่านงาม
บันไดมีสี่ด้านสำราญรื่น	ต่างชมชื่นชวนกันขึ้นชั้นสาม
ประทัภษิมจินตนาพยายาม	ได้เสร็จสามรอบค่านับอภิวินท์
มีห้องถ้ำสำหรับจุดเทียนถวาย	ด้วยพระพายพัดเวียนอยู่เหียนหัน
เป็นลมทักขิมาวรรตนาอัศจรรย์	แต่ทุกวันนี้ซราหนักหนานัก
ทั้งองค์ฐานรานราวถึงเก่าแฉก	เผยอแยกยอดทรุดหักหลุดหัก
โอ้เจดีย์ที่สร้างยังร้างร้าง	เสียดายนักนึกน่าน้ำตากระเด็น
กระนั้นหรือชื่อเสียงเกียรติยศ	จะมีหมดลวงหน้าทันตาเห็น
เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น	คิดก็เป็นอนิจจังเสียทั้งนั้น

สุนทรภู่ได้บันทึกเรื่องราว วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของผู้คนชาวพระนครศรีอยุธยาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ่านบทนิราศไว้ได้อย่างงดงาม เราจะสังเกตได้ว่า แม้สุนทรภู่จะเป็นบุพชนที่มีอาสลิ้มความสุข แต่ทว่าหลังได้ ก็พยายามปลุกปลอบใจตนเองกล่าวถึงสังขารสำคัญข้อหนึ่งคือ หลักร้อนตัดตา ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง และการพลัดพรากอยู่เสมอ การย้อนอดีตพระนครศรีอยุธยาผ่านลีลาวรรณกรรมของท่าน จึงมิใช่เพียงสัมผัสสถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่เป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หลักศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนสมัยนั้นเคารพนับถืออีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณากำหนดให้เยาวชนได้ศึกษาวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ ๓ เรื่อง ได้แก่ **นิราศเมืองแกลง** **นิราศพระบาท** และ **นิราศภูเขาทอง** มาหลายหลักสูตร โดยเฉพาะนิราศเรื่องหลังได้รับยกย่องว่าเป็นยอดแห่งนิราศ และได้กำหนดเป็นบทเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในปัจจุบัน หากผู้เรียนและเยาวชนคนไทยศึกษาด้วยความเข้าใจ จะได้รับรสสาระ และคติจากวรรณกรรมตามเจตนารมณ์ของกวี

ท่องเที่ยว แหล่งมรดกโลก มรดกไทย

พระนครศรีอยุธยาถือเป็นจังหวัดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นแหล่งรวมวัดวาอารามทั้งดงามทางด้านศิลปกรรมอันโดดเด่น ทั้งยังขึ้นชื่อทางด้านไหว้พระขอพร ขอโชค ขอลาภจากการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนไทยและคนจีนเชื่อถือมาครั้งอดีต การที่เคยเป็นที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาราชธานีไทย เป็นเวลายาวนานถึง ๔๑๗ ปี ทำให้พระนครศรีอยุธยาปรากฏร่องรอยความยิ่งใหญ่ทางอารยธรรม สมเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยตราบนานเท่านาน

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ก่อนจะไปและเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวอื่นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขอแนะนำให้นักท่องเที่ยวแวะไปที่**ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย** ตั้งอยู่บริเวณอาคารศาลากลางหลังเก่าเสียก่อน เพื่อจะได้ทบทวนหรือย้อนรำลึกถึงพระนครศรีอยุธยาจากอดีตสู่ปัจจุบัน เพราะที่ **ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว** ชั้นล่างจะมีหนังสือและข่าวสารการท่องเที่ยว (แจกฟรี) พร้อมคำแนะนำให้นักท่องเที่ยวทุกคน ส่วนชั้นบนจัดเป็น **หอนิทรรศการประวัติศาสตร์อยุธยา** จัดแสดงเกี่ยวกับศิลปกรรมแห่งอาณาจักรอยุธยา วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น อยุธยา มรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวเมืองอยุธยาและวัดต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียกว่า แนะนำให้รู้จักอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในภาพรวม โดยศึกษาจากวีดิทัศน์ รูปภาพ และการจำลองผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยแห่งนี้เสียก่อนนั่นเอง (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ณ อาคารศาลากลางหลังเก่าเปิดให้ชมทุกวัน เวลา ๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. สอบถามข้อมูลได้ที่เบอร์โทรศัพท์ ๐๓๕ ๓๒๒ ๗๓๐-๑)

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

หรือจะเลือกไปศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ตั้งอยู่ที่ถนนโรจนะ ใกล้กับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาก็ย่อมได้ เนื่องจากศูนย์แห่งนี้จัดตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นสถาบันวิจัยและพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับอาณาจักรอยุธยาโดยรวม โดยใช้งบประมาณจากรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๖๐ พรรษา และเพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสที่มีตราพระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับราชอาณาจักรไทย ดำรงยืนยาวมาครบ ๑๐๐ ปี

บนอาคารชั้นที่สองของศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยามีห้องจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นสภาพชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของชาวอยุธยาในอดีต ให้กลับฟื้นขึ้นมาใหม่ด้วยการจำลองอาคารสถานที่ชุมชนกิจกรรมและสิ่งของที่สูญหายไปแล้วให้ปรากฏขึ้นใหม่ในรูปลักษณะสมจริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจชีวิตของชาวอยุธยาในอดีตได้ชัดเจนขึ้น ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาจัดแสดงนิทรรศการในอาคารหลัก ๔ หัวข้อได้แก่

- ๑) อยุธยาในฐานะราชธานี
- ๒) อยุธยาในฐานะเมืองท่า
- ๓) อยุธยาในฐานะศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองการปกครอง
- ๔) ชีวิตชุมชนชาวบ้านไทยสมัยก่อน

การไปชมศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาก่อนที่จะเจาะจงไปที่วัดอื่นใด จึงเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และจินตภาพที่ถูกต้อง โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ผู้ชมรู้สึกเสมือนอยู่ในสถานที่จริง ซึ่งจะทำให้การเที่ยวชมในสถานที่ต่างๆ มีรสชาติและสนุกยิ่งขึ้น

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาเปิดทำการทุกวันเว้นวันจันทร์-อังคาร (วันหยุดนักขัตฤกษ์ไม่ปิดทำการ) เวลา ๙.๐๐-๑๖.๓๐ น. สอบถามข้อมูลโทรศัพท์ (๐๓๕) ๒๔๕ ๑๒๓-๔

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา แหล่งเรียนรู้
สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา และนักท่องเที่ยว

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา

สำหรับผู้ที่มีมุ่งเน้นต้องการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอาณาจักรอยุธยาขอเสนอแนะให้ไปพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ๒ แห่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งแรกคือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ตั้งอยู่ที่ตำบลประตูชัย ใกล้กับศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (หลังเก่า) เยื้องมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เรียกว่าไม่ไกลกว่าศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์และศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของ ททท. เท่าใดนัก พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งแรกของประเทศไทยที่มีรูปแบบจัดแสดงแบบใหม่ คือการเลือกนำโบราณวัตถุมาจัดแสดงไม่มากจนแน่น และใช้หลักการทางด้านแสงและสีมาช่วยนำเสนอ ทำให้การชมพิพิธภัณฑ์นี้น่าสนใจมากขึ้น

บรรยากาศบริเวณภายนอกของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยาแห่งนี้ สร้างขึ้นจากพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังความตอนหนึ่งว่า

...โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะนี้สมควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษา และตั้งแสดงให้ประชาชนชมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หาควรนำไปเก็บรักษาและตั้งแสดง ณ ที่อื่นไม่...

พระราชปรารภนี้ทำให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและอธิบดีกรมศิลปากรหาทางดำเนินการตามพระราชประสงค์ ดังนั้นเมื่อดำเนินการขุดค้นองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้พบกรูอีก ๖ กรู ทุกกรูมีพระพุทธรูปและพระพิมพ์ดินเผาจำนวนมาก กระทรวงศึกษาธิการ จึงอนุมัติให้กรมศิลปากรรับบริจาคเงินเพื่อสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นที่เก็บทรัพย์สินอันมีค่าที่ขุดค้นมาได้ เงินที่ได้บริจาคมาทั้งสิ้นกว่า ๓ ล้านบาท สมทบกับเงินงบประมาณ จึงได้ก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ขึ้น การก่อสร้างแล้วเสร็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ และเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ผู้ทรงสถาปนาวัดราชบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๗ ซึ่งเป็นที่มาของโบราณวัตถุที่แสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ประกอบด้วยอาคารหลัก ๓ อาคาร จัดแสดงโบราณวัตถุแตกต่างกันดังนี้

๑. อาคารตึกเจ้าสามพระยา เป็นอาคารหลักที่สำคัญที่สุด เพราะจัดแสดงศิลปวัตถุของอาณาจักรอยุธยาที่ล้ำค่าและมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของพระนครศรีอยุธยา

ภาพแกะสลักหน้าบันพระนารายณ์ทรงครุฑ ศิลปะอยุธยา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

ภาพแกะสลักบานประตูไม้จำหลัก

พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท

เศียรพระพุทธรูปสำริด ศิลปะอู่ทอง

ครุฑไขนเรือไม้จำหลัก

ตู้พระไตรปิฎก ลงรักปิดทอง

ชั้นล่าง มีเศียรพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่จากวัดธรรมิกราช พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทสมัยทวารวดีที่เคยประดิษฐานในซุ้มพระสถูปโบราณวัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม รวมทั้งบานประตูไม้แกะสลัก เป็นรูปเทวดาทรงพระขรรค์ ครุฑไขนเรือในกระบวนเรือพระที่นั่งตามเสด็จขบวนพยุหยาตราทางชลมารค และไม้แกะสลักอื่นๆ ที่วิจิตรงดงามมาก ภายในตู้กระจกจัดแสดงพระพุทธรูปหลายสกุลช่าง

ชั้นบนของอาคารมี**ห้องมหาธาตุ**จัดแสดงเครื่องทองและพระบรม-
สารีริกธาตุรวมทั้งพอบเจ็ดชั้นภายในบรรจุพระธาตุที่ได้มาจากกรุวัดมหาธาตุ
และเจดีย์ศรีสุริโยทัย และ**ห้องราชบูรณะ** จัดแสดงศิลปวัตถุที่ได้มาจากกรุ
วัดราชบูรณะ เช่น เครื่องราชูปโภคทองคำ ทองกร พาหุรัด ทับทรวง เครื่อง
ประดับเศียรสำหรับชายและหญิง พระแสงดาบฝักทองคำประดับพลอยสีต่างๆ

ห้องพระบรมสารีริกธาตุ

ภาพเขียนพระพุทธเจ้า และพระอัครสาวก

อาคารเรือนไทย จัดแสดงศิลปพื้นบ้าน

๒. อาคาร ๒ ชั้น จัดแสดงศิลปวัตถุโดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาและ
เครื่องสังคโลกสมัยต่างๆ ที่รวบรวมมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น
สมัยทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี รวมทั้งภาพจำลองวิถีชีวิตของชาวอยุธยา และ
ชาวต่างชาติอื่นๆ ที่มาพักอาศัยในอยุธยา เป็นต้น

๓. หมู่อาคารเรือนไทยสร้างอยู่ริมสระน้ำ แสดงรูปแบบเรือนไทย
ในภาคกลางซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาของชาวอยุธยาที่สำคัญ รวมทั้งได้จัดแสดง
สิ่งของเครื่องใช้ในเรือนไทยไว้

(พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่
เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษม

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษมตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ใกล้ตลาด
หัวรอในอำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นอีกหนึ่งสถานที่สำหรับผู้ที่ต้องการ
ศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอยุธยา ควรไปแวะชมก่อนสถานที่อื่น
เพราะที่นี่เคยเป็นพระราชวังจันทรเกษมซึ่งเป็นประทับของสมเด็จพระ
พระนเรศวรมหาราช เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นอุปราช หรือวังหน้าของอาณาจักร
อยุธยา

พระราชวังจันทรเกษมหรือวังหน้าตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ
พระราชวังหลวงสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช เมื่อประมาณ
พ.ศ. ๒๑๒๐ เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เนื่องจาก
เมื่อครั้งเป็นอุปราชนั้นจะประทับอยู่ที่วังจันทร์ เมืองพิษณุโลก เวลาเสด็จมา
พระนครศรีอยุธยามักมีข้าราชการบริพารและทหารตามมาเป็นจำนวนมากไม่มี
ที่พักแรมเป็นการเฉพาะ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชซึ่งเป็นพระราชบิดา
จึงโปรดให้สร้างวังขึ้นใหม่เพื่อให้พระองค์เสด็จมาประทับที่พระราชวังนี้ และ
มักเรียกวังนี้ว่าวังจันทร์ตามชื่อพระราชวังที่เมืองพิษณุโลก

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ จึง
โปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นอุปราชประทับที่วังจันทร์นี้

บรรยากาศบริเวณภายนอกของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษม

พระราชวังแห่งนี้เป็นที่ประทับของอุปราชของอยุธยาหลายพระองค์ เช่น ในสมัยของสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา (พ.ศ. ๒๑๙๙) โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อครั้งเป็นพระอุปราชประทับที่วังนี้ ต่อมาในรัชกาลของสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. ๒๒๓๑ - ๒๒๔๖) ได้แต่งตั้งหลวงสรศักดิ์ซึ่งเป็นพระราชโอรสให้เป็นอุปราชและเรียกตำแหน่งนี้ว่า *กรมพระราชวังบวรสถานมงคล* จึงเข้าใจว่าวังจันทร์คงได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า *กรมพระราชวังบวรสถานมงคล* เพื่อเป็นที่ประทับของอุปราช (ส่วนวังหลัง เรียกว่า *กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข* ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระราชวังหลวง) เมื่อหลวงสรศักดิ์ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พ.ศ. ๒๒๔๖ - ๒๒๕๑) โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าท้ายสระ พระราชโอรสดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลประทับ ณ พระราชวังนี้ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าสรรเพชญ์ที่ ๙ (พ.ศ. ๒๒๕๑ - ๒๒๗๕) พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งเป็นพระอนุชาได้ดำรงตำแหน่งเป็นวังหน้าและประทับที่พระราชวังนี้ เมื่อพระองค์ปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ครองพระนครศรีอยุธยาโปรดเกล้าฯ ให้กรมขุนเสนาพิทักษ์ (เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์) เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และเป็นอุปราชของค์สุดท้ายที่ประทับ ณ พระราชวังนี้ หลังรัชกาลของพระองค์ วังหน้าก็ถูกทิ้งร้างจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ พระราชวังแห่งนี้ก็เหลือแต่ซากอาคาร เช่นเดียวกับโบราณสถานอื่นๆ ของพระนครศรีอยุธยา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระราชวังได้รับการฟื้นฟูและบูรณะขึ้นมาใหม่ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาโบราณกรุงเก่าซ่อมแซมพระที่นั่งจันทร์เกษม ใน พ.ศ. ๒๓๙๗ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรพระราชวังจันทร์เกษมแล้ว มีพระราชดำริโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชวังขึ้นมาใหม่ เริ่มใน พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นต้นมา โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองกรุงเก่าในเวลานั้นเป็นผู้ดูแลการสร้างกำแพงพระราชวัง พ.ศ. ๒๔๐๓ ให้ขุดสระน้ำและสร้างพลับพลาที่ประทับขึ้นมาใหม่ตามร่องรอยของแนวฐานอาคารเดิม เพื่อให้เป็นที่ประทับในเวลาทีเสด็จประพาสกรุงเก่า และพระราชทานนามพระราชวังแห่งนี้ว่า *วังจันทร์เกษม*

หมู่อาคารที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้แก่ พลับพลาจตุรมุขเป็นอาคารเครื่องไม้หมู่อาคารพระที่นั่งพิมานรัตยา ซึ่งเป็นหมู่ตึกกลางพระราชวัง หอพิชัยคัลลักษณ์ (หอส่งกลอง) ใช้สำหรับทอดพระเนตรดวงดาว โรงละคร ห้องเครื่อง และตึกโรงม้า สิ่งก่อสร้างบางส่วนคงแล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๓๙ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่าในขณะนั้นเป็นผู้ปรับปรุงพระราชวังจันทร์เกษมเพื่อพระราชทานให้สำหรับเป็นที่ว่าการมณฑลกรุงเก่า

พลับพลาจตุรมุข

หอพิชัยคัลลักษณ์ (หอส่งกลอง)

พระที่นั่งพิมานรัตยา

ภายในห้องท้องพระโรงใหญ่
แสดงนิทรรศการพระพุทธรูปสมัยต่างๆ

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความสนพระทัยในกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน ซึ่งหลวงอนรรักษ์ภูเบศร์ (พร เดชะคุปต์) ข้าหลวงมหาดไทยมณฑลกรุงเก่าเป็นผู้สนใจในงานประวัติศาสตร์โบราณคดีและเป็นผู้สะสมความรู้ในวิชาดังกล่าว จนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้รู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในมณฑลกรุงเก่า ภายหลังได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น *พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (พร เดชะคุปต์)* ปลัดเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า ได้รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ได้จากที่ต่างๆ ในมณฑลกรุงเก่ามาไว้ที่พระราชวังจันทร์เกษมเป็นจำนวนมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้นได้เสด็จไปทอดพระเนตรบรรดาโบราณวัตถุที่พระยาโบราณฯ รวบรวมไว้ ณ พระราชวังจันทร์เกษม จึงได้ชักชวนให้พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (พร เดชะคุปต์) จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ ในระยะแรกรวบรวมและจัดแสดงไว้ในพื้นที่บริเวณตึกโรงม้าพระที่นั่งและเรียกว่า “*โบราณพิพิธภัณฑ์*”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จทอดพระเนตรโบราณพิพิธภัณฑ์ที่พระราชวังจันทร์เกษมและพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำโบราณวัตถุดังกล่าวมาจัดแสดงไว้ ณ พลับพลาจตุรมุข ส่วนโบราณวัตถุที่เป็นศิลาและโลหะขนาดใหญ่ ให้แสดงไว้ตามระเบียงกำแพงตลอดแนวภายในกำแพงวังด้านทิศเหนือและตะวันออกที่ให้ออกสร้างขึ้นใหม่ เรียกว่า “*อยุธยาพิพิธภัณฑ์สถาน*” ซึ่งได้กลายเป็นสถานที่สำคัญในการรับแขกบ้านแขกเมืองที่ขึ้นไปเที่ยวชมอยู่เสมอ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๙ กรมศิลปากรได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้อยุธาพิพิธภัณฑสถานเป็น “*พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทร์เกษม*” นับเป็นพิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นในภูมิภาคแห่งแรกในประเทศไทย

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทร์เกษม มีอาคารหลายหลังเป็นโบราณสถานแสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๔ - ๖ และโบราณวัตถุที่จัดแสดงในพระที่นั่งและอาคารต่างๆ รวม ๔ อาคารด้วยกัน ได้แก่

อาคารที่ ๑ พลับพลาจตุรมุข เป็นห้องที่ระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในห้องต่างๆ จัดแสดงเครื่องราชูปโภคของพระองค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในพระราชวังจันทร์เกษมมาแต่เดิม นอกจากนี้ยังมีพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ที่เป็นฝีมือของช่างภาพเยอรมัน

อาคารที่ ๒ พระที่นั่งพิมานรัตยา ในท้องพระโรงใหญ่ จัดแสดงพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ที่พระยาโบราณราชธานินทร์รวบรวมจากเกาะเมืองอยุธยา รวมทั้งพระพิมพ์แบบต่างๆ ที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ และวัดมหาธาตุ **ห้องกลาง** จัดแสดงประติมากรรมขนาดใหญ่ที่สลักจากศิลา โดยเฉพาะเทวรูปที่พบที่ศาลพระกาฬในพระนครศรีอยุธยาจัดเป็นประติมากรรมชิ้นสำคัญที่หายากยิ่ง

อาคารที่ ๓ อาคารที่ทำการภาคหรืออาคารมหาดไทย จัดแสดง ศิลปะโบราณวัตถุภายในอาคาร ๗ ห้องด้วยกันคือ ๑) ศิลปะสถาปัตยกรรมอยุธยา ๒) เครื่องปั้นดินเผาของอยุธยา ๓) อาวุธภัณฑ์ ๔) เครื่องถ้วยพุทธบูชา ๕) วิถีชีวิตริมแม่น้ำชาวอยุธยา

อาคารที่ ๔ ระเบียงจัดตั้งศิลปาชีพหลัก จัดแสดงโบราณวัตถุจำพวก ประติมากรรมขนาดใหญ่ที่ทำมาจากศิลา เช่น พระพุทธรูป ใบเสมา ศิลาจารึก เป็นต้น

(พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทระเกษม เปิดให้เข้าชมทุกวัน เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐-๑๖.๐๐ น.)

การเข้าชมศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์บริการประวัติศาสตร์อยุธยา และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั้ง ๒ แห่ง จะทำให้ท่านมีพื้นฐานความรู้ในภาพรวมของพระนครศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดีก่อน จากนั้นนักท่องเที่ยวควรเตรียมร่ม หมวก และน้ำให้พร้อมอาจเดินทางด้วยพาหนะต่างๆ เช่น รถจักรยาน หรือรถยนต์ไปชมแหล่งโบราณสถานภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และพื้นที่โดยรอบ ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา และพระราชวังโบราณซึ่งหลงเหลืออยู่เฉพาะฐานอาคารของพระที่นั่งต่างๆ ในบริเวณซึ่งปัจจุบันเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ รวมทั้งชมความงามทางสถาปัตยกรรมของวัดโบราณต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดพระมงคลบพิตร วัดกุฎีทอง วัดพระราม วัดโลกยสุธา วัดวรโพธิ์ วัดวรเชษฐาราม วัดพระราม วัดธรรมิกราช เป็นต้น

อาคารมหาดไทย

ห้องแสดงอาวุธภัณฑ์ ที่ใช้ทำศึกสงคราม

เศียรพระพุทธรูป บริเวณระเบียงอาคาร ๔

พระที่นั่งเพนียด

บริเวณเพนียดคล้องช้าง

พระยาโบราณราชธานินทร์

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้น ท่านได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เมื่อจบการศึกษาแล้ว ได้รับราชการครั้งแรกเป็นครูในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ต่อมาได้รับราชการในกระทรวงธรรมการ กระทรวงการคลัง และกระทรวงมหาดไทย ตามลำดับ พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหลวงอนุรักษ์เบญจ ข้าราชการมหาดไทยมณฑลกรุงเก่า ต่อมาได้เป็นพระยาโบราณบุรานุรักษ์ ปลัดเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา และสมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานราชทินนามเป็นพระยาโบราณราชธานินทร์สยามินทรภักดีพิริยพาหะ ต่อมาอีกปีก็ได้เลื่อนยศเป็นมหาอำมาตย์โท พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้เป็นอุปราชภาคอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ท่านได้เป็นสมุหเทศาภิบาลอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๒ รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ออกจากตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล และพระราชทานเบี้ยบำนาญตลอดชีวิต

เมื่อออกจากตำแหน่งแล้วพระยาโบราณยังคงเป็นอุปนายกแผนก “โบราณคดีในราชบัณฑิตยสภา ซึ่งได้รับการยกย่องจากสมเด็จพระยาดำรงฯ ว่าเป็นผู้รอบรู้โบราณคดีของมณฑลอยุธยา ไม่มีผู้อื่นเปรียบได้ทีเดียว”

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)

จากนั้นแวะชม**คุ่มขุนแผน** ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระวิหารพระมงคลบพิตร นับเป็นภูมิปัญญาของชาวอยุธยาที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมเรือนไทยทรงโบราณ ๕ หลัง สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้คนในยุคปัจจุบันได้เห็นและศึกษารูปแบบเรือนไทยสมัยโบราณ เช่น เรือนเอก เรือนโท หอพระ ครั้วไฟ แต่ตั้งชื่อว่าคุ่มขุนแผน ซึ่งเป็นบุคคลในวรรณคดีไทย

ชาวต่างประเทศส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปชม**เพนียดคล้องช้างและพระที่นั่งเพนียด** เป็นสถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการคล้องช้างป่า ซึ่งนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในยามสงครามและเวลาปกติ ในบางครั้งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ทำพิธีคล้องช้างป่าเพื่อให้แขกเมืองชมด้วย จึงมีการสร้างพระที่นั่งเพนียดขึ้นเพื่อให้เป็นที่สำหรับพระมหากษัตริย์ประทับทอดพระเนตรการจับช้างป่า เดิมเพนียดคล้องช้างในพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ที่วัดของ ด้านเหนือของพระราชวังจันทระเกษม ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา พ.ศ. ๒๑๒๓ โดยให้ขยายกำแพงพระนครด้านตะวันออกไปถึงริมแม่น้ำ จึงให้ย้ายเพนียดไปที่ตำบลทะเลหญ้า ในสมัยรัตนโกสินทร์ เพนียดคล้องช้างได้บูรณะซ่อมแซมเรื่อยมา รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โปรดให้มีการคล้องช้างป่าที่เพนียดคล้องช้างตำบลทะเลหญ้า ในรัชกาลปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระราชและพระราชินีประเทศเดนมาร์ก ได้เสด็จพระราชดำเนินมาชมเพนียดคล้องช้างแห่งนี้ด้วย

จากนั้นควรแวะไปชมหมู่บ้านชาวต่างประเทศ เพื่อประจักษ์ว่าอยุธยาเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ เช่น **หมู่บ้านโปรตุเกส** ตั้งอยู่ที่ตำบลลำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตก หรือทางใต้ของตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา ชาวโปรตุเกสเป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ ต่อมาไทยได้ทำสนธิสัญญาทางการค้าขึ้นเป็นครั้งแรกกับโปรตุเกส โดยโปรตุเกสได้รับสิทธิพิเศษในด้านการค้าและการตั้งหลักแหล่งพร้อมประกอบกิจการทางศาสนาได้อย่างเสรี ชาวโปรตุเกสได้นำอาวุธปืนพร้อมด้วยยุทธวิธีการรบแบบใหม่เข้ามาฝึกให้กองทหารไทย

ต่อมาในสมัยพระไชยราชาธิราช (พ.ศ. ๒๐๓๐ - ๒๐๘๙) ชาวโปรตุเกสได้เข้าร่วมรบในสงครามระหว่างไทยกับพม่า (ครั้งแรก) และสงครามระหว่างอยุธยากับเชียงใหม่ด้วย พระองค์โปรดให้ตั้งกองทหารโปรตุเกสเป็นกองทหารล้อมวัง พร้อมพระราชทานที่ดิน และพระบรมราชานุญาตให้สร้างโบสถ์คริสต์ศาสนาขึ้นได้ ปัจจุบันมีหลักฐานเหลืออยู่ ๓ แห่ง คือโบสถ์ซานเปาโล คณะเยซุอิต โบสถ์ซานโดมิงโก คณะโดมินิกัน และโบสถ์ซานเปเรโต

ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ กรมศิลปากรและมูลนิธิกุลเบงเกียนของประเทศโปรตุเกสได้เข้ามาขุดแต่งบูรณะโบราณสถานในบริเวณหมู่บ้านโปรตุเกส ได้พบรากฐานของโบราณสถาน โครงกระดูก และเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก

อาคารหมู่บ้านโปรตุเกส

หลุมฝังศพของชาวโปรตุเกสพบโครงกระดูกและเครื่องปั้นดินเผา

หมู่บ้านญี่ปุ่น ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตรงกันข้ามกับหมู่บ้านโปรตุเกส ทั้งนี้ชาวญี่ปุ่นได้เดินเรือมาค้าขายกับอยุธยานานแล้ว เพราะทางการญี่ปุ่นจะออกใบอนุญาตเรียกว่า ชูอิน (ตราแดง) ให้ชาวญี่ปุ่นเดินทางมาค้าขายกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวญี่ปุ่นบางคนได้เป็นทหารอาสาในกองทัพอยุธยาด้วย พระมหากษัตริย์ไทยจะมีพระบรมราชานุญาตให้ชาวญี่ปุ่นตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาเหมือนกับชาติอื่นๆ โดยจะมีหัวหน้าชาวญี่ปุ่นปกครองกันเป็นชุมชน

ชาวญี่ปุ่นชื่อ ยามาตะ นางามาซะ หัวหน้ากองทหารอาสา เป็นผู้ที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๔ - ๒๑๗๑) โปรดปรานได้รับตำแหน่งเป็นออกญาเสนาภิมุข (ภายหลังสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคต ออกญาเสนาภิมุขได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระโอรสของพระเจ้าทรงธรรม เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ให้นำกองทหารอาสาสมัครไปปราบกบฏที่เมืองนครศรีธรรมราช และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เสียชีวิตใน พ.ศ. ๒๑๘๒)

ปัจจุบันสมาคมไทย-ญี่ปุ่นได้ปรับปรุงหมู่บ้านญี่ปุ่นให้เป็นอนุสรณ์สถานและแหล่งท่องเที่ยว

มุมจัดแสดงนิทรรศการ เครื่องใช้ในพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้านญี่ปุ่น

ยินดีต้อนรับสู่บ้านฮอลันดา

บ้านฮอลันดาเป็นศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเนเธอร์แลนด์ บอกเล่าความเป็นมาเมื่อครั้งอดีตของการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การทำการค้า และวิถีความเป็นอยู่ของชาวดัตช์ หรือ “ชาวฮอลันดา” ในอยุธยา รวมถึงความสัมพันธ์กับชาวไทย บ้านฮอลันดาตั้งอยู่บนพื้นที่ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ตั้งของสถานีการค้า บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (หรือเรียกว่า วิโอซี) และชุมชนที่ประกอบด้วยชาวฮอลันดาและผู้คนเชื้อชาติอื่น กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองท่านานาชาติที่รุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเต็มไปด้วยชาติหลากหลาย ซึ่งจำนวนมากได้เลือกอยุธยาเป็นที่ตั้งหลักปักฐาน

พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย

พระเจดีย์ศรีสุริโยทัยตั้งอยู่บริเวณสวนหลวงซึ่งเป็นบริเวณที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดให้ปลงพระศพสมเด็จพระสุริโยทัย และสถาปนาที่ปลงพระศพนี้ขึ้นเป็นวัด เรียกว่า วัดสวนหลวงสราธรรม ภายหลังกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาถูกทิ้งร้างเสื่อมโทรมจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการตั้งกรมทหารขึ้นในบริเวณภายในกำแพงเมืองด้านตะวันตกริมแม่น้ำเจ้าพระยา

องค์เจดีย์ศรีสุริโยทัย เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับเจดีย์ภูเขาทอง สิ่งที่แตกต่างกันคือ บนยอดซุ้มมณฑปทั้งสี่ทิศของเจดีย์ศรีสุริโยทัย มีเจดีย์องค์เล็กตั้งอยู่

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์ที่ ๑ (พระเจ้าอยู่หัว)

เที่ยวชมพระบรมราชานุสาวรีย์พระมหากษัตริย์อยุธยา

หากได้มาท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์ “พระนครศรีอยุธยา” ควรได้ไปสักการะปูชนียสถานที่เป็นอนุสรณ์แห่งวีรกรรม และคุณความดีของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยอยุธยาที่ได้สร้างสรรค์ความเจริญและความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในดินแดนไทย เช่น

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์ที่ ๑ (พระเจ้าอยู่หัว)

ประดิษฐานอยู่หน้าพระราชวังโบราณ

สมเด็จพระนารายณ์ที่ ๑ (พระเจ้าอยู่หัว) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีไทยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ และทรงเป็นปฐมกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยาในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๑๒ รวมระยะเวลาประมาณ ๑๙ ปี

พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์ คือ ทรงปรึกษาสามารถในการเลือกชัยภูมิที่ตั้งกรุงศรีอยุธยา คือตั้งอยู่ตอนกลางที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และการค้า เดิมทรงเลือกตั้งเมืองอยู่ที่ตำบลเวียงเหล็ก (ปัจจุบัน คือ บริเวณที่ตั้งวัดพุทไธสวรรย์) เป็นเวลา ๓ ปี ต่อมาจึงได้ย้ายมาตั้งกรุงศรีอยุธยาที่ตำบลหนองโสน (บริเวณบึงพระราม) เนื่องจากมีสภาพเป็นเกาะที่มีแม่น้ำล้อมรอบเสมือนเป็นเกราะป้องกันศัตรูได้เป็นอย่างดี ส่วนบริเวณรอบเกาะเมืองเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก ทำให้เกิดการทับถมของตะกอนดิน ทำให้อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาและธัญญาหาร พื้นดินเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว

นอกจากนี้การที่ตั้งอยู่ ณ บริเวณที่รวมของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรีทำให้อยุธยาค้าขายกับหัวเมือง ในดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน เช่น สุโขทัย และเชียงใหม่ อีกทั้งยังตั้งอยู่ใกล้อ่าวไทย ทำให้อยุธยาควบคุมเส้นทางเข้าออกทางทะเล และสามารถทำการค้ากับต่างประเทศทางตะวันออกกับจีน ทางตะวันตกกับอินเดีย เปอร์เซีย ทางใต้กับมลายูและหมู่เกาะต่างๆ ผลประโยชน์ทางการค้าอันเนื่องมาจากที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ส่งผลให้อยุธยาเป็นอาณาจักรที่มีความมั่งคั่ง เข้มแข็ง และมั่นคงสืบต่อมาเป็นเวลาถึง ๔๑๗ ปี

ทางด้านพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ ทรงอุทิศพระตำหนักเวียงเหล็ก สถาปนาให้เป็นวัดพุทไธสวรรย์ที่ยังคงปรากฏความสง่างามจนถึงปัจจุบันนี้

พระปรางค์วัดพุทไธสวรรย์

พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยประดิษฐานอยู่ ณ บริเวณทุ่งมะขามหย่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสมรภูมิภูเขาทอง เพื่อเป็นที่ระลึกถึงวีรกรรมของวีรสตรีไทย องค์พระราชานุสาวรีย์เป็นประติมากรรมขนาด ๒ เท่าขององค์จริง ทรงช้างเครื่องสูง ประดิษฐานบนเกาะเนินดินล้อมรอบด้วยอ่างเก็บน้ำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวพระนครศรีอยุธยา และแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความศรัทธาแก่ผู้มาเยี่ยมชม

โครงการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์นี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ จนสำเร็จลุล่วงใน พ.ศ. ๒๕๓๖ ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถมีพระชนมายุครบ ๕ รอบ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติฯ สมเด็จพระสุริโยทัย วีรกษัตริย์ในประวัติศาสตร์ชาติไทย

สมเด็จพระสุริโยทัย เป็นอัครมเหสีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๑๕ แห่งกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น “วีรสตรีไทย” เนื่องจากความกล้าหาญ และความเสียสละ เพื่อป้องกันสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระสวามีของพระองค์ และการรุกรานของพม่าไว้ได้

ภาพประติมากรรมบริเวณสวนสาธารณะ
แสดงถึงความจงรักภักดีต่อองค์สมเด็จพระสุริโยทัย

ภาพประติมากรรมทหารกล้า
บนฐานอนุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย

เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๑ คือปีแรกที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นครองราชสมบัติ พระเจ้าตะเบงชเวตี้ กษัตริย์พม่าได้ยกทัพเข้ามาประชิดกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงนำทัพออกไปลงกำลังเข้าศึกที่ทุ่งมะขามหย่อง ในครั้งนั้นสมเด็จพระสุริโยทัย ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีทรงแต่งพระองค์อย่างชาย พร้อมด้วยพระโอรสสองพระองค์ได้ตามเสด็จไปด้วย เมื่อทัพไทยปะทะกับทัพพม่าที่ทุ่งลุมพลี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงชนช้างกับเจ้าเมืองแปรช้างของพระองค์เสียที่เข้าศึก สมเด็จพระสุริโยทัยทรงเห็นเช่นนั้นเกรงว่าพระสวามีจะเป็นอันตราย จึงไสช้างเข้าไปขวางไว้ พระองค์จึงถูกเจ้าเมืองแปรฟันลั่นชีวิตบนคอช้าง การกระทำของพระองค์ครั้งนี้นับเป็นการเสียสละพระชนม์เพื่อชาติอย่างกล้าหาญ

ครั้งเมื่อเสร็จสงครามแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระเมรุพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระสุริโยทัย และให้สร้างพระอารามขึ้น ณ บริเวณนั้น เรียกว่า วัดสวนหลวงสราญวรค์ พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ไว้เป็นอนุสรณ์สถาน เรียกว่า เจดีย์ศรีสุริโยทัย เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งศักดิ์ศรี จารึกเกียรติประวัติอยู่คู่ชาติไทย ณ สถานที่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทุ่งมะขามหย่อง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของทุ่งภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ เป็น *มหาราช* ของชาติไทย พระองค์ทรงเป็น *วีรกษัตริย์ ผู้กอบกู้ เอกราช* ให้กับกรุงศรีอยุธยาซึ่งตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในระหว่าง พ.ศ. ๒๑๑๒ - ๒๑๒๗ (๑๕ ปี) พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถในการสงคราม สามารถสถาปนาอาณาจักรอยุธยาให้มีอำนาจและยิ่งใหญ่จนประเทศเพื่อนบ้านต่างเกรงขาม ไม่กล้ารุกรานไทยสืบต่อมาอีกนาน

การก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อเฉลิมพระเกียรติตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติและเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลทรงครองราชย์สมบัติครบ ๕๐ ปี ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์บริเวณประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประติมากรรมนูนสูงรอบฐาน
พระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

บริเวณการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ ประกอบด้วย พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช องค์พระบรมรูปทรงม้ามีขนาด ๓ เท่าของจริง แท่นฐานและลานบันไดเป็นหินอ่อนและหินแกรนิต ฐานของพระบรมรูป มีภาพปูนต้ำเกี่ยวกับพระราชประวัติจำนวน ๑๑ ภาพ รวมทั้งอาคารพิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และอ่างเก็บน้ำความจุประมาณ ๒ ล้านลูกบาศก์เมตร มีการปลูกสวนป่า เพิ่มความงดงามในพื้นที่โดยรอบ จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน และแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์อยุธยา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ เมื่อ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นพระโอรสของสมเด็จพระมหาธรรมราชา กับพระวิสุทธิกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระราชธิดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับสมเด็จพระสุริโยทัยวีรสตรีของไทย พระองค์มีพระเชษฐภคินี ๑ องค์ คือ พระสุพรรณกัลยา และพระอนุชา ๑ องค์ คือ พระเอกาทศรถ ในช่วงเวลาที่พระองค์ทรงพระเยาว์อยู่นั้น อยุธยา กำลังเผชิญกับการรุกรานของพม่าที่มีอำนาจเข้มแข็งมากที่เรารู้จักกันในนาม *บุเรงนองผู้ชนะสิบทิศ* เมื่อพระชนมายุได้ ๙ พรรษา พระองค์ถูกส่งไปเป็นตัวประกันที่เมืองหงสาวดี เพื่อประกันความจงรักภักดีต่อพม่า

เมื่อพม่ายึดกรุงศรีอยุธยาได้ใน พ.ศ. ๒๑๑๒ สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองขึ้นของพม่า พระนเรศวรขณะนั้นมีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา จึงได้เสด็จกลับจากเมืองหงสาวดีและรับการสถาปนาเป็นพระอุปราช หรือ *วังหน้า* ครองเมืองพิษณุโลก ในช่วงเวลานั้นพระองค์ทรงตระเตรียมกำลังไพร่พลให้พร้อมเพื่อเตรียมการกู้เอกราช ในที่สุดพระองค์ก็ได้ประกาศอิสรภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ ด้วยการหลั่งน้ำเหนือแผ่นดิน ประกาศแก่เทพยดาว่า *ตั้งแต่วันนี้ไป กรุงพระมหานครศรีอยุธยากับเมืองหงสาวดีมิได้เป็นสุวรรณปฐพีเดียวกันดุจดั่งหนึ่งแต่ก่อน* หลังจากนั้นพระองค์ต้องทำศึกสงครามกับพม่าหลายครั้ง ที่สำคัญคือ *สงครามยุทธหัตถี* เมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๕ ในการศึกครั้งนั้น พระมหาอุปราชแม่ทัพพม่าถูกสมเด็จพระนเรศวรฟันด้วยพระแสงของ้าวสั้นพระชนม์ ภายหลังสงครามครั้งนี้ไทยกับพม่าว่างเว้นสงครามนานกว่า ๑๐๐ ปี

ตลอดรัชสมัยที่พระองค์ครองราชย์ ๑๕ ปี ได้ทรงสถาปนาอาณาจักรอยุธยาให้เป็นปึกแผ่น ทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ได้เขมรและล้านนาเป็นเมืองขึ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สวรรคตที่เมืองหาง

ในรัชฐานของพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๘

พระบรมรูปมหาราชหน้าศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หน้าศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีพระบรมรูปพระมหากษัตริย์และวีรกษัตริย์ไทย ที่ได้ประกอบคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงให้แก่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๖ พระองค์ คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระสุริโยทัย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ดังนั้นเมื่อได้มาเยี่ยมชมหอนิทรรศการประวัติศาสตร์อยุธยา แล้วจึงควรน้อมรำลึกถึงคุณความดีของพระองค์ท่านไว้ด้วย ในที่นี้ขอกล่าวถึงมหาราชอีกพระองค์หนึ่งคือ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “มหาราช” ของไทยอีกพระองค์หนึ่ง เพราะรัชสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองทางด้านวรรณคดีและการต่างประเทศ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๒ - ๒๑๙๙) พระองค์ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์โดยร่วมมือกับพระศรีสุธรรมราชา ซึ่งเป็นพระปิตุลาเชิงราชสมบัติจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย พระเชษฐาของพระองค์ ภายหลังพระองค์มีความขัดแย้งกับสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาจึงปราบดาภิเษกและขึ้นครองราชสมบัติแทน

ในรัชสมัยของพระองค์ (พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) ทรงพยายามสร้างอยุธยาให้มั่นคงด้วยการส่งกองทัพตีได้เมืองเชียงใหม่ และเมืองต่างๆ ของพม่าได้เมืองมณีรัต ตะนาวศรี เพื่อให้เป็นเมืองท่าค้าขายกับอินเดียและชาวตะวันตกที่เข้ามาเจริญพระราชไมตรีและค้าขายเป็นจำนวนมาก ชาติตะวันตกที่มีความสำคัญในช่วงสมัยนี้คือ ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส

ฮอลันดาพยายามที่จะผูกขาดการค้าจนเกิดการกระทบกระทั่งกับไทย จึงนำเรือรบมาปิดอ่าวไทยเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๒๐๖ ซึ่งได้ทรงแก้ปัญหานี้ได้สำเร็จสำหรับฝรั่งเศส คณะบาทหลวงของฝรั่งเศสได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ส่งคณะทูตชุดแรกไปเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ณ กรุงฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ และชุดที่สองเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๕ พร้อมเข้าเฝ้าฯ ถวายพระราชสาสน์พระเจ้าชาร์ลที่ ๒ แห่งอังกฤษด้วย ส่วนคณะทูตชุดแรกของฝรั่งเศสเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ เมื่อจะเดินทางกลับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ส่งคณะทูต ซึ่งมีออกพระวิสุทสุทนต์ (ปาน) เป็นราชทูตไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ด้วย

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่สอง และเสด็จประทับมากกว่ากรุงศรีอยุธยา ตลอดระยะเวลา ๓๒ ปี ที่พระองค์ครองราชย์เป็นช่วงเวลาที่มีความเจริญทางด้านศิลปวิทยาการมาก วรรณกรรมที่มีชื่อเสียง เช่น จินตนิมิต ราชนิพนธ์ชาดก พระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ นอกจากนี้ยังทรงสนพระทัยในวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก เช่น เรื่องดาราศาสตร์ การสร้างวัง และป้อมปราการ เป็นต้น

หอศิลป์แห่งชาติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ศาลากลางเก่า) ปัจจุบันเป็นศูนย์ท่องเที่ยวอยุธยา

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ปราสาทนครหลวง

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และอนุสรณ์สถานบ้านพรานนก

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและอนุสรณ์สถานบ้านพรานนก ตั้งอยู่ที่โรงเรียนวัดพรานนก ตำบลโพสาวหาญ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีพระนามเดิมว่า สิน บิดาเป็นชาวจีนชื่อ “ไหฮอง” ตำแหน่งขุนพัฒน์นายอากรบ่อนเบี้ย มารดาชื่อ นางนกเอี้ยง ต่อมาบิดาได้ยกให้เป็นบุตรบุญธรรมของพระยาจักรี เมื่อถวายตัวเข้ารับราชการ มีความดีความชอบจนได้เป็นเจ้าเมืองตาก ในปลายสมัยอยุธยา พ.ศ. ๒๓๐๘ พระเจ้ามังระกษัตริย์พม่าได้ยกทัพมาตีหัวเมืองของไทยและเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) จึงให้หัวเมืองต่างๆ รวบรวมไพร่พลเข้ามารักษาพระนครศรีอยุธยา เพื่อป้องกันการโจมตีจากพม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งขณะนั้นเป็นพระยาตาก ได้ถูกเกณฑ์ให้ลงมาช่วยรักษาพระนครด้วย ปราบกฏฝืนมือในการรบมีความเข้มแข็งสามารถรักษาค่ายและตีทัพพม่าให้พ่ายแพ้ได้หลายครั้งมีบำเหน็จความชอบในการสงคราม จึงโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร ใน พ.ศ. ๒๓๐๙ ขณะที่ไทยรบกับพม่านั้น พระยาวชิรปราการ (สิน) เกิดความท้อแท้ใจด้วยเหตุหลายประการ ข้าศึกที่ล้อมพระนครศรีอยุธยายาวนาน และเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาคงจะเสียแก่พม่าแน่ พระยาวชิรปราการ (สิน) ขณะนั้นได้ตั้งค่ายวัดพิชัย ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงได้รวบรวมผู้คนโดยมีทหารม้าประมาณ ๕๐ ม้า ตีฝ่าข้าศึกที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่นอกมาได้ โดยเดินทางมาสว่างที่ตำบลอุทัย พม่าได้นำกองทัพทหารม้าประมาณ ๕๐๐ ม้า ติดตามมาทันที่บ้านพรานนก จึงเกิดการต่อสู้กันขึ้น พระยาวชิรปราการ (สิน) และทหารไทยแม้ว่าจะมีจำนวนน้อยกว่าสามารถมีชัยทัพพม่าได้ วีรกรรมของทหารม้าพระยาวชิรปราการได้สร้างชื่อเสียงไว้ที่บ้านพรานนกมาจนถึงทุกวันนี้

ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ กรมทหารม้าที่ ๒๕ จังหวัดสระบุรีได้มาสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในลักษณะทรงม้า เพื่อเทิดพระเกียรติเป็นอนุสรณ์สถานแห่งชัยชนะ ณ บ้านพรานนกแห่งนี้

ยังมีแหล่งโบราณสถานอีกหลายแห่งที่อยู่อำเภออื่นๆ นอกเมืองพระนครศรีอยุธยาที่น่าสนใจไปชมความงดงามทางศิลปกรรมของอยุธยาในอดีต เช่น

พระตำหนักนครหลวง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสักฝั่งตะวันออก ตำบลนครหลวง อำเภอนครหลวง เป็นสถานที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาประทับในระหว่างทางที่เสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พระตำหนักนี้เรียกว่า **ปราสาทนครหลวง** ซึ่งสมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นโดยให้ช่างถ่ายแบบมาจากปราสาทศิลา จากพระนครหลวงของประเทศกัมพูชา เพื่อเฉลิมพระเกียรติที่ทรงชนะศึกกัมพูชา ต่อมาได้มีการสร้างมณฑปและพระพุทธบาทสักรอยขึ้นบนปราสาทแห่งนี้

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์

พระราชวังบางปะอิน

สถานที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ การเดินทางไปอำเภอบางปะอิน เพื่อชมพระราชวังบางปะอินที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระที่นั่งต่างๆ ทั้งแบบไทย แบบจีน และแบบตะวันตก ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชวังบางปะอิน ตั้งอยู่ในอำเภอบางปะอิน ห่างจากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา ประมาณ ๒๐ ก.ม. มีตำนานเล่าขานว่าบางปะอินเดิมชื่อเกาะบ้านเลน ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อครั้งยังทรงเป็นวังหน้า ได้เสด็จประพาสไปตามลำน้ำและเกิดพายุกระหน่ำจนเรือล่มที่เกาะบ้านเลน พระองค์จึงว่ายน้ำขึ้นฝั่งและพักแรมอยู่บนเกาะนั้น และได้หญิงชาวบ้านชื่ออ้ออินเป็นบาทบริจาริกา ครั้นนางตั้งครรภ์คลอดบุตรเป็นชาย ต่อมาได้ขึ้นเป็นกษัตริย์อยุธยา (สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดชุมพลนิกายารามขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๕ ภายในบริเวณนิเวศสถานเดิมของพระมารดา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พระมารดา และโปรดเกล้าฯ ให้ขุดสระน้ำขึ้นกลางเกาะบางปะอิน พร้อมสร้างพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ขึ้น เพื่อใช้เป็นที่พักขณะเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์อยุธยาสืบต่อมา ครั้นเมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๒ พระที่นั่งถูกทิ้งร้างทรุดโทรมจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เสด็จประพาสจึงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะและสร้างพระที่นั่งเพิ่มเติมขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งต่างๆ ขึ้นอีกหลายองค์ เพื่อใช้เป็นที่พักและออกว่าราชการ เมื่อเสด็จประพาสอยุธยาและใช้ต้อนรับพระราชอาคันตุกะในรัชกาลปัจจุบันพระราชวังแห่งนี้ยังใช้เป็นที่พักและพระราชทานงานเลี้ยงในโอกาสต่างๆ ด้วย

สภาการราชประยูร

พระที่นั่งวโรภาษพิมาน

พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

พระที่นั่งเวหาศน์จำรูญ

หอวิฑูรทัศนา

พระราชวังบางปะอินแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ พระราชฐานชั้นนอกสำหรับพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม และส่วนพระราชฐานชั้นในเป็นที่ประทับของพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์

เขตพระราชฐานชั้นนอก ประกอบด้วยอาคารต่างๆ เช่น **หอเหมมณเฑียรเทวราช** เป็นปราสาทศิลปะทรงปราสาทแบบขอม รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เพื่ออุทิศถวายแด่สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง จึงเรียกว่า ศาลเจ้าปราสาททอง

สภาการราชประยูร เป็นตึกสองชั้นริมน้ำ สถาปัตยกรรมยุโรป รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายหน้า และข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จ

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ เป็นพระที่นั่งโถงเปิดโล่ง มียอดเป็นปราสาทหลังคาซ้อนลดหลั่นลงมาถึงสี่ชั้น ตั้งอยู่กลางสระน้ำ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้จำลองแบบมาจากพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาทในพระบรมราชวัง

พระที่นั่งวโรภาษพิมาน เป็นพระที่นั่งตึกชั้นเดียวสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรป ใช้เป็นที่ประทับและท้องพระโรงสำหรับเสด็จออกว่าราชการ และจัดงานพิธีการต่างๆ ปัจจุบันยังใช้เป็นที่พักของพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกครั้งที่เสด็จแปรพระราชฐานยังพระราชวังบางปะอิน

เขตพระราชฐานชั้นใน ประกอบด้วยอาคารต่างๆ เช่น **พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร** เป็นพระที่นั่งเรือนไม้สองชั้นตามแบบสถาปัตยกรรมของประเทศสวีเดน มีเฉลียงทั้งด้านล่างและด้านบน ภายในตกแต่งแบบยุโรปด้วยเครื่องเรือนแบบฝรั่งเศส (พระที่นั่งองค์นี้เกิดไฟไหม้เสียหาย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๗ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ขอพระบรมราชานุญาตสร้างพระที่นั่งองค์นี้ขึ้นใหม่ ดังปรากฏในปัจจุบัน)

หอวิฑูรทัศนา เมื่อพ.ศ. ๒๔๒๔ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างหอสูง เพื่อใช้สำหรับส่องดูดาวและชมทัศนียภาพรอบพระราชวังบางปะอิน

พระที่นั่งเวหาศน์จำรูญ หรือพระที่นั่งแก่งจัน สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมจีนอย่างวิจิตรบรรจงเป็นแก่งสองชั้น มีชื่อตามภาษาจีนว่า เทียนเหม่งเต๋ย แปลว่า พระที่นั่งฟ้าสว่าง

ปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้บำเพ็ญพระราชกุศลในวันตรุษจีนทุกปี

อนุสาวรีย์ราชานุสรณ์ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ เมื่อครั้งที่พระองค์สูญเสียพระอัครชายา พระราชโอรส และพระราชธิดาไปในปีเดียวกัน

อนุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ เป็นอนุสาวรีย์หินอ่อน ซึ่งรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวีที่เสด็จทิวงคตเนื่องจากเรือพระที่นั่งล่มในแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓

ด้านนอกพระอุโบสถ ศิลปกรรมยุโรป

พระประธานภายในพระอุโบสถ

วัดนิเวศธรรมประวัติ

รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นตรงข้ามกับพระราชวังบางปะอิน เพื่อไว้ประกอบศาสนกิจ เป็นเสมือนวัดหลวงที่เคียงคู่อยู่กับพระราชวังบางปะอิน โบสถ์วัดนี้สวยงามด้วยสถาปัตยกรรมแบบกอธิก มีลักษณะเด่นคือ มียอดแหลมสูงขึ้นไป ผนังโบสถ์ประดับด้วยกระจกสีเพื่อให้แสงผ่านเข้ามาปรากฏเป็นสีต่างๆ ขึ้นภายใน

พระบรมสาทิสลักษณ์ รัชกาลที่ ๕
ทำด้วยกระจกสี (STAINED GLASS)

ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร

ที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเนื่องจากสนพระทัยในศิลปกรรมพื้นบ้านหรืองานฝีมือของราษฎรจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งศูนย์ศิลปาชีพบางไทรขึ้นริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตที่ดินปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม พื้นที่กว้าง ๑,๐๐๐ ไร่ ใช้ฝึกงานช่างฝีมือแบบศิลปะไทยโบราณให้แก่เกษตรกรที่สนใจฝึกอาชีพเป็นรายได้พิเศษในช่วงว่างจากงานเกษตร โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเปิดศูนย์ศิลปาชีพบางไทรเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๒๗

ปัจจุบันนี้ศูนย์ฯ จัดฝึกอบรมงานช่างฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทั้งหมด ๓๒ แผนก เช่น แผนกตัดเย็บเสื้อผ้าและปักจักร แผนกทอผ้าลายตีนจก แผนกเครื่องเรือนไม้ เป็นต้น สำหรับผลงานที่ผลิตออกมา นอกจากจำหน่ายที่ศูนย์ฯ แล้ว ยังส่งไปจำหน่ายที่ร้านจิตรลดาซึ่งมีสาขาทั่วประเทศ รวมทั้งส่งออกต่างประเทศด้วย

ศูนย์ศิลปาชีพบางไทรมีพื้นที่กว้างตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยานักท่องเที่ยวสามารถชมการผลิตสินค้าของศูนย์ศิลปาชีพ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ รวมทั้งยังมีสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น วังปลา น้ำจืดสวนนก เป็นต้น ในช่วงเทศกาลลอยกระทง ทางศูนย์ฯ จัดงานลอยกระทงในแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นงานใหญ่ของทุกปี ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั่วไปด้วย

อนุสรณ์สถานแห่งความจงรักภักดี

ที่อำเภอหันตรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ อนุสรณ์สถานแห่งความจงรักภักดี ซึ่งจังหวัดได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่รวมจิตใจ และแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลายครั้ง โดยเฉพาะเมื่อพระองค์ทรงเกี่ยวข้าวที่ทุ่งมะขามหย่อง

ภายในอนุสรณ์สถานฯ นอกจากแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอแล้วยังได้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารขนาดความสูง ๙.๘๔ เมตร (มีความหมายเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ในรัชกาลที่ ๙ ด้วยความสูง ๙ เมตร และวาระการครบรอบ ๘๔ พรรษา)

อนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์

อนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ ตั้งอยู่ที่ถนนอุทอง ตรงข้ามวัดพนมยงค์ ตำบลท่าवासกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อระลึกถึงผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เกิดเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ณ เรือนแพ หน้าวัดพนมยงค์ อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในครอบครัวชาวนา และได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ณ กรุงปารีส บรรดาญาติมิตร ศิษยานุศิษย์ และผู้ศรัทธาในอุดมการณ์ของท่าน ได้เห็นพ้องต้องกันว่า โดยที่ท่านรัฐบุรุษอาวุโส ถือกำเนิดในเรือนแพ ซึ่งจอดอยู่ในแม่น้ำตรงข้ามวัดพนมยงค์ ควรเป็นสถานที่สร้างอนุสรณ์สถานขึ้น ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ ประกอบด้วย

๑. เรือนไทยพิพิธภัณฑสถาน เดิมเป็นเรือนแพทรงปั้นหยา มีอายุกว่า ๑๐๐ ปี ได้สร้างโดยดัดแปลงหลังคาเป็นทรงไทยโบราณ เรือนหลังนี้จำลองเป็นเรือนแพที่เกิดของท่าน

๒. เรือนไทยหอประชุม เรือนหลังนี้เป็นเรือนประวัติศาสตร์ อายุกว่า ๑๒๐ ปี ใช้เป็นที่แสดงผลงานของท่านรัฐบุรุษอาวุโส จึงเรียกเรือนหลังนี้ในเวลาต่อมาว่า พิพิธภัณฑสถาน

๓. อนุสาวรีย์ปรีดี พนมยงค์สร้างเป็นรูปสัญลักษณ์แสดงอุดมการณ์ ๖ ประการ ของคณะราษฎร ซึ่งท่านเป็นผู้คิดขึ้น ฉะนั้นอนุสาวรีย์จึงประกอบด้วยเสากลม ๖ ต้น รองรับหลังคาเรือนไทย ตั้งอยู่ในสระวงกลมซึ่งมีน้ำล้อมรอบ ความสงบนิ่งของน้ำในสระหมายถึงสันติภาพ และภายใต้หลังคามังไม้ไม่รู้ดับส่องสว่างหมายถึง ความเป็นอมตะของอุดมการณ์ของท่าน

นอกจากเที่ยวชมเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแล้ว นักท่องเที่ยวอาจแวะชิมอาหารที่ขึ้นชื่อ รวมทั้งซื้อของฝากอันแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวพระนครศรีอยุธยาไปพร้อมๆ กันด้วย

พระอารามหลวง

พระอารามหลวง หรือวัดหลวง เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสร้างหรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือมีผู้สร้างน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นวัดหลวง และเป็นวัดราชบูรณสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ แล้วขอพระราชทานให้ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง หรือวัดราชบูรณที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเป็นพระอารามหลวง ในวโรกาสสำคัญ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดราชบูรณขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ในวโรกาสนี้ วัดจุฬารามวรวิหาร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระอารามหลวง

การแบ่งชั้นพระอารามหลวงออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นเอก ชั้นโท และชั้นตรี แต่ละชั้นยังแยกระดับออกไปอีกหลายระดับ โดยมีสร้อยต่อท้ายชื่อวัดตามฐานะดังนี้

๑. พระอารามหลวง ชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีความสำคัญ มีเจดีย์สถานบรรจุพระบรมอัฐิ หรือเป็นวัดที่มีเกียรติสูง มี ๓ ระดับ คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร

๒. พระอารามหลวง ชั้นโท ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ หรือวัดที่มีเกียรติ มี ๔ ระดับ คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร วรวิหาร

๓. พระอารามหลวง ชั้นตรี ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดที่มีความสำคัญชั้นรอง มี ๓ ระดับ คือ ราชวรวิหาร วรวิหาร วัดที่ไม่มีสร้อยต่อท้าย (สามัญ)

พระอารามหลวงมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ มีสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม ที่โดดเด่น สวยงาม ตามความนิยมในยุคที่สร้างวัด การจัดวางผังวัดสวยงาม ร่มรื่น นอกจากนี้พระอารามหลวงยังได้รับ ถวายที่ดิน

ประเพณีการทอดกฐิน ในแต่ละปีกำหนดให้มีการจัดทอดกฐินภายใน ๑ เดือน หลังประเพณีออกพรรษา ซึ่งมีอยู่ ๓ ประเภทคือ

๑. กฐินหลวง เป็นกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง หรือพระราชทานให้พระบรมวงศานุวงศ์และองคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ไปถวาย ณ พระอารามหลวงที่สำคัญ ๑๖ พระอาราม ที่สงวนไว้ไม่ให้มีการขอพระราชทาน ซึ่ง ๒ พระอารามหลวงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ได้รับพระกฐินหลวง คือ วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร และวัดสุวรรณาารามราชวรวิหาร

๒. กฐินพระราชทาน เป็นกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานผ้าพระกฐิน บริหาร และบริวารกฐิน แก่ผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน อัญเชิญไปถวายยังพระอารามหลวงอื่นๆ

๓. กฐินทั่วไป หรือที่เรียกว่า “กฐินราษฎร์” เป็นการถวายผ้ากฐินที่พุทธศาสนิกชนทั่วไป มีความประสงค์จะนำไปถวายแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพระอารามหลวงทั้งหมด ๑๕ วัด ได้แก่
พระอารามหลวงชั้นเอก

๑. วัดสุพรรณดารารามราชวรวิหาร (ชนิดราชวรวิหาร) ตำบลหอรัตนไชย อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๒. วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร (ชนิดราชวรวิหาร) ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน ธรรมยุติกนิกาย
๓. วัดเสนาสนารามราชวรวิหาร (ชนิดราชวรวิหาร) ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยาธรรมยุติกนิกาย

พระอารามหลวงชั้นโท

๔. วัดชุมพลนิกายารามราชวรวิหาร (ชนิดราชวรวิหาร) ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน
๕. วัดพนัญเชิงวรวิหาร (ชนิดวรวิหาร) ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๖. วัดศาลาปูนวรวิหาร (ชนิดวรวิหาร) ตำบลท่าवासกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๗. วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร (ชนิดวรวิหาร) ตำบลสวนพริก อำเภอพระนครศรีอยุธยา

พระอารามหลวงชั้นตรี

๘. วัดพรหมนิวาสนวรวิหาร (ชนิดวรวิหาร) ตำบลท่าवासกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๙. วัดกษัตราธิราชวรวิหาร (ชนิดวรวิหาร) ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๑๐. วัดหน้าพระเมรุราชิการาม (ชนิดสามัญ) ตำบลท่าवासกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๑๑. วัดวรนายกรังสรรค์เจติยบรรพตาราม (ชนิดสามัญ) ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน
๑๒. วัดวิเวกาวุฑฒ (ชนิดสามัญ) ตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน
๑๓. วัดตูม (ชนิดสามัญ) ตำบลวัดตูม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๑๔. วัดพุทไธศวรรย์ (ชนิดสามัญ) ตำบลลำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๑๕. วัดจุติธรรมาราม (ชนิดสามัญ) ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย ธรรมยุติกนิกาย เป็นวัดที่ได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวงล่าสุดของ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อ เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระวิหาร

พระอุโบสถ

วัดสุพรรณดารารามราชวรวิหาร

วัดสุพรรณดารารามราชวรวิหาร ถือว่าเป็นพระอารามประจำราชวงศ์จักรี เนื่องจากพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีเกือบทุกพระองค์ ทรงสร้าง และปฏิสังขรณ์ พระวิหารพระเจดีย์ กำแพงแก้ว และปูชนียสถานอื่นๆ ภายในพระอารามแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง มีพระอุโบสถที่สวยงามอย่างยิ่ง และภาพพระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่วาดแบบตะวันตกภายในพระวิหาร

วัดสุพรรณดารารามราชวรวิหาร เป็น พระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ภายในกำแพงกรุงศรีอยุธยาทางทิศใต้ ริมป้อมเพชร พระราชบิดาของรัชกาลที่ ๑ ได้สร้างขึ้นในแผ่นดินของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ใกล้กับบริเวณนิวาสนสถานเดิมชื่อว่า วัดทอง

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ข้าศึกได้ยกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาแตก วัดทองก็ถูกข้าศึกทำลาย กลายเป็นวัดร้างมานานถึง ๑๘ ปี ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงปราบดาภิเษกในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ และสร้างกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๒๘ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดทองแห่งนี้ โดยมีกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระอนุชาได้ทรงร่วมปฏิสังขรณ์ และก่อสร้างพระอุโบสถ พระเจดีย์ และหมู่กุฏิทั้งหมดด้วย เมื่อการบูรณะปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จ พระองค์ได้พระราชทานนามใหม่ตามชื่อของพระราชบิดา (ทองดี) และพระราชมารดา (ดาวเรือง) ว่า *วัดสุพรรณดาราราม*

เจดีย์ประธาน ทรงระฆัง

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. **พระอุโบสถ** ที่สวยงามสะดุดตาที่สุดคือ หลังคาพระอุโบสถประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันทำด้วยไม้สัก แกะสลักลายกนกเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑปิดทองประดับกระจก โดยเฉพาะคันทวยที่ประดับรับเชิงชายคาพระอุโบสถทุกตัว ได้แกะสลักเป็นลายนกกพันรอบคันทวย ลวดลายอ่อนช้อยงดงาม พระอุโบสถภายนอกเป็นรูปทรงเรือสำเภา ซึ่งนับเป็นศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ที่ยังเหลือไว้ให้ได้ศึกษา

๒. **พระประธานในพระอุโบสถ** ได้จำลองการขยายส่วนจากพระพุทธรูปมหายานรัตนปฐุมิกร (พระแก้วมรกต) วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทอง ปางมารวิชัย ด้านซ้ายและขวาเป็นที่ประดิษฐานนพดลมหาเศวตฉัตร เพดานพระอุโบสถเป็นไม้จำหลักลายดวงดาราบนพื้นสีแดง ลงรักปิดทองประดับกระจก ตรงกลางเป็นดาวประธาน ล้อมรอบด้วยดาวบริวาร ๑๒ ดวง ภายในกรอบย่อมุมไม้สิบสอง

๓. **พระวิหาร** มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนโครงสร้างพระวิหารเหมือนกับอุโบสถแต่ฐานตรง ไม่มีคันทวย หน้าบันเป็นรูปช้างเอราวัณยืนแท่นทูนแว่นฟ้า บนพานมีฉัตร ๕ ชั้นภายในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปโลหะลงรักปิดทอง มีเรือนแก้วแบบพระพุทธรูปชินราช แต่เป็นจำหลักเขียนสีปิดทอง

๔. **ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ** ด้านหลังพระประธานเป็นภาพไตรภูมิ ฝาผนังด้านข้างทั้งสองด้าน แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือส่วนบนเหนือขอบหน้าต่าง เขียนภาพเทพชุมนุม ๒ ชั้นๆ ละ ๑๖ องค์ ชั้นบนเป็นรูปเทพชั้นล่างเป็นรูปเทพและยักษ์ ส่วนล่างระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพเวสสันดรชาดก เถมียชาดกและสุวรรณสามชาดก ส่วนผนังด้านหน้าเป็นภาพพุทธประวัติตอนมารวิชัย

๕. **ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร** เป็นภาพจิตรกรรมแบบตะวันตกรัชกาลที่ ๗ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ พระยาอนุศาสน์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) เป็นผู้วาด เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นพระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยมีภาพพุทธหัตถิที่เป็นภาพขนาดใหญ่ อยู่เหนือประตูด้านหน้า

๖. **เจดีย์ประธาน** ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ ล้อมรอบด้วยเจดีย์ราย บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

๗. **ต้นพระศรีมหาโพธิ์** ด้านหน้าพระอุโบสถ รัชกาลที่ ๔ ทรงนำหน่อมาจากประเทศอินเดีย

พระประธานภายในพระวิหาร

พระประธานในพระอุโบสถ

จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุพรรณดาราม

วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บรรยากาศแบบยุโรป ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้รังสรรค์ศิลปะ ในรูปแบบของศาสนสถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนพระราชมงคลต่างๆ ขณะเสด็จประทับที่พระราชวังบางปะอิน วัดนี้มีลักษณะพิเศษคือ มีการตกแต่งเป็นแบบตะวันตกพระอุโบสถคล้ายกับโบสถ์ในศาสนาคริสต์ มีหลังคายอดแหลม และช่องหน้าต่างเจาะโค้งแบบโกธิค

วัดนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่บนเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศใต้คนละฝั่งกับพระราชวังบางปะอิน ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดนี้ เป็นพระอารามหลวงที่สำคัญวัดหนึ่งในจำนวน ๑๖ วัด ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันเสด็จพระราชดำเนินมาถวายผ้าพระกฐินหลวงเป็นประจำทุกปี ตั้งอยู่ตอนท้ายบนเกาะลอยหน้าพระราชวังบางปะอิน ลักษณะพื้นที่ตั้งวัดเป็นพื้นที่ราบลุ่มได้รับการถนอมดินสูงกว่าพื้นที่ที่อยู่นอกเขตวัด ซึ่งเป็นที่ปลูกสร้างบ้านเรือนของราษฎรและที่ทำการอุ้มบางปะอิน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาสถาปนาวัดนิเวศธรรมประวัติขึ้น เพื่อเป็นที่บำเพ็ญพระราชกุศล ไกล่พระราชวัง ในการสร้างวัดนี้ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ให้เจ้าพนักงานจ้างเหมาชาวต่างตะวันตกมาวางแผนรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปะที่นำมาใช้ในการก่อสร้าง อันเป็นศิลปะสมัยกลางของยุโรปแบบโกธิค พระอุโบสถ กำแพง ชุมประตู่ หอระฆัง ศาลาการเปรียญ หมู่กุฏิ และอาคารทุกหลังล้วนแต่ก่ออิฐถือปูนตามแบบโกธิคทั้งสิ้น ส่วนภายในมีความงามสงบตามแบบวัดในพระพุทธศาสนา สร้างเสร็จทรงฉลองเมื่อในปี พ.ศ. ๒๐๒๑ ทรงพระราชทานนามว่า “วัดนิเวศธรรมประวัติ”

วัดนิเวศธรรมประวัติ เจริญรุ่งเรืองมาตลอด รัชกาลที่ ๕ ครั้งมาถึงรัชกาลที่ ๗ เชื้อนกันดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองข้างวัดเริ่มผุพัง สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี (สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ได้โปรดให้สร้างใหม่เป็นเขื่อนคอนกรีต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ส่วนกุฏิ ศาลา และปูชนียสถานอื่นๆ ที่ทรุดโทรมได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์รวมทั้งก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ เพิ่มเติมในสมัยรัชกาลปัจจุบัน

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญๆ ได้แก่

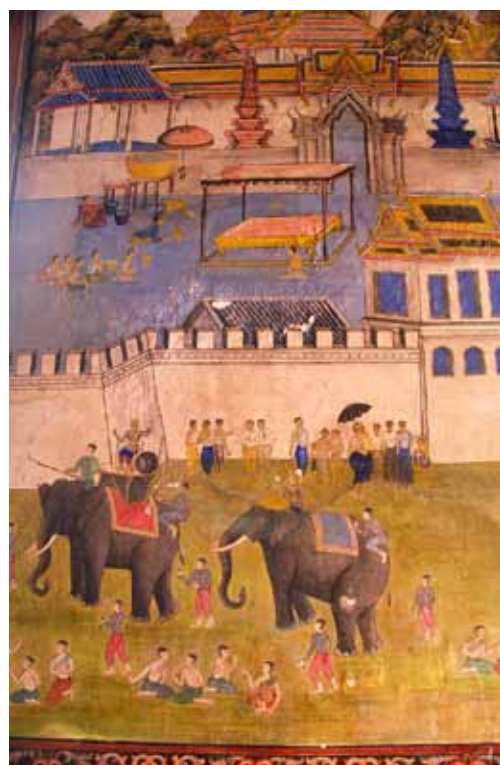
๑. พระตำหนัก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
๒. หอพระไตรปิฎก เป็นหอเก็บพระคัมภีร์
๓. พระพุทธรูปคันธารราษฎร์ เป็นพระพุทธรูปยืนปางขอฝนประดิษฐานอยู่ในซุ้มกำแพงอุโบสถด้านทิศตะวันออก
๔. พระปางนาคปรกเป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรีซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอัญเชิญมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๑
๕. พิพิธภัณฑ์ จปร. เป็นที่รวบรวมวัตถุโบราณภายในวัดที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม
๖. อุโบสถ

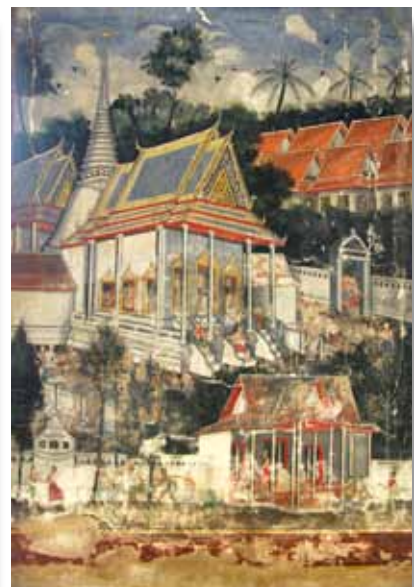
วัดเสนาสนาราม วรวิหาร

วัดเสนาสนาราม เดิมชื่อวัดเสือ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร มีปรากฏในหลักฐานพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังจันทร์บวรหรือวังหน้า ปัจจุบันคือพระราชวังจันทร์เกษม เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๐ เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลกเมื่อเสด็จมากรุงศรีอยุธยา โดยด้านทิศใต้ของวังติดกับวัดเสืออยู่ในอาณาเขตของวังด้วย ดังนั้น วัดเสือจึงไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา เช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระราชวังหลวงกรุงศรีอยุธยา

เมื่อครั้งสิ้นกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดเสือมีสภาพเป็นวัดร้างและปรักหักพังทรุดโทรมมาก จนถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดให้พระยาราชสงคราม (ทัต หงสกุล) เป็นแม่กองอำนวยการปฏิสังขรณ์วัดเสือใหม่ทั้งวัด การดำเนินงานแล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๔๐๖ และพระราชทานนามวัดใหม่ว่า **วัดเสนาสนาราม** หรือเรียกสั้นๆ ว่า **วัดเสนาสน์** โปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่สถิตย์แห่งสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เพื่อให้แพร่หลายในหัวเมืองทรงอาราธนาพระพรหมเทพอาจารย์ (บุญรอด พรหมเทโว) จากวัดขุนยวน มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

จิตรกรรมพระวิหาร

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างกุฏิ และขยายเขตวิสคามสีมา ต่อมาทางวัดได้จัดการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีเพื่อรองรับแก่พระสงฆ์สามเณรในวัดและจากวัดอื่นๆ

วัดเสนาสนารามยังมีส่วนช่วยสนับสนุนนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ราษฎรในหัวเมือง โดยใช้วัดเป็นสถานศึกษา ระยะเริ่มแรกนั้น พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูด้วย โดยการตั้งโรงเรียนวัดเสนาสนาราม หรือโรงเรียนมูลศึกษาสามัญขึ้น พ.ศ. ๒๔๒๘ ต่อมาได้มีการขยายการศึกษาเป็นระดับต่างๆ ได้แก่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับฝึกหัดครูโดยใช้บริเวณจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนอยุธยาธรรม

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

- ๑. พระอุโบสถ** เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยาแก่อิทธิทธิปูณมีมุขหน้าและหลัง ที่มุขหน้า มีพระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืน
- ๒. พระวิหาร** เป็นอาคารแก่อิทธิทธิปูณศิลปประยุกต์ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ ประกอบด้วยพระวิหารพระพุทธไสยาสน์และพระวิหารพระอินทร์แปลง ที่หน้าบันหน้าและหน้าบันหลังเป็นลายรูปปั้นปิดทองพระราชลัญจกรในรัชกาลที่ ๔ คือ พระมหามงกุฏ
- ๓. พระเจดีย์** เป็นองค์ประธานของวัดทรงระฆังศิลปอยุธยา

วัดชุมพลนิกายารามราชวรวิหาร

ใกล้ๆ กับพระราชวังบางปะอิน มีพระอารามหลวงที่มีความสวยงามทางด้านสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาตอนปลายผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบกับรัตนโกสินทร์เหมาะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และศึกษางานด้านสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี คือ วัดชุมพลนิกายาราม

วัดชุมพลนิกายาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณหัวเกาะติดกับพระราชวังบางปะอิน สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดนี้ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๕ ในบริเวณเคหสถานเดิมของพระราชมารดาของพระองค์ และพระราชทานชื่อว่า วัดประชุมพล ต่อมาพระเจ้าท้ายสระได้เสด็จมาปฏิสังขรณ์

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงปฏิสังขรณ์และพระราชทานนามใหม่ว่า วัดชุมพลนิกายาราม ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิสังขรณ์ ซ่อมพระอุโบสถ พระวิหาร และพระประธานปูนปั้นหินทรายในพระอุโบสถทั้ง ๗ พระองค์

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. พระอุโบสถ ด้านหน้าประดิษฐานพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ ประดิษฐานในกรอบขัณฑ์ประตูปูน มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ซึ่งเชื่อกันว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปเจ้า ๗ พระองค์ ถือว่าเป็นคติการประดิษฐานพระประธานที่แปลก องค์กรกลางที่ใหญ่ที่สุดคือ พระวิปัสสีพระพุทธรูปเจ้า อีก ๖ องค์ เป็นอดีตพระพุทธรูปเจ้า คือ พระสิขี พระเวสสภู พระกฤษณะ พระโกนาคมน พระกัศสป และพระสมณโคดม มีพระประวัติจารึกแผ่นศิลาติดอยู่ตามผนังพระอุโบสถด้วยทุกพระองค์ และพระอัครสาวก ๔ องค์

๒. ประติมากรรมภิกษุณี สังกะสีได้จากการครองจีวรมิติชิด อยู่ด้านหลังพระประธานองค์ใหญ่

๓. ภาพจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติที่ผนังพระอุโบสถ ที่บานประตู มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพเครื่องบูชาของชาวจีนที่งดงาม

๔. พระวิหาร เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ประดับช่อฟ้าเป็นรูปครุฑ จับนาค ๒ ด้าน หน้าบันเป็นลายดอกไม้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัยและปางสมาธิ ๑๑ องค์

๕. เจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสอง เป็นเจดีย์ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะอยุธยา สร้างในสมัยพระเจ้าปราสาททอง

๖. หอระฆัง มีระฆังขนาดใหญ่และเสียงดังกังวานมาก

วัดพรหมนิวาสารวิหาร

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิมเล่ากันว่าผู้ที่สร้างวัดมีศเป็น “ขุน” ได้เป็นแม่ทัพไปรบกับข้าศึกที่เมืองโยนก (นครเชียงใหม่) และมีชัยชนะกลับมา จึงได้สร้างวัดเป็นอนุสรณ์ ตั้งชื่อว่า วัดขุนยวน ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๓ ได้เริ่มปฏิสังขรณ์ขึ้น โดยซ่อมแซมถาวรวัตถุในส่วนที่ทรุดโทรม ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้มีการปฏิสังขรณ์เพิ่มเติม เนื่องจากทรงประทับอยู่ที่วัดนี้ครั้งเมื่อทรงผนวช

วัดพรหมนิวาสารวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ตำบลท่าวาสุกรี อำเภพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ของวัด ๖ ไร่ และที่ธรณีสงฆ์ เนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๓๖ ตารางวา โดยมีอาณาเขต ดังนี้

- ทิศเหนือติดคลองมหานาค
- ทิศใต้ติดคลองเมือง (แม่น้ำลพบุรีเก่า)
- ทิศตะวันออกติดต่อกับวัดศาลาปูนวรวิหาร
- ทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของราษฎร

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูน ฐานเป็นเส้นโค้ง เรียกว่า โค้งสำเภา เป็นศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ยาว ๙ วาเศษ มุงกระเบื้องไทย พระประธานเป็นพระพุทธรูปปั้นลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย เรียกว่า พระพุทธอนันตชิโณภาส หมายถึง พระพุทธรูปซึ่งมีแสงสว่างหาความสิ้นสุดมิได้ ขนาดหน้าตักกว้าง ๔ ศอก ๑๕ นิ้ว สูง ๖ ศอก

๒. พระเจดีย์ มีพระเจดีย์ใหญ่ฐานสี่เหลี่ยมหน้าพระอุโบสถ ๑ องค์ กว้าง ๕ วา ยาว ๕ วา สูง ๗ วาเศษ และยังมีพระเจดีย์ทรงเครื่องมุมกำแพงแก้ว มุมละ ๒ องค์ รวมองค์ ปัจจุบันชำรุดมาก จึงได้ย้ายมาสร้างด้านหลังพระอุโบสถแทน

๓. พระตำหนัก เป็นพระตำหนักที่รัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดเกล้าฯ สร้างขึ้นแทนพระตำหนักเดิม โดยให้รื้อย้ายไปปลูกเป็นพระตำหนักสมเด็จพระยาปวเรศริยาภรณ์

วัดพนัญเชิงวรวิหาร

วัดพนัญเชิง เป็นวัดเก่าแก่และสำคัญวัดหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะหลวงพ่โตหรือ **เจ้าพ่อขำปอกง** ที่พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทย และชาวจีนต่างให้ความเคารพนับถือมาช้านาน

วัดพนัญเชิง เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้นอกเกาะเมือง ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำเจ้าพระยาที่มาบรรจบกัน ในพระราชพงศาวดารเหนือกล่าวไว้ว่า พระเจ้าสายน้ำผึ้งทรงสร้างขึ้นในพื้นที่ที่พระราชทานเพลิงศพพระนางสร้อยดอกหมาก พระอัครมเหสี และได้สถาปนาขึ้นเป็นพระอารามตั้งชื่อว่า **วัดเจ้าพระนางเชิง** เมื่อจุลศักราช ๔๐๖ พ.ศ. ๑๕๘๗ ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เรียกกันว่า **วัดพนางเชิงบ้าง วัดพระเจ้าพนางเชิงบ้าง** แต่โดยมากเรียกว่า **“วัดพนางเชิง”**

วัดพนัญเชิงได้รับการปฏิสังขรณ์จากพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี ต่อๆ กันมา และใน พ.ศ. ๒๓๙๗ รัชกาลที่ ๔ เสด็จพระราชดำเนินปิดทองพระพักตร์ พระพุทธเจ้าพนัญเชิงและทรงถวายพระนามว่า **พระพุทธไตรรัตนนายก**

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. พระอุโบสถ พระยาชาวมรณัญเป็นผู้สร้าง มีหน้ามุขเป็นมุขลด ประตูด้านหน้าประดิษฐานพระพุทธรูป ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม

๒. พระวิหาร หรือที่เรียกกันว่าพระวิหารเขียนเพราะว่ามีภาพเขียนอยู่ข้างใน สร้างโดยบุตรเขยพระยาชาวมรณัญสร้างพร้อมพระอุโบสถ มีหน้ามุขเป็นมุขลด มีภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบจีน และลายกระถางต้นไม้ต่างๆ

๓. พระวิหารใหญ่ ประดิษฐานพระพุทธไตรรัตนนายก เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๗ วา ภายในพระวิหาร ฝาผนังทำเป็นช่องๆ บรรจุพระพุทธรูป ๘ หมั่น ๔ พันองค์ เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดเล็กชาวบ้าน เรียกกันว่า พระนั่ง พระพุทธไตรรัตนนายกได้รับการปฏิสังขรณ์มาอย่างต่อเนื่อง

๔. พระพุทธรูปปางมารวิชัย ภายในพระอุโบสถ คือ พระพุทธรูปทองสมัยสุโขทัย พระพุทธรูปปูนปั้นสมัยอยุธยาเป็นพระประธาน และพระพุทธรูปนากสมัยสุโขทัย

วัดศาลาปูนวรวิหาร

วัดศาลาปูน นับว่าเป็นวัดสำคัญอีกวัดหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพระพุทธรูปโบราณศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อแช่นลาย เป็นพระพุทธรูปนั่งขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๒๙ นิ้ว ลักษณะคล้ายพระอัครสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระโมคคัลลา พระสารีบุตร

วัดศาลาปูนวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองคูเมืองทางทิศเหนือของเกาะเมือง ตำบลท่าสาทร อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าสร้างหรือปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยอยุธยาตอนกลางในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อคราวเสียกรุงครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดศาลาปูน โดนข้าศึกทำลายและปล่อยทิ้งร้างมาเป็นเวลานาน

สมัยกรุงศรีอยุธยา วัดศาลาปูนมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เพราะบริเวณวัดเป็นคลองยุทธศาสตร์

พงศาวดารกล่าวไว้ว่า ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าหงสาวดียกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา วัดศาลาปูนเป็นจุดหนึ่งที่มีการตั้งค่ายกันข้าศึกมาประชิด

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. **พระอุโบสถ** สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัยเป็นศิลปกรรมแบบสุโขทัย มีอัครสาวกยืนประนมทนต์ทางขวาและซ้ายพร้อมทั้งมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๒. **พระเจดีย์** ทรงระฆังขนาดใหญ่ ประดิษฐานอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ

๓. **พระปรางค์** หน้าอุโบสถมีพระปรางค์ ๒ องค์ เจดีย์ย่อมุมสิบสอง ๒ องค์ อยู่ในบริเวณกำแพงแก้ว

๔. **ต้นโพธิ์ลังกา** ซึ่งรัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานให้นำมาปลูก

๕. **ธรรมาสน์** เป็นศิลปกรรม เครื่องไม้จำหลักสมัยอยุธยาตอนต้น รูปทรงงดงามจำลองมาจากพระแท่นประทับของพระมหากษัตริย์ มีข้อฟ้าใบระกา หางหงส์ ชุ่มรังไก่อ ยอดหม่อมปราสาท เช่นเดียวกับปราสาทจริง ๆ

๖. **สังเค็ด** เป็นธรรมาสน์สำหรับพระสงฆ์ขึ้นไปเทศน์พร้อมๆ กันหลายรูป (แต่ไม่เกิน ๕ รูป) ซึ่งเรียกการเทศน์แบบนี้ว่า *ปูจฉา วิสัชชนา* ส่วนหลังคาทำเป็นหลังคาปราสาทซ้อนขึ้นไปเป็นชั้นๆ คล้ายหลังคาโบสถ์เป็นสังเค็ดที่เก่าแก่และสวยงาม

๗. **พระพุทธรูปโบราณศักดิ์สิทธิ์**

๘. **ศาลาพิพิธภัณฑ** เป็นที่รวบรวมตู้พระธรรมตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

วัดกษัตราธิราชวรวิหาร

ถ้าเรายืนอยู่ฝั่งเจดีย์ศรีสุริโยทัย มองข้ามไปอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา จะมองเห็นวัดที่มีความสวยงาม ความตระการตา ยิ่งยามที่แสงแดดส่องกระทบกับข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หลังคา ของสิ่งก่อสร้างในวัด ยิ่งเพิ่มความสวยงามเป็นอย่างมาก ทำให้จินตนาการถึงความงามของวัด ปราสาทพระที่นั่งต่างๆ ที่มีอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เพราะในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นสมัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด สามารถดูจากการสร้างวัดและสถานที่สำคัญต่างๆ ซึ่งมีความประณีตและงดงาม อีกทั้งรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกความเป็นแบบเฉพาะของอยุธยาในแต่ละวัดได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งวัดกษัตราธิราชวรวิหาร ก็เป็นวัดหนึ่งที่มีความงามไม่แพ้วัดอื่นๆ ในกรุงศรีอยุธยา

วัดกษัตราธิราชวรวิหาร ตั้งอยู่ตรงข้ามกับวังหลังและวัดสวนหลวง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี (ชนิดสามัญ) ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตก เป็นวัดโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เดิมเรียกว่า วัดกษัตราราม ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าใครเป็นผู้สร้าง สันนิษฐานว่า เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์ขึ้น จากคำให้การของชาวกรุงเก่า เรียกชื่อวัดนี้ว่า *วัดกุสิตาราม* พ.ศ. ๒๓๐๓ กองทัพพม่ามาล้อมกรุงศรีอยุธยา ได้เอาปืนใหญ่มารตั้งที่วัดกษัตราธิราชแล้วยิงปืนใหญ่เข้าไปในกรุง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดนี้ก็ได้อุบัติหายไปจนกลายเป็นวัดร้าง

สมัยรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ (ทองอิน) กรมพระราชบวรสถานภิมุข (กรมพระราชวังหลัง) พระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๑ ทรงปฏิสังขรณ์ พ.ศ. ๒๓๖๑ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณฤกษ์ (เกศ) เป็นพระราชโอรสของรัชกาลที่ ๒ เป็นต้นสกุล *อิศรางกูร* ได้ปฏิสังขรณ์รัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานหินอ่อนจากประเทศอิตาลีปูพื้นพระอุโบสถแล้วพระราชทานนามวัดนี้ว่า *วัดกษัตราธิราช* พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๓ พระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาวัดนี้ถึง ๔ ครั้ง พร้อมทั้งพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์ ปฏิสังขรณ์ ทรงยกข้อฟ้า เททองหล่อพระพุทธรูปจำลอง

ปูชนียสถานและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. **พระอุโบสถ** รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนกลาง ผนังก่ออิฐฉาบช่องแสงแบบเสาอุกมะหวด ด้านหน้าพระอุโบสถมีบันไดขึ้น ๒ ทาง

ช่องกลางก่อเป็นซุ้มบันฑูร ช่องหน้าต่าง ด้านหลังมีมุขเด็จ ที่ประตูกกลางของมุขเด็จ ด้านหลังก่อเป็นซุ้มกันห้องประดิษฐานพระพุทธรูปปาง ปางป่าเลไลยก์ ส่วนหลังคาพระอุโบสถข้อฟ้าใบระกาหางหงส์ประกอบด้วยเครื่องไม้หลังคามุงด้วยกระเบื้องกาบ หรือกระเบื้องกาบกล้วยดินเผา หน้าบันทั้ง ๒ ด้าน จำหลักลายดอกพุดตาน มีสาหร่ายรวงผึ้งคั่นสลักระหว่างเสา ลงรักปิดทองประดับกระจก มีคันทวย รองรับระหว่างชายคา ที่แกะสลักอย่างงดงามสืบทอดรูปแบบมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา**ภายในพระอุโบสถเสากลมมีบัวที่หัวเสาเป็นแบบดอกบัวตูมจำนวน ๖ คู่ รองรับเครื่องบน เพดานเขียนลายทองเป็นลายราชวัตรดอกกลมและพุ่มข้าวบิณฑ์ สลับกันเป็นระยะบนพื้นสีแดง เพดานสลักไม้ลงรักปิดทอง พื้นภายในพระอุโบสถปูด้วยหินอ่อนจากประเทศอิตาลี**

๒. **พระประธาน** เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งสมาธิราบ พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปสี่เหลี่ยม เม็ดพระศกมีขนาดเล็กเนื่องจากอุษณิษะคือ เกตุมาลาทำเป็นรัศมีเปลว พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระอุโบสถทุกองค์ ครองจีวรห่มเฉียง เปิดพระอังสาขวา ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายแยกออกเป็นเขี้ยวตะขาบ

๓. **พระวิหาร** มี ๔ หลัง คือ พระวิหารใหญ่ ๒ หลัง ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ และพระวิหารเล็ก ๒ หลังพระวิหารใหญ่ ด้านหน้า ทำประตูซุ้มยอดมณฑป หน้าบันของพระวิหาร จำหลักรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ ล้อมรอบด้วยลายกระหนก ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปยืน ปางถวายเนตร และปางประทานอภัย ส่วนพระวิหารอีกหลังจำหลักภาพพราหมณ์อาลัยพยานจับพญานาคอุริทัต ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ และพระศรีอาริยมุตไตรย์ พระวิหารอีกสองด้านเป็นที่ตั้งรูปหล่อสมเด็จพระพนรัตน์ เป็นพระอาจารย์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อแก่ รูปหล่อของสมเด็จพระพนรัตน์

๔. **พระปรางค์ประธาน** ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ บริเวณเรือนธาตุประกอบด้วยซุ้มจระนำทั้ง ๔ ด้าน ภายในมีเจดีย์ปูนปั้นย่อมุมไม้สิบสอง ซึ่งแตกต่างจากวัดอื่นทั่วไปที่มักจะประดิษฐานพระพุทธรูปภายในซุ้มจระนำ

๕. **รูปปั้นหลวงปู่เทียม** ประดิษฐานในพระวิหาร หลวงปู่เทียมสิริบุญโญ หรือพระวิสุทธาจารย์เถร อดีตเจ้าอาวาสวัดกษัตราธิราชวรวิหาร หลวงปู่เทียมได้รับขนานนามว่า *เทพเจ้าแห่งตะกรุด* มีชื่อเสียงในด้านอยู่ยงคงกระพัน แคล้วคลาดปลอดภัย ได้ศึกษาอาคมจากอาจารย์หลายท่านที่สำคัญคือ ได้ไปศึกษาจากสำนักวัดประดู่ทรงธรรม หรือวัดกัลยาณ์แห่งกรุงศรีอยุธยา หลวงปู่เทียมนั้นมีความชำนาญทางด้านช่าง การก่อสร้าง ได้เปิดโรงเรียนช่างสิบหมู่ขึ้นที่วัดกษัตราธิราช

วัดวรนาถรังสรรค์เจติยบรรพตาราม

วัดวรนาถรังสรรค์เจติยบรรพตาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พระบรมราชาที่ ๑) กษัตริย์องค์ที่ ๒๑ แห่งกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดเขาดิน ตำบลเขาดิน บางท่านเรียกว่า วัดปากน้ำแม่โสกสพ (ปากน้ำประสพ) ตั้งอยู่ปากน้ำแม่ประสพ ซึ่งไหลแยกจากแม่น้ำลพบุรีตอนใต้ วัดนี้เป็นที่พำนักของอาจารย์พรหมมุนี พระอาจารย์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ได้มาปฏิสังขรณ์ครั้งหนึ่ง ซึ่งมีผู้เล่าว่าท่านเคยยกกองทัพบาพักอยู่ ณ วัดนี้หลายครั้ง

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เจ้าพระยาภูธราภัย (นุช บุญยรัตนพันธุ์) ที่สมุหนายกในรัชกาลที่ ๔ - ๕ ได้มาปฏิสังขรณ์วัดนี้ครั้งใหญ่

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. **พระอุโบสถ** ตั้งอยู่บนเนินดินสูง มีกำแพงแก้วล้อม ๒ ชั้น
๒. **พระประธาน** เป็นพระพุทธรูปปั้นปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๕๘ นิ้ว ส่วนสูงจากยอดพระเศวตมายังพระแท่นสูง ๕๘ นิ้ว
๓. **พระเจดีย์ประธาน** สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระยาภูธราภัย (นุช บุญยรัตนพันธุ์) สูงประมาณ ๒๐ ฐานล่างวัดโดยรอบ ได้ ๒๔ ฐาน ๓ โคกก่อกำแพงแก้ว ๒ ชั้น เจดีย์แห่งนี้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและบรรจุอัฐิของเจ้าพระยาภูธราภัย
๔. **รูปหล่อหลวงพ่อฟอง** และหลวงพ่อชม อดีตเจ้าอาวาส เป็นที่เคารพของประชาชนในท้องถิ่น

วัดวิเวกาวุฑฒ

วัดวิเวกาวุฑฒ ตั้งอยู่นอกเกาะเมือง ตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อ วัดช่องลม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ โดยมีความศรัทธาของชาวบ้านคลองจิก ยกที่นาให้จำนวน ๑๑ ไร่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประทับแรม ณ พระราชวังบางปะอิน และได้เสด็จทางชลมารคมาประพาสที่วัดนี้เนื่องๆ และได้พระราชทานนามวัดนี้ใหม่ว่า **วัดวิเวกาวุฑฒ** และทรงเห็นว่าพระอธิการเมฆ เจ้าอาวาสวัดนี้เป็นผู้ที่เอาใจใส่ในหน้าที่เป็นอย่างดี จนประชาชนทั่วไปให้ความเคารพศรัทธา จึงทรงพระราชทานสัญญาบัตรแต่งตั้งให้เป็นพระครูวิเวกภาภิราม วัดนี้ได้รับการปฏิสังขรณ์อาคาร เสนาสนะต่างๆ เรื่อยมา และได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ ตลอดสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ อุปถัมภ์วัดวิเวกาวุฑฒมาโดยตลอด เช่น ก่อสร้างศาลาการเปรียญ กุฏิ และพระสถูปโดยพระราชทานนามว่า **ราชูทิศเจติย**

ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมาพระราชทานผ้ากฐินต้น โดยจัดขบวนแห่ตั้งแต่พระราชวังบางปะอินจนถึงวัดวิเวกาวุฑฒ มีขบวนเรือโดยเสด็จเป็นจำนวนมาก นับเป็นเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เกล้าองค์พระประธานในพระอุโบสถพร้อมทั้งได้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสร้างอาคารเรียนวัดวิเวกาวุฑฒ ซึ่งก่อสร้างเสร็จเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ได้พระราชทานนามอาคารว่า **อาคารนวราชูปถัมภ์**

วัดตูม

วัดตูม ตั้งอยู่นอกเกาะเมือง ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตำบลวัดตูม อำเภอพระนครศรีอยุธยา วัดนี้มีพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ทรงเครื่องปางมารวิชัย ที่เรียกกันเป็นสามัญว่า *หลวงพ่อทองสุขสัมฤทธิ์* เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องแบบมหาจักรพรรดิราชาธิวาส สวมมงกุฎมีกนกพล ทับทรวงสังวาล พาทูรัต ประดับด้วยเนาวรัตน์ ประทับนั่งขัดสมาธิ นับว่าเป็นพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ยังอยู่ในสภาพบริบูรณ์ มาจนถึงทุกวันนี้

พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะแปลกกว่าพระพุทธรูปองค์อื่นในประเทศไทย คือพระเศียรตอนเหนือพระนลาฏเปิดออกได้และพระเศียรมาลาถอดได้ เมื่อปิดไว้ตามเดิมแล้วจะแนบสนิทเกือบเป็นชิ้นเดียวกันไม่ปรากฏรอยภายในพระเศียรกลวงลึกลงไปเกือบถึงพระศอก มีน้ำไหลซึมออกมาตลอดเวลาเหมือนหยาดเหงื่อเป็นน้ำใสเย็นบริสุทธิ์ สามารถรับประทานได้และน้ำไหลซึมอยู่เสมอ ปรากฏเป็นอัศจรรย์อยู่เช่นนี้ตลอดมา น้ำในพระเศียรของพระพุทธรูปองค์นี้ถือว่าเป็น *น้ำศักดิ์สิทธิ์*

วัดนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง และสร้างตั้งแต่เมื่อไรทราบกันแต่เพียงว่าเป็นวัดโบราณครั้งเมืองอโยธยา สร้างมาก่อนที่จะตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และวัดนี้คงเป็นวัดร้างมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เพราะเป็นวัดอยู่นอกเกาะเมือง เมื่อข้าศึกเข้าล้อมกรุง ผู้คนพากันอพยพหลบหนีกันหมด แม้พระสงฆ์ก็ยังอยู่ไม่ได้จึงร้างมาตั้งแต่ครั้งนั้น ครั้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงได้มีผู้ปฏิสังขรณ์ขึ้นอีก และเป็นวัดที่พระสงฆ์จำพรรษามาจนทุกวันนี้

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดตูมหลายครั้ง ฉะนั้น วัดนี้จึงเป็นพระอารามหลวง ที่มีความสำคัญวัดหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา

สระน้ำที่ใช้ประกอบพิธีลงเครื่องพิชัยสงครามมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์

วัดพุทไธสวรรย์

วัดพุทไธสวรรย์ตั้งอยู่ที่ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นพระอารามหลวงที่สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาจากพระตำหนักเวียงเหล็กที่ประทับของพระองค์ก่อนที่จะสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตั้งอยู่ริมน้ำเจ้าพระยาออกกรุงศรีอยุธยาตรงกับปากคลองท่อ หรือคลองฉะไกรใหญ่ ซึ่งเป็นคลองที่ตักน้ำจากแม่น้ำลพบุรีหรือคลองคูเมืองตอนเหนือ โดยมีแนวคลองผ่านด้านหลังของพระราชวังโบราณ แล้วมาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาตรงบริเวณหน้าวัดพอดี วัดนี้ในสมัยอยุธยามีชุมชนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนาอยู่โดยรอบ ทั้งชุมชนชาวจีน มุสลิม โปรตุเกส ฝรั่งเศส และญวน ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์

พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาหลายพระองค์ ได้พระราชทานอุปถัมภ์วัดมาอย่างต่อเนื่อง ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดเจริญรุ่งเรืองมาก เนื่องจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ผู้เป็นประมุขฝ่ายสงฆ์คามวาสี เป็นเจ้าอาวาส ล่วงมาในสมัยรัตนโกสินทร์ มีหลักฐานปรากฏว่ารัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จฯ มายังวัด โดยรัชกาลที่ ๔ เสด็จประพาสอยุธยา และได้ประทับแรม ณ พลับพลาบริเวณป้อมเพชร หลักฐานจากพระราชหัตถเลขาที่รัชกาลที่ ๔ ทรงมีถึงเจ้าจอมมารดาผี (เต่า) ปรากฏว่า “วันนี้แห่พยุหยาตรารอบเมือง ทอดกฐิน ๔ วัดอันมี วัดพุทไธสวรรย์ หนึ่ง วัดกษัตราาราม หนึ่ง วัดศาลาปูน หนึ่ง วัดหน้าพระเมรุ หนึ่ง”

วัดพุทไธสวรรย์ ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. พระอุโบสถ เป็นพระอุโบสถที่ได้ปฏิสังขรณ์ ภายนอกล้อมรอบด้วยเสมาหินชนวนคู่ขนาดใหญ่ประดับกระจกตั้งอยู่บนฐานปูนปั้นรูปบัวกลุ่ม ส่วนล่างเป็นฐานสิงห์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป ศิลปะอยุธยาทั้งสามองค์

๒. พระวิหารหลวง เป็นพระวิหารขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ด้านหน้าปราสาทประธาน ส่วนท้ายพระวิหารเชื่อมต่อเนื่องกับระเบียงคดที่ล้อมรอบปราสาทประธาน ฐานพระวิหารหลวงประดับบัวลูกแก้วอกไก่ ส่วนบนที่เป็นหลังคา

๓. พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ตั้งอยู่ด้านข้างปราสาทประธาน ผนังบางส่วนและหลังคาได้ชำรุดลงไป ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ ศิลปะอยุธยาตอนต้น ซึ่งมีพุทธลักษณะที่งดงาม

๔. พระปรางค์ประธาน ศิลปะแบบขอม ตั้งอยู่บนฐานไพที โดยอยู่กึ่งกลางเขตพุทธาวาส บริเวณข้างปราสาทประธานมีมณฑป ๒ หลัง คือ มณฑปพระปลัดซ้ายและขวา ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น ด้านนอกปราสาทประธานล้อมรอบด้วยระเบียงคด ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นตลอดแนว ฐานไพทีมีบันไดทางขึ้น ๒ แห่ง บันไดด้านหน้าขึ้นสู่มุขเด็จ ชุมคูหาข้างมุขเด็จ ประดิษฐานพระรูปพระเจ้าอู่ทอง ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนองค์เดิมที่เป็นเทวรูปพระเจ้าอู่ทองนั้นได้อัญเชิญมายังปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ภายในปราสาทประธาน บริเวณผนังด้านข้างประดิษฐานรอยพระพุทธรูปปูนปั้น กึ่งกลางปราสาทมีเจดีย์ขนาดเล็กซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุอยู่ภายใน บริเวณด้านหลังประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์

๕. ตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นตำหนักที่ประทับของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น ฐานอาคารมีลักษณะโค้งแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย ช่องหน้าต่างชั้นล่างโค้งยอดแหลมแบบตะวันตก ชั้นบนมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดก ไตรภูมิ และภาพตำนานสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ไปนมัสการพระพุทธบาทที่ลังกาทวีป ปัจจุบันภาพจิตรกรรมมีสภาพเลือนลางไปมาก

วัดหน้าพระเมรุราชิการาม

วัดหน้าพระเมรุ เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเป็นวัดเดียวในกรุงศรีอยุธยาที่ไม่ได้ถูกพม่าทำลายและยังคงปรากฏสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา อยู่ในสภาพสมบูรณ์มากที่สุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามตำนานกล่าวถึงวัดนี้ว่า พระองค์อินทรีในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ รัชกาลที่ ๑๐ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงสร้างขึ้นเมื่อจุลศักราช ๘๖๔ (พ.ศ. ๒๐๔๖) ประทานนามว่า วัดพระเมรุราชิการาม แต่ประชาชนส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า วัดพระเมรุ จึงเป็นนามของวัดมาจนถึงปัจจุบัน

ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงเหตุการณ์คราวทำสัญญาสงบศึกระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง มีการปลุกพลับเพลาเป็นที่ประทับซึ่งอยู่ด้านหน้าวัดพระเมรุกับวัดหิสดาวาส (ปัจจุบันวัดหิสดาวาสเหลือเพียงซากเจดีย์)

อีกตอนหนึ่งเมื่อคราวสมเด็จพระเจ้าอะลองพญา มาตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อเดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ พ.ศ. ๒๓๐๓ พม่า เอาปืนใหญ่มาตั้งที่วัดพระเมรุราชิการามกับวัดหิสดาวาส พระเจ้าอะลองพญาทรงบัญชาการรบและทรงปืนใหญ่เอง ปืนใหญ่ที่ตั้งอยู่ในวัดพระเมรุราชิการามแตกต้องพระองค์บาดเจ็บสาหัส ประชวรหนักในวันนั้น พอรุ่งขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๓๐๓ พม่าเลิกทัพกลับไปทางเหนือหวังออกทางด่านแม่ละเมา แต่ยังไม่พ้นแดนเมืองตาก พระเจ้าอะลองพญาก็ตีสิ้นพระชนม์ระหว่างทาง

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

๑. พระอุโบสถ สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ภายในประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย ทรงเครื่องพระมหากษัตริราชสมัยกรุงศรีอยุธยา สร้างในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ มีพระนามว่า พระพุทธนิมิตวิชิตมารโมลีศรีสรรเพชญ์บรมไตรโลกนาถ

๒. พระวิหารสรรเพชญ์ ตั้งอยู่ด้านข้างพระอุโบสถ นิยมเรียกกันว่า วิหารพระคันธารราษฎร์หรือวิหารเขียน เพราะผนังภายในวิหารมีจิตรกรรมฝาผนังพระยาไชยวิชิต (เผือก) เป็นผู้สร้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้อัญเชิญพระพุทธรูปแกะสลักด้วยศิลาเขียวประทับนั่งห้อยพระบาท พระนามว่า พระคันธารราษฎร์ มาประดิษฐานเป็นพระประธานในวิหาร เป็นพระพุทธรูปสมัยทวาราวดี

วัดบรมวงศ์อิศรวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท อันดับวรวิหาร ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตก ริมแม่น้ำป่าสัก ท้องที่หมู่บ้านเพนียด ตำบลบ้านสวนพริก อำเภอมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดที่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาบารามประปักษ์ พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒ แห่งพระบรมวงศ์จักรี) ได้ทรงสถาปนาวัดขึ้นใหม่ในบริเวณวัดร้าง และได้ถวายเป็นพระอารามหลวง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร”

พระอุโบสถ

ด้านหน้าพระอุโบสถ

ลวดลายหน้าบันของพระอุโบสถรูปครุฑ

ประวัติวัดบรมวงศ์อิศรวราราม วรวิหาร

วัดบรมวงศ์อิศรวราราม เดิมเป็นวัดราษฎร์มีนามว่า วัดทะเลหญ้า หรือวัดท่าเลหญ้า เพราะตั้งอยู่กลางทุ่งหญ้า พอถึงฤดูฝนน้ำท่วมบริเวณนี้ทุกปี วัดทะเลหญ้าเป็นวัดโบราณ สร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่ได้กลายสภาพเป็นวัดร้างมาเป็นเวลาช้านาน สิ่งก่อสร้างต่างๆ ทั้งศาสนสถานและศาสนวัตถุต่างพังทลายไปทั้งหมด คงเหลือแต่เนินพระเจดีย์พอเห็นเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นวัดร้างมาก่อนเท่านั้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบารามประปักษ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็นกรมขุนบารามประปักษ์ ว่าการกรมพระคชบาล เนื่องจากได้ทรงศึกษาคหกรรมศาสตร์จากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงเทพพลศักดิ์ (พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าอภัยทัต พระโอรสในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งทรงว่าการกรมพระคชบาลในรัชกาลที่ ๒) นอกจากนี้ยังทรงได้รับพระราชทานวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงเทพพลศักดิ์ และพระตำหนักประทับแรมที่ตำบลเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นที่ประทับสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบารามประปักษ์จึงทรงมีหน้าที่ดูแลเพนียดอันเป็นที่สำหรับคล้องช้างป่า ทำให้ต้องเสด็จไปประทับแรมที่ตำหนักเพนียดเสมอ เมื่อได้ทรงเห็นวัดทะเลหญ้ากลายเป็นวัดร้างอยู่กลางทุ่ง ไม่ห่างจากเพนียดและตำหนักที่ประทับแรมของพระองค์มากนัก ทรงเห็นว่าวัดนี้ตั้งอยู่ในบริเวณเจียบสงัด สมควรเป็นที่จำพรรษาบำเพ็ญสมณธรรมของสงฆ์สามเณร ประกอบด้วยพระองค์ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นอยู่ในสุจริตยุติธรรม และทรงประพฤติพระองค์มั่นคงอยู่ในพระไตรสรณาคมน์ มีพระศรัทธาแรงกล้าในอันจะทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา อาศัยพระกุศลจริยาดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นปัจจัยนำให้พระองค์ทรงสร้างวัดบรมวงศ์อิศรวราราม วรวิหารขึ้น

ประวัติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา
กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ผู้สร้างวัดบรมวงศ์อิศรวราราม
วรวิหาร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี กับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี พระราชชายานารี ประสูติ ณ วันเสาร์ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีเถาะ ตรงกับวันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๖๒ พระนามเดิมว่า เจ้าฟ้าชายกลางมีพระภาดาและพระภคินีร่วมพระชนนีเดียวกันอีก ๓ พระองค์ คือ เจ้าฟ้าชายอาภรณ์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓ เจ้าฟ้าหญิงหนึ่งองค์สิ้นพระชนม์แต่ยังทรงพระเยาว์ และเจ้าฟ้าชายปิ๋ว สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อพระชันษา ๑๙ ปี ส่วนพระชนนี สมเด็จพระเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีพระราชชายานารีนั้น สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓ พุทธศักราช ๒๓๘๑ เมื่อพระชนมพรรษา ๔๒ ปี

เจ้าฟ้าชายกลางเริ่มรับราชการในกรมวัง ในรัชกาลที่ ๓ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระราชทานนามว่า เจ้าฟ้ามหามาลา และทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นปราบปรปักษ์ ต่อมาทรงเลื่อนกรมขึ้นเป็นกรมขุนบำราบปรปักษ์โปรดเกล้าฯ ให้ว่าการกรมวัง กรมพระคชบาล และกรมสังฆการีธรรมการในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ เลื่อนกรมขึ้นเป็นกรมพระบำราบปรปักษ์ ครั้นถึงปีพุทธศักราช ๒๔๒๘ ได้โปรดเกล้าฯ เลื่อนกรมขึ้นสูงสุด เป็นสมเด็จพระมรยา ทรงพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า *สมเด็จพระมรยาบำราบปรปักษ์ มหิศวรศักดิ์สุนทรวิวงศ์ บรมพงศบริพัตร วิวัฒนยโสธมสรรพศิลปาคมอุดมกิจ พิฆเนศวรประสิทธิชกรธรรมสาตร ไทโรกลานูวาทกาพยปฏิภาณ สกฤษฎีศุภการสกลรัชฎาธิกกิจ ปรีชาวตโยฬาร สมบุรณคุณสารสุจริตจริยาภิรมย์ ราชพงศานุกรมมุขปดิษฐา สกลนราภิมานิต นริศราธิบดินทร์ ประมินทร มหาราชวโรปการ ปรีชาญาณยุติธรรมาชาวยาศรัยศรีรัตนไตรสรณคุณารักษ์ บรมอัศรมหาบุรุษยรัตน์สุขุมลภษัตริย์วิสุทธิชาติธรรมิกนาถบพิตร* และในรัชกาลที่ ๕ นี้ ที่ประชุมพระราชวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ ร่วมกันสมมติให้เป็นผู้สำเร็จราชการในพระราชสำนัก และว่าการพระคลังทั้งปวง ต่อมาได้ทรงว่าการกระทรวงฯ มหาดไทยอีกกระทรวงหนึ่ง สมเด็จฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๙ พระชนมพรรษา ๖๗ ปี พระองค์ท่านทรงเป็นต้นสกุลมалаกุล

มูลเหตุการสร้างวัดบรมวงศ์อิศรวรารามนี้มีผู้เล่าว่า สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ได้ทรงปรารภว่าวัดทะเลหญ้าอยู่ใกล้เพนียด เป็นวัดของพวกกรมช้างมาแต่ก่อน คนภายนอกจะมาทำบุญก็ยาก เพราะกลัวช้าง

ภาพปั้นลอยตัว
สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา
กรมพระยาปราบปรปักษ์ ต้นราชสกุลมалаกุล

บริเวณนี้ พวกเลี้ยงช้างก็ไม่มีเวลาจะไปทำบุญตามวัดต่างๆ เห็นควรจะสร้างวัดขึ้นใหม่ ให้พวกกรมช้างได้อาศัยทำบุญ

ประจวบกับเจ้าหน้าทีกรมพระคชบาล มาเฝ้ากราบทูลว่ายังไม่พบช้างเผือก สอบถามพวกชาวบ้านได้ความว่า เคยเห็นช้างเผือกในป่ามีจริง สมเด็จฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงรับสั่งว่าจะรอให้บนบานหรืออย่างไร ถ้าเช่นนั้นจับช้างเผือกได้สมประสงค์ก็จะสร้างวัดให้หนึ่งวัด ต่อจากนั้นประมาณ ๓ วัน ก็มีฝนตกหนัก ครั้นรุ่งเช้าก็เห็นช้างเผือกพัง (ตัวเมีย) ยืนอยู่กลางโขลงนั่นเอง

ต่อมาอีกวันหนึ่งสมเด็จฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ เสด็จจากตำหนักเพนียดในเวลาเย็น เพื่อทอดพระเนตรช้างที่ได้มาจากนครสวรรค์ ๑ เชือก ซึ่งนำไปไว้ที่ต้นสะตือใหญ่ ใต้วัดสว่างอารมณ์ พอเสด็จผ่านหน้าวัดทะเลหญ้า ก็มีงูใหญ่ขวางทางเสด็จ ทรงประทับพระเสลี่ยงมาทอดพระเนตรเห็นแต่ไกล ทรงรับสั่งว่ามาเตือนให้สร้างวัดหรือ รู้แล้ว งูนั้นก็เลื้อยหายไปทางโคกวัดนี้

การสร้างวัดบรมวงศ์ฯ ของสมเด็จพระมรยาบำราบปรปักษ์นี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชศรัทธาและทรงสนพระราชหฤทัย ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังทรงสร้างกุฏิถวายสงฆ์เป็นส่วนของพระองค์หลังหนึ่ง เมื่อถึงเทศกาลกฐินก็ได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคจากกรุงเทพฯ ไปถวายผ้าพระกฐิน เป็นพิธีหลวง ต่อมาเมื่อถึงคราวงานพิธีฝังลูกนิมิตและสมโภชพระอาราม ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานประกอบพระราชพิธี ยิ่งกว่านั้น ในพิธีกรรมผูกพัทธสีมา ก็ได้มีพระราชศรัทธาแรงกล้า ทรงรับพระราชภาระเป็นผู้ดำรัสตอบคำถามของพระสงฆ์เป็นภาษาบาลีจนครบทั้ง ๘ ทิศ ด้วยพระองค์เอง โดยมีได้ทรงถือว่าเป็นการที่พระเจ้าแผ่นดินไม่ควรทรงกระทำ ซึ่งการทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันพิเศษนี้ ยังไม่พบหลักฐานปรากฏว่า พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงกระทำมาก่อน

นอกจากจะทรงสร้างถาวรวัตถุและปูชนียสถานอย่างประณีตถาวรปูพื้นด้วยหินอ่อน ประกอบด้วยลวดลายศิลปะเป็นรูปพระมหามาลา และภาพจิตรกรรมต่างๆ อย่างงดงามแล้วยังได้ทรงจัดหาเครื่องบริขารไว้เป็นพุทธบูชาอีกมากมาย ล้วนเป็นศิลปวัตถุมีค่า เช่น แจกันก่งไสขนาดใหญ่ เครื่องลายคราม เครื่องแก้วเจียรไน พระเจดีย์เงินบรรจุพระธาตุ เป็นต้น สิ่งของเหล่านี้เก็บรักษาไว้ที่กุฏิเจ้าอาวาส แต่บางอย่างก็สูญหายไป บางอย่างก็แตกหัก เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก

วัดบรมวงศ์อิศรวรารามถือว่าเป็นวัดที่งดงามวัดหนึ่งในสมัยนั้น และเพราะตั้งอยู่กลางทุ่งใกล้ฝั่งแม่น้ำ จึงเพิ่มความโดดเด่นยิ่งขึ้น ผู้ที่สัญจรผ่านไปมาทั้งทางน้ำและทางบกสามารถมองเห็นความสง่างามของวัดนี้

พระอุโบสถ

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญๆ ได้แก่

อาคารและวัตถุต่างๆ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบวรปักษ์ ทรงสร้างไว้ด้วยศิลปะฝีมือช่างอย่างประณีต ในสมัยนั้นนับว่าวิจิตรงดงามมาก อาคารถาวรวัตถุดังกล่าว ประกอบด้วย

๑. **พระอุโบสถถาวร** ก่ออิฐถือปูน กว้าง ๙.๕๐ เมตร ยาว ๑๘.๐๐ เมตร พื้นปูด้วยหินอ่อน ผนังภายในได้หน้าต่างปูด้วยกระเบื้องลายครามโดยรอบ ทั้ง ๔ ด้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้องแบบโบราณ เครื่องบนไม้สัก ชุ่มประตุนหน้าต่างและช่องฟ้า ใบระกา หางหงส์ สร้างด้วยแบบปูนปั้น เป็นรูปลักษณะ นาคเกี้ยวภายในชุ่มประตุนหน้าต่างทำเป็นลายเครือวัลย์ล้อมพระมหามาลา อย่างประณีตสวยงาม

พระวิหารตรีมุข

รูปหล่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ภายในพระวิหารตรีมุข

พระสถูปเจดีย์

๒. **พระวิหารตรีมุข** สร้างด้วยฝีมือช่างประณีต ก่ออิฐถือปูน พื้นปูด้วยหินอ่อน ผนังภายในได้หน้าต่างประดับด้วยกระเบื้องลายครามโดยรอบทุกด้าน เครื่องบนไม้สักหลังคามุงกระเบื้องเคลือบเขียว ชุ่มประตุนหน้าต่างช่องฟ้า ใบระกา และหน้าบัน ปั้นเป็นลายเครือวัลย์ล้อมพระมหามาลา เช่นเดียวกับพระอุโบสถ

๓. **พระสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ** และพระอัฐิกับพระสรสร้างการของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบวรปักษ์ เป็นพระสถูปเจดีย์องค์ใหญ่ แทนฐานเป็นรูป ๘ เหลี่ยม เหลี่ยมใหญ่ ๔ เหลี่ยม กว้างเหลี่ยมละ ๖.๓๐ เมตร เหลี่ยมเล็ก ๔ เหลี่ยม กว้างเหลี่ยมละ ๓.๐๐ เมตร ส่วนสูงจากพื้นฐานถึงยอดพระเจดีย์ ๑๘.๐๐ เมตร พระสถูปเจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่ระหว่างพระอุโบสถกับพระวิหารตรีมุข สร้างขึ้นบนเนินพระเจดีย์โบราณของวัดทะเลหญ้าเดิม

๔. กำแพงแก้วชั้นใน ก่ออิฐถือปูนมีลายบัว สูง ๒.๐๐ เมตร กว้าง ๒๕.๐๐ เมตร ยาว ๗๐.๐๐ เมตร ประดิษฐานใบเสมาอันเป็นเขตแดนแห่งพุทธสีมาอยู่เหนือกำแพงแก้วทั้ง ๘ ทิศ ใบเสมาทั้งหมดทำด้วยหินอ่อนเป็นรูปลักษณะสี่เหลี่ยมอย่างสวยงามและตามแนวกำแพงด้านยาว มีศาลาตรีมุขด้านละ ๑ หลัง กว้าง ๔.๕๐ เมตร ยาว ๗.๕๐ เมตร รวม ๒ หลัง กับศาลาขนาดย่อมอีก ๒ หลัง กว้าง ๒.๕๐ เมตร ยาว ๗.๕๐ เมตร ศาลาทั้งหมดนี้ก่ออิฐถือปูน เครื่องบนไม้สักหลังคามุงกระเบื้องแบบโบราณ ที่กำแพงแก้วด้านหน้าและด้านหลังพระอุโบสถมีซุ้มประตูแบบตรีมุข ประดับด้วยหินอ่อน นับว่าเป็นศิลปะที่ควรอนุรักษ์อย่างยิ่ง

๕. กำแพงแก้วชั้นนอก รอบบริเวณพระอุโบสถ พระสถูปเจดีย์ และพระวิหารตรีมุข ก่ออิฐถือปูนมีลาดบัว สูง ๑.๐๐ เมตร กว้าง ๓๕.๐๐ เมตร ยาว ๘๑.๐๐ เมตร

๖. ศาลาการเปรียญ กว้าง ๙.๐๐ เมตร ยาว ๑๘.๐๐ เมตร ผนังทั้งสี่ด้านก่ออิฐถือปูน มีประตูหน้าต่างโดยรอบ เสาใช้ไม้เต็งรังพื้นเครื่องบนฝาและเพดานใช้ไม้สักกลั่น หลังคามุงด้วยกระเบื้องแบบโบราณ ประกอบด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ด้านหน้าและด้านหลังของศาลาการเปรียญ มีแท่นฐานก่ออิฐถือปูนรองรับบันไดกว้างด้านละ ๓.๕๐ เมตร ยาวด้านละ ๘.๐๐ เมตร พื้นปูด้วยหินอ่อน กรงก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบตาข่ายแบบจีน

๗. กุฏิแบบสถาปัตยกรรมไทย ๒ หลัง กว้าง ๖.๕๐ เมตร ยาว ๘.๕๐ เมตร เสาไม้เต็งรัง พื้น ฝา ฝ้า และเพดานไม้สัก หลังคา มุงกระเบื้องแบบโบราณ

๘. แท่นฐานพระศรีมหาโพธิ์ และแท่นฐานอัชบาลนิโครธ รวม ๒ ฐาน อย่างละต้น ก่ออิฐถือปูน สูง ๑.๐๐ เมตร กว้าง ยาว ด้านละ ๑๑.๐๐ เมตร

๙. ศาลาทำน่าน้ำวัดริมแม่น้ำลพบุรี กว้าง ๖.๐๐ เมตร ยาว ๑๑.๕๐ เมตร เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก

๑๐. ตามแนวถนนจากหน้าพระอุโบสถถึงศาลาทำน่าน้ำ มีศาลารายตามแนวถนนสร้างไว้เป็นระยะ ระยะละ ๒ หลัง กว้างหลังละ ๓.๐๐ เมตร ยาว ๖.๐๐ เมตร ก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องแบบโบราณ

นอกจากพระอุโบสถ พระสถูปเจดีย์ พระวิหารตรีมุข และเสนาสนะถาวรวัตถุที่ได้ทรงสร้างอย่างเหมาะสมสวยงาม ด้วยศิลปะฝีมือช่างอย่างประณีตแล้ว พระองค์ท่านยังได้ทรงสร้างพระพุทธรูปพระประธานในพระอุโบสถ และพระพุทธรูปปางต่างๆ ไว้เป็นพุทธบูชาอีกหลายองค์ ได้แก่

กำแพงแก้วชั้นใน

ศาลาการเปรียญ

ทอสดมณต์

ศาลากรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

กุฏิพระสงฆ์

ศาลาทำน่าน้ำวัด ริมแม่น้ำลพบุรี

พระประธานในพระอุโบสถ

พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลาน์ พระอัครสาวกขององค์พระประธาน

๑. **พระประธานในพระอุโบสถ** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิหล่อด้วยโลหะลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๑.๐๐ เมตร สูงตลอดยอดพระรัศมี ๑.๖๐ เมตร ประดิษฐานเหนือแท่นฐานหินอ่อน ภายใต้เรือนแก้วทำเป็นรูปพระมหลา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ มีผู้ลักลอบตัดพระเศียรพระพุทธรูปองค์นี้ไป กรมศิลปากร จึงได้หล่อพระเศียรใหม่ให้มีรูปลักษณะเหมือนพระเศียรเดิมและได้ประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ สวดพุทธาภิเษก เป็นการสมโภชฉลองพร้อมกันงานพระกฐินพระราชทาน ในปี ๒๕๐๒

๒. **รูปพระอัครสาวกเบื้องขวา** คือ พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องซ้าย คือ พระมหาโมคคัลลาน์ ในลักษณะนั่งคุกเข่า หล่อด้วยโลหะลงรักปิดทอง ทั้ง ๒ องค์ ขนาดกว้าง ๔๕ เซนติเมตร สูง ๙๐ เซนติเมตร

๓. **พระพุทธรูปหล่อในลักษณะทำยืน** ปางประทานพร สูง ๒.๗๕ เมตร ประดิษฐานบนแท่นหินอ่อน ในพระวิหารตรีมุขด้านทิศใต้

๔. **พระพุทธรูปหล่อในลักษณะทำยืน** ปางห้ามสมุทร สูง ๑.๘๐ เมตร ประดิษฐานบนแท่น มีคำจารึกประวัติการสร้างไว้บนแผ่นหินอ่อนติดอยู่ที่แท่นฐาน ในพระวิหารตรีมุขด้านทิศเหนือ ภายใต้บุษบกจำหลักลวดลายศิลปะและลงรักปิดทองประดับกระจก

ครั้ง พ.ศ. ๒๔๔๔ หลังจากสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาบำราบปรปักษ์ สิ้นพระชนม์แล้ว ๑๕ ปี ผนัวิหารด้านใต้ทรุดแยกออกประมาณ ๘ เซนติเมตร พื้นพระอุโบสถแยกออกประมาณ ๑๒ เซนติเมตร และฝาผนังพระอุโบสถด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ได้แยกออกประมาณ ๓ เซนติเมตร พระปริยัติวงศาจารย์

ราชสกุลมลากุล

พระพุทธรูปหล่อปางประทานพร

พระพุทธรูปปางต่างๆ ภายในพระวิหารตรีมุข

เจ้าอาวาสวัดนี้จึงได้รายงานมายังปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ เพื่อขอให้นำความขึ้นทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระบารมีเป็นที่พึ่งแล้วได้เปิดการเรียไรขึ้น เพื่อหาเงินสมทบในการซ่อมกุฏิ ศาลาและเสนาสนะอื่นๆ ในวัดด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ช่วยเหลือในการซ่อมพระอุโบสถและพระวิหารที่แตกร้าวให้คืนดีดังเดิม ส่วนเสนาสนะอื่นนั้นพระปริยัติวงศาจารย์ ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ เรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๕๑ เป็นเวลา ๘ ปี

วัดบรมวงศักราชในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ของ ร.๕ ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปพระราชทานพระกฐินหลายคราวโดยเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งไปจากพระราชวังบางปะอินบ้าง และเสด็จตรงไปจากกรุงเทพฯ บ้าง การเสด็จไปพระราชทานกฐินในครั้งนั้น มีขบวนตามเสด็จมากมาย มีทั้งฝ่ายนอกฝ่ายในและเมื่อพระราชทานพระกฐินเสร็จแล้วก็เลยเสด็จประพาสตามแม่น้ำลำคลองต่างๆ ในพระนครศรีอยุธยา เป็นที่สำราญพระราชหฤทัย

วัดบรมวงศักราชวรารามวรวิหาร จึงเป็นอนุสรณ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหามลามา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ต้นราชสกุล มลากุล

พระญาณไตรโลก (สมคิด ป.ธ.๔)

วัดจุฬิตธรรมาราม

วัดจุฬิตธรรมารามเป็นวัดที่ได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง ชนิดสามัญ วัดล่าสุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และเป็นพระอารามสำหรับจำพรรษาของภิกษุสามเณร ที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ในปี ๒๕๑๓ นายฉับ นางสงวน ชูจิตธรรมย์ ได้ถวายที่ดินจำนวน ๑๘๕ ไร่ ที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร (สมณศักดิ์ขณะนั้น) ทรงวางเสาเอก เริ่มก่อสร้างสถานศึกษา เป็นวิทยาลัยสงฆ์ เรียกว่าวิทยาลัยสงฆ์วังน้อย

วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนถาวรและดำเนินการก่อสร้างและก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จากนั้นเริ่มก่อสร้างที่พักภิกษุอาจารย์ โรงครัวเป็นการถาวรตามลำดับ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารเรียน วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ และในปีเดียวกันนี้โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระนามาภิไธยเป็นนามวิทยาลัยสงฆ์วังน้อยว่า *มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย* กับพระราชทานอักษรพระนามาภิไธยย่อว่า *มวก.* และ พุทธสุภาษิตว่า *วชิรปมจิตโตลียา* (พึงเป็นผู้มีจิตแกร่งประดุจเพชร)

เมื่อพระภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาเป็นจำนวนมาก คณะผู้บริหารพิจารณาเห็นว่า ควรที่จะดำเนินขออนุญาตสร้างวัด และได้รับอนุญาต เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๐ มีชื่อว่า *วัดจุฬิตธรรมาราม* เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ถวายที่ดิน

ต่อมานางสงวน ชูจิตธรรมย์ ได้นำเงินขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จำนวนหนึ่ง เพื่อพระราชทานให้สร้างอุโบสถจึงกราบทูลสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เสด็จทรงวางศิลาฤกษ์อุโบสถ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

ต่อจากนั้น ได้ทำการก่อสร้างอุโบสถและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ปี ๒๕๒๕ สมเด็จพระญาณวโรดมวัดเทพศิรินทราวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร รักษาการเจ้าอาวาสตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นต้นมา ถึงปัจจุบัน

ปูชนียสถานและถาวรวัตถุที่สำคัญ

วัดจุฬิตธรรมารามเป็นวัดที่สร้างใหม่ แต่การออกแบบการก่อสร้างอาคาร ทั้งภายในและภายนอกก็มีความสวยงาม ทั้งด้านศิลปะ

สถานที่สำคัญได้แก่ พระอุโบสถสร้างทรงสมัยใหม่ พระประธานภายในพระอุโบสถ ปางสมาธิ อนุสาวรีย์สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถร) ตำหนักหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุลอาคารสันติพิพัฒน์พงศ์

วัดจุฬิตธรรมาราม มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งวัด คือ

๑. เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์
๒. เพื่อเป็นสถานที่พักอาศัยเล่าเรียนของพระภิกษุ – สามเณร
๓. เพื่อเป็นสถานที่พักอาศัยเล่าเรียนวิชาการทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยและต่างประเทศ
๔. เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการชั้นสูงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๕. เพื่อเป็นสถานที่อบรมในด้านการปฏิบัติธรรม
๖. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาฝึกอบรมพระภิกษุผู้จะปฏิบัติศาสนกิจในระดับสูง

พระนครศรีอยุธยา ในปัจจุบัน

พระนครศรีอยุธยาในอดีต เป็นที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาราชธานีของไทย เป็นเวลายาวนานถึง ๔๑๗ ปี (พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๒๓๑๐) ด้วยปัจจัยด้าน ภูมิ-รัฐศาสตร์ คือ ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอันอุดมสมบูรณ์ ล้อมรอบ ด้วยแม่น้ำสามสาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี อีกทั้งที่ตั้งราชธานีอยู่ใกล้อ่าวไทย เมื่อผนวกเข้ากับแสนยานุภาพทางด้านการทหาร ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้านอย่างรวดเร็ว กลายเป็น ศูนย์กลางทางการเมืองและการค้าที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ อาณาจักรอยุธยาได้เข้าสู่ภาวะของความเสื่อมถอยจนล่มสลายลงใน พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ได้รับการสถาปนาเป็นราชธานีของไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันยังคงปรากฏร่องรอยความเจริญทางด้านอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ งดงาม และทรงคุณค่าสะท้อนความสง่างามของปราสาทราชวัง วัดวาอาราม ป้อมปราการ ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวอยุธยาในอดีต

นครประวัติศาสตร์แห่งนี้ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ยกย่องให้เป็น “มรดกโลกทางวัฒนธรรม” The World Heritage” เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ นอกจากเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมแล้ว พระนครศรีอยุธยายังเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับกันทั่วโลก ทั้งยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของประเทศ สมดังคำขวัญของจังหวัดว่า **ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานท์วิ**
คนดีศรีอยุธยา

สัญลักษณ์ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตราประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตราประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยามาจากตำนานการสร้างเมืองพระนครศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาในพื้นที่บึงชีชัน หรือ ตำบลหนองโสน พราหมณ์ได้ทำพิธีกลบบาตรสมเพลิง (เชื้อพิธีอย่างหนึ่ง) เจ้าพนักงานได้ขุดพบสังข์ทักษิณาวัฏสี่ขาบริสุทธิได้ต้นหมัน สมเด็จพระเจ้าอู่ทองจึงให้สร้างปราสาทน้อยเป็นที่ประดิษฐานหอยสังข์ดังกล่าวทางราชการจึงนำรูปหอยสังข์ประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า ภายในปราสาทได้ต้นหมันเป็นตราประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ธงประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ธงประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นธงสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งออกเป็น ๓ แถบเท่าๆ กันมี ๒ สีคือสีฟ้าและสีน้ำเงิน โดยสีฟ้าอยู่ตรงกลาง ขนาบด้วยสีน้ำเงินทั้งสองข้าง กลางธงมีตราประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นภาพปราสาท ๓ ห้องอยู่ภายใต้ต้นหมัน ภายในปราสาทมีสังข์ทักษิณาวัฏสี่ขาประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า คั่นธงมีแถบสีเหลืองและสีฟ้า ๒ แถบ

ต้นไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ต้นไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคือต้นหมัน มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า CODIA COCHIN CHINENSIS PIERRE วงศ์ EHRETIACEAE เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดกลางสูงประมาณ ๕ - ๑๕ เมตร เปลือกต้นหนาสีเทาคล้ำ หรือเทาปนน้ำตาลมีรอยแตกยาวไปตามลำต้น ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่ ปลายใบหู่ โคนใบกว้างคล้ายรูปหัวใจ ดอกสีขาว ผลเป็นพวงสีเขียว เมื่อสุกเปลือกเป็นสีชมพูมีของเหลวภายในเหนียวมากห่อหุ้มเมล็ดไว้

ต้นหมันชอบอากาศร้อนชื้น สภาพดินเลน ถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณป่าชายเลนที่ดินค่อนข้างแข็ง และชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ลูกหมันนำมาใช้ชูดยาเรือ ไม้ให้น้ำซึมตามร่องไม้ของตัวเรือ

ดอกไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ดอกไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ดอกโสน มาจากการที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ได้ทรงเลือกชัยภูมิตั้งพระราชวังที่ตำบลดอกโสน ซึ่งมีต้นโสนจำนวนมาก ทางราชการจึงกำหนดให้ดอกโสนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศาลหลักเมือง เนื่องในมหามงคลสมัยสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ดำริให้สร้างศาลหลักเมืองขึ้นใหม่ แทนศาลหลักเมืองเก่าที่ปรักหักพังสูญไปเพื่อเป็นสิริมงคลตามประเพณีโบราณที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา กรมศิลปากรเป็นผู้กำหนดภูมิสถาน ออกแบบและก่อสร้าง สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) เสด็จเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์

ต้นโสนชื่อวิทยาศาสตร์ว่า SESBANIA ROXBURGHIMERR เป็นไม้พุ่มขนาดกลางเป็นไม้เนื้ออ่อน จัดอยู่ในสกุลเดียวกับต้นแค เป็นพืชที่ชอบขึ้นบริเวณแหล่งน้ำธรรมชาติ ใบโสนเป็นแบบใบประกอบคล้ายขนนก ดอกออกเป็นช่อสีเหลืองทองอร่าม ออกดอกมากในฤดูฝน ดอกโสนจะบานตอนเย็น จึงไม่เป็นดังเพลงที่ว่า “แม่ดอกโสนบานเช้า...”

ในด้านคุณค่าอาหาร ดอกโสนใช้ทำอาหารได้หลายอย่าง เช่น ลวกเป็นผักจิ้มน้ำพริก ผสมทำไข่เจียว ชุบแป้งทอด ผสมทำทอดมัน ใส่ในแกงส้ม แกงจืด และยำ หรือดองเก็บไว้กินกับน้ำพริก และนำไปทำขนมดอกโสนได้ ในกลีบดอกมีสารสีเหลือง นำมาใช้แต่งสีในขนมหลายชนิด เช่น ขนมบัวลอย ขนมขี้หนู ทั้งนี้ดอกโสน ๑๐๐ กรัม จะมี แคลเซียม ๕๑ มิลลิกรัม ฟอสฟอรัส ๕๖ มิลลิกรัม ธาตุเหล็ก ๘.๒ มิลลิกรัม วิตามินเอ วิตามินซี และมีเส้นใยอาหารสูงจึงดีต่อลำไส้ ด้าน**สรรพคุณทางยา** ดอกโสนช่วยสมานลำไส้ แก้ปวดมวนท้อง และถอนพิษร้อนได้ ใบของโสนใช้ตำพอกแผลและแก้ปวดฝี ต้นมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ เมล็ดใช้เป็นยาช่วยให้ประจำเดือนมาปกติ และรากใช้แก้ร้อนในกระหายน้ำ

นอกจากนี้ ลำต้นของต้นโสนยังสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้ ใช้ประดับตกแต่งแจกันดอกไม้ พวงหรีดงานศพ พวงมาลัยได้อีกด้วย นับเป็นพืชที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน

การปกครองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศาลากลางจังหวัดหลังใหม่

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๓๘ พระนครศรีอยุธยามีฐานะเป็นเมืองหนึ่งที่สังกัดอยู่ในมณฑลกรุงเก่า (ประกอบด้วยพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี พรหมบุรี อินทร์บุรี และสิงห์บุรี) โดยที่ว่าการมณฑลตั้งอยู่ในเมืองพระนครศรีอยุธยา ข้าหลวงมณฑลเทศาภิบาลพระองค์แรก คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมรุพงษ์สิริพัฒน์ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ต่อมาพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ได้ดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า สืบต่อมา (จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๒) ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ มณฑลกรุงเก่าเปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลอยุธยา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อยุธยามีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งในมณฑลอยุธยา ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารราชการส่วนภูมิภาค พุทธศักราช ๒๔๗๖ อยุธยาจึงมีฐานะเป็นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบันนี้

ปัจจุบัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบ่งเขตปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น ๑๖ อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙ หมู่บ้าน เทศบาล ๓๖ แห่ง (เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑ แห่ง) และองค์การบริหารส่วนตำบล ๒๑ แห่ง จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๗๙๖,๒๗๙ คน เป็นชาย ๓๘๒,๙๔๑ คน และหญิง ๔๑๐,๕๖๘ คน (พ.ศ. ๒๕๕๖) ดังนี้

ตารางแสดงข้อมูลขนาดพื้นที่ จำนวนประชากร และการปกครองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี ๒๕๕๖

ลำดับ	อำเภอ	พื้นที่	ประชากร	การปกครองส่วนภูมิภาค			การปกครองส่วนท้องถิ่น		
				ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาลนคร	เทศบาลเมือง	เทศบาล	อบต.
๑.	พระนครศรีอยุธยา	๑๓๐.๕๗๙	๑๓๙,๙๔๓	๒๑	๑๒๑	๑	๑	-	๑๓
๒	ท่าเรือ	๑๐๖.๑๘๙	๔๗,๕๖๖	๑๐	๘๔	-	-	๒	๙
๓	นครหลวง	๑๙๘.๙๑๙	๓๖,๕๘๘	๑๒	๗๔	-	-	๒	๖
๔	บางไทร	๑๕๐.๗๕๖	๔๗,๖๗๙	๒๓	๑๓๖	-	-	๒	๙
๕	บางบาล	๙๑๙.๖๗๙	๓๔,๕๑๒	๑๖	๑๑๑	-	-	๒	๔
๖	บางปะอิน	๑๓๕.๓๐๕	๙๙,๒๙๑	๑๘	๑๔๙	-	-	๙	๙
๗	บางปะหัน	๑๒๑.๘๖๕	๔๑,๖๓๒	๑๗	๙๔	-	-	๑	๑๐
๘	ผักไห่	๒๒๙.๐๙๘	๔๑,๘๙๕	๑๖	๑๒๙	-	๑	๑	๘
๙	ภาชี	๓๙.๐๘๗	๓๐,๙๔๓	๘	๗๒	-	-	๑	๗
๑๐	ลาดบัวหลวง	๑๘๙.๐๐๘	๓๑,๗๓๕	๗	๕๘	-	-	๒	๖
๑๑	วังน้อย	๑๐๔.๕๐๘	๖๙,๘๙๔	๑๐	๖๘	-	๑	-	๙
๑๒	เสนา	๑๒๐.๑๕๙	๗๓,๔๐๙	๑๗	๑๑๘	-	๑	๔	๙
๑๓	บางซ้าย	๑๙๙.๙๒๘	๑๙,๔๖๔	๖	๕๓	-	-	๑	๔
๑๔	อุทัย	๒๑๙.๑๙๑	๔๙,๐๕๙	๑๑	๑๐๗	-	-	๑	๑๑
๑๕	มหาราช	๒๐๕.๕๖๗	๒๓,๖๑๘	๑๒	๕๘	-	-	๒	๕
๑๖	บ้านแพรก	๑๘๖.๘๐๒	๙,๐๕๑	๕	๒๗	-	-	๑	๒
	รวม	๒,๕๕๖.๖๔	๗๙๖,๒๗๙	๒๐๙	๑,๔๕๙	๑	๔	๓๑	๑๒๑

ที่มา : สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกรมการปกครอง วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๖

ร้านอาหารยามเช้าของชาวพระนครศรีอยุธยา

ตลาดหัวรอ ตลาดเจ้าพรหม และตลาดคลองถม

แผนที่แสดงเขตปกครอง
และอาณาเขตติดต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เศรษฐกิจจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง
เนื่องจากมีที่ตั้งเหมาะสมสามารถติดต่อไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศได้
สะดวกและรวดเร็ว ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นแหล่ง
ที่ตั้งของสนามบินและท่าเรือ สามารถส่งสินค้าไปจำหน่ายต่างประเทศได้สะดวก
จึงมีความเหมาะสมที่จะเป็นสถานประกอบการเพื่อการส่งออกอย่างมาก
นอกจากนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ ลักษณะของดิน
ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว และมีแหล่งน้ำพอเพียงทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ และ
ระบบชลประทาน เป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างพื้นฐานพร้อมสำหรับการลงทุน
จากต่างประเทศ เป็นแหล่งที่รวมของพลังงานไฟฟ้า ผลผลิตการเกษตร
ศูนย์ขนถ่ายแก๊สและน้ำมันทางท่อ ศูนย์การนำเข้าและส่งออกสินค้าและ
วัตถุดิบระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน และศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างภูมิภาค
ต่างๆ

ภาพรวมเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันพระนครศรีอยุธยายังเป็นแหล่งปลูกข้าวสำคัญของประเทศ แม้ว่าพื้นที่ทางเกษตรจะมีแนวโน้มลดลง พื้นที่ทางเกษตรส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกข้าว นอกนั้นเป็นพืชไร่อื่นๆ เช่น มะม่วง ส้มเขียวหวาน ถั่วลิสง ข้าวโพด พืชผัก และไม้ดอกไม้ประดับ รองลงมาคือการผลิตสัตว์เศรษฐกิจได้แก่ เป็ด สุกร โค กระบือ และการประมงน้ำจืด เช่น การเลี้ยงปลาและกุ้ง ทั้งในบ่อ ร่องสวน นาข้าว กระชัง และการเลี้ยงแบบผสมผสาน

อย่างไรก็ตามสาขาการผลิตที่สำคัญและทำรายได้เป็นอันดับหนึ่งคือสาขาอุตสาหกรรม รองลงมาคือ การค้าส่ง การค้าปลีก และสาขาเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (GPP) ปี ๒๕๕๐ เป็นอันดับ ๓ ของประเทศ รายได้เฉลี่ย ๔๓๒,๐๘๐ บาท/คน/ปี

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีนิคมอุตสาหกรรม ๓ แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) และ นิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร มีเขตประกอบอุตสาหกรรม ๒ แห่ง ได้แก่ เขตประกอบอุตสาหกรรมแพคเตอร์แลนด์วังน้อย และเขตสวนอุตสาหกรรมโรจนะ อุตสาหกรรมการผลิต ๕ อันดับแรกได้แก่ การผลิตเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย การผลิตผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะประดิษฐ์ การผลิตผลิตภัณฑ์อื่นๆ การผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้และไม้ก๊อก (ยกเว้นเฟอร์นิเจอร์) และการผลิตสิ่งของจากฟางและวัสดุจากสานอื่นๆ

สินค้า OTOP
ของฝากจาก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สังคมและวัฒนธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยานับถือพระพุทธศาสนา ร้อยละ ๙๕.๓ รองลงมานับถือศาสนาอิสลามร้อยละ ๔.๓ ศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๐.๓ และศาสนาอื่นๆ ร้อยละ ๐.๑

ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร้อยละ ๙๗.๗ เป็นผู้มีสัญชาติไทย รองลงมาเป็นสัญชาติพม่าร้อยละ ๑.๐ สัญชาติ กัมพูชาร้อยละ ๐.๕ สัญชาติลาวร้อยละ ๐.๓ สัญชาติญี่ปุ่น ร้อยละ ๐.๒ และที่เหลือเป็นผู้มีสัญชาติอื่นๆ ร้อยละ ๐.๓

ประชากรส่วนใหญ่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม ร้อยละ ๘๖.๙ และทำงานในภาคเกษตรกรรมร้อยละ ๑๓.๑ โดยส่วนใหญ่ทำงานในสาขาการผลิต คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๓ (ส่วนใหญ่ทำงานในฐานะลูกจ้าง ทั้งลูกจ้างรัฐบาล ลูกจ้าง รัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างเอกชน) รองลงมาคือการขายส่งและขายปลีก และงานบริการด้านที่พัก ด้านอาหาร และบริการด้านอื่นๆ

การคมนาคมทางบก

การคมนาคมทางบกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

ทางรถไฟ เส้นทางคมนาคมทางบกจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ทันสมัยสายแรก คือ เส้นทางรถไฟ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและเปิดเส้นทางเดินรถมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๙ ระยะทางจากกรุงเทพฯ-อยุธยา ประมาณ ๗๒ กิโลเมตร ปัจจุบันทางรถไฟที่ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยามี ๒ สาย คือ สายเหนือและสายตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผ่านเข้ามายังอำเภอบางปะอิน พระนครศรีอยุธยาแล้วไปแยกจากกันที่อำเภอภาชีตรง “สถานีชุมทางบ้านภาชี”

นักท่องเที่ยวต่างชาติใช้บริการจากการรถไฟ อยุธยา - กรุงเทพมหานคร

ทางรถยนต์

สมัยสมเด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งปฏิรูปการปกครองและจัดตั้งมณฑลกรุงเก่าขึ้น ได้มีการสร้างถนนรอบเมืองติดต่อระหว่างส่วนราชการต่างๆ จนถึงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ทางราชการได้อนุญาตให้ราษฎรเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยทำมาหากินภายในเกาะเมือง จึงมีการสร้างถนนเป็นเครือข่ายหลายสาย รวมทั้งสร้างสะพานข้ามแม่น้ำป่าสัก คือ สะพานปรีดี-อึ้งร่ง เชื่อมเกาะเมืองกับพื้นที่ด้านนอก แล้วสร้างถนนเชื่อมต่อถึงถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑) ระยะทางระหว่างอยุธยา-วังน้อย-กรุงเทพฯ ประมาณ ๘๐ กิโลเมตร นับแต่นั้นเป็นต้นมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็สามารถติดต่อกับพื้นที่ภายนอกได้โดยสะดวก

ต่อมาได้มีการสร้างถนนสายเอเชีย (ทางหลวงหมายเลข ๓๒) ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้การเดินทางติดต่อระหว่างอยุธยา-กรุงเทพฯ สะดวกรวดเร็ว ปัจจุบันได้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำป่าสักเพิ่มขึ้นอีก ทั้งเส้นทางขาเข้าและขาออกตัวเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ สะพานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชคู่ขนานไปกับสะพานปรีดี-อึ้งร่ง

การคมนาคมทางน้ำ

ในปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำส่วนใหญ่ใช้สำหรับการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรม และเพื่อให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมทัศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำ นอกนั้นมักใช้ภายในจังหวัดสำหรับชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำและลำคลองต่างๆ

ภาพรวมการคมนาคมทางบก และทางน้ำ

๑๕๒

มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยา

คำขวัญของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อำเภอพระนครศรีอยุธยา

เมืองหลวงเก่า
ชนเผ่าโบราณ
สืบสานงานท้องถิ่น
แผ่นดินมรดกโลก

อำเภอกำแพงแสน

ถิ่นกำเนิดหลวงพ่โต
แดนตะโกตังงาม
เย็นสายน้ำนามป่าสัก
วิวสวยนักเชื่อนพระรามหก

อำเภอนครหลวง

อรัญญิกมิตติ
มีปราสาทสวรรค์
พระจันทร์ลอย

อำเภอบางซ้าย

บางซ้ายถิ่นทุ่งทอง
เรืองรองพันธุ์ไม้ผล
ชีวิตริมสายชล
มากลั่นแหล่งพันธุ์ปลา

มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยา

๑๕๓

อำเภอบางไทร

ศิลปาชีพเรืองชื่อ
เลื่องลือหลวงพ่ोज
มั่นคงหลวงพ่อน้อย
รอยคยที่ลานเท

อำเภอบางบาล

อิฐแกร่ง
แหล่งดนตรีไทย
เลื่อมใสหลวงพ่อขัน
ผลิตภัณฑ์กำนรูป

อำเภอบางปะหัน

งอบสวยวิจิตร
อิฐทนทาน
มันเทศหอมหวาน
งามตระการบ้านทรงไทย
เมืองชัยพระเจ้าตาก

อำเภอบางปะอิน

พระราชวังเลิศล้ำ
หลวงพ่อดำคู่เมือง
รุ่งเรืองอุตสาหกรรม
มีศิลปกรรมชาวบางปะอิน

อำเภอบ้านแพรก

หลวงพ่อเขียว
หลวงพ่อขาว
หลวงพ่อกุ้ยบ้าน
พิพิธภัณฑสถาน
รุ่งเรืองเกษตรกรรม
เลิศล้ำหัตถศิลป์
แผ่นดินลือเล่

อำเภอผักไห่

วัดอุมงคลล้ำค่า
วังมัจฉามากมี
ของดีทำจากปลา
ในนามีข้าว

อำเภอภาชี

ชุมทางรถไฟ
พระใหญ่ตอนกลาง
เห็ดฟางภาชี
ของดีหลวงพ่อรวย

อำเภอมหาราช

มหาราชแขวงนครใหญ่
หลากหลายวัฒนธรรม
ลุ่มน้ำสามสาย
แหล่งขายพริกมัน
จักสานไม้ไผ่
ตำหนักไทยเจ้าปลุก

อำเภอลาดบัวหลวง

เมืองเกษตรปลอดภัย
ให้อาหารข้าวทางใบเลี้ยงชีพ
โอท็อปขึ้นชั้นบันลือ
เขตรื่นคือเมืองคนดีศรีอยุธยา

อำเภอวังน้อย

เมืองข้าวงาม
นามวังน้อย
ร้อยพันศิลป์
ดินแดนสงฆ์

อำเภอเสนา

เสนาตะกร้าสาน
หลวงพ่อบานคู่เมือง
เรื่องรองเงี้ยวระโน
ไฟใจแผ่นดินธรรม

อำเภออุทัย

หลวงปู่คู่บ้าน
อนุสรณ์สถานพระเจ้าตากสิน
ทั่วถิ่นคนใจธรรมะ
โรจนะแหล่งอุตสาหกรรม

ศิลปะ วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาของชาวอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย เป็นพื้นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ด้วยธัญญาหารพืช ที่มากับดินตะกอนในยามฤดูน้ำหลาก เหมาะแก่การเพาะปลูก การมีแม่น้ำไหลผ่าน ๔ สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำน้อย เป็นหัวใจสำคัญของชาวอยุธยาในการดำรงชีวิต การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และเส้นทางคมนาคมติดต่อกับภูมิภาคทางตอนเหนือลงมา จนออกปากอ่าวไทยสู่ทะเล ทำให้เหมาะแก่การเกษตรกรรม การประมง การค้าขายและการคมนาคม พระนครศรีอยุธยาจึงได้ชื่อว่า “อู่ข้าว อู่น้ำ” อย่างแท้จริง

จากสภาพที่ตั้ง อดีตที่เคยเป็นเมืองหลวงเก่าของไทย ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพบางอย่างมาจนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิประเทศ เศรษฐกิจ การเมือง ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตของชาวพระนครศรีอยุธยามีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณี

ในชั่วอายุคนเมื่อ ๕๐ กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อมองไปในท้องทุ่งของ ฤดูแล้งทำนา เรายังได้เห็นการไถนาด้วยควาย การไถตะ ไถแปร ไถหว่าน การทำขวัญข้าวตอนข้าวตั้งท้อง การลงแขกเกี่ยวข้าว การร้องเพลงระหว่าง เกี่ยวข้าว การทำขวัญข้าวหลังเก็บเกี่ยว การกองข้าวที่เป็นพ่อนๆ เพื่อรอ การนวด (เรียกว่าลอมข้าว) ซึ่งล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาของชาวนาไทยทั้งสิ้น

เมื่อมีการไถนา นกกระยางก็จะมาหากินปู ปลา หอย ในนา ชนนกกระยางจะเป็นประโยชน์กับผู้ที่ทำพดชนน กุ้งเป็นสัตว์น้ำจืดที่วางไข่ ในบริเวณน้ำกร่อย แลวจังหวัดสมุทรปราการ เมื่อออกจากไข่ก็จะมาหากินอยู่ บริเวณน้ำจืดเรื่อยๆ มาถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นช่วงที่กุ้งโตพอดี ทำให้ ชาวพระนครศรีอยุธยา นำมาประกอบอาหารนานาชนิด แปรรูปเป็นข้าวเกรียบกุ้ง ส่วนในบริเวณโบราณสถานในเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีต้นพุทรา มาก จึงเก็บผลมาทำพุทราเชื่อม พุทราทวน พุทราแผ่น ซึ่งเมื่อก่อนนั้น พดชนน ก ข้าวเกรียบกุ้ง พุทราเชื่อม พุทราทวน พุทราแผ่น ถือว่าเป็นของฝากที่นิยม กันมาก ที่สถานีรถไฟอยุธยา นอกจากจะมีข้าวผัดกุ้ง ข้าวกับกุ้งต้มห่อด้วย ใบบัว ขายคู่กับข้าวเกรียบกุ้ง อ้อยควั่น กระจับต้มใส่ชะลอมเล็กๆ สิ่ง ที่กล่าวมาปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว

ศิลปะการแสดง มหรสพ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ขึ้นชื่อ ในยุคก่อน ได้แก่ ลิเก ลำตัด ละครชาตรี การละเล่นพื้นเมือง ซึ่งแสดงในงาน เทศกาลต่างๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ประชาชนเตรียมตัว เตรียมใจ รอคอยการเที่ยว งานเทศกาลหรืองานประจำปีของวัด เพราะจะได้แต่งตัวสวยได้ออกจากบ้าน ได้พบกับเพื่อน คนรัก ได้ชมการแสดง มหรสพ เป็นการผ่อนคลายจากการ ทำงานมาทั้งปี และไม่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ แต่ศิลปะการแสดงดัง กล่าวกำลังจะหายไปเช่นกัน

แม่น้ำยังเป็นศูนย์กลางการดำเนินชีวิตของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เห็นได้จากภาพถ่ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเรือนแพเป็นที่ยอยู่อาศัย เป็นร้านค้า มีการเดินทางด้วยเรือเพื่อการติดต่อ การค้าขาย ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการค้าขายบนบก แต่อย่างไรก็ตามย่านการค้า หรือตลาดที่สำคัญ เช่น ตลาดหัวรอ ตลาดหัวแหลม ตลาดเจ้าพรหม ก็ยังคง ตั้งอยู่ติดแม่น้ำ สถานที่ราชการ ก็ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ มีท่าเรือยนต์หลายแห่ง บริเวณหน้าพระราชวังจันทรถคม ถือว่าเป็นศูนย์กลางคมนาคมทางน้ำของ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียงโดยมีท่าเรือเมล์แดง เมลล์เขียว เพื่อเข้าสู่กรุงเทพฯ ต่อไป

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งที่หายหรือกำลังจะหายไป จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่สิ่งที่กำลังจะกล่าวถึงต่อไปนี้ “เป็นอาชีพ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่จะหาย หรือจะอยู่ หรือจะเปลี่ยนแปลง ไปอย่างไร” ย่อมขึ้นอยู่กับอนุชนรุ่นปัจจุบัน ที่จะมึบทบาทเกี่ยวข้องและให้ คำตอบ ถึงการอยู่ หายไป เปลี่ยนแปลง ของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ในอนาคต ได้ดีที่สุด อันจะเป็นการเชิดชูภูมิปัญญาและอนุรักษ์ไว้คู่กับชุมชนของตนต่อไป

เรือนแพบริเวณหน้าวัดมณฑปและปากคลองหัวรอ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้นที่ทำการมณฑลกรุงเก่าอยู่ที่พระราชวัง จันทรถคม จึงทำให้บริเวณแห่งนี้มีผู้คนอยู่หนาแน่น ในเรือนแพเป็นแหล่งค้าขายทางน้ำที่สำคัญ

เรือนแพท่าเรือแดง บริเวณหน้าวัดมณฑป และปากคลองหัวรอ ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - พ.ศ. ๒๕๒๐ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มา : เรือนแพหนึ่งในเรือนไทยที่ใกล้สูญหาย อ้างถึง <http://ifwc.aru.ac.th/Submenu/afCraftT.html> เว็บไซต์ปัญหา

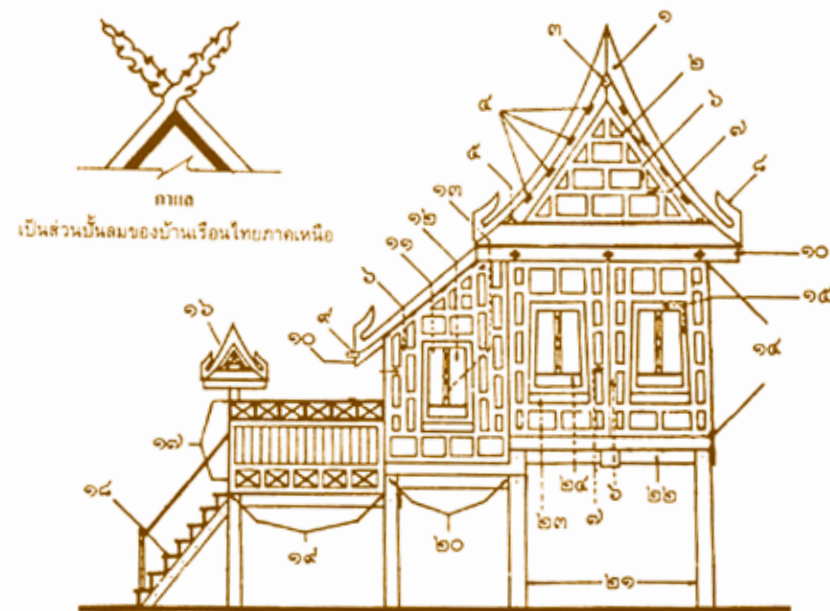
เรือนไทย

พระนครศรีอยุธยา เป็นที่ราบลุ่ม มีฝนตกชุก ช่วงฤดูร้อนอากาศ ร้อนจัด มีแม่น้ำลำคลองหลายสายเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิต การเกษตร และการคมนาคม การปลูกเรือนจึงนิยมปลูกบ้านติดแม่น้ำ ลำคลอง โดยหัน หน้าเรือนเข้าสู่แม่น้ำ เรือนไทยโดยทั่วไป จะเป็นเรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องสับ และเรือนแพ

เรือนเครื่องผูก จะใช้ไม้ไผ่เป็นหลักในการก่อสร้างทั้งหลัง หลังคา มุงด้วยใบจากหรือแฝก การยึดส่วนต่างๆ ของเรือน ให้ติดแน่นจะใช้ตอกหรือ หวายเป็นตัวยึด

เรือนเครื่องสับ เป็นเรือนไทยที่พัฒนาการก่อสร้างจากเรือนเครื่องผูก ด้วยการใช้ไม้จริง (ไม้เนื้อแข็ง) เป็นส่วนประกอบของเรือน นำเอาเทคโนโลยี การแปรรูปไม้ เช่น การใช้มัด ขวาน เลื่อย สี่ว กบค้อน มาปรับแต่งไม้ ด้วย การถากไม้ สับไม้ กลึงไม้ ในการทำเสาให้กลม การยึดติดกันให้แน่น จะใช้ การเจาะรู สอดสลัก การเข้าเดือย ทำเป็นร่อง เข้าลิ้น จะประกอบแต่ละส่วน ให้สำเร็จจากข้างล่างก่อน อาจเพราะมีความสะดวกในการทำ การตกแต่ง ความสวยงาม แล้วนำมาประกอบเป็นตัวเรือน

เรือนแพ เป็นเรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องสับ ที่ลอยอยู่ได้เพราะตั้งอยู่ บนแพลูกบวบ (ใช้ไม้ไผ่หลายสิบลำมามัดรวมกัน) แพหลังหนึ่งจะใช้ลูกบวบ ก็แพขึ้นอยู่กับขนาดและการบรรทุกสิ่งของของแพนั้นๆ ต่อมาใช้โปะไม้ เป็นท่อนเพราะมีความคงทนไม่ผุง่าย เรือนแพใช้เป็นทั้งที่พักอาศัยและค้าขาย เพราะแม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ในสมัยก่อนแม่คนที่มาจากต่างเมือง แล้วเข้ามาค้าขายในพระนครศรีอยุธยา ก็นิยมสร้างเรือนแพ เพราะไม่ต้องมีที่ดิน เป็นของตนเอง การล่องเรือนำสินค้าไปขายยังต่างเมืองก็สะดวก ในอดีตชาว พระนครศรีอยุธยาเป็นชาวน้ำเพราะความผูกพันของคนพระนครศรีอยุธยา กับสายน้ำนั้นแนบแน่นจนแยกกันไม่ขาด

ที่มาของภาพ <http://student.nu.ac.th/wat-th/>

๑. ปันลม	๑๓. ออกเสา
๒. จั่ว	๑๔. ฝาปะกน
๓. ออกไก่	๑๕. กรอบเช็ดหน้า
๔. แปลาน	๑๖. หลังคาซุ้มประตู
๕. แป้วเสา	๑๗. ฝารั้วชาน
๖. ลูกตั้งปะกน	๑๘. บันได
๗. ลูกชันปะกน	๑๙. ชาน
๘. เหนงบันลม	๒๐. ระเบียง
๙. สะพานหมู	๒๑. เสา
๑๐. เเชิงชาย	๒๒. รอด
๑๑. หูช้าง	๒๓. ฐานเท้าสิงห์
๑๒. บานหน้าต่าง	๒๔. หย่อง

ลักษณะส่วนต่างๆ ของบ้านไทย

เรือนใต้ถุนสูง ชาวพระนครศรีอยุธยา นิยมปลูกเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง เมื่อฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลท่วมบ้านเรือนจึงปลูกบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงเพื่อไม่ให้น้ำท่วมตัวบ้าน ใต้ถุนสูงยังทำให้ลมผ่านได้สะดวก ช่วยให้แสงเข้าไปถึงในตัวบ้าน ในฤดูแล้งพื้นที่ใต้เรือนยังใช้เป็นที่พักผ่อนในการประกอบอาชีพ ใช้ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทำขนมตามเทศกาล เช่น กวนข้าวเหนียวแดง กวนกาละแม กวนกระยาสารท หรือใช้เป็นที่พักผ่อนที่เล่นของเด็กๆ นอกจากนี้ยังใช้เป็นคอกควายเพื่อให้ควายได้อยู่ในร่ม และสามารถดูแลความปลอดภัยจากโจร การยกใต้ถุนสูงนี้มีระดับลดหลั่นกัน พื้นระเบียงลดจากพื้นเรือนใหญ่ พื้นนอกชานลดจากระเบียงอีก ช่องว่างที่ลดหลั่นเรียกว่าช่องแมวรอด จะปิดด้วยไม้ระแนงตีเว้นช่องโปร่ง ช่วยให้ลมพัดผ่านจากใต้ถุนขึ้นมาบนบ้านและยังสามารถมองลงมายังใต้ถุนชั้นล่างได้ ระดับที่ลดหลั่นสามารถเป็นที่นั่งห้อยเท้าได้

หลังคาทรงจั่วสูงชายคายื่นยาว หลังคาของเรือนไทยเป็นแบบทรงมนิลาใช้ไม้ทำโครงและใช้จาก แฝก หรือกระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุหลังคาวัสดุเหล่านี้ต้องใช้วิธีเรียงตามระดับความลาดชัน น้ำฝนจึงจะไหลได้เร็ว ไม่รั่ว การทำหลังคาทรงสูงนี้ยังช่วยบรรเทาความร้อนที่ถ่ายเทลงมายังส่วนล่างทำให้ที่พักอาศัยหลับนอนเย็นสบาย สำหรับเรือนครัวทั่วไปตรงส่วนของหน้าจั่วทั้ง ๒ ด้าน ทำช่องระบายอากาศ และให้แสงรอดเข้ามายังตัวบ้านได้ โดยใช้ไม้ตีเว้นช่องหรือทำเป็นรูปรัศมีพระอาทิตย์ การต่อเติมกันสาดให้ยื่นออกจากตัวเรือนมากเพื่อกันแดดส่องและฝนสาด

พื้นที่โล่ง เรือนไทยเปิดโล่งจะแลเห็นได้ตั้งแต่ชานหน้าเรือนซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งรับลม คนนั่งจากชานเรือนจะมองเห็นมุมกว้างทำให้รู้สึกโล่งโปร่งใจโปร่งตา ถัดจากชานเข้ามาเป็นระเบียงที่ใช้รับรองแขก จัดงานตามประเพณีนิยมหรือคติทางศาสนา เช่น ทำบุญเลี้ยงพระ โขนจุก แต่งงาน แล้วยังใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ตากอาหารแห้ง ที่นอน หมอนมุ้งและที่นอนชานมักใช้ปลูกไม้กระถาง ปลูกบัว ปลูกไม้ดัด บอนไซ กระถางที่ใช้ปลูกมักใช้กระถางลายครามหรือกระถางเคลือบจากจีน ได้ชมความงามของกระถางและต้นไม้ น้ำจากอ่างบัวหรือการคายน้ำของพืช ทำให้อากาศมีความชื้นหายใจสะดวก บางแห่งเจาะกลางนอกชาน ปลูกไม้ต้นใหญ่อาจเป็นไม้หอมหรือไม้ผลซึ่งทำให้เกิดความร่มเย็น และยังได้ก๊าซออกซิเจน ตอนหัวค่ำในฤดูร้อนหรือคืนเดือนหงายนอกชานบ้านเป็นที่รวมของสมาชิกในบ้าน มารวมตัวนั่งพูดคุย ถามทุกข์สุข อบรมสั่งสอนบุตรหลานในเรื่องกิริยามารยาทต่างๆ เช่น เมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ไม่ก้มหลัง ก็จะถูกตำหนิว่าเป็นคนหลังแข็ง ผู้ใหญ่นั่งแล้วเด็กยืนอยู่ข้างหลัง ก็จะถูกตำหนิว่ายืนค้ำหัวผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่คุยกันอยู่แล้วเด็กพูดขัดจังหวะก็จะถูกตำหนิว่า พูดไม่รู้กาลเทศะ มีสอนการอ่าน การเขียน การท่องอาขยาน สอนเรื่องอาชีพ สุดท้ายก่อนนอนเด็กๆ ก็จะทำให้ผู้ใหญ่เล่านิทานให้ฟัง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนที่เด็กทำการบ้าน เขียน อ่าน ท่อง ให้ผู้ใหญ่ฟังแล้วนิทานที่ได้ฟังก็จะมีข้อคิด ข้อสอนใจ ทุกครั้ง เรือนชานจึงเป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน

เรือนไทยภาคใต้

การเข้าลิ้นสลัก เข้าเตื่อย เรือนไทยไม่ใช้ตะปูในการตอกยึด จะใช้การเข้าลิ้น การเข้าเตื่อย การใช้สลัก เพื่อให้ส่วนประกอบของบ้านยึดติดแน่นกัน เพื่อประกอบเป็นเรือน ซึ่งเทคนิคนี้ช่วยให้การปลูกสร้างเสร็จเร็ว โครงสร้างมีความแข็งแรงและมีความยืดหยุ่นสูง สามารถต้านทานแรงลมและฝนได้ดี แล้วยังไม่ต้องกังวลเรื่องสนิมเหมือนบ้านในปัจจุบันที่ใช้ตะปูเป็นตัวยึดเมื่อมีการรื้อถอนก็จะง่ายไม่มีความเสียหายและรวดเร็ว

เสาสอบเข้าหากัน เพื่อความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้าง รูปทรงสามเหลี่ยมมั่นคง พื้นดินภาคกลางค่อนข้างอ่อน การสอบเข้าของโครงสร้างจึงทำให้มีการค้ำยันต้านแรงซึ่งกันและกันของอีกด้านหนึ่งได้

ขยายต่อเชื่อมกันได้ เรือนไทยมีลักษณะเด่นคือการเชื่อมต่อกันเป็นเรือนหมู่ เมื่อลูกชายหรือลูกสาวโตขึ้นและมีครอบครัวโดยตกลงว่าจะอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้ว พ่อแม่จะปลูกเรือนให้อยู่อีกหลังหนึ่งต่างหาก อาจสร้างขึ้นตรงกันข้ามกับเรือนพ่อแม่ โดยมีชานเป็นตัวเชื่อมเกิดเป็นเรือนหมู่ขึ้นทำให้ครอบครัวอยู่ใกล้กัน ลูกยังช่วยดูแลพ่อ แม่ ยามเจ็บไข้ ยามแก่ชรา ส่วนพ่อแม่ ก็ช่วยเลี้ยงดูหลานเมื่อลูกๆ ต้องทำงาน

ครัวไทย เรือนครัวไทยมักมีขนาดใหญ่ โปรง ไม่ค่อยยอบอ้าวและไม่มีปัญหาเรื่องควันรบกวน เพราะจั่วจะทำเป็นรูปรีศมีพระอาทิตย์ มีช่องว่างพื้นจะใช้ไม้ขัดแตะหรือถ้าใช้ไม้จริงก็จะเว้นร่องไว้เทน้ำ สำหรับฝาเรือนครัวจะใช้ไม้ไผ่เหลาแล้วมาขัดเป็นฝาบ่าน เรียกว่า ฝาสำหรวอด ทำให้ระบายอากาศ ควันไฟถ่ายเทออกจากห้องครัวทางฝายที่โปรงโดยลมที่พัดขึ้นจากใต้ถุนบ้าน ผ่านทางพื้นที่มีร่องระหว่างแผ่นไม้ทั้งยังทำให้อากาศและน้ำระบายออกไปได้ดีด้วย แสงก็จะเข้ามาช่วยไม่ให้ในครัวมืด นอกจากนี้ยังใช้เป็นที่พักปลาแห้ง พริกแห้ง หอม กระเทียมและเครื่องใช้ที่ทำจากไม้ไผ่ โดยการแขวนไว้ที่เพดานของห้อง ควันไฟจากการทำอาหารจะลอยขึ้นรม อาหาร ของใช้ ช่วยป้องกันมด มอด แมลงอื่นๆ ที่จะมากัดกินอาหารหรือของใช้ที่ทำจากไม้ไผ่ได้เป็นอย่างดี

เรือนไทยภาคใต้

เรือนไทยภาคอีสาน

เรือนไทยภาคอีสาน

เรือนไทยภาคอีสาน

เรือนไทยภาคกลาง

พิธีกรรมในการปลูกเรือนไทย การปลูกเรือนไทยทุกขั้นตอนจะมีพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งฤกษ์ยามในการปลูก เช่น เดือนที่เริ่มปลูก การสวดถอน ที่ก่อนปลูกเรือน วันที่ขุดหลุม วันยกเสาเอก จะต้องหาวันที่เป็นมงคล และมีพิธีกรรม ข้อห้าม เช่น ห้ามปลูกเรือนคร่อมตอ เพราะต้นไม้ที่ตัดเหลือแต่ตอจะยังไม่ตาย อาจจะแตกยอดขึ้นมาใหม่ เป็นอันตรายกับตัวเรือน การไม่ขุดตอออกก่อนปลูกบ้านพื้นใต้ถุนบ้านก็จะไม่เรียบ ใช้ประโยชน์ไม่ค่อยได้ ทำให้ขุดเสาลำบากเพราะบางทีไปโดนรากไม้ ตอไม้เมื่อแห้งอาจเป็นที่อยู่และอาหารของปลวก ทำให้ปลวกขึ้นบ้านได้ ถ้าปลูกบ้านแล้วจึงมาขุดตอ จะขุดลำบากเมื่อขุดออกแล้วพื้นดินไม่แน่น ห้ามปลูกเรือนคร่อมบ่อน้ำ สระน้ำ ถึงแม้จะถมดินแล้ว อาจเป็นเพราะดินที่ถมใหม่ไม่แน่น ดินในบ่อเป็นดินเลน อาจมีการเลื่อนไหลได้ ทำให้บ้านทรุดหรือลึ้มได้ ห้ามปลูกเรือนคร่อมท้อง ถ้าบ้านใดมีคนกำลังตั้งท้องห้ามปลูกเรือน อาจเพราะทำให้คนท้องอยู่อย่างลำบากขณะปลูกบ้าน หรืออาจมีไม้หรือสิ่งของอื่นวางกีดขวาง ถ้าเดินสะดุดอาจเป็นอันตรายต่อบุตรในท้อง เป็นต้น การห้ามดังกล่าวมักยกเรื่องความไม่เป็นสิริมงคลมาอ้างเพราะคนจะเชื่อมากกว่าเหตุผลอื่นๆ

อนาคตของเรือนไทย

แหล่งปรุ้งเรือนไทย อยู่ที่อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งยังคงเป็นที่นิยมของกลุ่มผู้มีฐานะ ในการสร้างเรือนไทยเป็นที่อยู่อาศัยหรือเป็นเรือนรับรอง ปัจจุบันผู้ปรุ้งเรือนไทยขายหลายราย ยังมีงานอย่างล้นมือไม่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจาก

๑. กระแสความนิยมอนุรักษ์ไทยมีเพิ่มขึ้น คนไทยหันมาใช้ของไทย และดำรงชีวิตแบบไทยๆ รวมทั้งการอยู่อาศัยในบ้านเรือนไทย

๒. การซ่อมแซมบ้านเรือนไทยรวมทั้งภูมิพระ ศาลาการเปรียญ ที่มีอายุมากแล้วชำรุด สามารถหาช่างซ่อมแซมสั่งซื้อหรือสั่งทำส่วนที่ชำรุดได้ง่าย

๓. การปลูกเรือนไทยทำได้รวดเร็วขึ้น เนื่องจากทางผู้ปรุ้งเรือนไทยเมื่อยามไม่มีใครมาว่าจ้างทำอะไร เขาก็จะปรุ้งส่วนต่างๆ ของบ้านเรือนไทยไว้เป็นหลังๆ ซึ่งแต่ละส่วนสามารถนำไปประกอบกันได้อย่างพอดี เมื่อมีผู้ต้องการเรือนไทยช่างก็จะยกแต่ละส่วนที่ทำไว้มาประกอบกัน

ปัจจุบันมีการนำเครื่องจักรเข้ามาช่วยในการปรุ้งและปลูกสร้างบ้านเรือนไทย ซึ่งขึ้นงานก็ไม่แพ้ฝีมือคนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ช่างสามารถทำงานได้เร็วและงานไม่เสียหาย อย่างไรก็ตาม อนาคตของเรือนไทย ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้

๑. ช่างชำนาญงานทางการบูรณปฏิสังขรณ์ไทยหายาก ถึงจะมีเครื่องจักรเข้ามาช่วย แต่คนทำก็ยังต้องเป็นคนที่มีความชำนาญทางช่างนั้นๆ อยู่ เพื่อตรวจสอบชิ้นงานว่ามีรูปแบบ คุณภาพเหมือนงานดั้งเดิมหรือไม่ ถูกต้องตามลักษณะของบ้านเรือนไทยหรือไม่

๒. ราคาบ้านเรือนไทยสูงกว่าบ้านทั่วๆ ไปหลายเท่าเมื่อเปรียบเทียบเนื้อที่ใช้สอยเท่ากัน

๓. มีการประยุกต์บ้านเรือนไทยไปตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย การใช้วัสดุ ค่าใช้จ่าย จึงทำให้เรือนไทยกลายรูปแบบไปบ้าง

๔. วัสดุที่เป็นไม้หายาก เรือนไทยใช้ไม้เป็นหลักในการบูร แต่เนื่องจากการปิดป่าของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ ทำให้ไม้ขาดแคลน

สภาพเรือนไทย ที่ออกแบบประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

แหล่งผลิตและซ่อมแซมบ้านเรือนไทย

ขั้นตอนการทำมิดอร์ญุก

มิดอร์ญุก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวเวียงจันทน์ได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ได้เลือกทำเลตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านต้นโพธิ์ และบ้านไผ่หนอง (ปัจจุบันคือพื้นที่หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๗ ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) เพราะมีไม้ไผ่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น มีหนองน้ำและสภาพพื้นที่ที่ถูกโอบด้วยคั้งน้ำของแม่น้ำป่าสักจนมีสภาพเกือบคล้ายกับเกาะขนาดใหญ่ การคมนาคมทางน้ำก็สะดวกเนื่องจากแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ชาวปลาอุกผสมผสาน ซึ่งเชื้อต่อการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะช่างตีเหล็กเพราะไม้ไผ่ใช้เผาเป็นเชื้อเพลิงอย่างดีในการเผาเหล็กเพื่อตีเป็นเครื่องใช้ต่างๆ เนื่องจากให้ความร้อนสูงมากกว่าถ่านไม้ชนิดอื่นๆ ไม่แตกเป็นลูกไฟ ไม่ไผ่ยังใช้ทำด้ามมีดด้ามค้อน และด้ามพะเนิน (อุปกรณ์คล้ายค้อน มีขนาดใหญ่ใช้ในการตีเหล็ก) และที่สำคัญไม้ไผ่เป็นวัสดุที่สำคัญในการสร้างบ้านพักอาศัยของชาวเวียงจันทน์ดังกล่าว

ชาวเวียงจันทน์ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นผู้มีความชำนาญในการตีเหล็กเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะมีดซึ่งต่อมาเรียกว่า มิดอร์ญุก โดยได้ถ่ายทอดมายังลูกหลานรุ่นต่อรุ่น สืบทอดและพัฒนาต่อมาจนถึงปัจจุบัน การทำมิดอร์ญุกจึงถือเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาของชาวพระนครศรีอยุธยา

การทำมิดในระยแรกอาจทำใช้กันภายในครัวเรือนและในหมู่บ้านของตนหรือหมู่บ้านใกล้เคียง แต่มีดสามารถใช้ได้นาน จึงต้องหาสถานที่จำหน่ายตามแหล่งชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้า และได้นำมีดไปขายที่บ้าน “อรัญญิก” (ปัจจุบันตำบลปากท่า อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) เป็นมีดที่มีความคมกริบ เนื้อเหนียว แกร่ง ไม่บิ่นง่าย ทนทาน รูปร่างสวย ทำให้มิดอร์ญุกเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมกันทั่วไปจึงเป็นที่มาของชื่อมิดอร์ญุก ทั้งๆ ที่แหล่งผลิตดั้งเดิมอยู่ที่บ้านต้นโพธิ์ และบ้านไผ่หนอง

ในเทศกาลวันมาฆบูชา มีประเพณีมัสการพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พุทธศาสนิกชนจากจังหวัดต่างๆ จำนวนมาก เดินทางผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปนมัสการพระพุทธบาท ช่างตีมีดจะรวบรวมมีดที่ตนตีได้ไปขายในงานนี้เป็นประจำทุกปี และมักปลุกโรงตีเหล็กตามริมแม่น้ำป่าสัก ซึ่งเป็นทางผ่านของผู้ที่จะไปนมัสการพระพุทธบาท กิตติศัพท์ของมิดอร์ญุกจึงระบือไปไกลขนาดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จไปทอดพระเนตรการตีมีดของช่างทั้งสองหมู่บ้าน ทั้งนี้ ชาวบ้านไผ่หนองและบ้านต้นโพธิ์ยังคงสืบทอดอาชีพตี “มิดอร์ญุก” สืบมาจนทุกวันนี้

พิธีไหว้ครูบูชาเตา

พิธีไหว้ครูบูชาเตาเป็น “พิธีไหว้ครู” ช่วงที่มีดอร์ญกุก ของชาวบ้าน อำเภอนครหลวง ซึ่งยังคงถือสืบกันมาตามขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมโดยทุกบ้านจะจัดขึ้นในวันพฤหัสบดีช่วงเช้าตรู่ระหว่างวันขึ้น ๗ ค่ำถึง ๙ ค่ำ เดือน ๕ (ประมาณเมษายน - พฤษภาคม) เพื่อระลึกถึงพระคุณครูบาอาจารย์และเพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งยังเป็นการปิดเป่าอุปัชฌายะเหตุต่างๆ ในการตีเหล็กอีกด้วย เมื่อได้เวลาผู้ทำพิธีไหว้ครูจะกล่าวชุมนุมเทวดา ไหว้พระรัตนตรัย จากนั้นอัญเชิญครูบาอาจารย์ทั้งหลายอันได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระวิฆณุกรรม พระมาตุลี พระพาย พระคงคา พระฤาษี ๘ องค์ ฯลฯ ตลอดจนบูรพาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทพรแก่ผู้เข้าร่วมพิธีให้ประสบแต่ความสุข ความเจริญ แล้วปิดทองเครื่องมือทุกชิ้น ประพรมน้ำมนต์ให้เครื่องมือและผู้เข้าร่วมพิธี

ภูมิปัญญาจากมิดอร์ญกุก

๑. ช่วงทำมิดอร์ญกุก ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้มีความชำนาญในการตีเหล็กเป็นอย่างมาก ขั้นตอนการทำมิดทุกขั้นตอนต้องใช้ความรู้ ทักษะ และความชำนาญเฉพาะตัว เช่น

- การสังเกตความร้อนของไฟในการเผาเหล็กด้วยสายตาจนเกิดความชำนาญ ขนาดของมิดชนิดเดียวกันจะเท่ากันและมีลักษณะที่เหมือนกันทุกเล่ม โดยไม่มีการวัดขนาดขณะทำจะใช้เพียงสายตาในการสังเกต

- การเลือกวัสดุ ประกอบด้วย (๑) เหล็ก ต้องเลือกให้เหมาะสมกับชนิดของมิด คม แข็งแกร่ง และการใช้งาน (๒) ถ่านที่มีคุณภาพดีต้องเป็นถ่านที่เผาจากไม้ไผ่ เพราะให้ความร้อนสูง ไม่แตกเป็นลูกไฟ ไม่มีควัน ถ่านใช้เผาเหล็กให้ร้อนเพื่อการตีขึ้นรูป (หลาบ) หรือ (ซ้ำ) หรือการใช้ค้อน ตีเนื้อเหล็กที่เป็นรูปแล้วให้เรียบเป็นมันมีเนื้อแน่น (ไห) การแต่งให้ได้รูปเล่มที่สวยงาม การทำคมให้เหมาะสมกับชนิดการใช้งานของมิดและการชุบคมให้แข็งซึ่งเป็นสูตรลับและภูมิปัญญาที่สืบทอดและพัฒนาขึ้นมา บางชนิดสามารถใช้ฟันตะปูขาดโดยคมมีดไม่มีรอยบิ่นเลย (๓) เถาวัลย์เปรียง นำมาทุบให้เป็นเส้นสำหรับจุ่มน้ำพรมไฟ เพื่อควบคุมความร้อน โดยไฟจะไม่ไหม้ง่ายเหมือนวัสดุอื่น

- การประสานเหล็กให้เป็นเนื้อเดียวกัน

๒. การทำงานร่วมกัน การตีมิดจะต้องใช้คนร่วมกันอย่างน้อย ๕ คน คือ คนควบคุมไฟ ๑ คน คนตี ๓ คน หน้าเตา ๑ คน คนตีพะเนินทั้งสามคนจะต้องตืออย่างรวดเร็ว ในขณะที่เหล็กยังร้อน แต่ละคนต้องรู้จังหวะการตีไม่ขัดจังหวะ ต้องรู้ว่าต้องตีตรงไหนเมื่อคนหน้าเตาพลิกเหล็ก เพื่อให้ได้เป็นรูปทรงของมิดที่ต้องการ

มิดอร์ญกุก งานประดิษฐ์กรรมของหมู่บ้านต้นโพธิ์ และหมู่บ้านไผ่หนอง ที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

มิดสารพัดประโยชน์ “คมตัด สันตอย ข้างทุบ หัวซุด ด้ามโซลก” มิดของคุณย่าคุณวินัย ยินดีวิทยานำมาจากเวียงจันทน์

๓. การใช้ประโยชน์มาจากคุณสมบัติของมิดอร์ญกุกที่ “คมตัด สันตอย ข้างทุบ หัวซุด ด้ามโซลก” มิดหนึ่งเล่ม สามารถใช้งานได้หลายอย่าง คือ คมใช้หั่น ใช้ตัด เพื่อให้ขาด สันตอยสันมิดจะมีความหนา สามารถนำไปทำให้สิ่งต่างๆ แตกได้ เช่น ต่อยมะพร้าว ทำให้มะพร้าวแตกออกเป็น ๒ ซีก เพื่อนำมาซูด ข้างทุบ คือ เอาด้านข้างของมิด ทุบสิ่งต่างๆ ให้แบน หัวซุด คือ การใช้หัวมิดเป็นฟันขนาดเล็ก ใช้ซูดสิ่งต่างๆ ให้เป็นฝอย เช่น ซูดมะพร้าว ซูดผิวไม้ ด้ามโซลกคล้ายไม้ตีพริก สำหรับใช้ตำหรือโซลก พริก สมุนไพรให้ละเอียด ซึ่งเป็นการใช้ส่วนต่างๆ ของมิดได้สารพัดประโยชน์นั่นเอง

เนื่องจากมิดอร์ญกุก ยังคงใช้กรรมวิธีในการทำแบบดั้งเดิม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้ประกาศขึ้นทะเบียนมิดอร์ญกุกเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒

การทำมิดอร์ญกุกนับเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน หลายครอบครัวในตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงยึดอาชีพนี้อยู่ ซึ่งถือว่าเป็นงานฝีมือ แต่ละบ้านจะมีมิดหรือของใช้ ดีไซน์เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านต่างๆ เข้ามา ค่านิยมเปลี่ยนแปลง และทรัพยากรลดน้อยลง ทำให้วิธีการผลิตมิดอร์ญกุกมีการเปลี่ยนแปลง เพราะ

(๑) แรงงานหายาก จึงต้องใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน

(๒) ระยะเวลาในการผลิตเปลี่ยนไป

(๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์หลายอย่างขึ้นโดยใช้พื้นฐานภูมิปัญญา

จากการเผาเหล็ก ตีเหล็ก ผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ และขนาดต่างๆ ให้มีความสวยงาม เหมาะสมกับการใช้งานของคนทุกระดับ เช่น เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร เครื่องมือการเกษตร กรรไกรตัดแต่งกิ่ง กรรไกรตัดหญ้า ที่เก็บผลไม้ชนิดต่างๆ อาวุธโบราณที่ใช้ในการแสดง เครื่องประดับตกแต่งบ้าน

ปัจจุบันหมู่บ้านไผ่หนอง เป็นหมู่บ้านที่มีนักศึกษา นักท่องเที่ยว เข้ามาศึกษาและชมวิธีการตีมิด ทำให้เป็นแหล่งศึกษาและแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งของพระนครศรีอยุธยา

หม้อดินคลองสระบัว

คลองสระบัวตั้งอยู่ในทุ่งกว้าง เดิมเป็นสระน้ำที่มีบัวอยู่มากและมีลำคลองไหลผ่าน จึงมีดินเหนียวซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำหม้อดิน นอกจากนี้ การที่จะนำหม้อดินไปขาย ต้องไปทางเรือเพราะขนได้ครั้งละมากๆ ปลอดภัยจากการแตกชำรุด อีกทั้งคลองสระบัวมีทางเชื่อมต่อกับแม่น้ำหลายสายจากสภาพดังกล่าวคลองสระบัวจึงเป็นแหล่งผลิตหม้อดินมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ขั้นตอนการทำหม้อดิน เริ่มจากการนำดินแช่น้ำหมักไว้ในบ่อ ประมาณ ๑ - ๒ วัน แล้วนำดินผสมกับทราย และน้ำพอประมาณ จากนั้นจึงย่ำดินด้วยเท้าให้ดินกับทรายเข้ากันจนเหนียวเป็นเนื้อเดียวกัน เมื่อได้ที่แล้วจึงตักดินขึ้นมาห่อไว้ด้วยผ้าชุบน้ำเตรียมสำหรับการปั้น

การปั้นหม้อ ผู้ปั้นจะตักดินมาวางบนแป้นหมุนโดยประมาณดินให้พอเหมาะ ในสมัยโบราณแป้นหมุนจะใช้คนหมุน แต่ปัจจุบันใช้มอเตอร์ ผู้ปั้นใช้มือกดลงตรงกลางจนได้ขนาดความหนาและความสูงตามต้องการ จากนั้นนำผ้าชุบน้ำ “รีหม้อ” ให้ได้รูปร่าง เมื่อพอใจแล้วจึงใช้ด้ายตัดดินตรงฐานหม้อถือเป็นการปั้นหม้อเสร็จหนึ่งใบ หม้อที่ได้จากการปั้นจะถูกลำเลียงมาวางบนแผ่นกระดานไม้อย่างเป็นระเบียบก่อนนำไปตาก (ทั้งแดดและลม) นำหม้อที่ผ่านการตากแห้งเรียบร้อยแล้วมาทาสี โดยใช้ผ้าชุบโคลนสีเหลือง หรือที่เรียกว่า “ดินเหลือง” ตากไว้ ๑ คืน

ชาวบ้านคลองสระบวยังคงใช้วิธีการเผาหม้อดินแบบโบราณที่เรียกว่า “เผาเตาสุ่ม” โดยเตาเผาจะได้รับการก่อสร้างเป็นทรงสูงเหนือพื้นดินส่วนด้านล่างของเตาจะขุดดินลงไปให้ลึกพอประมาณ เพื่อใส่ฟืนไม้กระถินซึ่งเป็นเชื้อเพลิงพื้นบ้าน การเผาจะใช้เวลาชั่วข้ามคืนแล้วจึงเปิดเตาในช่วงเช้า ระหว่างที่หม้อถูกลำเลียงออกจากเตาเผาหากใบไหนร้าวหรือมีตำหนิก็จะทุบทิ้งจะไม่นำไปจำหน่ายเพราะทำให้เสียชื่อ “หม้อดินเผาบ้านคลองสระบัว”

ภูมิปัญญาจากหม้อดินคลองสระบัว

๑. หม้อดินคลองสระบัวเป็นการเลือกประกอบอาชีพตามลักษณะสภาพแวดล้อม

๒. การเลือกดินที่จะมาใช้ปั้นหม้อ ถือเป็นภูมิปัญญาของผู้ประกอบอาชีพดังกล่าวโดยเฉพาะดินเหลืองที่ใช้เคลือบหม้อก่อนเผา ดินเหลืองจะดูจากขุยปูถ้าขุยปูมีดินสีเหลืองก็จะขุดดินบริเวณนั้นลึกลงไปก็จะพบดินเหลืองทำให้หม้อเมื่อเผาแล้วมีสีแดงสวย เป็นเงา น้ำเคลือบจากดินขุยปู ยังเข้าไปแทรกในเนื้อดิน ทำให้หม้อไม่ร้าวหรือซึมเมื่อใส่น้ำเวลาประกอบอาหาร การใช้ดินเหนียวผสมทราย ซึ่งมีสารประกอบซิลิกาผสมอยู่ เมื่อเผาแล้วซิลิกาจะทำให้เนื้อดินยึดติดกันแน่น ผิวเป็นเงางาม โดยใช้ทักษะสังเกต ใช้การทดลองเทียบเคียงกับผลิตภัณฑ์ การเผาจะใช้การสังเกตสีของไฟเพื่อให้ได้หม้อที่แกร่งทนทาน

๓. การปั้นหม้อเป็นงานฝีมือ ต้องใช้ความชำนาญในการกำหนดลักษณะกำหนดขนาด โดยไม่มีแบบและการวัด เพื่อให้ลักษณะและขนาดของหม้อเท่ากัน

ปัจจุบันหม้อดินยังเป็นที่ต้องการแม้ไม่มากนัก เช่นใช้ในการต้มยา เนื่องจากความเชื่อว่า ยาหม้อต้องต้มด้วยหม้อดิน ใช้สำหรับชนมปลากริม ไข่เต่า แต่อาชีพปั้นหม้อลดน้อยลงมาก ชาวคลองสระบัวที่ยังคงปั้นหม้อมีไม่กี่บ้าน อย่างไรก็ตาม การปั้นหม้อยังคงมีอยู่เพื่อการอนุรักษ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

ปลาตะเพียนใบลานที่ไม่ได้ตกแต่งด้วยสี

ปลาตะเพียนใบลานที่ตกแต่งลวดลายสี สีสันสดใสสวยงาม

ปลาตะเพียนใบลาน

ชาวไทยมีความผูกพันกับปลาตะเพียนมาตั้งแต่สมัยโบราณ และมีความเชื่อเกี่ยวกับปลาตะเพียนว่า เป็นสิริมงคล ทำให้เงินทองไหลมาเทมา หากบ้านไหนแขวนปลาตะเพียนไว้หน้าบ้านจะทำให้บ้านนั้นมั่งมีศรีสุขท่ามาคำขึ้นคำว่า **“เพียน”** ที่เป็นคำท้ายของปลาดังกล่าวนั้นออกเสียงคล้ายกับคำว่า **“เพียร”** ซึ่งหมายถึงความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จากความเชื่อดังกล่าวจึงมีการทำปลาตะเพียนด้วยวัสดุต่างๆ แขนวประดับบ้าน เช่น ปลาตะเพียนเงิน ตะเพียนทอง พิมพ์เป็นผ้ายันต์มีรูปปลาตะเพียนปรากฏอยู่

ปลาตะเพียนใบลาน มีต้นกำเนิดมาจากชาวมุสลิมที่มาจากทางภาคใต้และเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายในบริเวณหัวแหลมของปากแม่น้ำลพบุรีเดิม (ปัจจุบันเป็นคลองเมืองแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านทิศตะวันตกของเกาะเมือง) เป็นผู้ริเริ่มทำปลาตะเพียนสาน เพราะมีความผูกพันกับชีวิตในน้ำ และคุ้นเคยกับรูปร่างของปลาตะเพียน จึงได้พยายามประดิษฐ์โดยเลียนแบบของจริง ในครั้งแรกใช้ใบตอง ใบมะพร้าว ใบตาล ซึ่งหาง่ายเป็นวัสดุในการทำ สำหรับให้ลูกหลานเล่น แต่ไม่คงทน ต่อมาเริ่มสานปลาตะเพียนเพื่อการค้าจึงใช้ใบลานทำให้คงทนอยู่ได้นาน

ปลาตะเพียนใบลาน ๑ พวงมีส่วนประกอบสำคัญได้แก่

- กระโจม ช่วยสร้างความสมดุลของแผงปลาตะเพียน (โม่บาย)
- ตัวแม่ปลา เป็นส่วนที่เด่นที่สุดจึงต้องพิถีพิถันในการสานและตกแต่งเขียนสีลวดลายต่างๆ เพื่อช่วยให้แม่ปลาสวยงามสะดุดตายิ่งขึ้น
- กระทงเกลือ คล้ายดาวนูนรูป ๕ แฉกสำหรับร้อยลูกปลา
- ปักเป่าใช้ใบลานสานรูปร่างคล้ายข้าวหลามตัดหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนทรง ๓ มิติ มีขนาดเล็กๆ ใ้ร้อยเชือกโยรร้อยต่อของชิ้นส่วนต่างๆ ในพวงปลาตะเพียนสาน
- ใบโพธิ์ ใช้ต่อปลายของอุบะห้อยจากกระโจม และกระทงเกลือตลอดจนปลายของอุบะที่ห้อยต่อจากลูกปลาทั้งหมด ใช้สำหรับตกแต่งรอบกระโจมปลาและกระทงเกลือ

• ลูกปลา มีขนาดเล็กกว่าแม่ปลาประมาณ ๓-๔ เท่า ใช้ร้อยกับระย้าทั้ง ๓ สาย ถ้าเป็นระย้าใหญ่จะร้อยไว้ใต้กระพวงเกลือ มีปีกเป่าร้อยคันตอนบนถ้าเป็นระย้าเล็กจะร้อยต่อจากปีกเป่าที่ห้อยจากตัวแม่ปลาลงมา แต่ละสายร้อยลูกปลาประมาณ ๒ - ๓ ตัว แล้วแต่ขนาด ลูกปลาแต่ละตัวห้อยอุบะหรือระย้าสั้น

การลงสีพื้นและเขียนลวดลายปลาตะเพียนชุดหนึ่งมักเป็นสีชุดเดียวกันโดยยึดถือตัวแม่ปลาเป็นหลัก เช่น สีแดง ดำ เขียว น้ำเงิน ชมพู เหลือง ส้ม ฟ้า ม่วง และสีขาว บริเวณเกล็ด ครีบ หางและส่วนละเอียดของตัวปลา นิยมวาดลวดลายด้วยสีบรอนซ์เงินหรือสีบรอนซ์ทองเพื่อให้ดูแวววับสวยงาม ส่วนลวดลายของเกล็ดบนตัวแม่ปลา นิยมเขียน “ลายผักชี” ส่วนหางปลานิยมเขียน “ลายดอกไม้” และ “ลายต้นสน” ซึ่งเป็นลวดลายที่ชาวไทยมุสลิมเขียนมานานแล้ว

เมื่อสีที่เขียนลวดลายบนส่วนต่างๆ ของปลาตะเพียนแห้งแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือการร้อยและประกอบชิ้นส่วนต่างๆ เป็นพวงปลาตะเพียน

ภูมิปัญญาจากปลาตะเพียนโบราณ

๑. การแขวนปลาตะเพียนโบราณไว้เหนือเปล ทำให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน หลับง่าย ไม่ร้องรบกวนคนเลี้ยง และความเชื่อว่า ลูกหลานจะได้โตเร็ว แข็งแรง ครอบครัวจะมีลูกหลานมากมายเหมือนปลาตะเพียน

การแขวนปลาตะเพียนไว้เหนือเปล เมื่อโดนแรงลม ทำให้ปลาพริ้วไหว เด็กมองดูเพลินจนหลับไปเอง พ่อ แม่ หรือคนเลี้ยง ก็สามารถทำงานอื่นได้ เมื่อเด็กเห็นปลาตะเพียนแกว่งไปตามแรงลม เด็กจะมีการตอบสนอง เช่น ยกมือ ดิ้นยกขาเหมือนจะจับปลาตะเพียน ทำให้เด็กได้ออกกำลังกายและเด็กมีจินตนาการตามวัย ช่วยบ่มเพาะให้เด็กมีจิตใจที่ละเอียดอ่อนและอ่อนโยนกับสิ่งรอบข้าง

๒. การร้อยปลาตะเพียน เริ่มต้นจากปลาตัวใหญ่คือแม่ปลา และมีลูกปลาห้อยอยู่ใต้แม่ปลา เป็นการสอนให้เห็นความสำคัญของพ่อแม่ ในการเป็นผู้นำของครอบครัว การเลี้ยงดู ปกป้องลูกๆ ในเวลาเดียวกันยังเป็นการเตือนถึงบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ ที่มีต่อลูกในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน ลูกๆ ของตน

๓. ปลาตะเพียนโบราณเป็นงานหัตถกรรมที่สืบทอดกันมากกว่า ๒๐๐ ปี นับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันปลาตะเพียนโบราณในอำเภพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แหล่งที่สานกันมากได้แก่ ที่ชุมชนหัวแหลม ตำบลท่าवासกรี และตำบลภูเขาทอง ลักษณะการทำ มีทั้งทำเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริม โดยพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลาย ตามความต้องการของผู้บริโภค มีการใช้วัสดุอื่นแทนโบราณเนื่องจากโบราณมีราคาแพง ต้นทุนการผลิตปลาตะเพียนโบราณสูงขึ้น ปลาตะเพียนโบราณจึงมีราคาแพง เมื่อเปรียบเทียบกับของตกแต่งอื่นๆ และคนมีความนิยมน้อยลง แม้จะเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

ปลาตะเพียนโบราณในรูปแบบต่างๆ ที่มีสีสันสวยงาม

ผลิตภัณฑ์พัดสานบ้านแพรก
ลายกฐิน สพฐ.

ผลิตภัณฑ์พัดสานบ้านแพรก

พัดสานบ้านแพรก

การดำรงชีวิตของชาวชนบทเป็นการอยู่แบบง่ายๆ อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ ยามที่ธรรมชาติโหดร้ายก็จะหาวิธีที่จะเอาชนะธรรมชาติ โดยการคิดแก้ปัญหา ซึ่งต่อมาก็กลายเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมายังลูกหลาน ยามฤดูร้อนอากาศร้อนอบอ้าว จึงนำไม้ไผ่ซึ่งมีอยู่รอบๆ บ้านมาจักเป็นตอกสานเป็นเครื่องโบกให้เกิดลม ซึ่งเรียกว่าพัด สามารถนำติดตัวไปได้ง่าย และใช้บังแสงแดดได้ นอกจากจะใช้พัดร่างกายได้แล้วยังใช้โบกเตาไฟ เวลาก่อไฟทำอาหาร ใช้โบกกระจายควันกองไฟที่สุ่มโล่งๆ ให้ควาย

พัดสานบ้านแพรกเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านอันทรงคุณค่าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอบ้านแพรกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสานพัดมาเป็นเวลากว่า ๕๐ ปีแล้ว มีการประยุกต์ปรับปรุงรูปแบบ โดยสานพัดเป็นอาชีพเสริมภายในครัวเรือนในช่วงว่างเว้นจากการทำนา พัดสานบ้านแพรกเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องให้เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอบ้านแพรก

ขั้นตอนการทำ เริ่มจากการคัดเลือกไม้ไผ่ นิยมใช้ไผ่สีสุกที่ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป เรียกว่า “ไผ่มันปลาคด” เนื้อไม้ขาวเป็นมัน เมื่อนำไปย้อมสีสีจะเป็นเงาสดใส จากนั้นจึงนำมาตัดเป็นท่อนด้วยเลื่อยคมละเอียดแล้วจักดอกเอาข้อไม้ ผิว และซี่ไม้ออกให้หมด นำตอกที่จักได้ไปผึ่งลมหรือแดดให้แห้งก่อนนำไปย้อมสี โดยนำเส้นตอกจุ่มลงไปในน้ำสีที่กำลังเดือดให้ทั่วตลอดทั้งเส้นเมื่อย้อมแล้วนำไปล้างในน้ำเย็นเป็นการล้างสีที่ไม่ติดเนื้อไม้ออกแล้วนำไปผึ่งลมหรือแดดให้แห้งก่อนนำไปสานพัด ซึ่งผู้สานจะใช้ความชำนาญและความสามารถพิเศษในการสานพัดให้เป็นดอก ลวดลายแบบโบราณ และมีการปรับปรุงประยุกต์ลวดลายให้มีความสวยงามประณีตไม่ใช่เฉพาะลายพื้นฐานเท่านั้น

ลักษณะเด่นของพัดสานบ้านแพรก คือ การประยุกต์รูปแบบให้มีความสวยงามประณีต ได้แก่ สานเป็นตัวหนังสือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สานเป็นรูปลาย ๑๒ ราศี รูปเจดีย์ ๓ องค์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ รูปพระเจ้าอุทุมพร รูปนกคู่สาน ประยุกต์ลวดลายรูปแบบตามโอกาสและสถานที่

ภูมิปัญญาจากพัดสานบ้านแพรก

๑. พัดสานบ้านแพรกเป็นงานศิลปะที่มีคุณค่าบ่งบอกถึงความเป็นไทย รูปทรงของพัดสานบ้านแพรกเป็นรูปใบโพธิ์ ก้นขอบด้วยผ้าเงิน ผ้าทอง หรือผ้าลูกไม้ ทำให้มีสีสันสวยงาม อ่อนช้อย

๒. การสร้างลวดลายบนพัด เกิดจากการที่ชาวบ้านแพรกดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ จึงเกิดจินตนาการมาสร้างเป็นลายพัด ซึ่งสะท้อนถึงอดีตที่บ้านแพรกเคยมี เช่น ลายนกแก้วคู่ เพราะชุมชนแห่งนี้เคยมีนกแก้วชนิดหนึ่ง

อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นสัตว์ที่มีความน่ารักสวยงามและแสนรู้ทำให้ชาวบ้านนำมาสานเป็นลายนกแก้วคู่ได้อย่างสวยงาม **ลายพิกล** ที่ชาวบ้านได้แนวคิดมาจากดอกพิกลที่ร่วงหล่นอยู่ตามลานวัด **ลายกังหัน** เป็นของเล่นที่พบเห็นได้เสมอในสมัยก่อน **ลายเครือวัลย์** เป็นไม้เลื้อยชนิดหนึ่งที่เคยอยู่ตามรั้วบ้าน ลวดลายเหล่านี้แสดงถึงความสามารถสร้างสรรค์งานออกมาได้อย่างมีคุณค่าของชาวบ้านแพรง

๓. พัดสานบ้านแพรงเป็นเอกลักษณ์ เป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบ้านแพรง ซึ่งได้รับความนิยมทั้งในท้องถิ่นและต่างจังหวัด และได้รับการยกย่องเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญอำเภอ คือ **หลวงพ่อบึงหลวงพ่อบึง หลวงพ่อบึง หลวงพ่อบึงบ้าน พัดสานคู่เมือง พืชพันธุ์ที่ลือเลื่อง รุ่งเรืองเกษตรกรรม เลิศล้ำหัตถศิลป์ แผ่นดินลิเก**

พัดบ้านแพรงยังเป็นที่ต้องการของตลาดมาก สำหรับเป็นของที่ระลึกของข้าราชการ เช่น เทศกาลปีใหม่ แต่งงาน เกษียณอายุราชการ เป็นต้น ปัจจุบันมีปัญหาด้านการขาดแรงงาน เพราะรายได้น้อย จึงไม่มีคนรุ่นใหม่สืบทอดต่อกันอีกทั้งไม้ไผ่หายากมีราคาแพง ต้นทุนการผลิตจึงสูงขึ้น บางครั้งมีผู้ต้องการจำนวนมาก ผู้ผลิตทำให้ไม่ทัน งานเสร็จล่าช้าไม่ตรงตามกำหนด ความประณีตลดน้อยลงเมื่อต้องรีบทำล่วนเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขกันต่อไป

คุณระยอง แก้วสิทธิ์
ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์พัฒนา อำเภอบ้านแพรง

การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

งอบใบลานบางปะหัน

ในสมัยก่อนประชากรส่วนมากของชาวพระนครศรีอยุธยามีอาชีพเกษตรกร ปลูกพืช ทำนา ซึ่งอาชีพเหล่านี้ต้องทำงานอยู่กลางแจ้ง รวมทั้งอาชีพบางอย่างที่ทำงานกลางแจ้งเช่นกัน ผู้คนจึงได้คิดค้นหาสิ่งที่ใช้สำหรับบังแดดและฝนให้กับตัวเอง เพื่อให้เหมาะกับลักษณะของสภาพภูมิอากาศ และกิจกรรมที่ทำ งอบเป็นสิ่งหนึ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ดังกล่าว จึงนับเป็นภูมิปัญญาของชาวไทยที่มีเอกลักษณ์และยังคงอยู่คู่สังคมไทยในปัจจุบันนี้

แหล่งผลิตงอบที่สำคัญที่สุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ที่อำเภอบางปะหัน ชาวบางปะหันประกอบอาชีพนี้เมื่อว่างจากการทำนา การเพาะปลูกพืชอื่น หรือในช่วงน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก โดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การประดิษฐ์งอบใบลานเป็นงานที่ต้องอาศัยความประณีตละเอียดอ่อนไม่แพ้งานจักสานประเภทอื่นๆ ผู้ทำต้องมีความชำนาญและความอดทนเนื่องจากการทำงอบมีหลายขั้นตอน ในปัจจุบันถือเป็นสินค้าชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลบางนางร้า อำเภอบางปะหัน ซึ่งได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ขั้นตอนการทำ

งอบใบลาน ๑ ใบมีหลายขั้นตอน ต้องใช้ความชำนาญแตกต่างกัน จึงมีการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญ ได้แก่

๑. การสานโครงงอบ ซึ่งจะทำกันในหลายตำบลในอำเภอบางปะหัน วัตถุดิบคือไม้ไผ่ เครื่องมือได้แก่มีดตอก สำหรับจักตอก แบบหรือรองงอบ สำหรับเป็นแบบในการสานโครงงอบ เมื่อสานโครงงอบได้จำนวนมากแล้วก็นำมารวมกัน เพื่อไปส่งแหล่งรับซื้อโครงงอบต่อไป

๒. การติดงอบ เป็นการนำใบลานที่เขียนแล้วมาเย็บติดกับโครงงอบ ด้านข้างจะเย็บเรียงเดียว (๑ รอบ) แล้วก็ลั่นหัวงอบ คือเย็บใบลานให้ติดกับด้านบนของโครงงอบ เรียงเดียว แล้วตัดปลายใบลานด้านบนให้เป็นวงกลม การติดงอบทำกันในหลายตำบล เมื่อติดเสร็จแล้วก็จะเก็บรวมไว้เย็บส่วนที่เหลือที่หลังหรืออาจส่งไปจ้างเย็บต่อที่อื่นซึ่งอาจเป็นต่างอำเภอ

๓. การเย็บงอบ งอบที่ติดและลั่นหัวเสร็จแล้ว จะถูกส่งมาให้เย็บงอบต่ออีกโดยเย็บเรียงเว้นเรียง ผู้เย็บมักใช้เวลาว่าง จากการทำงานหรือตอนกลางคืน

๔. การเข้าขอบ เมื่องอบเย็บเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำมาเข้าขอบ โดยใช้ดอกเหลาให้พอดีกับริมขอบงอบ มาประกบกับริมงอบด้านล่างและด้านบนแล้วให้เหล็กฆาตเจาะรูเพื่อร้อยตอกผูกไว้เพื่อให้ขอบติดกับริมงอบ

๕. การผูกงอบ นำงอบที่เข้าขอบแล้วมาผูกด้วยเส้นเอ็นพลาสติก เพื่อให้ขอบงอบติดแน่นกับริมงอบเกิดความแข็งแรง ถ้าต้องการความสวยงามก็จะลักขอบด้วยเอ็นสีต่างๆ เป็นลวดลาย

๖. การติดจอม หรือการติดกระหม่อม โดยใบลานกว้างประมาณ ๑ นิ้วเย็บซ้อนกันเป็น ๖ เกล็ดหรือ ๗ เกล็ด ใช้นิ้วกลางดันให้เป็นรูปกรวย

แล้วเย็บวงเวียนจนครบรอบแล้วนำไปติดส่วนบนของงอบ อาจทำลวดลายที่
จอมหรือกระหม่อมเพื่อความสวยงาม

๗. การสานรังงอบ รังงอบนี้เป็นส่วนที่ใช้สวมศีรษะ สามารถยืด
เข้าออกได้เพื่อให้พอดีกับศีรษะของแต่ละคน เป็นงานศิลปะอีกชิ้นหนึ่งของการ
ทำงอบ โดยใช้ตอกเส้นเล็กมากในการสาน มีคนสานเหลือไม่มากนัก
ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

๘. การใส่รังงอบ เป็นการยืดรังงอบให้ติดกับงอบ

๙. ทาน้ำมัน น้ำมันที่ใช้ทา เป็นน้ำมันวานิช เพื่อให้เกิดความสวยงาม
ป้องกันเชื้อรา และให้คงทน

ภูมิปัญญาจากงอบโบราณบางปะหัน

๑. การใช้ประโยชน์ งอบมีขนาดใหญ่กันแดดกันฝนได้ดี มีน้ำหนัก
เบา รังงอบสานด้วยไม้ไผ่สำหรับสวมศีรษะมีลักษณะโปร่งระบายอากาศได้
ดี ใส่แล้วไม่อบในศีรษะ เหนือไม่ออก เหมาะสมสำหรับใช้งานกลางแจ้งเมื่อ
อากาศร้อนมากๆ ใช้งอบพัดแทนพัดได้ เมื่อกลับจากนาเก็บผัก หางงอบใส่
ผักแทนกระจาดได้

๒. ความเชื่อ ในสมัยโบราณว่าหากใครสวมงอบแล้วจะทำให้
อยู่เย็นเป็นสุขเพราะโครงงอบทำมาจากไม้ไผ่สีสุก มีชื่อเป็นมงคลอีกทั้งโครงงอบ
สานด้วยตาเถลซึ่งเป็นเครื่องหมายของยันต์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใช้ป้องกันการ
ถูกกระทำด้วยคาถาอาคมและภูติผีปีศาจ

๓. การเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่น โดยเฉพาะไม้ไผ่ซึ่งมีกันทุกบ้าน นำมา
ประดิษฐ์เป็นโครงงอบ รังงอบ และเลือกใบลาน (วัสดุจากท้องถิ่นอื่น) ซึ่งเป็น
ผลผลิตทางธรรมชาติ ทำให้งอบมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ และมีความสอดคล้อง
กับวิถีชีวิตชนบทประเพณีของกลุ่มชน ในเวลาต่อมาได้พัฒนาการ
ผลิตจากหัตถกรรมในครัวเรือน กลายเป็นสินค้าเพื่อเป็นรายได้เสริมจนเจือ
ครอบครัวยังได้อีกทางหนึ่ง

๔. การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เมื่อว่างจากการเพาะปลูกหรือ
ในช่วงน้ำท่วม ชาวบ้านก็จะมาทำงอบกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันของ
คนในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม การทำงอบในปัจจุบันมีปัญหาหลายด้าน เช่น การ
ขาดแคลนวัตถุดิบ หรือมีราคาแพงขึ้น ใบลานหายาก เพราะพื้นที่ป่าลาน
เป็นส่วนหนึ่งของอุทยาน การขาดแคลนแรงงานหรือผู้มีฝีมือ เนื่องจากงอบ
เป็นงานฝีมือที่ประณีต ใช้แรงงานในการผลิต และการผลิตงอบมีหลายขั้นตอน
จึงทำให้ผลิตได้ช้า ถ้ามีการสั่งซื้อเป็นจำนวนมากๆ ผู้ผลิตก็อาจจะไม่สามารถ
ผลิตได้ทัน ที่สำคัญ คือ ปัญหาเรื่องราคาต่ำ เมื่อคิดถึงราคาวัตถุดิบและฝีมือ
ในการทำ รายได้ที่ได้ก็น้อยมากไม่พอเพียงต่อการดำรงชีพ

งอบใบลานเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทย ใช้ในชีวิต
ประจำวัน ใช้ในการแสดง ใช้ตกแต่ง เราควรที่จะช่วยกันออกแบบโดยนางอบ
หรือชิ้นส่วนของงอบมาใช้ประโยชน์ให้หลากหลาย เพื่อช่วยกันอนุรักษ์งอบ
ให้คงอยู่ตลอดไป

การสานโครงงอบ และการติดงอบ

การติดงอบ

การสานรังงอบ

ผลิตภัณฑ์งอบที่สำเร็จแล้ว พร้อมจำหน่าย

ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่

ดอกโสนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โสนเป็นพืชที่ชอบขึ้นบริเวณบึงที่น้ำขัง หรือริมแม่น้ำลำคลอง พบเห็นอยู่ทั่วไป โสนมีหลายพันธุ์ เช่น โสนหินหรือโสนกินดอก โสนคางคก โสนทางไก่ใหญ่ โสนทางไก่เล็ก สำหรับโสนทางไก่จะขึ้นอยู่ในนา ถือว่าเป็นวัชพืชของนาข้าว ชาวนาจะตัดต้นโสนทิ้งเมื่อโตสูงกว่าข้าว เพราะเห็นง่ายและเป็นช่วงที่น้ำกำลังจะท่วมทุ่ง ทำให้ดอกโสนที่ตัดแล้วจมน้ำไม่สามารถแตกยอดขึ้นมาได้อีก

เนื้อไม้ของโสนทุกชนิดมีลักษณะเบาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น เมื่อนำไปมัดรวมกันจะเป็นพุ่มพวงสิ่งอื่นๆ ให้น้ำ หรือนำไปใช้เป็นฐานในการทำกระทง เป็นพุ่มสำหรับข้าย เป็นพุ่มเบ็ด ทำเป็นของเล่นเด็ก เป็นต้น

สำหรับโสนทางไก่ ชาวตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นผู้คิดทำเป็นดอกไม้ประดิษฐ์เป็นแห่งแรก และทำกันเกือบทุกครัวเรือน เช่น ดอกเยอร์บีร่า ดอกเบญจมาศ ดอกคาร์เนชั่น โดยใช้แผ่นโสนบางๆ นำมาซอยเป็นกลีบเล็กๆ แล้วมัดให้แน่นด้วยด้ายที่โคนกลีบ ปัจจุบันการประดิษฐ์ดอกไม้จากโสนทำได้หลายลักษณะ และได้ขยายตัวไปยังตำบลบ้านกรด อำเภอบางปะอิน

ขั้นตอนการประดิษฐ์

นำต้นโสนที่ตากแห้งแล้วมาตัดออกเป็นท่อนๆ ตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดปอกเปลือกสีน้ำตาลออกและฝานต้นโสนออกเป็นแผ่นบางๆ นำมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้แล้วแต่ว่าต้องการจะทำเป็นดอกชนิดใด เช่น หากจะทำดอกมะลิบาน ให้นำแผ่นโสนที่ได้จากการฝานมาม้วนให้เป็นปอนเส้นผ่านศูนย์กลางตามขนาดของดอกที่ต้องการ จากนั้นตัดหัวตัดท้ายให้เรียบ แล้วใช้มีดคมๆ ฝ่าให้เป็นกลีบ ใช้มีดคลึงในลักษณะทวนเข็มนาฬิกา ให้กลีบที่ฝ่าไว้สลับกลีบกัน แล้วกดหน้าให้บวมเล็กน้อย ใช้เชือกพันแล้วดึงให้กลีบขยายออกแล้วใช้ด้ายผูกให้แน่น

หากต้องการทำดอกมะลิตูม ให้ตัดแผ่นโสนให้เป็นชิ้นเล็กๆ ขนาดประมาณ ๑.๕ - ๒ เซนติเมตร ใส่ในถุงพลาสติกแล้วใช้กระบอกฉีดน้ำฉีดให้ทั่วเพื่อให้แผ่นโสนนิ่ม นำโสนที่ฉีดน้ำไว้มา ๒ ชิ้น วางซ้อนกันให้เหลื่อมกันเล็กน้อย แล้วบิดพับให้เป็นรูปดอกมะลิ จากนั้นใช้ฟลอร่าเทปมาพันที่ก้านดอก

ถ้าจะทำดอกกุหลาบให้นำแผ่นโสนที่ฝานมาตัดตามขนาดของกลีบดอกที่ต้องการ แล้วนำไปย้อมสี ใช้น้ำพรมให้ทั่วแล้วใช้มีดม้วนที่ปลายกลีบด้านบนให้โค้งเล็กน้อย พอทำได้ตามจำนวนที่ต้องการ ประกอบเข้าเป็นดอก ให้กลีบเล็กอยู่ด้านในและค่อยๆ ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ใช้ด้ายมัดให้แน่น

นางจำลอง ภาคัญไชย

วิทยากรการทำดอกไม้จากต้นโสนทางไก่

ภูมิปัญญาดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่

๑. ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่ นับเป็นการคิดค้น สร้างสรรค์และดัดแปลงวัชพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำให้เกิดประโยชน์ และเป็นความสามารถในการรู้จักต้นโสนแต่ละชนิด รวมทั้งกระบวนการประดิษฐ์เป็นดอกไม้ และการใช้ประโยชน์ของดอกไม้ที่ประดิษฐ์ขึ้น ดังนี้

เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เช่น ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ตลอดจนดอกไม้สด และใช้ในการประดับตกแต่งหรือเป็นเครื่องห้อยในงานที่สำคัญๆ การใช้ดอกไม้สดนั้น ไม่คงทนถาวรทำให้ต้องเปลี่ยนบ่อยๆ ถ้าใช้ในการประดับตกแต่งหลายๆ วันย่อมทำให้เสียเวลาในการจัดดอกไม้ประดับแต่ละครั้งและจากสาเหตุนี้เองทำให้เกิดความคิดที่จะประดิษฐ์ดอกไม้จากสิ่งอื่นขึ้นแทนดอกไม้สด

๒. เป็นกิจกรรมที่ทำในยามว่าง เป็นการกล่อมเกลাজิตใจให้อ่อนโยน มีสมาธิ ในการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่ เช่น ในการฝานต้นโสนให้เป็นแผ่นบางด้วยมีดคม จะต้องใช้สมาธิเพื่อให้ได้โสนแผ่นบาง ยาวไม่ขาดตอน ต้องทำด้วยความสุขุม รอบคอบเพื่อให้ได้ดอกไม้ที่สวยงาม มีขนาด รูปทรงตามที่ต้องการ บ้านใดที่ทำดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่ ผู้ทำและคนใกล้ชิดก็จะเป็นคนสุภาพ มีจิตใจอ่อนโยน

ปัจจุบันการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่ ยังมีตลาดรองรับ เพราะสามารถต่อยอดในการประดิษฐ์เป็นดอกไม้หลายชนิด นำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่าง จากเดิมใช้เฉพาะที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนำมาจัดเป็นช่อ จัดเป็นแจกัน ทำกระเช้า ทำเข็มกลัดติดเสื้อ สำหรับมอบให้เนื่องในโอกาสต่างๆ เป็นของที่ระลึก ใช้สำหรับตกแต่งสถานที่ประกอบเป็นไฟราวดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่ ร้อยเป็นพวงมาลัยดอกมะลิ ดอกมะลิติดเสื้อ พานพุ่มมะลิสำหรับวันแม่

อย่างไรก็ตาม วัตถุดิบในปัจจุบันคือ ต้นโสนทางไก่หาไม่ได้ในท้องถิ่น เนื่องจากการทำนาปรังปีละหลายหน ทำให้โสนโตไม่ทัน และการใช้ยากำจัดวัชพืช ทำให้โสนตายไปด้วย ผู้ผลิตต้องสั่งซื้อมาจากจังหวัดนครนายก และปราจีนบุรี โดยผ่านพ่อค้าคนกลาง ประกอบกับมีผู้ทำดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนทางไก่ และโรงงานที่ผลิตดอกไม้จากต้นโสนเกิดขึ้นหลายแห่ง ทำให้เกิดการแข่งขันกันในการซื้อวัตถุดิบ ส่งผลให้วัตถุดิบมีราคาค่อนข้างสูง

โรตีสายไหม

คนไทยเป็นนักดัดแปลงอาหารของชาติต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น วัตถุดิบที่หาได้ เครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนการบริโภคแบบไทย จนทำให้คนรุ่นหลังแยกไม่ออกว่าอะไรคือขนมที่เป็นไทยแท้และอะไรดัดแปลงมาจากวัฒนธรรมของชาติอื่น เช่น ขนมที่ใช้ไข่และขนมที่ต้องเข้าเตาอบ ซึ่งเข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจากคุณท้าวทองกีบม้ามีชื่อเต็มว่ามารีอากุโยมาร์ เด ปิญญา แต่มักเป็นที่รู้จักในชื่อมารี กีมาร์ ภรรยาเชื้อชาติญีปุ่น-โปรตุเกสของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนตินฟอลคอน) ขุนนางกรีกที่ทำราชการในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนเข้าใจว่าขนมเหล่านี้เป็นของไทย เช่น ทองหยิบ ทองหยอดและฝอยทอง ซึ่งดัดแปลงมาจากขนมของชาวโปรตุเกส คนไทยยังช่างคิดทำขนมต่างๆ จากวัตถุดิบหลักจากแป้งต่างๆ น้ำตาลทราย น้ำตาลปีบ มะพร้าว เป็นขนมได้หลายชนิด

โรตีสายไหม จัดเป็นขนมไทยอีกชนิดหนึ่งที่ใช้แป้งสาลี และน้ำตาลทรายเป็นวัตถุดิบหลักในการทำ ถือว่าเป็นการแปรรูปวัตถุดิบ ให้มีความหลากหลาย จึงเกิดขนมชนิดใหม่ขึ้นมา คือ “โรตีสายไหม” ที่เรียกว่าโรตีสายไหม อาจเป็นเพราะมีแผ่นแป้ง ซึ่งเป็นโรตีสาย และมีส่วนที่ทำจากน้ำตาลทรายเคี้ยวติดเป็นเส้นเหมือนสายไหม โรตีสายไหมจึงถือกำเนิดที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนายชาเล็ม (บังเปี้ย) แสงอรุณ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จะเห็นว่าโรตีสายไหมเกิดขึ้นเมื่อไม่กี่สิบปี แต่เป็นที่นิยมแพร่หลายอยู่ในขณะนี้

การขายโรตีสายไหมในระยะแรก เมื่อ ๕๐ กว่าปี กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นเด็กๆ ผู้ชายจะใช้กล่องสังกะสีคู่กันด้านหน้ามีกระจกลูกโป่งด้านหนึ่งใส่สายไหมด้านหนึ่ง สะพายบาหรือซึ้งจกรยานไปขายตามที่ต่างๆ ที่มีเด็ก แม้แต่โรงเรียน บางโรงเรียนห้ามเข้าไปขายแต่เด็กๆ ก็อดไม่ได้ที่จะแอบไปซื้อ เพราะเป็นขนมชนิดใหม่ วิธีการซื้อก็ไม่เหมือนขนมทั่วไป คือจะต้องใช้เหรียญสลึงหยอดในช่องที่พอดีกับขนาดของเหรียญ ซึ่งเป็นการต่อไฟฟ้าให้ครบวงจร ทำให้เข็มที่หน้าปัดหมุน เมื่อเข็มหยุดชี้ตรงกับเลขใดก็จะได้โรตีสายตามจำนวนนั้น นับว่าเป็นการขายแบบล่อใจเด็กๆ เพราะได้ลุ้นว่าจะได้กี่อัน ถ้าได้หลายอันก็จะแบ่งเพื่อนๆ สินค้าที่ขายคู่กับโรตีสายไหม คือ ดั้งเม

โรตีสายไหม มีส่วนประกอบอยู่ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นแผ่นแป้ง และส่วนที่เป็นไส้หรือสายไหม ชาวมุสลิมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฝีมือในการทำโรตีสายไหมเป็นอย่างมาก

เมื่อเห็นร้านโรตีสายไหม

แสดงว่ากำลังเข้าเขตพระนครศรีอยุธยา

การทำสายไหมและหัวเชื้อ

สายไหมสามารถเก็บไว้ได้หลายวัน ไม่บูด แต่จะคืนตัวกลับเป็นน้ำตาลได้ง่ายถ้าโดนความชื้นหรือโดนความร้อน การเก็บสายไหมจึงต้องไม่ให้โดนความชื้น ความร้อน การทำจึงทำครั้งละมากๆ เพื่อเก็บไว้ได้หลายวัน ขั้นตอนสำคัญในการทำสายไหมคือขั้นตอนการดึงสายไหม เป็นการดึงน้ำตาลทรายที่เคี้ยวเป็นก้อนแล้วมาใส่ในภาชนะอุณหภูมิเย็น ๔ เหลี่ยม ขนาดใหญ่ มีหัวเชื้อที่ป้องกันไม่ให้สายไหมที่ดึงแล้วไปเกาะกันรอกันอยู่ ใช้ผู้ที่มีความแข็งแรงในการดึงอย่างรวดเร็วเพื่อไม่ให้น้ำตาลแข็งตัว การทำสายไหมมักทำในตอนกลางคืน คือช่วงหัวค่ำ (๑๘.๐๐ น. - ๒๑.๐๐ น.) หรือเช้ามืด (๐๔.๐๐ น. - ๐๖.๐๐ น.) เพราะอากาศไม่ร้อนและต้องทำในช่วงที่ไม่ได้ขายโรตีสายไหมเพราะต้องใช้พื้นที่ในการดึงสายไหมมาก และที่สำคัญคนดึงสายไหมอาจมีงานอื่นทำประจำอยู่ สำหรับร้านที่มีพื้นที่มาก คนดึงสายไหมอยู่ประจำอาจทำช่วงกลางวันก็ได้

หัวเชื้อและสายไหม

วัตถุดิบ

๑. แป้งสาลี
๒. น้ำตาลทราย
๓. น้ำมันบัว
๔. น้ำ

อุปกรณ์

๑. กระทะ
๒. เตาไฟพร้อมเชื้อเพลิง
๓. ถาดอะลูมิเนียม
๔. กะละมังอะลูมิเนียม
๕. ไม้ตัก ๒ อัน(เป็นไม้เนื้อแข็ง เป็นแท่งกลมยาวประมาณ ๕ นิ้ว)
๖. เกียงโป้วสี

ขั้นตอนทำหัวเชื้อ

๑. ทำหัวเชื้อเตรียมไว้ ผสมแป้งสาลีกับน้ำมันพืชใส่กระทะไปตั้งไฟเพื่อเคี่ยวให้เข้ากัน ใช้ทัพพินคนไม่ให้ร้อนหรือเย็นจนเกินไป
๒. เทหัวเชื้อลงในถาดอะลูมิเนียมขนาดใหญ่ เพื่อเป็นหัวเชื้อในการดึงสายไหม

ขั้นตอนการทำสายไหม

๑. นำน้ำตาลทรายมาเคี่ยวในกระทะ ตั้งไฟประมาณ ๒๐ นาที พอเคี่ยวได้ที่แล้ว น้ำตาลเหนียวทดลองนำมาหยดลงน้ำให้จับกันเป็นก้อน
๒. เทน้ำตาลที่เคี่ยวได้ที่แล้วใส่ในกะละมังอะลูมิเนียมแล้วนำไปหล่อน้ำให้เย็น
๓. เติมกลิ่นธรรมชาติตามความชอบของลูกค้า ส่วนใหญ่จะใส่กลิ่นใบเตย เพราะทำให้มีกลิ่นหอม หรือใส่ผสมอาหารเพื่อให้มีสีน่ารักประทานคอยใช้เกียงโป้วสีและไม้ให้น้ำตาลติดกะละมัง
๔. นำน้ำตาลที่หล่อน้ำพอที่ไขมือจับได้ไม่ร้อน ไปวางในถาดอะลูมิเนียม นวดดึงให้เป็นวงกลมแล้วนำไปวางบนหัวเชื้อสายไหม
๕. นำไม้ตักใหม่ ดึงยึดน้ำตาลให้ผสมกับหัวเชื้อสายไหมจนแตกเป็นเส้นไปเรื่อยๆ จนกว่าจะได้ที่ และดึงสายไหมให้ขาดออกจากกัน จากนั้นนำไปผึ่งไว้ในถาดให้เย็น

ขั้นตอนการทำสายไหม
ซึ่งผู้ดึงสายไหมจะนิยมดึงสายไหม
ในเวลากลางคืน หรือเช้ามืด
เพราะอากาศไม่ร้อน
และผู้ที่ยดึงสายไหมต้องร่างกายแข็งแรงด้วย

การทำแผ่นแป้งโรตีสายไหม

แผ่นแป้งโรตีสายไหม ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้โรตีสายไหมของแต่ละร้านมีความแตกต่างกัน ทั้งด้าน กลิ่น สี รสชาติ ซึ่งเป็นสูตรลับเฉพาะของแต่ละร้าน โดยจะใช้ส่วนผสมใส่ลงไปในแป้งโรตีสายไหม ถ้าทำสำเร็จก็ถือว่าเป็นเจ้าแรกไป แผ่นแป้งโรตีสายไหมจะต้องทำใหม่ๆ ไม่เก็บไว้ข้ามวัน เพราะผู้ซื้อเมื่อซื้อแล้วต้องนำไปเก็บไว้อีก แผ่นแป้งเมื่อเก็บไว้ข้ามวันจะแข็ง ไม่นุ่มและเกิดเชื้อราได้ง่าย

วัตถุดิบ

๑. แป้งสาลี และแป้งมัน
๒. เกลือ
๓. สารแต่งกลิ่น
๔. สีผสมอาหาร
๕. น้ำ

อุปกรณ์

๑. กระทะแบน
๒. เต้าไฟพร้อมเชื้อเพลิง
๓. เกียงปั่วสี
๔. ถาดกลม
๕. กะละมังอะลูมิเนียมหรือกะละมังพลาสติกใบใหญ่

ขั้นตอน

๑. นำน้ำใส่ลงในกะละมัง ใส่เกลือลงไป คนให้ละลาย
๒. นำแป้งสาลี, แป้งมันใส่ตามลงไปถ้าต้องการเติมกลิ่นสีก็ใส่ลงไป
๓. ในชามนี้ นวดให้ส่วนผสมเข้ากันจนเหนียว หมักทิ้งไว้ประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที
๔. ใช้กระทะแบน ตั้งไฟให้ร้อนพอประมาณ นำแป้งที่หมักทิ้งไว้มาแต้มนบนกระทะเป็นวงกลม ไม่หนาหรือบางจนเกินไป ใช้เกียงเกลี่ยให้เสมอกัน เมื่อแป้งสุกแล้วใช้เกียงแซะแผ่นโรตีสายไหมมาเรียงซ้อนกันในถาด
๕. นำแป้งเก็บไว้ในลังเก็บน้ำแข็งเพื่อให้แป้งร้อนตลอดเวลา

การทำแผ่นแป้งโรตีสายไหม

ภูมิปัญญาจากโรตีสายไหม

๑. เป็นการคิดค้นนำวัตถุดิบที่มีอยู่ให้เกิดเป็นขนมชนิดใหม่ และมีการพัฒนาต่อยอดให้แปลกไปกว่าเดิม

๒. ทำให้เกิดอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ดี สามารถทำได้ทุกเพศทุกวัย เด็กรุ่นใหม่ก็สามารถทำอาชีพนี้ได้ ยกตัวอย่างเช่น นางสาวผ วิภาศิริรัตนมณี แห่งร้านโรตีสายไหม ๕ ผ. ซึ่งเป็นวัยรุ่นก็สามารถที่จะทำแผ่นแป้งโรตีสายไหม ตั้งแต่การหมักแป้ง จนถึงการแต้มนแป้งได้ด้วยตนเอง

๓. เป็นของฝาก เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งศึกษาทางด้านธรรมชาติ ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ มีสถานที่สำคัญ มีพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายแห่ง จึงเป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวมากมายเข้ามาเยี่ยมชม และมักจะซื้อโรตีสายไหมเป็นของฝากติดไม้ติดมือกลับไป

อนาคตของโรตีสายไหม

๑. โรตีสายไหมยังเป็นขนมที่เป็นที่นิยม โดยเฉพาะเป็นของฝากจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนั้นผู้ทำจะต้องมีการพัฒนารูปแบบกลิ่น สี รสชาติ การบรรจุหีบห่อ ให้มีความแปลกใหม่อยู่เสมอ

๒. ราคาไม่แพง เพราะมีการแข่งขันกันมาก เนื่องจากมีการทำหลายแห่ง ทำให้มีราคาถูกและราคาเป็นมาตรฐานเดียวกัน ยกเว้นร้านที่มีชื่อเสียงมักมีราคาแพง เคยมีการกำหนดราคาโรตีสายไหมใหม่ให้เป็นราคามาตรฐาน แต่บางร้านไม่ยอมขึ้นตามราคาใหม่ที่กำหนด เนื่องจากทำกันในครัวเรือน ไม่เสียค่าแรง ไม่เสียค่าเช่าที่ในการเปิดร้านขาย

๓. ความสะอาด เป็นหัวใจสำคัญในการทำโรตีสายไหม ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ ในการทำ และตัวผู้ทำ รวมถึงขั้นตอนในการทำ จนจำหน่าย นอกจากรสชาติราคาแล้ว เรื่องความสะอาดน่าจะเป็นจุดขาย ที่แต่ละร้านควรให้ความสำคัญ

๔. สถานที่จำหน่ายโรตีสายไหม ตั้งอยู่บนถนนอุททอง ตำบลประตูลี หรือจะเรียกว่าเส้นโรตีสายไหม ถนนตั้งแต่หลังมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จนถึงหน้าโรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นถนนแคบ มี ๒ ช่องทางจราจรและยังเป็นแหล่งชุมชน ทำให้ไม่สะดวกในการจอดรถซื้อโรตีสายไหม ส่งผลทำให้รถติด พื้นที่ที่จอดรถสะดวกคือถนนสรรพคุณ ตัดกับถนนอุททองด้านข้างโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นถนน ๔ ช่องทางจราจร

ก๋วยเตี๋ยวเรืออยุธยา : มรดกทางวัฒนธรรมแห่งสายน้ำ

สมัยนี้หากพูดถึงก๋วยเตี๋ยวเรือ หลายคนก็จะนึกถึงภาพร้านก๋วยเตี๋ยวที่มีเรืออยู่ด้านหน้า ภาพก๋วยเตี๋ยวชามเล็กๆ รสชาติจัดจ้าน น้ำสีขุ่นๆ รับประทานคู่กับแคบหมู มีใบโหระพาเป็นผักเคียง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งก๋วยเตี๋ยวเรืออร่อย ด้วยความที่มีภูมิประเทศโอบล้อมไปด้วยแม่น้ำลำคลองหลายสาย เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำน้อย วิถีชีวิตของคนพระนครศรีอยุธยาจึงผูกพันอยู่กับสายน้ำและให้ความสำคัญกับแม่น้ำ ลำคลองมาตั้งแต่อดีต ทั้งใช้เป็นเส้นทางสัญจรไปมา การประกอบอาชีพต่างๆ รวมทั้งการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าไม่ว่าแม้แต่เรื่องอาหารการกิน ที่มีทั้งเรือขายกาแฟ พืชผัก ผลไม้ และที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และยังคงหลงเหลือให้เห็นในปัจจุบันก็คือก๋วยเตี๋ยวเรือ

ในสมัยก่อนก๋วยเตี๋ยวเรือขายอยู่ในเรือจริงๆ พ่อค้าแม่ค้าจะพายเรือขายไปตามแม่น้ำ ลำคลอง แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ก๋วยเตี๋ยวเรือจึงต้องยกเรือมาขายกันบนบก แต่ก็ยังได้รับความนิยมจากนักชิม เอกลักษณ์อันเป็นเสน่ห์ของก๋วยเตี๋ยวเรือที่แตกต่างจากก๋วยเตี๋ยวทั่วไป นั่นคือ ชามที่ใส่มิขนาดเล็กริมาณพอเหมาะ รสชาติจัดจ้าน น้ำซุปลีขุ่น เพราะใส่เครื่องปรุง ที่ต่างจากก๋วยเตี๋ยวชนิดอื่น คือ ซีอิ๊วดำ เต้าหู้ยี้ และเครื่องเทศต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งยังมีน้ำตก คือ เลือดวัวหรือหมูผสมกับเกลือ สำหรับปรุงใส่น้ำก๋วยเตี๋ยว การรับประทานก๋วยเตี๋ยวเรือ นิยมรับประทานกับกากหมูหรือแคบหมูและใบกะเพราหรือโหระพาเพื่อดับกลิ่นคาว

ก๋วยเตี๋ยวเรือร้านป้ายุพิน อยู่บนเรือจริงๆ

ก๋วยเตี๋ยวเรือในรูปแบบต่างๆ
นักท่องเที่ยวสามารถเลือกลิ้มลองตามรสนิยม

จากการสัมภาษณ์นางยุพิน เรืองบุญญา เจ้าของร้านก๋วยเตี๋ยวเรือป้ายุพินแห่งวัดท่าการ้อง ให้ข้อมูลว่าได้สืบทอดการขายก๋วยเตี๋ยวเรือมาตั้งแต่รุ่นคุณพ่อที่ขายก๋วยเตี๋ยวเรือมากกว่า ๔๐ ปี ตั้งแต่สมัยใช้สำปั้นเรือพายพายขายอยู่บริเวณวัดพนัญเชิง จนเปลี่ยนมาใช้เรือติดเครื่องยนต์ และปัจจุบันป้ายุพินจอดเรือขายอยู่ที่ท่าหน้าวัดท่าการ้อง แต่เดิมก๋วยเตี๋ยวเรือเป็นแบบน้ำซุปลีและต้มยำ ต่อมาประยุกต์เพิ่มเติมเป็นก๋วยเตี๋ยวน้ำตกที่ใส่เลือดหรือกะทิ

ป้ายุพินได้เปิดเผยถึงสูตรการทำก๋วยเตี๋ยวเรือ ซึ่งมีทั้งก๋วยเตี๋ยวหมูและก๋วยเตี๋ยวเนื้อ โดยเริ่มจากส่วนผสมและการปรุงน้ำซุปลีที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของก๋วยเตี๋ยวเรือ การปรุงน้ำซุปลีก๋วยเตี๋ยวเนื้อและน้ำซุปลีก๋วยเตี๋ยวหมู มีส่วนผสมที่เหมือนกันคือ น้ำเปล่า รากผักชี พริกไทย น้ำมันหอย ซอสปรุงรส น้ำตาลทรายขาว เนื้อและน้ำกระเทียมดอง แต่ส่วนผสมที่แตกต่างก็คือก๋วยเตี๋ยวเนื้อจะใส่ผงปรุงรสไก่ ผงก๋วยเตี๋ยวเนื้อ และเต้าหู้ยี้ เพื่อให้มีน้ำซุปลีหอมและดับกลิ่นคาว ส่วนก๋วยเตี๋ยวหมูจะใส่กระดูกหมูส่วนขาตั้งซึ่งเป็นส่วนที่ติดมันช่วยทำให้น้ำซุปลีมีรสหวาน ผงปรุงรสหมู และผงก๋วยเตี๋ยวหมูน้ำตก เคล็ดลับในการปรุงน้ำซุปลีคือต้องล้างเนื้อสด เนื้อป็น ลูกชิ้น กระดูกหมู หลากๆ รอบเพื่อให้หมดกลิ่นคาว น้ำเปล่าต้องต้มให้เดือดพล่านและเมื่อปรุงรสแล้วให้เคี่ยวน้ำซุปลีทิ้งไว้ประมาณ ๒ ชั่วโมง โดยห้ามคนเด็ดขาด มิฉะนั้นน้ำซุปลีจะมีกลิ่นคาว ไม่อร่อย เคล็ดลับอีกอย่างที่ป้ายุพินเปิดเผยโดยไม่หวงก็คือ การหมักเนื้อและหมู หากต้องการให้นุ่มต้องใส่ไข่ไก่ลงไปหมักด้วย โดยหมู ๑ กิโลกรัมจะใช้ไข่ไก่ฟองใหญ่ ๒ ฟอง

ป้ายุพินบอกว่าที่เด็ดของร้านนี้อยู่ที่น้ำซุปลีที่มีรสชาติเข้มข้น การปรุงก๋วยเตี๋ยวน้ำตกก็จะใส่เลือดปรุงตามต่อขาม ไม่ได้ใส่เลือดลงไปเหมือนน้ำซุปลีเลย พริกป่นที่ใช้ก็คั่วและป่นเอง จึงได้พริกที่สะอาดและหอม ลูกค้าที่มารับประทานส่วนใหญ่นิยมสั่งก๋วยเตี๋ยวหมูน้ำตก

นอกจากก๋วยเตี๋ยวเรือร้านป้ายุพินที่แนะนำให้มาลองชิมกันแล้ว หากท่านแวะเวียนมายังจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็จะได้พบกับร้านก๋วยเตี๋ยวอร่อยๆ มากมาย แต่ละร้านมีสูตรเด็ดเคล็ดลับที่ต่างกันไป ซึ่งขอแนะนำเพื่อเป็นแนวทางให้ไปค้นหาความอร่อยกันพอสังเขป ดังนี้

ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือป่าเล็ก น้ำตกร้านป่าเล็กปรุงด้วยเลือด น้ำข้นสีเข้มแบบโบราณรสชาติออกหวานนิดๆ ใส่มาในชามแบบชลูกชลก อร่อยขึ้นชื่อทั้งก๋วยเตี๋ยวน้ำตกหมูและน้ำตกเนื้อ เวลาไปรับประทานแนะนำว่าควรสั่งที่เดียว ๓ - ๔ ชามเลย มิเช่นนั้นต้องต่อคิวใหม่ซึ่งยาวมาก ร้านนี้ตั้งอยู่บริเวณหน้าองค์การโทรศัพท์พระนครศรีอยุธยา

ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือลุงเล็ก แม้จะชื่อเล็กเหมือนกันกับร้านป่าเล็ก แต่ก๋วยเตี๋ยวร้านนี้ก็มีสูตรเด็ดเฉพาะของตนเอง รับประทานคู่กับถั่วงอกดิบและใบโหระพาสด อร่อยจนต้องสั่งเพิ่ม ร้านนี้ตั้งอยู่ตรงข้ามวัดราชบูรณะ

ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือหมูป่าพร สูตรก๋วยเตี๋ยวโบราณที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นแม่สู่รุ่นลูก ดัดแปลงเติมแต่งสูตรประจำตัวของป้าพรผสมเข้าไปจนกลายเป็นก๋วยเตี๋ยวรสเด็ดขวัญใจนักชิม จุดเด่นของร้านป่าพรอยู่ที่ความพิถีพิถันทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกวัตถุดิบที่สดใหม่ หลังจากนั้นก็ลงมือทำเองทุกขั้นตอน ร้านตั้งอยู่ที่ตรอกโรงฆ่าสัตว์ (เก่า) แยกจากถนนปามะพร้าว (สาย ๑)

ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือป้าปู เป็นก๋วยเตี๋ยวไก่น้ำตก ป้าปูขายก๋วยเตี๋ยวมากกว่า ๖๐ ปีแล้ว เดิมพายเรือขายไปตามคลองหน้าวัดเจ้าเจ็ดใน แต่ก่อนขายชามละ ๑ บาท ปัจจุบันยกเรือขึ้นบกมาขายอยู่หน้าวัดเจ้าเจ็ดในอำเภอสนา

ก๋วยเตี๋ยวต่างสูตร ต่างลีลา ต่างรสชาติ

นอกจากนี้ยังมีร้านก๋วยเตี๋ยวอีกมากมาย เช่น ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือจีนเฮง ร้านกรุงเก่าก๋วยเตี๋ยวเรือหม้อดิน ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือเจ็นิด ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือวัดใหญ่ไถ่ผัด ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือคลองสระบัว ร้านเฮียตึงก๋วยเตี๋ยวหมู ร้านก๋วยเตี๋ยวนายเล็ก ร้านก๋วยเตี๋ยวผัดหวาน ฯลฯ หากมีโอกาสอย่าลืมหาลิ้มลองรสชาติด้วยตัวเองถึงถิ่นก๋วยเตี๋ยวเรือแห่งนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ ทักษะทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน เป็นผลงานที่คิดค้นขึ้นได้ โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่และนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ถ้าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับของคนทั้งชาติ ไม่ใช่เฉพาะที่ใดที่หนึ่ง ก็จะกลายเป็นภูมิปัญญาไทยที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบไป

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม
๒๕๔๒. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔.
- จุฬารักษ์ ดำริห์กุล. **นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา มรดกโลกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๖.
- น. ณ ปากน้ำ. **ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๐.
- บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน). **มรดกไทย มรดกโลก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
สารคดีและเมืองโบราณ, ๒๕๔๐.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา. **๕๐ ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา**. กรุงเทพฯ :
พระรามศรีเอช., ๒๕๕๖.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. **พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง (ฉบับความสมบูรณ์)**.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อุษาคเนย์, ๒๕๕๑.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **กรุงศรีอยุธยาของเรา**. กรุงเทพมหานคร : ธนาครกรุงศรีอยุธยา, ๒๕๒๗.
- สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา, ๒๕๓๙.
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. **การสืบค้นภูมิปัญญาไทยในราชธานี
กรุงศรีอยุธยา**. ม.ป.ท., ๒๕๔๕.
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. **นำชมพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติ จันทรเกษม**. พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา. ๒๕๔๕.
_____. **อยุธยาเก่าเที่ยว**. พระนครศรีอยุธยา : โซคอนันต์การพิมพ์และบรรจภัณฑ์ จำกัด, ม.ป.ป.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. **พระเจ้าอู่ทอง สร้างอยุธยามาจากไหน?**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. ๒๕๕๗.
- สุเทพ ชูมาล้อยวงศ์. **นำเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. ม.ป.ท. ม.ป.ป.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **ท่องเที่ยวราชธานีเก่าไปกับนายก อบจ. พระนครศรีอยุธยา**.
ม.ป.ท. ม.ป.ป.
- อรรถดา คอมนันต์. **Ayudha A Pictorial Odyssey 1907 - 1920 กรุงเก่าเมื่อกาลก่อน ภาพถ่าย
๑๐๐ ปี พระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์ สยาม เรนเนซองส์ จำกัด, ๒๕๕๔.

ขอขอบคุณผู้อุ้หนุเคราะห์ข้อมูล

นายภิรมย์ นันทวงศ์	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
นายอารักษ์ พัฒนถาวร	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
นางสาวกัลยาณี นรสิงห์	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
นายฉัตรชัย น่วมโพธิ์	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
นายสำเร็จ ศรีอำไพ	ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
สพป.อย.๑
นางกาญจนา พุดฉาย	ศึกษานิเทศชำนาญการพิเศษ สพป.อย.๑
นางสาวจุฬาลักษณ์ ศาสตร์สาระ	ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการ สพป.อย.๑
นางสาวอนุชิตา บำรุงวัฒน์	นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการ สพป.อย.๑
นายสมศักดิ์ ชโลธร	ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย สพป.อย.๑
นายมานพ สุขเกษม	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดกลางคลองสระบัว สพป.อย.๑
นายอุดม วงษ์ทับทิม	ผู้อำนวยการโรงเรียนปทุมวิทยาคาร สพป.อย.๑
นายนพคุณ ลัคนวิเชียร	ผู้อำนวยการโรงเรียนพรพินิตพิทยาคาร สพป.อย.๑
นายสุขเกษม รัชนิกร	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมเหยงค์ สพป.อย.๑
นายพาธินทร์ พานทอง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท้าวอู่ทอง สพป.อย.๑
นายธงชัย พูลอุดร	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางกลาง สพป.อย.๑
นายโสฬส ปรียัติพรพันธ์	ข้าราชการบำนาญ
นายเฉลิมศักดิ์ ภาระธัญญา	ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สพม.๓
นายเฉลิมชัย อิ่มมาก	ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาสนธิ์ สพม.๓
นายคมสัน เปี่ยมชูชาติ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” สพม.๓
นายวรากร รื่นกมล	ผู้อำนวยการโรงเรียนท่าเรือ “นิตยานุกูล” สพม.๓
นายดิเรก สายศิริวิทย์	ผู้อำนวยการโรงเรียนเสนา “เสนาประสิทธิ์” สพม.๓
นางปราณี กระทุ้มเขตต์	ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเชียรกลิ่นสุคนธ์อุปถัมภ์ สพม.๓
นายโกวิท ดนตรีเสนาะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนภาชี “สุนทรวิทยานุกูล” สพม.๓
นายสุวิชัยชัย อังกูรสุรชัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนบางปะหัน สพม.๓
นายสุรวุฒิ หงษ์ทอง	ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลฯ สพป.อย.๒
นายไพศาล ไหวฉลาด	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหัวเวียง สพป.อย.๒

ขอขอบคุณผู้อุทิศระแห่งข้อมูล (ต่อ)

นายวีรชัย เกิดประกอบ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแกววิทยาคาร สพป.อย.๒
นายแสน สมนึก	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นายธีระพงษ์ การสมธร	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางสุนีย์ การสมพจน์	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางสาวเพ็ญพรรณ กริ่งไกร	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางสาวภัทรรัตน์ แสงเดือน	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นายพีระ รัตมีสว่าง	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางสมใจ นรินทรนอก	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางสาวอุษา วีระสัย	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นายกนก คล้ายมุข	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางพินิจ แสงอรุณ	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นางชนิดา ยินดีเขต	ศึกษานิเทศก์ สพป.อย.๒
นายสมจิต สิงห์ทอง	นักทรัพยากรบุคคล สพป.อย.๒
นางสุชานรี แสนทวีสุข	นักจัดการงานทั่วไป สพป.อย.๒
นายนิพนธ์ อุตตะสาระ	ครูโรงเรียนวัดขนอนบ้านกรด สพป.อย.๒
นายธนะชัย อยู่ม่นัน	ครูโรงเรียนบ้านแกววิทยาคาร สพป.อย.๒
นายสมชาย ชูวงศ์	ครูโรงเรียนวัดไผ่ล้อม สพป.อย.๒
นายเสนาะ ไกรทอง	ครูโรงเรียนวัดแก้วสุวรรณ สพป.อย.๒
นายสมนึก ทรัพย์วิเชียร	ครูโรงเรียนวัดเจ้าแปดทรงไตรย์ สพป.อย.๒
นายเกรียงศักดิ์ สุขสนิท	ครูโรงเรียนวัดหัวเวียง สพป.อย.๒
นายประวิทย์ สัญญวิธี	ครูโรงเรียนวัดโบสถ์ (ศุภพิทยาคาร) สพป.อย.๒
นายวีระ วายนต์	ครูโรงเรียนวัดสุนทราราม สพป.อย.๒
นายนิรุธ เล็กโสภี	ครูโรงเรียนสัตตปทุมบำรุง สพป.อย.๒
นายภาณุวัฒน์ ศิริเสนา	ครูโรงเรียนวัดบางซ้ายใน สพป.อย.๒
นายภูมิพัฒน์ สมพงษ์รัตนกุล	ครูโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” สพป.อย.๒
นายธีรวัฒน์ คล้ายนัครัญ	ครูโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๒ สพป.อย.๒
นายสุพัฒน์พงษ์ คล้ายนัครัญ	พนักงานราชการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๒ สพป.อย.๒
นายรัฐพิชญ์ แถมจันทร์	เจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียนวัดเจ้าเจ็ดใน สพป.อย.๒
นายชัยวัฒน์ เทียนสมบูรณ์	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล สพป.อย.๒
นางสาวมณี สุขสวัสดิ์	เจ้าพนักงานธุรการ สพป.อย.๒

นายกิตติ ภู่งษ์วัฒนา
นางศาริสา จินดาวงษ์
นายเจียรวิญญ์ ทรัพย์ยุทธ
นางสุนิช สุขภาษี
นางธนภรณ์ เกษมสวัสดิ์
นางสาวเขมมิกา มะโฬหาร

นายภาณุพงษ์ แผ่่งกุล
นายปรีชา ชันธสม

นางสาวปวีณา เพ็ชรล้วน
นางสาวภัทราวดี ดีสมโชค
นายวิบูลย์ เสรีชัยพร
ผศ. สายชล พงษ์กระวี
นางสาวลัดดา สุวรรณภูมิ
นางสุจารี พนมวัน ณ อยุธยา
นางยุพิน เรืองบุญญา
นางสาวธนกานต์ สาระพจน์
นางกมล อุดมพีช
นางประทุม ช้างเกิด
นางเทียน ช้างเกิด
นางระยอง แก้วสิทธิ์
นายสมจิตต์ สุขมะโน
นายวิชัย สาระขวัญ
นางจำลอง ภาคสัณไชย
นางสาวสมจิตร การฤกษ์
นางสาวอุดม การฤกษ์
นางนงนุช เจริญพร
นายวินัย ยินดีวิทย์
นายประยงค์ แก้วกุดั่น

ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย
ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
หัวหน้าบริหารอุทยาน ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
เจ้าหน้าที่ประจำห้องนิทรรศการ กลุ่มงานเครื่องปั้นดินเผา
นักวิชาการวัฒนธรรม อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
นักศึกษาฝึกงานประจำ หอพิสัยศลลักษณ์
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทรเกษม
เจ้าหน้าที่ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เจ้าหน้าที่ประจำอาคารที่ทำการภาค
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทรเกษม
นักโบราณคดีปฏิบัติการ สำนักศิลปากรที่ ๓
นักโบราณคดีปฏิบัติการ สำนักศิลปากรที่ ๓
ผู้จัดการฝ่ายการตลาดตราไปรษณียากร
สมาคมไทย - ญี่ปุ่น
สมาคมไทย - ญี่ปุ่น
ช่างเขียน ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ก่วยเดี่ยวเรือพายูพิน วัดท่าการ้อง
ร้านก่วยเดี่ยวเรือคลองบ้านหอม
วิทยากรการทำโครงอบ อำเภอบางปะหัน
วิทยากรการทำรังอบ อำเภอบางปะหัน
วิทยากรการทำรังอบ อำเภอบางปะหัน
ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์พัฒนา อำเภอบ้านแพรก
ผู้ผลิตและจำหน่ายเรือนทรงไทย อำเภอบางปะหัน
ผู้ผลิตและจำหน่ายเรือนทรงไทย อำเภอบางปะหัน
วิทยากรการทำดอกไม้จากต้นโสนทางไก่อ
วิทยากรการทำหม้อดินคลองสระบัว
วิทยากรการทำหม้อดินคลองสระบัว
วิทยากรการทำหม้อดินคลองสระบัว
ประธานกลุ่มตีมิดอรัญญิก ร้านจำหน่ายมิดวินัย รวยเจริญ
วิทยากรการทำมิดอรัญญิก

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

- ❖ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นายกมล รอดคล้าย)
- ❖ ที่ปรึกษาประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายอภิชาติ จีระวุฒิ)
(อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน)
- ❖ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นางรัตนา ศรีเหรัญ)
- ❖ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นายรังสรรค์ มณีเล็ก)
- ❖ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (นางสาวไพรวัลย์ พิทักษ์สาลี)
- ❖ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสื่อและการเรียนรู้ (นางสุกัญญา งามบรรจง)

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

- ❖ นายวินัย รอดจ่าย ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ❖ นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ รองประธานหัวหน้ากลุ่มพัฒนาสื่อการเรียนรู้
- ❖ นางระวีวรรณ ภาคพรต กรรมการข้าราชการบำนาญ
- ❖ นางปราณี ปราบริปู กรรมการข้าราชการบำนาญ
- ❖ นายสายนต์ ชันธนิยม กรรมการโรงเรียนอยุธยาอนุสรณ์
- ❖ นายพินิจ สุขะสันต์ กรรมการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
- ❖ นางสาวเจตนา พรหมประดิษฐ์ กรรมการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
- ❖ ว่าที่ร้อยตรีสุราษฎร์ ทองเจริญ กรรมการและเลขานุการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
- ❖ นายชูเกียรติ เกิดอุดม กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
- ❖ นางสาวธนทัต ไชยานนท์ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

ผู้เขียน

- ❖ ลำนำอยุธยา นายวินัย รอดจ่าย
- ❖ อยุธยาราชธานี นายอภิชาติ จีระวุฒิ
- ❖ พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองมรดกโลก นางระวีวรรณ ภาคพรต
- ❖ ย้อนอดีตพระนครศรีอยุธยา ผ่านลีลานิราศสุนทรภู่ นางปราณี ปราบริปู
- ❖ ท่องเที่ยว ณ แหล่งมรดกโลก มรดกไทย นายปรัชญา เหลืองแดง
- ❖ พระอารามหลวง นางระวีวรรณ ภาคพรต
- ❖ พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน นายธีระพงษ์ การสมธร
- ❖ ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวอยุธยา นายสายนต์ ชันธนิยม
- ❖ นางสาวเจตนา พรหมประดิษฐ์ นางสาวเจตนา พรหมประดิษฐ์

คณะบรรณาธิการ

- ❖ นางระวีวรรณ ภาคพรต ❖ นายสายนต์ ชันธนิยม
- ❖ นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ ❖ นางสาวอรุณวรรณ ผู้ธนดี
- ❖ นางสาวเจตนา พรหมประดิษฐ์ ❖ ว่าที่ร้อยตรีสุราษฎร์ ทองเจริญ

ถ่ายภาพประกอบ

- ❖ นายพินิจ สุขะสันต์ ❖ นางระวีวรรณ ภาคพรต
- ❖ นายชูเกียรติ เกิดอุดม ❖ นางสาวเจตนา พรหมประดิษฐ์
- ❖ ว่าที่ร้อยตรีสุราษฎร์ ทองเจริญ ❖ นายสมจิตร สิงห์ทอง

ออกแบบปก/ออกแบบรูปเล่ม/จัดทำภาพประกอบ

- ❖ นายพินิจ สุขะสันต์

จัดพิมพ์ต้นฉบับ

- ❖ นางรัตนา สุขสุโณม ❖ นางสาวกมลภัทร ดารามณี
- ❖ นางสาวพรชนัน บุญประเสริฐ ❖ นางสาวอารัญรัตน์ สมถวิล
- ❖ นางสาวนadiyah ตรีสรู ❖ นายจรรุญ ภควิโรจน์กุล

กราฟิกการพิมพ์

- ❖ นางสาวเสาวณีย์ อ่อนรักษ์ ❖ นางสุกนิดา กุลสวัสดิ์ภักดี
- ❖ นายอาคม กุลสวัสดิ์ภักดี ❖ นายณัฐฐาฤเบญ์ สุขศรีวรรณ
- ❖ นายศุภกิจ สถิตย์บุตร ❖ นางกิตติมา รามณรงค์

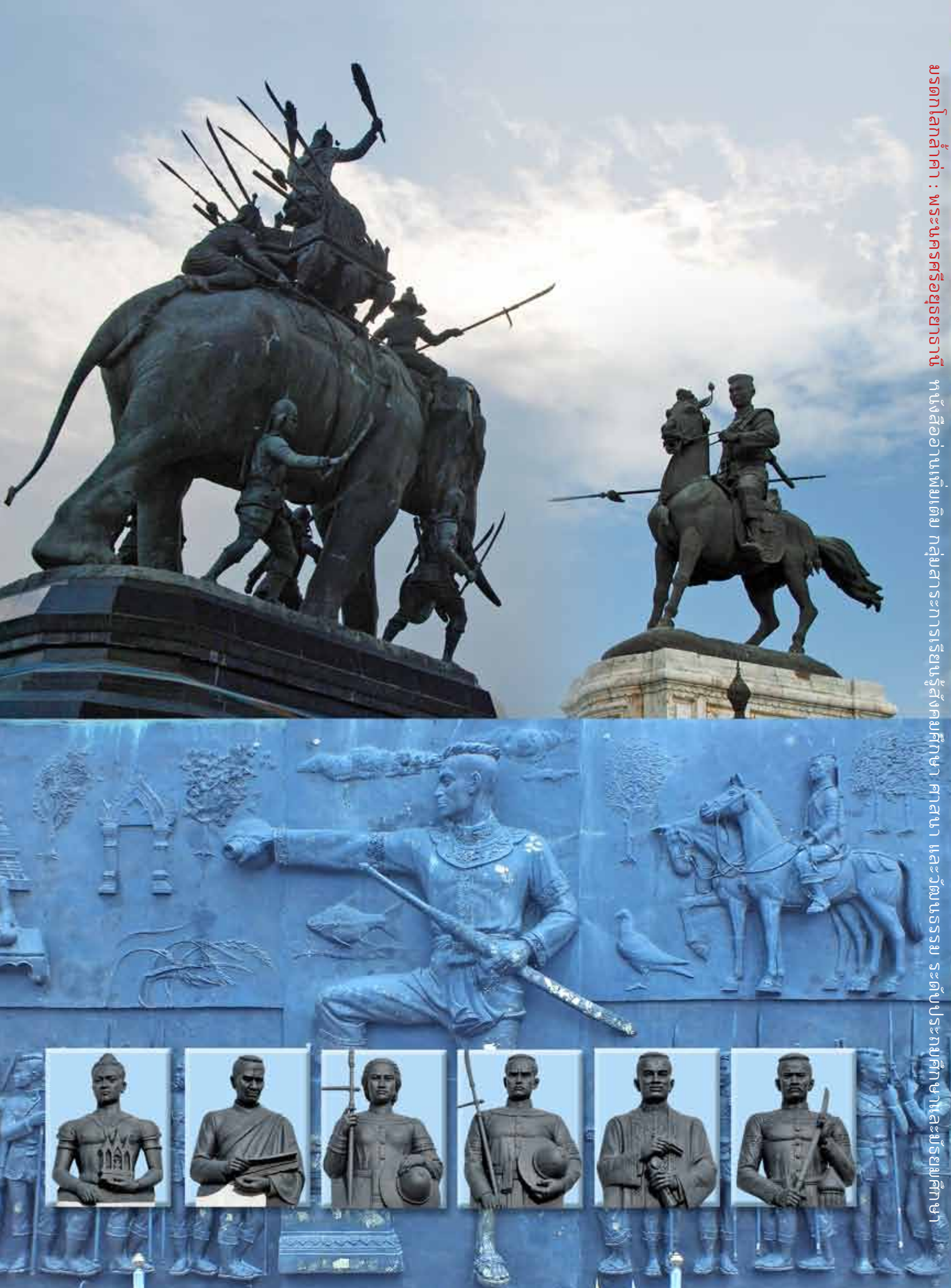
ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง **มรดกโลกล้ำค่า : พระนครศรีอยุธยาธานี** กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

(นายกมล รอดคล้าย)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มรดกโลกล้ำค่า พระนครศรีอยุธยาธานี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

